

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS

HAJDÚ DÁVID

GÖDÖLLŐ

2023



MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

GAZDASÁG- ÉS REGIONÁLIS TUDOMÁNYOK DOKTORI ISKOLA

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS

**AZ ÁLLÁSKERESŐKNEK MEGHÍRDETETT FELNŐTTKÉPZÉS VIZSGÁLATA
BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN VÁRMEGYÉBEN**

HAJDÚ DÁVID

GÖDÖLLŐ

2023

A doktori iskola

Megnevezése: Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskola

Tudományága: Regionális tudományok

Vezetője: Prof. Dr. Bujdosó Zoltán
egyetemi tanár
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet

Témavezető: Dr. Koncz Gábor
egyetemi docens
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	1
2. CÉLKITŰZÉSEK	3
3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS	6
3.1. A munkanélküliség elmélete	7
3.1.1. Munkaerő-piaci alapfogalmak	9
3.2. Foglalkoztathatóság, munkaerő-piaci részvétel.....	9
3.2.1. A foglalkoztathatóság nemenkénti és iskolázottságbeli különbségei	12
3.3. A felnőttkori tanulás munkaerő-piaci kapcsolódásai.....	13
3.4. Munkanélküliség és képzés	15
3.5. A hátrányos helyzet meghatározása	21
3.5.1. A felnőttképzés jelentősége a hátrányos helyzetűek körében	22
3.5.2. A hátrányos helyzetben lévők részvétele a felnőttképzésben	22
3.5.3. Vidéki oktatás hiánya.....	26
3.6. Iskolarendszeren kívüli képzések	29
3.6.1. Munkaerő-piaci képzések	30
3.6.2. Élethosszig tartó tanulás	30
3.7. Nemzetközi kitekintés	31
3.7.1. Európai példák	31
3.7.2. Európán kívüli példák	34
3.8. Foglalkoztatás, munkaerőpiac és ezek befolyásoló tényezői hazánkban	35
3.8.1. Centrum-periféria viszonyok a gazdaságban és a munkaerőpiacon	35
3.8.2. A romák foglalkoztatása	38
3.8.3. Női bérkülönbségek és foglalkoztathatóság.....	39
3.8.4. Közfoglalkoztatás hazánkban	41
3.8.5. Munkaerő-piaci programok képzési komponensei	46
3.8.6. A foglalkoztatást elősegítő képzések jogszabályi háttere	48
3.8.7. Társadalmi hasznosság.....	50
4. ANYAG ÉS MÓDSZER.....	52
4.1. Statisztikai adatbázisok, szekunder információk vizsgálata.....	52
4.2. Primer kutatás	53
4.2.1. A kérdőíves vizsgálat megvalósítása	53
4.3. A felnőttképzés térbeliségének vizsgálata területi statisztikai módszerekkel	55
5. EREDMÉNYEK	57

5.1 Szekunder kutatás	57
5.1.1. Országos elemzések	57
5.1.2. A munkaerő-piaci képzéseken résztvevők számának alakulása	63
5.1.3. A betöltetlen álláshelyek és a képzések kapcsolata	65
5.1.5. Felnőttképzés területi eloszlása hazánkban	69
5.1.6. Az álláskeresőknél szóló felnőttképzésben résztvevők elhelyezkedésének vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében	73
5.1.7. A felnőttképzésben résztvevő közfoglalkoztatottak főbb jellemzői Borsod-Abaúj- Zemplén vármegyében	82
5.1.8. A koronavírus hatása az álláskeresőknél szóló képzéseken résztvevőkre	91
5.2. Primer kutatás	99
5.2.1. A kérdőíves vizsgálati minta főbb jellemzői	99
5.2.2. A vizsgálatba vont tanulók tapasztalatai a munkaerőpiacon és a támogatott felnőttképzésben	105
5.2.3. A munkanélküliség okai a vizsgált csoportban	111
5.2.4. A résztvevő támogatásokon kívüli bevételei	118
5.2.5. A képzések résztvevőinek jövőképe	122
6. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK	130
7. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	134
8. ÖSSZEFOGLALÁS	138
9. SUMMARY	141
10. MELLÉKLETEK	144
M1. Irodalomjegyzék	144
M2. számú melléklet: Kérdőív	164
M3. Szövegek közötti táblázatok jegyzéke	168
M4. Szövegek közötti ábrák jegyzéke	169

1. BEVEZETÉS

A tudás, valamint az oktatás és képzés elérhetősége, továbbá az oktatás minősége hatást gyakorol a régió, a térség gazdasági növekedésére, versenyképességére (Enyedi, 1996; Lengyel, 2012). Ennek következtében kiemelt cél lett napjainkban a tudásalapú társadalom és gazdaság megteremtése (Taródiné Cseszka, 2017; OFTK, 2014) és felértékelődött a humán tőkébe történő инвестиáció (Schultz, 1961; Becker, 1964). Előtérbe helyezett célként jelent meg az élethosszig tartó tanulás és az ehhez nélkülözhetetlen alapkompenciák megszilárdítása (Kálmán, 2012a). Mindezekkel összefüggésben elsődleges prioritássá vált a felnőttek képzésének létfontossága is, az iskolarendszerű képzések hiányosságainak pótlását a felnőttképzés képes biztosítani. A felnőttképzés pótolhatja a nem megfelelő, nem piacképes tudást, mi több, átképzést és továbbképzést nyújthat (Benő, 1996; Mayer, 2000; Mócz, 2012; Lakner, 2016), amely nélkülözhetetlen a gyorsan változó gazdasági és technológiai feltételekhez (Krisztián, 2004).

A munkaerőpiacon megnyilvánuló területi egyenlőtlenségek vizsgálata az 1990-es évek eleje óta a társadalomtudósok érdeklődésének középpontjában áll. A magyar gazdaságban bekövetkező konjunkturális és recessziós periódusok váltakozása komoly feladat elé állította azokat a szakembereket, akik a szakképzés szerkezetét igyekeztek összehangolni a munkaerő-piaci igényekkel, és azokat is, akik a kedvezőtlen hatásait voltak hivatottak kiigazítani a támogatáspolitikai beavatkozásaival (Hajdú-Konc, 2021; Hajdú-Konc, 2022). A változások eltérő térbeli következményei időről-időre okot adtak annak megvizsgálására, hogy azok hogyan tükröződtek vissza Magyarország sajátos térszerkezeti viszonyai mentén (Pénzes et al., 2018). A különböző fejlettségű térségekben az álláskereső jellemzői és a gazdaságfejlesztésben rejlő lehetőségek miatt eltérő munkaerő-piaci eszközök lehetnek hatásosak a foglalkoztatás és a térségi jövedelmek bővítésében (Halmos, 2005). Mivel a legnehezebben mobilizálható társadalmi csoportot a hátrányos helyzetű, tartósan munkanélküliek jelentik, a támogatáspolitikai is a komplex foglalkoztatási-képzési programok irányába mozdult el (Benke, 2006; Kluve, 2010). A lokális és egyéni sajátosságokat figyelembe vevő, mentorálással kiegészített képzések hosszabb távon jobb társadalmi környezetet teremthetnek, elősegítve a lakosság fogadó- és alkalmazkodóképességét a gazdaság keresleti szereplői felé (Alpek-Tésits, 2019a).

Napjainkban eltérő kontextusokban találkozhatunk a hátrányos helyzet fogalmával, amely a munkaerőpiac és az oktatás vonatkozásában egyaránt használatos definíció (Alpek et al., 2018). A tanulással kapcsolatban elsősorban a gyermekkorú tanulók körében megnyilvánuló hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetre asszociálunk, amellyel a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény részletesen foglalkozik és elsősorban a veszélyeztetettségükre fókuszál (Pető, 2005). A gyermekek lehetőségeit természetesen alapvetően befolyásolják a szülők életkörülményei és élettapasztalatai, akiket felnőttképzés keretei között – amennyiben szintén hátrányos helyzetűek és álláskeresőként regisztráltak – munkaerő-piaci képzésekkel igyekeznek segíteni a társadalmi integrációban és a munkához jutásban (Nyilas, 2016). Hátrányos helyzetűnek minősülnek azok a személyek, akiket különböző környezeti tényezők gátolnak adottságaikhoz mért fejlődési lehetőségükben (Gáti, 1987). A gazdasági, szociális és kulturális szempontból hosszú távon hiányt szenvedő embereknek a lemaradása fokozódik, az értékrendje és a gondolkodásmódja is megváltozik, illetve látókörük beszűkül (Tésits-Alpek, 2013d). Ennek a társadalmi csoportnak alacsony a mobilitási képessége az egyéni motivációk hiánya miatt, ezért általában csak külső segítséggel képesek feljebb lépni a társadalmi ranglétrán (Tésits-Alpek, 2013b).

Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyén belül a munkanélküliség területi koncentrációja a leginkább iparosodott és egyben magas népességszámmal jellemezhető járásokban mutatható ki az álláskereső abszolút száma alapján. Ellentmondásos, hogy népességarányosan éppen Miskolc és

Kazincbarcika térségében a legalacsonyabb ez a mutató. A legmagasabb munkanélküliségi rátával az Encsi és a Gönci járások bírnak, ahol a határ menti elhelyezkedés és az elaprózott településstruktúra kedvezőtlenül befolyásolja a gazdaságfejlesztési erőfeszítéseket (Lipták et al., 2019). A vármegyében a legfeljebb az általános iskolai nyolc osztályt befejezett álláskeresőket jelenléte nagyarányú, amely problémát leghatékonyabban felnőttképzéssel lehetne orvosolni, azon belül is a Munkaügyi Központ bevonásával elősegíteni az elsődleges munkaerőpiacra való hatékonyabb bejutást.

Magyarország térszerkezeti sajátosságait az EU gazdasági súlypontjától való távolság (az ún. Nyugat-Kelet lejtő), a települések mérete és hierarchiaszintje, valamint a hosszabb távú fejlődési anomáliáknak köszönhetően kialakult centrum-periféria viszonyrendszer együttesen alakítja. A legkedvezőbb helyzetben a centrális fekvésű fővárosi agglomeráció van, amely nagymértékben összpontosítja a magasabb szintű erőforrásokat.

Vizsgálati területemet Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében jelöltem ki, amelynek 16 járása terület és népességszám alapján, valamint gazdasági eredményeiben és lehetőségeiben teljesen különbözik egymástól. Az elmúlt évek látványos fejlődési tendenciái ellenére, amelyek a főbb társadalmi-gazdasági mutatószámokban is nyomon követhetők voltak a vármegyében, az elmaradottság és a hátrányos helyzet különböző formái lelhetők fel (Koncz et al., 2018). A vármegye rendelkezik a második legnagyobb létszámmal a felnőttképzés résztvevői tekintetében a vidéki vármegyék között az országban. A vármegye magas munkanélküliségi rátával, viszonylag alacsony foglalkoztatási rátával és magas közfoglalkoztatási aránnyal rendelkezik.

A disszertációmban az álláskeresőket szóló képzések munkaerő-piaci hatását és így Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye gazdasági fejlődésére gyakorolt hatását kutatom. Az álláskereső képzésekbe való bevonásának célja, hogy minél hamarabb visszakerüljenek a munkaerőpiacra és munkát találjanak az elsődleges munkaerőpiacon. A munkanélküliség problémaköre az egész világon jelen van, a felnőttképzés segítségével újabb piacképes végzettségekhez juttathatjuk az álláskeresőket, amelyekkel képesek lehetnek visszaintegrálódni a munka világába (Hamilton–Davies, 1993; Crépon et al., 2012; Badescu et al., 2013; Marques–Hörisch, 2019). Magyarországon az álláskereső keresetpótló juttatásban részesülnek, amíg a képzéseket elvégzik, azaz az új tudás megszerzése mellett anyagi támogatásban is részesülnek, hogy ne legyen pénzügyi problémájuk a képzések ideje alatt. Ezek a képzések lehetnek nyelvi-, szakmai-, hatósági és kompetenciafejlesztésekre irányuló képzések.

Hazánkban a munkanélküliek az elsődleges-, és a másodlagos munkaerőpiacon tudnak elhelyezkedni. A közfoglalkoztatás, mint a másodlagos munkaerőpiac 2011-ben nagyobb hangsúlyt kapott hazánkban, amely a munkanélküliség csökkentésére irányuló döntések következtében jött létre. A közfoglalkoztatás a rurális térségekben főfoglalkoztatóként jelenik meg, viszont azokon a területeken, ahol nagy szerepe van a versenyszférának, ott negatív hatással volt a képzéseket sikeresen elvégzők elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedésére. A kutatás célja az, hogy rámutasson a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatalok támogatásával megvalósuló képzések társadalmi-gazdasági, és térben is kifejezhető anomáliáira. Ezeket a sajátos egyenlőtlenségeket az okozza, hogy a képzésekkel támogatott álláskereső nem feltétlenül a munkaerő-piaci pozíciójukat szeretnék javítani az újonnan megszerzett végzettségekkel, hanem egy részük a család megélhetési stratégiájának részeként, megélhetési forrásként tekint a képzéseken való részvételre.

2. CÉLKITŰZÉSEK

A vizsgálatom fő célja annak feltárása, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében megszervezett és Kormányhivatal által támogatott munkaerő-piaci felnőttképzések milyen hatást gyakorolnak a résztvevők munkaerő-piaci helyzetére. Ehhez kapcsolódóan kiemelt figyelmet fordítottam arra, hogy milyen területi egyenlőtlenségek mutathatók ki, és azok milyen okokra vezethetők vissza. A komplex célkitűzésem ennek megfelelően több kutatási célra bontható fel, amelyekhez primer és szekunder adatforrásokat rendeltem.

Elsőként azt szerettem volna feltárni, hogy a meghirdetett képzések hogyan segítik elő a résztvevők elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedését Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében (C1). Ezt követően az volt a célom, hogy rámutassak arra, hogy a képzésekkel kapcsolatban a képzések támogatója és az azokba bekapcsolódók jelentősen eltérő célkitűzéseket és elvárásokat fogalmaznak meg (C2). A támogatók részéről a képzések célja az, hogy az azokban részt vevők új végzettségükkel könnyebben visszataláljanak az elsődleges munkaerőpiacra. Bemutatom a gyakorlati megvalósítás során fellépő akadályokat is, amelyek arra vezethetők vissza, hogy a tanulók nagy részének a munkaerő-piaci képzések elsősorban az aktuális, égető problémák megoldását segítik, és csak másodsorban egy jobb jövő elérését. Ezáltal a képzésekben való részvétel fontos szerepet kaphat a hátrányos helyzetű családok megélhetési stratégiájában.

Kutatási célom volt az álláskeresőknél a helyileg illetékes Foglalkoztatási Munkaügyi és Munkavédelmi Főosztályának Munkaerőpiaci Osztálya által meghirdetett felnőttképzési tanfolyamok indítási helyszíneire vonatkozó térbeli törvényszerűségek feltárása és a szakmaterületen érvényesülő centrum-periféria relációk kimutatása (C3). Ezt a témakört igyekeztem több aspektusból is elemezni, úgymint a városi és vidéki terek elkülönítése, az autópálya elérhetőség befolyásoló szerepe, vagy a járáások kedvezményezett besorolása alapján.

A kutatásommal igyekeztem olyan összefüggésekre rámutatni, amelyek nagy gyakorlati jelentőséggel bírhatnak a képzéseket támogató és megvalósító intézmények tevékenységének jövőbeni hatékonyabb megszervezése szempontjából, ami egyúttal több pozitív hatást gyakorolhat a képzések helyszínéül szolgáló térségekben. Véleményem szerint a negatív demográfiai folyamatok lassításának, megállításának, esetlegesen megfordításának meghatározó tényezője lehet a lakosság képzettségi szintjének növelése, különös tekintettel a vállalkozóvá válást támogató képzések esetében.

Célkitűzésem volt annak vizsgálata, hogy a támogatott felnőttképzések mennyire hatékony munkaerő-piaci eszköznek minősülnek (C4)? Ebben a tekintetben milyen különbségek mutathatók ki a képzések megválasztása és a képzésbe beiskolázottak köre alapján? Megvizsgáltam a szakmai képzések és a munkavállalást elősegítő tréningek (a szakmai képzések egy része az Országos Képzési Jegyzékben szereplő OKJ-s képzés, amellyel a résztvevők szakmai munkaköröket is elláthatnak, szakmunkásként, míg a munkavállalást elősegítő képzések többnyire olyan tréningek, amelyeken a kompetenciákra helyezi a súlyt például írás, olvasás, összeadás és a munkavállalói kulcskompetenciák) munkaerő-piaci hatásának különbségét.

Speciális célkitűzése volt kutatásomnak, annak a körnek a megismerése, akik külső és belső hatótényezők miatt az eddigiekben nem jelentek meg az elsődleges munkaerőpiacon (C5). Számukra a támogatási rendszer sajátosságai határozhatják meg a továbblépés irányát, miközben nem sikerül kilépniük az álláskereső – közfoglalkoztatott – támogatott felnőttképzésben tanuló státuszok körforgásából. A magyar állam jelentős forrásokat fordít a munkanélküliek helyzetének javítására, a képzéseknek azonban gyakran jelentősebb hatásai lehetnek szociális, mint munkaerő-piaci szempontból.

A tényleges képzési szükséglet követése a felnőttképzés kiemelt feladata, amit azonban számos tényező befolyásol. A legjobban rászorulóknak nem feltétlenül kerülnek be megfelelő arányban a képzési rendszerbe és a kereslethez nem képes alkalmazkodni a képzési kínálat. Hazánkban nagyarányban nem azok vesznek részt felnőttképzésben, akiknek a leginkább szükségük lenne a képzésre, például képzettségi szint emelésére, hiányzó képességek pótlására. Az alacsony iskolai végzettség nem csak az alapismeretek hiánya miatt teremt hátrányt, hanem a további ismeretek elsajátításához nélkülözhetetlen attitűdökben, a fejlődéshez szükséges kommunikációs készségekben is megmutatkozik. Manapság már nem elég egy megfelelő végzettség vagy gyakorlat egy munkakör betöltéséhez. Ma már szinte csak olyan munkaerő iránt van igény, aki tud alkalmazkodni, sorozatosan átképezhető, fejleszthető és képes megújulni. Általában olyan dolgozókat keresnek a munkáltatók, akik nem csak a szakmájukhoz kapcsolódó tudással rendelkeznek, hanem olyan tulajdonságokkal rendelkeznek, amelyek szükségesek a hatékony munkavégzéshez, mint például problémamegoldó-, jó kommunikációs-, kompromisszum készség, nyitottság, stressztűrés, kreativitás (Pirohov-Tóth, 2022; Raffay-Danyi et al., 2023). A fentiekből eredeztettem célt volt feltárni, hogy a munkanélkülieknek szóló felnőttképzés, az álláskereső és a meghirdetett álláslehetőségek létszámadatai időbeli és térbeli eloszlásának összehasonlítása (C6).

A munkaerő-piaci képzéseken résztvevők körében végzett kérdőíves kutatásommal az volt a célom, hogy megismerjem a tanulók családi és anyagi hátterét, tanulmányi- és munkatapasztalatait, amelyek alapvetően befolyásolják, hogy mi lehet az elsődleges prioritásuk a képzésben való részvétellel (C7). Az elsődleges és másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedés területi különbségeit a képzéseket sikeresen elvégzők körében primer és szekunder adatok alapján is megvizsgáltam. Célt volt a közmunka program hatásainak feltárása, amelynek szintén megvizsgáltam a területi aspektusait és azt, hogy 2011 óta hogyan tudott hozzájárulni a résztvevők primer munkaerőpiacra történő integrációjához (C8)? Kutatásom célja volt feltárni a felnőttképzés térszerkezetének jellegzetességeit a vármegyék szintjén (C9). Majd kiemelten foglalkoztam Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyével és azon belül a munkanélkülieknek szóló felnőttképzésben résztvevők járási és települési szintű különbségeivel.

H1: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei felnőttképzés adatai nincsenek szoros kapcsolatban a betöltetlen álláslehetőségek számával, ami arra vezethető vissza, hogy a képzések inkább a munkaerőkínálathoz, mintsem a munkaerő-piaci kereslethez igazodnak.

H2: Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyén belül lehatárolhatók azok a térségek, ahol a felnőttképzés nem hatékony részese az álláskereső elsődleges munkaerőpiacra történő integrációjának, mivel a képzést követően a résztvevőknek meghatározóan csak a másodlagos munkaerőpiacon sikerült elhelyezkedniük.

H3: A közfoglalkoztatás a megjelenését követően átmenetileg jelentős számú álláskereső munkához jutását segítette, azonban negatívan befolyásolta a támogatott felnőttképzésben résztvevők elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedését. Feltételezem, hogy a közfoglalkoztatás szerepének csökkenésével arányosan nem növekedik a primer munkaerőpiacon történő elhelyezkedés Borsod-Abaúj-Zemplén megyében.

H4: A felnőttképzésben résztvevő csoportok között elkülöníthetők szociális szempontból azok, akik nem tudnak kitörni az álláskereső – közfoglalkoztatott – támogatott képzésben résztvevő státuszok által meghatározott háromszögből. Ez arra vezethető vissza, hogy az álláskeresőnek szóló képzésben résztvevők között lehatárolhatók azok a személyek, akik az álláskeresőknak szóló képzéseken nem az új információ-, tudás-, szakképzettség- és egy új munkahely megszerzése érdekében vesznek részt. Ehelyett a támogatás megszerzésére fókuszálnak, ami a képzés ideje alatt biztos jövedelemszerzést jelent számukra, ennek megfelelően a képzés szociális szerepköre domináns, ezek a résztvevők megélhetési tanulónak tekinthetők.

H5: A szakmai végzettséggel és az elsődleges munkaerőpiacon szerzett tapasztalatokkal rendelkező tanulók körében magasabb a hajlandóság a tartós elhelyezkedésre.

H6: Az országban összefüggően nem jelennek meg olyan településcsoportok, ahol a vizsgált időszakban nem volt 10 kilométeren belül elérhető álláskeresőknek szóló felnőttképzés.

H7: Az ország különböző fejlettségű régióiban az álláskeresőknek szóló felnőttképzést sikeresen elvégzők között kimutatható különbségek mérhetők az elsődleges munkaerőpiacon és a másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedések tekintetében.

Kutatási céljaim eléréséhez a következő főbb feladatokat fogalmaztam meg a disszertációm alapját képező munka keretében:

K1.A témaválasztás szempontjából releváns hazai és nemzetközi szakirodalmak összegyűjtése, altémák szerinti rendszerezése és elemzése.

K2.Komplex szekunder adatbázis felépítése az Innovációs és Technológiai Minisztérium (ma Technológiai és Ipari Minisztérium), valamint a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal által szolgáltatott adatok alapján.

K3.A felnőttképzés, a munkanélküliség és a közfoglalkoztatás jellemzőinek és egymáshoz való viszonyának vizsgálata Magyarországon és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében, az adatok térinformatikai szoftver segítségével történő elemzése és megjelenítése.

K4.A felnőttképzésben résztvevő álláskeresők kérdőíves vizsgálat keretében történő megkérdezése a célcsoport tapasztalatainak, aktuális helyzetének és jövőbeli terveinek feltárása érdekében.

K5.A kutatási projekt megvalósítása közben adódott megkerülhetetlen feladatként a COVID-19 világjárvány hatásainak feltárása a vizsgált ágazatban.

K6.A szekunder és primer kutatási eredmények főbb összefüggései alapján javaslatok megfogalmazása a szakterület döntéshozói és a gyakorló szakemberei számára.

Annak érdekében, hogy az Olvasó számára a kutatásom célrendszerét, majd az azok eléréséhez megválasztott adatbázisok és matematikai-statisztikai módszerek kapcsolatát áttekinthetőbbé tegyem, az operacionalizálás lépéseit az alábbi táblázatban foglalom össze (1. táblázat):

1. táblázat: A kutatás célkitűzéseinek, hipotéziseinek, valamint a felhasznált adatbázisok és az alkalmazott módszerek kapcsolatrendszere

Hipotézis	Adatok forrása	Matematikai-statisztikai módszerek	Célkitűzés
H1	OSAP, NFSZ	Beveridge görbe	C1, C4, C6
H2	ITM, B-A-Z Vármegyei Kormányhivatal	Területi autokorreláció, HotSpot analízis	C1, C3
H3	ITM, B-A-Z Vármegyei Kormányhivatal	Trendvizsgálat	C4, C8
H4	Kérdőíves vizsgálat	Kombinált eloszlás vizsgálat, Keresztábra elemzés (khi négyzet próba)	C2, C5, C7
H5	Kérdőíves vizsgálat	Keresztábra elemzés (khi négyzet próba)	C5, C7
H6	OSAP	Területi lefedettség vizsgálat	C3
H7	ITM, B-A-Z Vármegyei Kormányhivatal	Területi autokorreláció, HotSpot analízis	C3, C4, C9

Forrás: Saját szerkesztés.

3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

A gazdaság egyik fő mozgatórugója az oktatás és az átképzés (Oberhofer, 1995). Az átképzés segítheti az elavult végzettségek munkaerő-piaci felfrissítését, így az elbocsájtások száma csökkenthető vele (Bakos-Tóth et al., 2008). A felnőttképzés tud érdemben a leggyorsabban a munkaerőpiac változásaihoz alkalmazkodni, így szerepe a munkanélküliség csökkentése szempontjából nélkülözhetetlen (Le-Dai, 2022). A felnőttképzés megjelenhet olyan határ menti perifériákon, ahol az iskolarendszerű oktatások nincsenek jelen, így helyben tud reagálni a gazdaság viszonyaira. A rurális térségekben felhalmozódó munkanélküliek számának csökkentése érdekében a leggyorsabb és legolcsóbb aktív munkaerőpiaci eszköz. (Ábrahám, 2015). Az álláskereső, főleg a tartós munkanélküliek körének munkához juttatása a legtöbb országban problémát jelent, hiszen vagy elavult végzettséggel rendelkeznek vagy végzettségük hiánya miatt nem tudják betölteni a rurális térségekben megtalálható, amúgy is csekély számú betöltetlen álláshelyet. Ennek következtében a felnőttképzés, mint aktív munkaerő-piaci eszköz, rugalmasan, gyorsan tudja orvosolni a gazdaságban felmerülő munkaerő-piaci anomáliákat (Kovács, 2023).

Az aktív munkaerő-piaci programok elsődleges célja, hogy közvetlen segítséget nyújtsanak a tartósan munkanélkülieknek és a munkaerőpiacról hiányzó más társadalmi csoportoknak a munka világába való hosszú távú visszatéréshez. Legfontosabb típusaik a különféle képzési és foglalkoztatást támogató programok, a közfoglalkoztatás és az aktív álláskeresői segítség. Leginkább a sikeres munkavégzéshez szükséges készségek fejlesztésével próbálják elérni céljukat, mondván, hogy a résztvevők készségei a programban való részvétellel megfelelő szintre hozhatók. Tartalmát tekintve az aktív munkaerő-piaci programok leggyakoribb típusai a képzési programok (általános képzés, szakképzés, munkahelyi képzés), a foglalkoztatást támogató programok (munkaadók támogatása, az önfoglalkoztatás támogatása), az állami foglalkoztatás és aktív álláskeresői segítség (Nyilas, 2016).

Az ezredfordulót követően előtérbe került, hogy a tartós munkanélküliség problémája egyszerre munkaerő-piaci és szociálpolitikai probléma. A múltban a legtöbb ország munkaerő-piaci intézményrendszere nem fordított erre elég figyelmet. Eszközrendszere alapvetően a munkavállalók azon rétegeire összpontosult, akik munkaképességükkel azonnal munkába állíthatók. A korlátozott munkaképességűeket pedig a szociális ellátórendszerbe utalták (Frey, 2007). Ráczné (idézi Csoba) 2007-ben is megerősíti, hogy a magyarországi munkaügyi szervezet nincs felkészülve a munkanélkülieknek nyújtandó speciális feladatok ellátására. Ez a rendszer diszfunkcionális működését eredményezi: bár formálisan elvégzi a feladatot, lekötötte a rá felhasználható erőforrásokat, hatékonysága szempontjából messze elmarad a lehetségestől (Csoba, 2006; Csoba, 2007b; Csoba, 2008).

Egy évtizede Magyarországnak továbbra is nagy és viszonylag olcsó munkaerő-állománya volt Közép- és Kelet-Európában. Ennek eredményeként a válság óta lehetővé vált a foglalkoztatási ráta növelésén alapuló gazdasági növekedés. Az integrálható munkaerő-tartalék nagy részét a gazdaság felszívta, a munkavállalók számának további növekedése foglalkoztathatósági korlátokba ütközött, ami egyes területeken már munkaerőhiányhoz vezetett. Magyarországon az alacsony iskolai végzettségű álláskereső továbbra is jelentős számú szabad munkaerő-tartalékot biztosítanak. Ezek azonban általában tartósan munkanélküliek, alacsony képzettségűek, gyakran motiválatlanok, ezért nehezen alkalmazhatók. Napjainkban ennek a csoportnak a foglalkoztathatósági szintjének emelése lehet az egyik legfontosabb feladat (Tésits et al., 2020).

A foglalkoztatás javításában és fenntartásában van az iskolarendszeren kívüli szakképzés jelentősége, ebből fakadóan merül fel a legnagyobb kérdés, hogy a strukturális munkanélküliséget milyen hatékonyan tudja enyhíteni a szakképzési rendszer működése. Egy korábbi kutatás

kimutatta, hogy a legtöbben vendéglátási, gazdasági és kereskedelmi szakképesítéseket szereztek, vagyis időről-időre megfigyelhetők a felnőttképzésben a divatszakmák, amelyek nem képesek oly mértékben elősegíteni a munkaerő-piaci elhelyezkedést (Nagy, 2009).

A kutatás megalapozásaként releváns nemzetközi és hazai szakkönyveket, folyóiratcikkeket tekintem át. Elsősorban a munkanélküliség elméleti hátterét ismertetem, amelyben helyet kapnak a munkaerő-piaci alapfogalmak. Ezekből eredően bemutatom a foglalkoztathatóság és a munkaerő-piaci részvétel szakirodalmi áttekintését, amelyben helyet kapnak a nemi és az iskolázottságbeli különbségek, amelyek miképpen befolyásolják a munkaerő-piaci részvételt. Eme fejezetben a felnőttkori tanulás és a munkanélkülieknek szóló képzések is megjelennek. Természetesen a képzések munkaerő-piaci hasznosulása és az, hogy az elhelyezkedést miképpen segítik elő ezek a képzések. A hátrányos helyzetű csoportok lehatárolása után, a munkaerőpiacra történő felzárkóztatására szolgáló felnőttképzés jelentőségét, a vidéki oktatás hiányosságait is elemeztem. Ezen képzések csak iskolarendszeren kívül valósulnak meg, így annak fontosabb szakirodalmait dolgoztam fel, amelyben helyet kaptak a munkaerő-piaci képzések és az élethosszig tartó tanulás fontossága.

A képzések és a munkanélküliségi kérdéskörök nemzetközi kitenkitése során számos külföldi példát mutatok be, majd ez után következnek a foglalkoztatást és a munkaerő-piaci részvételt befolyásoló tényezők hazai vetületei, melyben helyet kapott a gazdaságban, foglalkoztatásban és a képzésekben megnyilvánuló centrum-periféria viszonyok. Nagy hangsúlyt fektettem a nők és a romák foglalkoztatására és az ezeket befolyásoló tényezőkre. A kutatás sajátossága miatt kitértem a közfoglalkoztatás haza vonatkozásaira, a munkaerő-piaci programok képzési komponenseire, a foglalkoztatást elősegítő képzések jogszabályi hátterére. A munkaerő-piaci részvétel szerint kitérek a társadalmi hasznosság kérdéskörére is.

3.1. A munkanélküliség elmélete

A munkanélküliség elméleti meghatározása rengeteget változott az elmúlt időkben, voltaképpen manapság sincs egy megalapozott mindenki által elfogadott meghatározása, amely képes lenne leírni a jelenséget. Általánosságban elmondható, hogy minden meghatározás hasonlóképpen írja le a fogalmat (Welshman, 2006). A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet azt tekinti munkanélkülinek, aki betöltött egy adott életkort, aki az adott héten egy óránál nem dolgozott többet, viszont keres munkát, amelyet azonnal meg is tudna kezdeni (Card, 2011).

Az EU LFS szerint egy adott ország népessége a munkaerőpiacon betöltött szerepe alapján két csoportba sorolható, az inaktívak és az aktívak közé. A gazdaságilag aktív munkaerő két csoportra osztható a munkanélküliekre és a foglalkoztatottakra. Az inaktívak egyik csoportba sem sorolhatók, ilyenek lehetnek a diákok, a nyugdíjasok, tulajdonképpen, akik nem dolgoznak és nem is keresnek munkát, vagy keresnek, viszont nem képesek munkába állni. A foglalkoztatott az a 15. életévét betöltött személy, aki az adott héten egy órát dolgozott ellenszolgáltatás ellenében, vagy nem végzett munkát, viszont rendelkezik vállalkozással vagy munkahellyel, amelytől ideiglenesen van távol, szabadság, esetleg betegség miatt (Kraiciné-Tibori, 2007).

Számos definíció használható a munkanélküliség meghatározására, például az ILO definíciója szerint az a 15-74 év közötti személy a munkanélküli, aki a referenciahéten nem dolgozott, aki munkába tudna állni következő 2 hétben, és aki aktívan keresett munkát az előző négy hét során (Szabó-Rőfi, 2014). Mindig vannak munka nélkül lévő egyének egy modern gazdaságban, viszont ez nem azt jelenti, hogy ők munkanélküliek lennének. Vannak olyan munkák, amelyek nem járnak munkaviszony létesítésével, azaz láthatatlan munkát végeznek, és nem kapnak érte ellenszolgáltatást, őket a gazdaságilag inaktívak csoportjába soroljuk. Ebben a csoportban jelentős részt foglalnak el a passzív munkanélküliek, amely csoportban azok a személyek találhatók, akik szeretnének dolgozni, viszont nem keresnek munkát, mert reménytelennek találják az álláskeresést (Szép – Szőkéné Boros, 2018). Ennek következtében az Eurostat három kiegészítő

munkanélküliségi mutatót dolgozott ki. Az első a munkát kereső, de azt azonnal megkezdeni nem tudó. A második a munkát nem kereső, de rendelkezésre álló. A harmadik pedig az alulfoglalkoztatott részmunkaidős (Lakatos, 2012).

Fiatal munkanélkülinek tekintjük az ENSZ definíciója szerint a 15-24 év közötti munkanélkülieket, bár egyes országokban lehet ettől eltérő a korosztály meghatározása. Ebbe a csoportba nem számítanak bele a nappali rendszerben tanuló diákok, hisz ők inaktívak gazdasági szempontból, viszont vannak olyan tanulók, akik a nappali rendszerű oktatásban való részvétel mellett végeznek munkát, tehát az oktatás és a munkaerő-piac között átfedések lehetnek (Eurostat, 2014). Az a fiatal, aki munkát keres a tanulás mellett, bekerül az ifjúsági munkanélküliek közé, viszont az a fiatal, aki nem tanul és nem dolgozik és nem is keres munkát ő nem sorolandó ebbe a csoportba, egyszerűen gazdaságilag inaktívnak tekintendő (House of Lords, 2014).

Az ifjúsági munkanélküliség definíciójának a legnagyobb hátránya az, hogy csupán azok a gazdaságilag aktív fiatalok tartoznak bele, akik nem dolgoztak a referenciahéten, viszont kerestek munkát és el is tudnának kezdeni dolgozni. E a probléma feloldására hozták létre az 1970-es években a NEET (Not in Education, Employment or Training) mutatót. A NEET a nem foglalkoztatott, oktatásban nem részesülő 15-24 év közötti fiatalokat jellemzi (Artner, 2013b). Közéjük sorolhatóak így azok a fiatalok, akik gazdaságilag inaktívak, nem is vesznek részt oktatásban, nem is dolgoznak és nem keresnek munkát.

Ha munkaerő-piaci kategóriákról beszélünk, akkor nem csak a foglalkoztatás tényét, hanem a minőségét is figyelembe kell venni. A vállalatok profitkényszere következtében nem mindig törekednek az alkalmas munkakörülmények megteremtésére, amely legtöbb esetben a fejlődő országokban figyelhető meg, s amelynek következtében az ILO megalkotta a tisztességes munka koncepcióját 1999-ben (Ghai, 2003). Ennek értelmében olyan munkalehetőségeket kell teremteni, amelyek biztosítják:

- munkahelyi biztonságot és a tisztességes jövedelmet,
- a családok számára a szociális védelmet,
- jobb jövőképet a társadalmi integráció és a személyes fejlődés eléréséhez,
- szólásszabadságot az emberek számára, szabad véleménynyilvánítást,
- életüket befolyásoló döntések meghozatalában való részvételt,
- egyenlő bánásmódot nemtől függetlenül, esélyegyenlőséget.

A munkaerőpiac állapotának szemléltetésére, a munkanélküliség mérésére sokféle indikátor használható. A legáltalánosabbak az alábbiak:

- az aktivitási ráta, a gazdaságilag aktívoknak a népességhez viszonyított százalékos aránya;
- a foglalkoztatási ráta, a foglalkoztatottaknak a népességhez viszonyított százalékos aránya;
- a munkanélküliségi ráta, a munkanélkülieknek a gazdaságilag aktív népességhez viszonyított százalékos aránya;
- a munkanélküliségi arány, a munkanélkülieknek a munkaképes korú népességhez viszonyított százalékos aránya;
- az ifjúsági foglalkoztatási ráta, a 15-24 év közötti foglalkoztatottaknak a 15-24 év közötti népességhez viszonyított százalékos aránya;
- az ifjúsági munkanélküliségi ráta, a 15-24 év közötti munkanélkülieknek a gazdaságilag aktív 15-24 év közötti népességhez viszonyított százalékos aránya;
- az ifjúsági munkanélküliségi arány, a 15-24 év közötti munkanélkülieknek a 15-24 év közötti népességhez viszonyított százalékos aránya;

- a NEET ráta, a nem foglalkoztatott, oktatásban nem részt vevő 15-24 év közöttieknek a 15-24 év közötti népességhez viszonyított százalékos aránya (Artner, 2013a).

3.1.1. Munkaerő-piaci alapfogalmak

A ma használatos munkaerő-piaci alapfogalmak számos értelmezésben, meghatározásban vannak jelen. A dolgozatban a Központi Statisztikai Hivatal meghatározásait mutatom be, amelyek a következők:

- Gazdaságilag aktívak azok, akik megjelennek a munkaerőpiacon, azaz a foglalkoztatottak és a munkanélküliek.
- Gazdaságilag nem aktívak azok, akik a vonatkozási héten nem dolgoztak, illetve nem volt rendszeres jövedelmet biztosító munkájuk, és nem is kerestek munkát, vagy kerestek, de nem tudtak volna munkába állni.
- Munkanélküli az, aki az adott héten nem dolgozott, és nincs is olyan munkája, amelyből átmenetileg hiányzott; a kikérdezést megelőző négy hét folyamán aktívan keresett munkát; két héten belül munkába tudott volna állni, ha talált volna megfelelő állást, illetve már talált munkát, ahol 2002-ig 30, 2003-tól 90 napon belül dolgozni kezd.
- Foglalkoztatott az, aki az adott héten legalább egy órányi, jövedelmet biztosító munkát végzett, illetve rendelkezett olyan munkahellyel, ahonnan átmenetileg (betegség, szabadság stb. miatt) volt távol.
- Munkanélküliségi ráta a munkanélküliek a megfelelő korcsoportba tartozó gazdaságilag aktív népesség százalékában.
- Foglalkoztatási arány a foglalkoztatottaknak a megfelelő korcsoportba tartozó népességhez viszonyított aránya.
- Aktivitási arány a gazdaságilag aktívak a megfelelő korcsoportba tartozó népesség százalékában (<https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.html>).

3.2. Foglalkoztathatóság, munkaerő-piaci részvétel

A foglalkoztathatóságot úgy értelmezzük, hogy a munkaerőt keresők elvárásainak megfelelnek a munkára jelentkezők. Annál inkább foglalkoztatható valaki, minél inkább megfelel a munkaerőpiacon munkát kínáló szervezetek elvárásainak. A munkavállalók kompetenciáinak biztosításához szükséges ismerni, hogy melyek azok a szervezeti kompetenciaigények, amelyek általános elvárásként megjelennek szervezettől és munkakörétől függetlenül. Ezek az általános kompetenciaigények létfontosságúak ahhoz, hogy a munkát kereső, valamint már a vállalatoknál foglalkoztatott munkavállaló eredményes legyen (Nemeskéri, 2014).

Számos hazai és nemzetközi dokumentumban is megjelent a foglalkoztathatóság növelésének kérdésköre. A munkaerőpiac mennyiségi és minőségi paramétereinek javítása lett a Foglalkoztatási Stratégia elsődleges prioritása (Europe 2020 Strategy, 2010). A munkavállalói készségek hiánya nagymértékű akadálya a gazdasági növekedésnek, amely az Európai Bizottság foglalkoztatási jelentésében is megjelenik (Joint Employment Report, 2014). A foglalkoztatáspolitikai fő feladatuként jelenik meg hazánkban a munkaerő-kínálat mennyiségi és minőségi fejlesztése. Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióban is több helyen megmutatkozik a foglalkoztathatóság növelésének kérdésköre, mint a hosszú távú fejlődés megalapozásához szükséges társadalomstratégia. A gazdasági aktivitás, valamint a foglalkoztatási szint növelésének egyik legfontosabb módja a ma még kihasználatlan, munkaerőpiac tekintetében hátrányos helyzetű, továbbá gazdaságilag inaktív csoportok foglalkoztathatóságának javítása (Szakpolitikai Stratégia 2014-2020, 2013).

A foglalkoztatás világa napjainkra drámaian megváltozott, a technológia hatással van a gyakorlatokra és a tapasztalatokra, a társadalmak pedig egyre globálisabbak és

multikulturálisabbak. A globalizáció térnyerésével a foglalkoztathatóság az oktatási rendszerek egyik fő céljává válik. Napjaink munkaadói megkövetelik a munkavállalóktól, hogy a technikai készségeken túl puha vagy nem technikai készségekkel is rendelkezzenek (Mansour – Dean, 2016).

A foglalkoztathatóság javításának alapfeltétele, hogy a munkáltatók által elvárt kompetenciákkal már a munkába lépés előtt rendelkezzenek a munkavállalók, amihez alapokat az oktatási intézmények és a család szocializációs háttere nyújthat. A családnak, a felnőttképzést és a munkanélküliek képzését folytató intézményeknek szem előtt kell tartania a munkáltatók foglalkoztathatóságra vonatkozó elvárásait. Az oktatási intézményeknek az átadni kívánt ismereteken kívül nagyobb hangsúlyt kell fektetniük a magatartást befolyásoló alapkompétenciák fejlesztésére is. A munkáltatók a viselkedést befolyásoló kompetenciák meglétét várják el a munkavállalótól. Úgy gondolják, hogy a szakmai ismeretek rövidebb időn belül átadhatók, azonban személyiségjegyeket csak hosszú időn belül lehet fejleszteni. A munkáltatók úgy gondolják, hogy a szervezeti kultúra folyamatosan alakítja a személyt a vállalathoz, azonban, ha nagy eltérés van a két értékrend között, akkor a szervezet nem vállalhatja fel a hosszútávon előforduló konfliktusokat. A vállalatok a vezetői kultúrájuk fejlesztésére nagy gondot fordítanak, azonban ezek a tréningek (vezetői készségfejlesztő tréningek, konfliktuskezelési tréningek, etc.) általánosan elvárt kompetenciaigényekre épülnek, szóval a tréningek a meglévő kompetenciák fejlesztésére irányulnak nem pedig a hiányuk pótlására (Nemeskéri, 2014).

A munkaerő-piaci helyzet és a foglalkoztathatóság egymással szoros kölcsönhatásban van, viszont nem ugyanazt a kérdéskört foglalják magukba. Elképzelhető magas foglalkoztathatóság egy hátrányos munkaerő-piaci helyzetű térségben is, hiszen a munkaerőbázis potenciálisan kiaknázzható (Alpek-Tésits, 2019b).

Az Európai Unió olyan fejlesztési stratégiákat támogat, amelyek célja a növekedés előmozdítása, nagy hangsúlyt fektetve a munkahelyteremtésre és a szegénység csökkentésére. Nem világos azonban, hogy az Európai Unió régióiban fennálló gazdasági feltételek ideálisak-e a magas és alacsony képzettséget igénylő foglalkoztatás megteremtéséhez és a munkaerő-piaci integrációhoz. Az Európai Unió növekedési stratégiái mögött meghúzódó kulcstényezők – infrastruktúra, humántőke, innováció, kormányzás minősége – alapvetően befolyásolják a munkahelyt, hogy a foglalkoztatás és a társadalmi kirekesztés dinamikája az egyes régiókban uralkodó feltételek függvényében eltérő. Míg egyes regionális összefüggésekben a magasabb szintű innováció és oktatás hozzájárul az általános foglalkoztatáshoz, az alacsony képzettséget igénylő foglalkoztatás a legjobban azokban a régiókban nő, ahol jobb a kormányzás minősége. A regionális közintézmények a humántőke-ellátottság mellett a munkaerő-piaci kirekesztés csökkentésének fő tényezőiként – különösen a kevésbé fejlett régiókban – és az inkluzív foglalkoztatási növekedés elősegítésében Európa-szerte jelentkeznek (Di Cataldo – Rodríguez-Pose, 2017).

A negyedik ipari forradalom hatása a társadalmakra és az emberek életmódjára egyre jelentősebb, így nem kerülhető el munkaerő-piaci következményeinek tárgyalása sem. A gyors változások okozta zavar rámutat a felnőttoktatásban szükséges változtatások azonnaliságára az új és változó világra való reagálásra. A millenárisok vagy a digitális bennszülöttek csoportja már megszokta a technológiával való együttélést, azonban a technológiai változások olyan gyorsak, hogyha tudatosan nem követjük azokat, akkor igen hamar elavulnak. Ebből következik a folyamatos képzés fontossága, valamint annak szükségessége, hogy az intézmények és a vállalatok támogassák alkalmazottaik képzését. A felnőttképzési intézményeknek kulcsszerep kell, hogy jusson a tudásfejlesztésben és az innovációban, ami azonban komoly kihívásokat tartogat. A fiatalok (16-24 év) körében végzett empirikus kutatások eredményei azt mutatták, hogy az informális IKT-képzés kedvezően befolyásolja a foglalkoztatást (Picatoste et al., 2018).

A 21. század a hiperversenyképességet igénylő globális gazdaságának meghatározó tényezőit képezi az innováció, a technológia, a tehetség, a készségek, a sebesség, a hatékonyság, a termelékenység és az elégedettség. Ebben az összefüggésben a szervezetek intenzíven keresik az olyan készségekkel és tehetségekkel rendelkező embereket, akik képesek megkülönböztetni magukat ebben a zajban. A humán tőke lassan, de biztosan a hatékonyság és a növekedés eszközévé vált, amit fokoztak a digitalizáció és a fenntarthatóság kihívásai. A jelenlegi kutatás célja, hogy azonosítsa és kiemelve azokat az összefüggéseket, amelyek megjelenhetnek az Európai Unióhoz tartozó 11 közép- és kelet-európai ország lakosságának jóléte és a digitalizációs trend összetevői között. Romániai kutatók többszörös regressziós analízist alkalmaztak, amely a fix hatású panelmodelleket időbeli és országszempontok alapján is tesztelte. Az eredmények pozitív kapcsolatot mutattak ki abban a tekintetben, hogy a gazdaság digitalizálása és a fejlett humán tőke végső soron a népesség jólétének növekedéséhez vezet (Grigorescu et al., 2021).

Strukturális és területi szempontból hazánk humán erőforrás bázisa számos ellentmondással jellemezhető. Hiába nő hosszú évek óta hazánk iskolázottsági szintje (a rendszerváltozás után nagy változásokat hajtottak végre a középfokú- és felsőoktatásban), a formális végzettség nem okvetlenül biztosítja a korszerű, a versenyképes gazdasági szervezetek részére szükséges képességeket. Ezek a változások nem érték el a legszegényebb társadalmi csoportokat, ennek következtében nagy arányban fordulnak elő hazánkban, akik nehezen vagy egyáltalán nem foglalkoztathatók, csak komoly állami beavatkozások révén (Tésits et al., 2016).

A foglalkoztathatósági adottságokat magasan meghaladó foglalkoztatási helyzetben, közre játszik a közelben elhelyezkedő pozitív gazdasági mutatókkal rendelkező város, amelynek munkaerő elszívó képessége magas. Vagyis minél jobban elérhető a vidéki lakosság számára a foglalkoztató, mint helyi foglalkoztatási központ, annál inkább képes magasabb foglalkoztatás generálására a foglalkoztathatósági szinthez mérten. Alapvetően befolyásolja a foglalkoztathatóságot a településen létrejövő helyi gazdaság fejlesztését célzó fejlesztések megléte és a közfoglalkoztatás hatékony alkalmazása (Alpek-Tésits, 2019b).

A foglalkoztathatóság területi differenciáinak kialakulásában három hatás játszik meghatározó szerepet: a társadalmi környezet adottsága, a gazdasági környezet minősége, továbbá a kereslet és a kínálat dinamizmusa. A hatások erősségét figyelembe véve a leggyengébb hatással rendelkezik a keresleti, kínálati egyensúly, ezt követi a gazdasági környezet és a legerősebb hatással a társadalmi tényezők szerepe jelenik meg (Alpek-Tésits, 2019a).

Négy jelentősen eltérő településtípusból épül fel foglalkoztathatósági szempontból az ország térszerkezete. A legkedvezőbb mutatókkal az erős centrumok rendelkeznek, amelyekhez erősen kapcsolódnak a fejlett peremek települései. Megjelentek a fiatalos, de hátrányos helyzetű települések, ami képzettségben, mobilitásban elmarad a többi településtípustól. Sajátos térszerkezettel rendelkezik az idősebb átmeneti övezet, ahol a korszerkezet előregedést mutat, amely együtt jár a kedvezőtlenebb egészségi állapottal (Alpek-Tésits, 2019a).

A vonatkozó szakirodalmi munkák rámutattak arra, hogy a foglalkoztathatóságot alapvetően befolyásolják a munkavállalást megelőzően az oktatásban és a családi neveltetés során megszerzett kompetenciák. A foglalkoztathatóság alapvetően befolyásolja a valós munkaerő-piaci helyzetet. Az iskolai végzettség a munkáltatók számára nem a legfontosabb munkavállalói tulajdonság, a kompetenciák megléte fontosabb, amihez az oktatás nem minden esetben járul hozzá hatékonyan, azonban annak hiánya is egyértelműen megnyilvánul. A periférikus térségekben a közfoglalkoztatás hatékony alkalmazása pozitívan befolyásolta a foglalkoztathatóságot, az elsődleges munkaerőpiacra való továbblépést viszont meghatározza a kereslet és a kínálat dinamizmusa.

3.2.1. A foglalkoztathatóság nemenkénti és iskolázottságbeli különbségei

Az elmúlt évek legjelentősebb munkaerő-piaci változása a nők és a férfiak munkaerő-piaci szerepének közeledése volt a fejlett országokban. Jelentős csökkenés mutatkozott a nemek közötti különbségek munkaerő-piaci részvételében, az iskolázottságban, a foglalkoztatásban, a bérekben és a fizetett és otthoni munkaórák számában etc., azonban ennek ellenére komoly eltérések mutatkoznak a két nem helyzetében. A nők továbbra is alacsonyabb arányban aktívak, felülreprezentáltak a részmunkaidős, időszakos foglalkoztatásban, az alacsony bérű szektorokban, kisebb valószínűséggel önfoglalkoztatók, nagyobb valószínűséggel dolgoznak alkalmazottként, alacsonyabb arányban vezetnek vállalkozásokat, esetleg dolgoznak vezető pozícióban, továbbá továbbra is fennmaradtak a női–férfi kereseti differenciák (Varga, 2017).

Az Európai Unió alapértékei közé tartozik a nők és a férfiak közötti egyenlőség, amelyet már az 1957. március 25-én aláírt Római Szerződés is tartalmazott, a dokumentumban rögzítették az azonos munkáért azonos fizetés elvét. Az Európa 2020 növekedési stratégia célja a termelékenység, a foglalkoztatottság és a társadalmi kohézió növelése. Az Európai Unió öt kiemelkedő célt határozott meg az innováció, az oktatás, a foglalkoztatás, a társadalmi befogás és az energiapolitika területén. Az Európai Unió szakpolitika célja, a 75%-os foglalkoztatási ráta elérése a női foglalkoztatás növelése nélkül nem megvalósítható, amelynek az EU-s átlaga 61,6% volt (Kardos, 2017).

A részvételi hajlandóság a munkakínálati magatartás fontos jellemzője. A nők és a férfiak munkaerő-piaci részvételi rátái, továbbá a foglalkoztatási szintje eltér egymástól. A nők foglalkoztatási szintje rendszerint alacsonyabb, mint a férfiaké (Galasi, 2002).

A férfiak munkaerőpiacon lévő részvételi előnye folyamatosan nő, amelyre leginkább a családi munkamegosztásban betöltött szerepek vannak hatással. A nők munkaerő-piaci részvételét leginkább a gyermekek száma határozza meg. A nők termelékenyebbek a háztartási (nem fizetett) tevékenységekben, míg a férfiak inkább a fizetett munkában eredményesebbek, így a férfiak a fizetett munkára, míg a nők a nem fizetett tevékenységekre fordítják nagyobb arányban a rendelkezésre álló idejüket. A munkáltatók általánosságban figyelembe veszik a háztartási munkamegosztásban elfoglalt helyüknek különbségeit, ezzel diszkriminálva a nőket azonos termelékenységet mutató jellemzők mellett. A fennálló diszkrimináció a jövedelmet is érinti, a nők keresete alacsonyabb lesz az ugyanolyan jellegzetességekkel rendelkező férfiével szemben (Galasi, 2002).

Az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező álláskeresőket kisebb mértékben és alacsonyabb hatékonysággal lehet bevonni a foglalkoztathatóságot javító programokba. Nagyobb gazdasági haszna van egy olyan foglalkoztathatósági programnak, amely gazdasági környezetben valósul meg, munkaerő-piaci kereslet által (Tésits et al., 2016). Az ezredfordulót követően számos aspektusból vizsgálták a foglalkoztathatóság kérdését hazánkban. Az iskolázottság és a foglalkoztathatóság, a munkavállalói készségek és képességek összefüggéseit értékelő eredmények azt mutatják, hogy minden iskolázottsági kategóriában elmaradás tapasztalható, továbbá hazánkban az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők foglalkoztatási rátái és esélyei elmaradnak az Európai Unió átlagától. Az aluliskolázottak tudása nem éri el azt az értéket, amelyet a versenyképes gazdasági szereplők igényelnek, pedig az újonnan létrejövő állásajánlatok nagy részben tudásigényes munkát igényelnek (Kertes – Varga, 2005).

Számos tanulmány készült a képzési programok fejlesztésére, amelyekben megjelent a felzárkóztatás és a hátrányos helyzetűek integrációja. A képzési motivációkban is különbségek jelentek meg, hiszen a városban élők középfokú végzettségű fiatalok nagyobb arányban csatlakoznának képzésekbe, mint a vidéken élők, alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők. Releváns az adott célcsoport lehetőségeit figyelembe vevő individuális fejlesztés, viszont a munkavégzési alternatívák elmaradásával jellemezhető egydimenziós programok kevésbé

hatékonyak, a felzárkóztatás nem sikeres a lokális adottságokhoz igazodó munkahelyteremtő fejlesztési programok nélkül (Cserné et al., 2006; Ötvös, 2013).

A hazánkban megvalósult vizsgálatokból kirajzolódott, hogy a foglalkoztathatóságot javító programok legnagyobb arányban a tartós munkanélküliséggel veszélyeztetetteket, az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezőket, továbbá a fiatal álláskeresőket helyzetét hivatott javítani. A tartós munkanélküliséggel veszélyeztetettek közé tartoznak a három hónapon túl regisztráltak, hátrányos helyzetű településen élők, a romák és csoportos létszámleépítésben érintettek. A programok szakmai megalapozását elősegítették a munkaerő-piaci prognózisok, az állásajánlatok és az üres álláshelyek monitorozása, továbbá a munkáltatókkal való folyamatos kapcsolattartás. A körületekintő tervezés, a kedvezményezettek informálása, felkészítése, mentorálásuk, a munkáltatókkal, ezen kívül a képző intézményekkel kialakított jó kapcsolatok, a hosszú távú támogatási lehetőségek, amik a beilleszkedést is segítik, tekinthetők a sikeresség legfontosabb elemeinek (Tésits et al., 2016).

Korábban a közgazdaságtani, területi és a szociológiai vizsgálatok a foglalkoztatási programok társadalmi területi hatásait értékelték (Koltai, 2012; Ghinararu, 2012). A közelmúltban megvalósult programok a leghátrányosabb helyzetű, az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedni nem képes, családjuk számára ideiglenes megélhetést nyújtani tudó csoportokra irányultak. Mindezt teszik úgy, hogy a településen felmerülő feladatokat önmagukhoz mérten ellátják. Vizsgálták a szociális szövetkezetek munkahelyteremtő szerepét (Giagnocavo, 2012; Borzaga et al., 2014). Az értekezések kiemelik, hogy a hátrányos helyzetű térségekben munkanélküliek önfenntartásában elengedhetetlen segítséget nyújtanak a programok. A szövetkezetek révén lehetőségük van egy olyan közösséghez csatlakozni, ahol előteremthetik a jövedelmüket a mindennapi megélhetéshez. A szövetkezetekben létrejövő munkavégzés munkaszocializációs előnyöket is rejt, ennek következtében, ha a társadalmi-gazdasági körülmények pozitívak, akkor köztes munkaerőpiacként funkcionálhatnak a szociális szövetkezetek, továbbhaladás esélyét növelve az elsődleges munkaerőpiac irányába.

Azonnali eredményekkel a feldolgozóipari, a kereskedelmi és a szolgáltató tevékenységhez kötődő bérjellegű támogatások jártak. A szakképzések akkor kerülnek előtérbe, amikor megjelenik igényként a szakképzett munkaerő hiánya. A legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezőket alacsonyabb hatékonysággal és mértékben lehet bevonni a foglalkoztathatóságot javító programokba. Sokan lehetnek, akik inkább a feketemunkát választják, esetleg egyáltalán nem akarnak dolgozni, ezért a jövőben a gazdaságilag inaktívakat szükséges felkutatni és a programokba bevonni. A munkaerő-piaci integrálásuknak először magától értetődő módon a jogi előfeltételeit szükséges megteremteni, amely folyamat elején gyakran a személyi okmányok elkészítése, majd a járási hivatali regisztráció áll (Tésits et al., 2016).

A nemek munkaerő-piaci jelentőségének vizsgálata kapcsán a szakirodalom rámutatott a férfiak és nők közötti különbségek csökkenésére irányuló erőfeszítések az utóbbi években eredményesek voltak. A foglalkoztathatóság bővítése az alacsony iskolai végzettségűek körében ütközött a legjelentősebb akadályokba, ezért a legtöbb támogatott program is őket helyezte előtérbe, azonban ennek kapcsán is ki kell térnem arra a fontos körülményre, hogy a képzésben résztvevők lakóhelye milyen gazdasági környezetben fekszik.

3.3. A felnőttkori tanulás munkaerő-piaci kapcsolódásai

A felnőttképzést és a felnőttoktatást a köznyelvben egymás szinonimájaként használják. Éles határt nem lehet húzni a két oktatási rendszer között, hiszen számos összefüggés fellelhető közöttük, mint például mindkettő ismeretek elsajátítására és kompetencia fejlesztésére irányul. Mindkét tevékenység hat egymásra, hisz egy jó képzés további önművelésre ösztönöz. Egy jó képzés épít a tanulók élettapasztalataira, személyiséget formál és készséget is fejleszt. A felnőttképzés és a felnőttoktatás között mégis számos különbséget találhatunk (Csoma, 2005). A

legszembeutóbb különbség az, hogy a felnőttképzés rugalmas időbeosztású, tervezhetőbb képzési forma, míg a felnőttoktatás kötöttebb, szabályozottabb (Hajdú, 2020).

A felnőttkori tanulással kapcsolatos szakterület nem rendelkezik letisztult fogalomrendszerrel. Általánosságban elmondható, hogy mind a felnőttképzés, mind a felnőttoktatás nagykorú személyek képzését jelenti (Polónyi, 2018). A felnőttoktatás iskolarendszerben, míg a felnőttképzés iskolarendszeren kívüli oktatással valósul meg, azonban a legnagyobb különbség az az, hogy a felnőttképzés során a résztvevők nem állnak sem hallgatói, sem tanulói jogviszonyban a képző intézménnyel (Farkas, 2017).

A felnőttoktatás az a képzés, amelyben a „tanuló munkahelyi, családi vagy más irányú elfoglaltságához, a meglevő ismereteihez és életkorához igazodó iskolai oktatásban” vesz részt. A felnőttoktatást a köznevelési törvény (2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről) szabályozza, mivel ez a tevékenység csak köznevelési intézményben szerveződhet (Cseszka, 2017). A felnőttképzés nem közoktatás, és nem is felsőoktatás, tehát nem diplomát adó képzés. Felnőttképzésben nem számít diáknak a tanuló, tehát nem jogosult diákigazolványra, sem családi pótlékra vagy árvaellátásra. A jogviszonyt a képzésen résztvevők és a felnőttképzést szervező intézmény közötti felnőttképzési szerződés határozza meg. Alkalmazását a felnőttképzési törvény szabályozza (Zachár, 2009).

A felnőttképzést a felnőttképzésről szóló 2013. évi LXXVII. törvény szabályozza. A felnőttképzésben részt vehet az, aki a tankötelezettségét teljesítette, vagy olyan tanköteles tanuló, aki tankötelezettsége teljesítése mellett csatlakozik be felnőttképzésbe (Farkas, 2016). A felnőttképzési törvény 2020 előtt az alábbi négy képzési kört szabályozta (Farkas, 2014):

- Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzések megszerzésére irányuló képzések,
- Országos Képzési Jegyzékben nem szereplő, azaz államilag nem elismert szakmai képzések,
- általános és nyelvi képzések,
- egyéb képzések.

A 2019. évi LXXX. törvény a szakképzésről a felnőttképzést illetően számos fontos változást hozott létre. Ezáltal az iskolarendszeren kívüli felnőttképzési tevékenység – néhány kivételtől eltekintve – a felnőttképzési törvény hatálya alá került. A szakképzési törvény 2020-tól hatályos szabályozása alapján az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzések 2020. szeptember 1-től kifutó rendszere megszűnt, a helyét és szerepkörét a Szakmajegyzék vette át. Amellett, hogy a szakmajegyzék mindössze 175 szakmát tartalmaz (szemben a közel 800 szakképesítést tartalmazó OKJ-val), jelentős változás, hogy a szakmajegyzékben szereplő szakmák elsajátítására kizárólag szakképző intézményben (iskolarendszerben) van lehetőség felnőttkorban is.

Az oktatás, a képzés, a tudás és a tanulás elérhetősége és az oktatás minősége folyamatos hatást gyakorol a régiók versenyképességére és a gazdasági növekedésére (Enyedi, 1996), ennek következtében kiemelt cél napjainkban a tudásalapú gazdaság és társadalom eszméjének megvalósítását segítő beavatkozások támogatása (Alpek–Tésits, 2014). Az emberi tőkébe fektetett beruházás teljesen felértékelődik, elsődleges prioritássá válik az élethosszig tartó tanuláshoz szükséges kompetenciák fejlesztése (Kálmán, 2012b).

Mind a felnőttképzésben, mind a felnőttoktatásban való részvétel fontos szerepet játszhat abban, hogy a résztvevők alkalmazkodjanak a változó munkaerő-piaci igényekhez (Vámosi, 2018), viszont iskolarendszeren kívüli képzés (felnőttképzés) a munkaerő-piaci változásokhoz tud a leggyorsabban alkalmazkodni érdemben, hisz a felnőttoktatás 1–2 éves képzéseket kínál a résztvevőknek, míg a felnőttképzésben tanulók ugyanazon képzést 3–8 hónap alatt tudják

elvégezni (2013. évi LXXVII. törvény; 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről (Hajdú, 2020).

A felnőttképzés tehát hasonló célok mentén, azonban eltérő rendszerben igyekszik csökkenteni a munkaerő felkészültsége és a munkaadók elvárásai között nyilvánvalóan fennálló különbségeket. Ezeknek az eltéréseknek az idő múlásával csak bővíthet a száma, azonban annak is több oka lehet, hogy az aktuálisan megszerzett ismereteket sem tudják az iskolából kikerülő tanulók a munkaerőpiacon kamatoztatni (Balcsók–Koncz, 2005). Livingstone (2010) szerint a munka és az oktatás világában nyújtott egyéni teljesítmény nincs összhangban egymással. Középpontba került a szakismeretek átadása, amelynek következtében nem biztos, hogy az oktatás megfelelő módon felkészíti az egyéneket a munka világának összetettségére. A formális oktatásban elsajátított ismereteket a szakmai gyakorlaton belül kell elhelyezni (Nilsson, 2010). A munka és az oktatás között létrejövő szakadék áthidalása során szem előtt kell tartani mind a keresleti, mind a kínálati oldalt és azon folyamatokat, amelyek által a munkavállalók kompetenciája illeszkedni tud a munkahelyek követelményeihez. A szakmai és szakképzés szerepe abban kiemelkedően fontos, hogy a társadalom tagjait el tudják helyezni a munkaerőpiacon és a társadalomban. Egyre hangsúlyosabb a felnőttképzésben a munkaerőpiacra történő felkészítés jelentősége, amelynek igényei időben és térben is változók (Nilsson-Neystrom, 2013).

A felnőttkori tanulás kapcsolatban a felnőttképzéssel és a felnőttoktatással kapcsolatos szakirodalmakat is áttekintettem, amelyeket eltérő célok vezérelnek, ezért munkaerő-piaci hatásuk is jelentősen eltér egymástól. Alpek és Tésits (2014) szerzőpáros megállapításával egyetértve a tudásalapú gazdaság és társadalom eszméjének megvalósításának elengedhetetlen azoknak a hátrányos helyzetű rétegeknek a felzárkóztatása, akik gyermekkorban nem tudták elsajátítani a munkavállalói alapkompétenciákat.

3.4. Munkanélküliség és képzés

A legtöbbször hallott vád a szakképzéssel kapcsolatban az, hogy nem a munkaerő-piaci kereslethez megfelelő szakmákban folynak a képzések, ennek következtében egyes szakmával rendelkezőkből hiány alakul ki bizonyos térségekben, ezzel ellentétben bizonyos szakmákkal rendelkezőkből túlkínálat van és a munkaerőpiac nem képes felszívni a végzetetteket. Magyarország munkaerőpiaca nagymértékben szegmentált mind területileg, mind strukturálisan. A munkanélküliek jelentős része frikciós, azaz surlódásos munkanélküliség áldozata. A keresleti és kínálati oldalon ugyanazt keresik és kínálják, viszont az érdekek nem találkoznak. Ennek sok oka lehet, például mobilitási vagy bérezési problémák (Öry, 2005).

A felnőttképzés során harmóniát kell hozni a három érdek tengelyében, összhangba kell hozni a keresletet munkaadói szempontból, a tanulók igényeit és az iskolák kínálatát. A rövidtávú rugalmasságot preferálja leginkább a munkaerő-piaci kereslet, ellenben a tanulni vágyókkal és a képző intézmények középtávú, merev kínálatával (Frey, 2007). A multinacionális vállalatok komoly karrierlehetőséggel csábítják a szakmunkásokat, előrelépési lehetőséggel, magas jövedelemmel, vonzó munka-körülményekkel. Természetesen ez nem a valóság, hisz a nagyvállalatok is olyan szemmel néznek a szakmunkásokra, mint bármilyen erőforrásra, profitmaximalizálásra törekednek. A vállalatnak a legfontosabb, hogy a munkások egy adott feladat végrehajtásához szükséges utasításokat pontosan végrehajtsák. Csak olyan pozícióra keresnek munkavállalót, amit nem tudnak a mai technikával automatizálni. Ebből kiderül az, hogy nem csak a nagyvállalatokra kell képezni a felnőttképzési intézményeknek. Természetesen kimondható, hogy amit ma nem képesek automatizálni, azt a közeljövőben lehetséges, hogy fognak, azaz a profitmaximalizálásból adódóan a nagyvállalatok ezt a módszert fogják követni. Elmondható, hogy a profit csökkenésekor elsőként a nagyvállalatok a szakmunkásokat és a betanított munkásokat bocsájtják el, hisz a vállalatnak a profit az első. Általánosságban mindenki a nehézkes elhelyezkedési esélyekről és túlképzésről beszél, ha az úgynevezett „divatos” szakmákról beszélünk, ezzel szemben az érdeklődés töretlen irányukba (Szép, 2008).

A rendszerváltozás hatásaként megszűntek a szocialista vállalatok, amellyel egy ütemben a tanműhelyek is. Ennek következtében manapság már nem lehet magas színvonalon megtanítani a szakiskolákba beiratkozottakat, míg ezelőtt 25-30 évvel meg lehetett őket, hisz a tanműhelyekben minden adott volt a minőségi oktatáshoz. Napjainkban ez szinte lehetetlen, ha egy iskola nincs pár szakmára szakosodva és nincs felszerelt tanműhelyük. A tanulók kvalitásai, a szakmai és vizsgakövetelmények és a vállalatok által elvárt kompetenciák között szakadék van. A szakiskolákban tanulók 60-70 százaléka funkcionális analfabéta és 90% fölötti azok aránya, akik nem tudják a követelményeket elsajátítani. A roma származású tanulókkal nem akarnak tanulószerveződést kötni a vállalkozók, miközben ebben az iskolatípusban a roma tanulók száma hihetetlen mértékben emelkedik. A szakmai gyakorlati képzést jogszabályok írják elő, amely szakmánál kötelező. Az adótörvények azonban hátráltatták a vállalkozásokat, amelynek hatására rohamosan mondták fel a tanulószervezéseket (Szép, 2010). Napjainkban már jobb a helyzet a roma tanulók és a hátrányos helyzetű tanulók szempontjából, egyre több munkáltató szívesen foglalkoztatná/fogad hátrányos helyzetben lévő tanulókat, munkavállalókat (Vágner, 2021). A tanulószerveződéssel foglalkoztatott tanulók számában növekedés mutatkozik, mely csökkentette a korai iskolaelhagyók arányát is (Györgyi, 2019).

Amikor oktatásról vagy képzésről van szó, akkor azt a felnőtt társadalom nem tekinti hosszú távú saját, emberi tőkéjébe való befektetésnek, leginkább kényszernek vagy a munkanélküliség megelőzésének egyik eszközeként tekintem rá, pedig a képzés az egyik legfontosabb tényező a hátrányos helyzet redukálására alkalmas eszközök tekintetében (Nilsson-Nyström, 2013). Lényegében a képzés során nem az ismeretszerzés az egyetlen attitűd, fontos célkitűzés a társadalomba asszimilálódni képes munkavállalói hozzáállás elérése is, amelynek segítségével kialakulhat egy új jövőkép és a társadalmi hasznosságérzet (Durkó, 1999; Hall–Stead, 2020).

A gazdasági teljesítmény és a végzettség szoros kapcsolatát Magyarország Kormánya is felismerte és a hátrányos helyzetű gyermekek számára felzárkóztató programokat indított, amelyek általában anyagi és tanulási támogatást nyújtanak a tanulók számára (Rajnai, 2012). Az oktatási rendszer kifogásolhatósága hozta létre a felzárkóztató programokat, hisz a családi hátrányokat nem csökkent, hanem konzerválja a magyar oktatási rendszer (Csapó et al., 2009). A hátrányos helyzetben lévő gyermek szüleinek korlátozottak az anyagi lehetőségeik, általában oktatási tapasztalattal sem rendelkeznek, ennek következtében a legközelebbi iskolába íratják be gyermeküket (Sucharita, 2014).

A társadalom peremére szorult csoportok képzettségi hátránnyal küzdenek, amelynek következtében a munkaerőpiacon sem tudják stabilizálni pozíciójukat. A munkanélküliség életformává vált a munkanélküliek, a képzetlenek vagy más szempontból hátrányos helyzetűek életében, amely hátrányt jelent a gyermekeiknek, azaz a soron következő generációk számára is. Bár a felnőttképzés nem közvetlen megoldás a kirekesztés, a szegénység okozta problémákra, azonban e konfliktusok csökkentését eredményezheti (Hangya, 2013). A társadalmi és a munkaerő-piaci diszkrimináció elleni küzdelemben a felnőttképzés kulcsfontosságú tényező (Farkas, 2013; Hangya, 2013). Az esélyegyenlőség és a méltányosság kérdését kiemelten kell kezelnie a modern és innovatív oktatáspolitikának. A képzés manapság nem csak nemzeti, hanem globális ügy, az Európai Unió tagállamok versenyképességi tényezőjének tekinthető (Hangya, 2013).

A lakóhely típusából és földrajzi elhelyezkedéséből adódóan nem egyenlő mértékű az oktatáshoz való hozzáférés, hiszen egy városban élő hátrányos helyzetű egyénnek sokkal jobb az esélyei, mint egy periférikus fekvésű faluban élőknek. Természetesen ez a régiók szintjén is igaz, nem mindegy, hogy valaki az ország északnyugati részében él, vagy az északkeletiben (Híves, 2015). Gyakran az egy településen belül elhelyezkedő iskolák között is hatalmas különbségek mutathatók ki, vagyis a területi egyenlőtlenség kimutatható minden területi szinten és az oktatás minden formájában (Rolleston-James, 2015). A munkaerő-piaci igények gyorsuló ütemű változásaival

szorosan összefügg a kompetenciák bővülése. Nagyon szoros kapcsolat figyelhető meg a munkanélküliség, a foglalkoztatás és az alapkészségek között (Farkas, 2013; Győri–Járdány, 2019). A munkaerőpiacon preferált kompetenciák terén általában hasonló különbség mutatható ki a fejlett és elmaradott térségek között, mint a képzettségi szintek esetében, azzal a kitételrel, hogy egyes iskolán kívül a „való életben” is elsajátítható kompetenciák esetében nincs akkora különbség, miközben pl. az idegennyelv-ismeret esetében fokozottan jelenik meg (Tésits–Alpek, 2013a).

Az ezredforduló idején nagyszámú tanulmány foglalkozott azzal, hogy a munkanélküliség alakulását vizsgálja különböző településméretekre vonatkozóan (Balcsók, 2006a). A kutatások értelmében nem csak a földrajzi fekvésből adódik az átlagnál magasabb munkanélküliség, hanem a településtípusokból és a településszerkezetből is fakad. A munkanélküliség és a településméret között szoros összefüggés van, a kisebb lakosságú településeken jellemzően nagyobb a munkanélküliség aránya (Bódi–Obádovics, 2000). A területileg elkülönült hátrányos helyzetű csoportok és a munkalehetőségek közötti kapcsolat megteremtésére rendkívül egyszerű megoldást kínálhat az ingázás, azonban ezeknek az álláskeresőknél a mobilitási készsége és képessége rendkívül alacsony (Tésits – Alpek, 2013c). Azokon a kistelepüléseken, amelyek elhelyezkedése a jelentős foglalkoztatóktól legalább 10 kilométeres távolságra van, az álláskereső már hátrányt szenvednek, mivel a munkaadók a munkába járás költségeit nem szívesen vállalják (Alpek–Tésits, 2014).

A hátrányos helyzetű, inaktív lakosság mozgósításában, az utóbbi években fontos szerep jutott a közfoglalkoztatás rendszerének. Ami azonban számos gyakorlati és kutatási kérdést vetett fel, beleértve a szabályozás problémáit, a képzések, a bérezés, a kiválasztási módszer és a foglalkoztatottak kiszolgáltatottsága szempontjából (Zemplényi, 2013; Bagó, 2013a). A programoknak értékteremtésre kell törekednie, azonban nem válhatnak a primer munkaerőpiac konkurenciájává (Koltai, 2013). Számos közgazdasági vizsgálat is született a témában, amelyek döntő többsége a versenyképesség és a közfoglalkoztatás összefüggéseit elemezték munkaerőpiaci szempontból (Artner, 2013a).

A munkanélküliség és a közfoglalkoztatás térszerkezetének vizsgálatai rámutattak arra, hogy a legjelentősebb koncentrációt mutató térségekben egyaránt kedvezőtlenül alakul az érintettek iskolai végzettség szerinti megoszlása és hosszabb időt is töltenek el ebben a státuszban. A 2014 és 2018 közötti időszakban közel 56 ezer fővel csökkent országosan a közfoglalkoztatottak száma, a közfoglalkoztatási ráta (a közfoglalkoztatottak létszámát viszonyítja a közfoglalkoztatottak és a nyilvántartott álláskereső együttes létszámához) mértéke a kedvezőbb helyzetű régiókban (Közép-Magyarország, Nyugat-Dunántúl, Közép-Dunántúl) egy százalék alatti volt. Ugyanennek a mutatónak az értéke Észak-Magyarországon és az Észak-Alföldön még megközelítette az 5%-ot (Kóti, 2020a).

A közmunkaprogramban résztvevők körülbelül tíz százaléka kerül vissza a munkaerőpiacra, miközben azok körében, akik nem vettek részt a programban, ez az arány több mint kétszer magasabb. A periférikus helyzetet konzerválja az önálló háztáji közfoglalkoztatás és a hozzá kapcsolódó oktatás. Tartós megoldás a fejlett termelőeszközök és az ehhez kapcsolódó szaktudás átadása lehetne. A jelenlegi rendszer rövidtávon szolgálja olcsó munkaerővel a versenyképesség növelését, a tartós foglalkoztatás megteremtése csak állami beavatkozással, például szövetkezetek szervezésével lehetséges (Alpek–Tésits, 2014).

Az elszegényesedés gyakran együtt jár a munkaerő-piaci hátrányokkal, amelynek következtében nem csak anyagi természetű problémák jelentkeznek. A családfenntartó pozíció megváltozhat, amely konfliktusokkal, a kommunikáció és a családon belüli szerepek módosulásával, a társadalmi kapcsolatok ernyedésével járhat. A munkanélküliség hatása következtében megváltozhat az egyén önmagáról alkotott képe. Egészségügyi problémák okozójává válhat a tartós munkanélküliség. A

munka világába nehezebb visszakerülni a munkanélküliség okozta napi rendszerességű kötelességtől való elszakadás következtében (Siposné Nándori, 2016).

A felnőttképzésben való részvételt számos tényező korlátozhatja, ilyenek a növekvő életkor, a szülők iskolázottságának hiányosságai, az alacsony jövedelem, valamint a családon belüli munkamegosztás és felelősségvállalás. További visszatartó tényezők lehetnek az egészségügyi problémák, a fogyatékkal élőkkel kapcsolatos kihívások, az alacsony társadalmi pozíció és az új tudás hétköznapi életbe való integrálásának nehézségei. Intézményi szempontból a visszatartó tényezők közé a magas oktatási költségek és a kevésbé rugalmas munkaterv sorolhatók (Patterson, 2018).

Az alacsony iskolai végzettségű nők körében két szempontból is felmerül a munkaerő-piacról való kirekesztődés kockázata. A felnőttképzés számukra alapvető megoldás lehet, amely lehetővé teszi, hogy aktív részesei legyenek társadalmi, politikai és gazdasági környezetüknek, amelyektől egyes kultúrákban elszeparálva élnek. A vonatkozó szakirodalom az iskolai végzettséget olyan tényezőnek tekinti, amely közvetlenül személyes előnyökkel jár, mint például a jobb egészség vagy a magasabb foglalkoztathatóság. A felnőttképzés lehetőséget nyújthat az alacsony iskolai végzettségű nők számára a fent említett előnyök elérésére (Iñiguez Berrozpe–Elboj Saso, 2020). Az alacsony jövedelem és alacsony iskolai végzettség között korábbi kutatások statisztikailag szignifikáns összefüggéseket mutattak ki (Grotluschen et al., 2019). A felnőttképzésben való részvételt korántsem csak a munkához kapcsolódó szempontok mozgatják, a hátrányos helyzetű felnőttek önértékelésére számos pozitív hatása lehet a részvételnek, különösen abban az esetben, hogyha az belső motiváció és nem külső kényszer hatására valósul (Rothés et al., 2017). Hazánkban eltérnek a nemi tanulási stratégiák, a belső motivációk a nőknél erősebbek, azonban döntési stratégiájuk összetettebb, még munkanélküli státusz alatt is. A nők tanulási hajlandósága csökken az életkor előrehaladtával, míg a férfiak kevésbé hozamorientáltak a későbbi tanulási befektetéseket tekintve (Engler, 2013).

Az egész életen át tartó tanulás egyre fontosabbá válik a mai társadalomban. Az egyéneknek képzésen keresztül kell fejleszteniük készségeiket annak érdekében, hogy sikeresen beilleszkedjenek a munkaerőpiacra. A különböző jóléti rendszerek befolyásolják a felnőttek képzésben való részvételét és az érzékelt akadályait (Massing – Gauly, 2017). A hátrányos helyzetű csoportoknak gyakran extra lemaradást kell leküzdeniük a tanfolyamok elvégzése során. Ez elsősorban akkor valósulhat meg sikerrel, hogyha a résztvevők azonosulni tudnak a tanfolyam céljaival és annak elején magas, önálló motivációs szint jellemzi őket. Ebben az esetben nagyobb hatékonysággal tanulnak, és képesek hosszú távon kitartani egy tanulási stratégia mellett. Önálló, személyes motiváció hiányában a tanulók egyértelműen rosszabb eredményeket érnek el (Rothés et al., 2017).

Az iskolázottságot és a képzésekbe való bekapcsolódást alapvetően befolyásolja az ember társadalmi háttére, pontosabban a családi környezetben átadott kulturális erőforrások. A kulturális tőke keretei gyakran nem teljes mértékben felelnek meg a felnőttképzésben való részvétel elvárásainak. A társadalmi háttér közvetett hatással van a részvételre, azonban az ezek alapján készített előrejelzések gyakran nem mutattak szoros összefüggést a tanulók valós tanulási hajlandóságával (Cincinnati et al., 2016).

A munkaerő-piaci képzéseknek az elvégzése pár hónap alatt megtörténik, azonban közvetlenül minimális mértékben vagy egyáltalán nem eredményesek munkaerő-piaci szempontból (Hajdú, 2020). Célravezetőbb lenne, ha ehelyett minőségi oktatáshoz jutnának a hátrányos helyzetű tanulók, amivel magasabb iskolai végzettséghez lehetne hozzájuttatni őket (Hegedűs, 2016). Hosszú távon megoldást jelenthetne a hátrányos helyzetű családokban élők magasabb iskolai végzettséghez való juttatása, hisz a magasabb iskolai végzettség általában magasabb életszínvonalat eredményez, amelynek következtében a térség és az ország gyorsabb fejlődésnek

indul (Enyedi, 2010). Magyarország különböző vármegye igen eltérő adottságokkal rendelkezik a képzések elvégzését követően is motivált, a felzárkózásban érdekelt és az elsődleges munkaerőpiacon dolgozni akaró számára (Tésits et al., 2019). Az oktatás sikerességéhez lényeges egy olyan helyi közeg, amely képes megtartani a szakképzett munkaerőt, hisz a megfelelő munkahely hiányában a munkaerő elvándorol. Azaz önmagában az oktatás nem elégséges, azonban fontos feltétele a térségfejlődésnek (Híves, 2015).

A foglalkoztatás növelése és a munkanélküliség csökkentése az európai uniós és a nemzeti foglalkoztatáspolitikai legfőbb célkitűzése. A gond az, hogy a két réteg nem tudja lefedni egymást. Leginkább jellemző, hogy a munkanélküliek képzetlenek, azonban magas szintű tudás szükséges az üres álláshelyek betöltésére. Strukturális munkanélküliséget okoz, hogy a kereslet és a kínálat eltérő szakmasztruktúrával rendelkezik. A magyar kormány e problémák megoldására létrehozta a közmunkaprogramot és a munkaerő-piaci képzéseket (Bordás - Siposné Nándori, 2019).

Az iskolai végzettség nagyban befolyásolja az egyén jövőbeli munkaerő-piaci pozícióját. A képzés, mint oktatás a szociális jólét és a tudásalapú társadalom létrehozásának egyik legfőbb eszköze. Ennek következtében szerepelt a Lisszaboni Stratégiában és megjelent az Európa 2020 Stratégia céljai között is (Caragea, 2011; Rothes et al., 2017). Hazánkban nemcsak a forráshiány okozta a felnőttképzés háttérbe szorulását, hanem az sem hatott ösztönzőleg, hogy nem növekedett megfelelő ütemben a bérek színvonala és az elhelyezkedés esélye sem (Csoba, 2010c). A munkanélküliek körében a legnépszerűbb és a leggyorsabban található munka a közfoglalkoztatás. A közfoglalkoztatás meggátolja az új szakképzettség megszerzését, hisz mindenféle végzettség nélkül felszívja az alacsony iskolai végzettségű munkanélkülieket. Természetesen a hátrányos helyzetű térségekben ez megfelelő foglalkoztatási forma, mert más munkahely nem található, azonban a közfoglalkoztatás ezt a kedvezőtlen állapotot konzerválja (Cseh-Papp–Varga, 2020; Kóti, 2020a).

A tényleges képzési szükséglethez nem képes megfelelően alkalmazkodni a felnőttképzés. A legjobban rászorulóknak nem kerülnek be megfelelő arányban a képzési rendszerbe és a kereslethez nem képes alkalmazkodni a képzési kínálat (Pulay, 2009). Az álláskeresőknak szóló felnőttképzés hatalmas problémát hordoz önmagában, hisz nem a felnőttképzéssel foglalkozó intézmények, nem a helyi vállalkozók döntenek el, hogy milyen képzések kerüljenek lebonyolításra a megyében, ami azért nagy probléma, hisz ki tudná a legjobban, ha nem a helyi vállalkozó, hogy milyen végzettségű, milyen kompetenciájú munkavállalót szeretne felvenni. A helyi vállalkozóknak van lehetőségük felvenni a kapcsolatot a Munkaügyi Központtal, hogy milyen képzéseket szeretne indítani a saját munkavállalói számára, azonban ez csekély számmal fordul elő, mert egy OKJ-s képzés 5-8 hónap, addig a munkáltató előfinanszírozza az oktatás költségeit, amelyet kifizetésenként lehívhat a Munkaügyi Központtól (Hajdú, 2020). Kevés vállalkozó tud több millió forintot hitelezni arra, hogy a saját munkavállalóit képezze. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében számos olyan munkakör található, amelyre nem találnak képzett szakembert, mint például szociális gondozó és ápoló, hegesztő, kőműves etc., a Munkaügyi Központ kis számban el tudják indítani ezeket a képzéseket is, azonban a megyében fellelhető fizetési korlátok következtében a főváros, Nyugat-Magyarország és a külföldi munkáltatók elszívják a végzettséggel rendelkező személyeket (Koncz, 2017).

Az Európai Unióban a magas munkanélküliségi ráta a strukturális politikai programok újragondolását, a partnerség erősítését tette szükségessé a 2000-es évek végén. A helyi fejlesztések előtérbe kerülésével párhuzamosan fogalmazta meg az Európai Bizottság a nemzeti és közösségi politikákat kiegészítő, ezek hatékonyságát erősítő, helyi beavatkozásokkal megvalósítható területi foglalkoztatási paktum (Territorial Employment Pact) néven ismertté vált koncepcióját. A paktumok kulcseleme, hogy munkahelyteremtési stratégia készüljön helyi szinten, az érintettek bevonásával. Alapvető cél ezért a helyi szereplők minél szélesebb körű bevonása és mobilizálása a munkanélküliség elleni küzdelemben. Az elsődleges cél mellett ugyanakkor a paktumok nagyon

fontos hozadékaként remélhető volt, hogy tovább erősödik a horizontális és a vertikális partnerség, a helyi szintű együttműködési készség és együttműködési kultúra. A foglalkoztatási paktumok sikerességét vizsgáló kutatók a siker komplex feltételrendszerének egyik legfontosabb elemeként a szinergiát határozták meg, a szereplők egymástól elszigetelt tevékenységének feloldásával. A tanulmányban leírtakra néhány év távlatából visszatekintve azt feltételezhetjük, hogy a jó kezdeményezések elhalása, a paktumok kiüresedése jórészt ennek az alapelemnek a hiányára vezethető vissza (Póla-Velkey, 2014).

A kiemelt projektek keretében megvalósuló munkaerő-piaci program célja a paktumok szerinti keresletnek megfelelő munkaerő biztosítása, az adott térségben munkát vállalni szándékozó, álláskereső hátrányos helyzetű személyek és inaktívok foglalkoztathatóságának javítása, nyílt munkaerő-piaci elhelyezkedésének támogatása, a közfoglalkoztatásból a nyílt munkaerőpiacra való átlépés elősegítése azon közfoglalkoztatottak esetében, akik képessé tehetők és készek munkát vállalni a nyílt munkaerőpiacon. A TOP program új módszerek, innovációk kidolgozását, alkalmazását is biztosította, melyek az országos és helyi munkaerő-piaci politika más területein, más célcsoportjainál is alkalmazhatók a későbbiek során (Meyer, 2016).

A helyi foglalkoztatási együttműködések (Territoriale Employment Pacts) az EU a legjobb gyakorlatok között tartja számon. Egyrészt azért, mert az érintettek összefogása és aktivizálása, a helyi adottságokhoz igazított fejlesztési dokumentumok gyakran jobb hatékonyságúak lehetnek, mint a magasabb szintről indított, általános jellegű kezdeményezések. Másrészt, ha nem is sikerül a helyi erőkre építve lokális stratégiát alkotni és megvalósítani, a paktum már az országos foglalkoztatáspolitikai helyi adaptációjával is javítani képes az országos programok határfokát. Gyakori problémaként említett ugyanakkor, hogy a stratégiák túl sok és általános célt fogalmaznak meg, hiányoznak mellőlük a részleteiben kidolgozott akcióprogramok, ami a közvetlenül kapcsolt források hiányára volt visszavezethető. A stratégiai célok között a foglalkoztatás növelése a leggyakrabban megfogalmazott, amit a hátrányos helyzetű munkaerőpiaci csoportok támogatása, a munkaerőpiaci információ és kommunikáció, valamint a munkanélküliség csökkentése követnek (László, 2011).

Sajnálatos, hogy manapság egyre többen szorulnak ki a társadalom peremére, képzettségi hátránnyal küzdenek, amelynek következtében kiszorultak a munkaerő-piacról. A munkanélküliség életformává vált a munkanélküliek, a képzetlenek vagy más szempontból hátrányos helyzetűek életében, mely hátrányt jelent a gyermekeiknek, azaz a soron következő generációk számára is (Hajdú-Konc, 2020). Bár a felnőttképzés nem megoldás a kirekesztés, a szegénység okozta problémájára, viszont ennek a konfliktusnak a csökkentését eredményezheti (Hangya, 2013). A társadalmi és a munkanélküliség diszkrimináció elleni küzdelemben a felnőttképzés kulcsfontosságú tényező (Farkas, 2013; Hangya, 2013). Az esélyegyenlőség és a méltányosság kérdését kiemelten kell kezelnie a modern és innovatív oktatáspolitikának. A képzés mára már nem csak nemzeti, hanem globális ügy, az Európai Unió tagállamainak versenyképességi tényezőjének tekinthető (Hangya, 2013).

A foglalkoztatáspolitikai eszközrendszere közvetlen kapcsolatban van a felnőttképzéssel. Foglalkoztatáspolitikai szempontból kiemelkedően fontos a munkanélküliek, illetve munkanélküliséggel veszélyeztetettek képzési támogatásának rendszere, valamint munkaügyi hivatalok munkaerő-piaci tájékoztatási rendszere, tevékenysége (Lipták, 2013). Napjainkban a foglalkoztatáspolitikai legfőbb célja a foglalkoztatottság és az aktivitás növelése, az inaktívok számának csökkentése. A másodlagos munkaerőpiac köréhez tartozik a foglalkoztatáspolitikai feladata, hogy a perifériára szorult egyének visszakerüljenek a munkaerőpiacra és célja, hogy az inaktívok egy része bekerüljön a munkaügyi hivatalok nyilvántartásába a regisztrációjuk során (Győri-Járdány, 2019).

Az egész életen át tartó tanulás egyre fontosabbá válik a mai társadalomban. Az egyéneknek képzésen keresztül kell fejleszteniük készségeiket annak érdekében, hogy sikeresen beilleszkedjenek a munkaerőpiacra. Azonban a képzések között is jelentős különbségek mutatkoznak abból a szempontból, hogy mennyire hatékonyan segítik elő a munkaerő-piaci integrációt (Nijhof, 2005; Cedefop, 2019).

Magyarországon a szakemberek két elkülönülő részre osztják a munkaerőpiacot, a szakmai és a nem strukturált munkaerőpiacra, amelyek egyszerre vannak jelen. A két szegmens közti alapvető különbség az, hogy a nem strukturált munkaerőpiac alacsony vagy szaktudást nem igénylő munkaköröket foglal magában, míg a szakmai munkaerőpiacnak magas szintű szakmaiság, kötött formalizáltság a jellemzői. A szakmai munkaerőpiacra való bekerülés alapvető feltétele a szakmai képzés megléte (Csoba, 2007b).

Összegzőképpen megfogalmaztam a felnőttképzés erősségeit és gyengeségeit, amelyek közül elsőként a pozitív jellemzőket ismertetem. Az elhelyezkedést segítő képzések más aktív munkaerő-piaci politikákhoz képest olcsó beavatkozásnak minősülnek, miközben lerövidíti az egyén munkanélküliségének időtartamát. A szakmai képzések hosszú távon pozitív hatást gyakorolnak a foglalkoztatás stabilitására és a keresetekre. A felnőttképzési intézmények infrastruktúrája megfelelő színvonalon kiépült. A kis létszámú csoportokban hatékonyabb az ismeretek átadása és elsajátítása. A felnőttképzés egyéb tekintetben is fontos szerepet játszik a résztvevők társadalmi integrációjában.

Kritikaként fogalmazható meg ugyanakkor a felnőttképzéssel szemben, hogy az álláskeresési képzésnek nincs erős hosszú távú hatása a foglalkoztatásra és résztvevők bevételeire nézve. A szakmai ismeretek képzése a rövideb tréningekkel szemben kifejezetten a legdrágább aktív munkaerő-piaci programok közé sorolható, ami ráadásul kezdetben meghosszabbítja a munkanélküliség időtartamát, mivel szakmától függő mértékben, de minimum több hónapig tartanak ezek a képzések. A munkaerőpiac oldaláról értékesebb képzések esetében jelentős probléma a szakoktatók hiánya. A keresett szakmák népszerűsége sok esetben alacsony, illetve a bemeneti feltételek teljesítésének hiányában nem elérhetők az álláskereső jelentős része számára, így a keresleti és kínálati oldal összehangolása nehezen megvalósítható a gyakorlatban.

3.5. A hátrányos helyzet meghatározása

A hátrányos helyzet definiálása jól meghatározott kritériumokkal nem áll rendelkezésre, nem tekinthető tudományosan jól lehatárolt kategóriának. A Központi Statisztikai Hivatal definiálja mind a hátrányos helyzet, mind a halmozottan hátrányos helyzet meghatározását, miszerint „hátrányos helyzetű (HH) az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre (RGYK) jogosult gyermek, nagykorúvá vált gyermek vagy fiatal felnőtt, aki esetében az alábbi körülmények közül egy fennáll: a szülő vagy a családba fogadó gyám alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik, alacsony foglalkoztatottságú, vagy a gyermek elégtelen lakókörnyezetben, illetve lakáskörülmények között élő gyermek vagy fiatal felnőtt. Halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) az, aki esetében a HH-ként meghatározott körülmények közül legalább kettő fennáll, továbbá a családjából kiemelt, szakellátást nyújtó intézményekben elhelyezett, nevelésbe vett gyermek, valamint az utógondozói ellátásban részesülő, tanulói, hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt” (KSH, 2021). Megközelítése általában társadalompolitikai és gazdaságpolitikai szemléletű. Életvitelbeli, képzésbeli esélyegyenlőtlenséget jelent döntő többségben. Önértékelési zavarokat, képességcsökkenést okoz a tanulási motiválatlanság, amelynek következménye az alulképzettség, majd a munkavállalási nehézség, a munkanélküliség. A munkanélküliség társadalmi szegregációt és szocializáltság elmaradását generálja (Halmos, 2005).

A munkaerőpiacon hátránnyal vagy halmozott hátránnyal rendelkezők körében három csoportot különböztetünk meg, ide tartoznak az egészségkárosodottak, a roma népesség és a munkanélküliek (R. Fedor et al., 2022).

A munkanélküliségi csoportból főként a tartós munkanélküliek sorolhatóak leginkább a hátrányos, továbbá a halmozottan hátrányos helyzetűek kategóriájába. A tartós munkanélküliek kategóriájában számos célcsoportot különböztetünk meg, például a munkanélküliek nemét, korát, továbbá a munkanélküliség idejét. A felnőttképzés szemszögéből természetesen más-más módussal kell kezelni. Életkor szerinti diszkrimináció alapján a fiatalok és a 45-51 év felettiek érintettek és emiatt sorolandók hátrányos helyzetbe. A fiatal pályakezdők munkaerőpiaci helyzete nagyobb szélsőségeket mutat, hiszen egyfelől az aluliskolázottság, másfelől a túlképzettség jelent hátrányt számukra, ide tartoznak az iskolarendszerbe be sem kerülők, esetleg onnan lemorzsolódók, valamint a munkatapasztalatot nem szerző több diplomával rendelkező fiatalok is. Az idősebbeknél a munkatapasztalat megléte sajnos nem hat pozitívan a munkaerő-piaci potenciáljukhoz, mert a kor miatti hátrányukat nem tudja kompenzálni (Halmos, 2005). Napjainkba a nyugdíjasok visszafoglalkoztatása népszerűvé vált, ami köszönhető a kedvező adózási feltételeknek és a kis létszámú szakképzett munkaerőtartaléknak. Számos munkáltató a magas munkatapasztalattal rendelkező nyugdíjasokat fiatal munkaerő betanítására is alkalmazza, amely visszafelé is igaz, hiszen a munkavégzéshez szükséges informatikai ismeretek szempontjából pedig a fiatalok tanítják be az idősebb kollégákat, ami csökkenti a generációk közötti szakadékot (Jakab et al., 2021).

A tartós munkanélküliek közé sorolható a roma népesség kardinális többsége. Ebben a csoportban halmozottan jelennek meg a hátrányos helyzet típusai. E célcsoport azért kerül megkülönböztetésre a munkanélkülieken belül, mert alkalmazkodóképességük, kultúrájuk, jövőképük, ebből adódóan a komplikáció kezelési módja is eltér a hagyományostól (Messing, 2014).

A legspeciálisabb célcsoport az egészségkárosodottak célcsoportja, hisz a legtöbbjük nem regisztrált munkanélküli, hanem inaktív, ennek következtében akadályokba ütközik jogi szempontból a bevonásuk támogatott felnőttképzésbe (Hegedűs, 2016).

3.5.1. A felnőttképzés jelentősége a hátrányos helyzetűek körében

A régiók gazdasági növekedésére, versenyképességére hatással van az oktatás, a tanulás, a tudás és a képzések elérhetősége (Lengyel, 2012). Napjainkban kiemelt célként fogalmazták meg a tudásalapú gazdaságot, az emberi tőkébe való befektetés felértékelődött, elsődleges lett az élethosszig tartó tanulás (Kálmán, 2012a). A felnőttképzés által rövid időn belül pótolhatja az iskolarendszerű képzés akadályait, hisz rövidebb időn belül korrigálhatja a munkaerő-piaci problémákat továbbképzésekkel, átképzésekkel (Mayer, 2000).

Az alacsony iskolai végzettségűek csoportjában már egyre többen vannak olyanok, akik teljesen kiszorulnak a munkaerő-piacról, mert minimális kompetenciával sem rendelkeznek (Köllő, 2009). Ma már nem elég egy munkakörhöz egy végzettség, mára fontos lett egy gyorsan alkalmazkodó, fejleszthető, bármikor átképezhető munkaerő (Ábrahám, 2015).

A felnőttképzésben való részvétel lehet kényszer és lehet egy lehetőség, mely megváltoztathatja a résztvevő munkaerő-piaci helyzetét, életét. Természetesen a résztvevők eltérően ítélik meg a felnőttképzés esélyteremtő szerepét. Legtöbbször azokban a megyékben vagy társadalmi csoportba tartozók nem vesznek részt a képzésekben, ahol a legnagyobb igény lenne, nagyvalószínűséggel ez az oka annak, hogy hazánkban nagyon csekély a felnőttképzésben tanulók aránya a hátrányos helyzetű megyékben, amely hatalmas hátrányokhoz vezethet a későbbiekben (Köllő, 2009).

3.5.2. A hátrányos helyzetben lévők részvétele a felnőttképzésben

Az Európai Unió kulcsfontosságú társadalmi célja a felnőttképzés tekintetében, az, hogy azok a hátrányos helyzetű emberek is bekapcsolódjanak a képzésbe és eredményesen el is végezzék azt, akik nehézkesen vonhatók be az oktatásba, viszont nélkülözhetetlen számukra a képzettség

megszerzése, mert elősegíti a foglalkoztatást és a társadalmi beilleszkedést. Ezt a problémát csak támogatásokkal lehet kiküszöbölni, viszont ezzel szemben az egész Európai Unióra elmondható, hogy az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők, az idősebbek, a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetben élők kevesen vesznek részt felnőttképzésben. Nemcsak Magyarországon, hanem az EU-ban is sokat kell tenni annak érdekében, hogy az egész életen át tartó tanulás eredményesen járuljon hozzá a befogadó társadalom megvalósításához. Magyarországon teljeskörűen nem állnak rendelkezésre adatok a hátrányos helyzetűek felnőttképzésben való részvételéről. Az álláskereső iskolai végzettsége adhatja a legnagyobb összehasonlítási alapot (Pulay, 2010).

A felnőttképzés hatékonyságát, eredményességét elemző vizsgálatok azt fogalmazzák meg legtöbb esetben bírálatként, hogy bizonyos képzések csak csekély mértékben járulnak a munkaerő-piaci integrációhoz, szinte csak képzési támogatásként biztosít kiegészítő jövedelmet (Csoba–Nagy–Szabó, 2010).

Három eredményességi követelmény van a felnőttképzéssel szemben. Az első az, hogy azok vegyenek részt felnőttképzésben, akiknek hatalmas szükségük van erre, tehát nekik növeli leginkább az elhelyezkedési esélyeiket és a munkaerő-piaci helyzetüket. A második az, hogy minél többen fejezzék be eredményesen a megkezdett képzéseket, szóval minimális legyen a lemorzsolódás aránya. A harmadik pedig az, hogy a képzés elvégzését követően minél nagyobb arányú legyen az elhelyezkedés aránya (Pulay, 2010).

A hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzetű célcsoport érintettjei különféle társadalmi-gazdasági problémákkal és kompetenciás hiányosságokkal küzdenek, ezért létfontosságú az, hogy egyéni differenciált fejlesztésben vegyenek részt. A fejlesztés nem csak a mentális problémák legyőzésére, hanem a képzettségi, oktatási problémák leküzdésére szolgál. A tanulási folyamat alapja a megfelelő önkép kialakítása és a személyiség stabilizálása, ugyanis egy hosszabb képzés esetén felmerülő konfliktusok kezelésének módját is meghatározza. A legerőteljesebb jellemvonása a hátrányos helyzetűek csoportjának a motiválatlanság, pedig motiváció nélkül nem mehet végbe a képzettségi igény folyamatos fenntartása. Ezen tanulók hatalmas ismerethiánnyal rendelkeznek, fontos náluk a motiváció tartósfenntartása. Kommunikációs problémákkal is rendelkezhetnek, ami negatív hatással bír eredményességükre és tanulási készségükre. A hátrányos helyzetű célcsoportnál az egyik legfontosabb feladat a munkaköri kvalitás azonosítása, alkalmassága és készségek precíz felmérése, ezek azonosítása lehet az első sikertényező a résztvevő számára (Halmos, 2005).

A tartós munkanélküliek számos esetben a régebben megszerzett szakmájukban sem rendelkeznek megfelelő kompetenciákkal, még jobban igaz ez a képzettséggel nem rendelkezőkre. Lehetetlen feladat sikeresen oktatni a hiányzó alapismeretek pótlása nélkül. Sok esetben, amikor bizonyítvány igazolja az alapfokú végzettséget, akkor is szükség lehet ezek pótlására. A munkaügyi központok nem eléggé nyomatékosan foglalatostkodnak a szükséges képzési modulok megrendelésével, aminek az oka a hatékonysági követelmény. A hatékonysági követelmény szerint minél több képzést kell lebonyolítani minél kevesebb pénzért. A munkanélküliek képzésénél el kell dönteni, hogy ezek az emberek költségesebb komplex programokban vesznek részt az elhelyezkedés, foglalkoztatás érdekében, vagy valamennyiükről lemondunk. Ezt követhetik a mentális és szakmai készségek oktatása. A legfontosabb a differenciált haladású képzési rendszerek alkalmazása, amely a szociális különbségek csökkenését eredményezheti. A hátrányos helyzetűek képzésével kapcsolatosan az alábbi elvárásoknak kell teljesülni, mint a személyiség stabilizálása, nyílt egymásra épülő rendszerek, alapismeretek pótlása, megkülönböztetett bánásmód, kommunikációs készségek fejlesztése (Halmos, 2005).

A hátrányos helyzetű csoportok munkaerő-piaci helyzetét korrigáló képzésekkel szemben támasztott elvárások:

- Valós munkaerő-piaci igényeket elégítsen ki a támogatandó képzés.
- A célcsoport lehetőségei összhangban legyenek a képzések céljával, tartalmával és követelményével.
- Rugalmas képzési idővel biztosítsák a képzést és érvényesítsék a felnőttek korábbi tanulási eredményeit és tapasztalatait.
- Testreszabott módszertani kompetenciákkal rendelkezzenek az oktatók és a felkészültségüket alkalmas továbbképző rendszer biztosítsa.
- A képzési modellek építsenek a konstruktivista tanulásfelfogásra.
- Önirányított tanulás jellemzőire támaszkodjanak az egyéni oktatásnál, csoportos oktatásnál támaszkodjanak a csoportdinamikai hatásokra.
- A szummatív értékelések mellett hangsúlyt kapjon a diagnosztikus és a formatív értékelés (Benke, 2006).

A Komplex Alapprogram fő célja a végzettség nélküli iskolaelhagyás mérséklését segítő, megelőzésre irányuló célú beavatkozások megalapozása, alkalmazkodó pedagógiai kultúra kialakítása és a tanárok módszertani továbbképzése szakmai támogatórendszerrel, mentorálással kiegészítve. A Komplex Alapprogram tulajdonságai Révész, K. Nagy, valamint Falus (2018) alapján:

1. Rendszerbe szervezi – a gyakorlatban kimunkált – részletes fejlesztést segítő pedagógiai módszereket.
2. Az intézmények pedagógiai kultúrájába illeszti a kompetenciák szerinti heterogén tanulócsoportokban együttműködő tanulást eredményező módszereket.
3. A tanulásszervezés gyakorlatába integrálja azt a pedagógiai módszert, mely a diákok közösségi státuszát figyelembe veszi, tehát: a Komplex Instrukciós Programot.
4. A diákokat kedvező iskolatapasztalathoz juttatja, így növeli a tanulók tanulási motivációját, valamint erősíti az iskola azon kompetenciáját, hogy megtartsa tanulóit.
5. A pedagógiai gyakorlat fókuszába helyezi a diákok alapvető készségeinek erősítését, melyhez célzott részprogramokat (alprogramokat) kínál.

A Komplex Alapprogram nevelési-oktatási programja, valamint tanulási-tanítási stratégiája (Differenciált Fejlesztés Heterogén Tanulócsoportokban) olyan pedagógiai módszereket, továbbá eljárásokat szervez egységes rendszerbe, amik erősítik az intézmények esélykiegyenlítő szerepét, növelik az iskolák személyiségfejlesztő kapacitásait, célul tűzve a végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni küzdelem szakmai megoldását. A program épít a diákok sokféleségére, egyediségére, célul tűzi ki az egyedi kompetenciák társas interakciókon keresztül történő kibontakoztatását a korai iskolaelhagyás csökkentése érdekében. Az alapprogram személyiségfejlesztő, oktató, továbbá nevelő tevékenysége a tanulásszervezés különféle formáiban jelenik meg, fókuszba helyezve a társas interakciók minőségi fejlesztését. A személyiségfejlődésre, továbbá a közösségek működésére érzékeny pedagógiai és tanulási metódusok alkalmazása olyan szemléletváltást eredményezhet, mely erősíti a diákok bevonódását a tanulási processzusba, lehetővé teszi a tanulás élményszerűségének figyelembevételét, alapot ad az önismereten alapuló pályaválasztáshoz, így elősegíti a legalább középfokú végzettség megszerzéséhez vezető tanulási út bejárását. A Komplex Alapprogram a következő alprogramokat foglalja magában:

1. Testmozgásalapú alprogram,
2. Művészetalapú alprogram,
3. Digitális alapú alprogram,
4. Logikaalapú alprogram,
5. Életgyakorlat-alapú alprogram.

Az alprogramok célkitűzése – az alapelvekre, továbbá a Differenciált Fejlesztés Heterogén Tanulócsoportokra épülve –, hogy olyan újabb módszereket, tanulásszervezési módokat emeljenek

be a mindennapi pedagógiai, tanítási gyakorlatba, melyekkel a tanulás élményszerűvé válik, a tanuló aktív, alkotó részese lesz a tanulási folyamatnak. Az alprogrami foglalkozások elsődlegesen a kötelező tanítási időn túl, a délutáni időszakban kerülnek be a napirendbe (Révész, K. Nagy és Falus, 2018).

A konstruktivista tanulásmélete a tanulásról nem elsősorban ismeretszerzési, bevésési vagy akár megértési folyamatként gondolkodik, hanem olyan aktív folyamatként értelmezi, amelyben a tanuló a már meglévő tudásrendszerekbe beágyazott ismeretei segítségével egyéni módon értelmezi az új ismeretet és azok alapján építi be a tudáshálózatába (Kissné Zsámboki - Varga, 2023).

A blended (kevert) learning fogalmára, melynek pontos összegzését Bánkeszi Katalin, továbbá Szepesi Judit adja. A szerzőpáros szerint a blended learning egyesíti a hagyományos oktatás és a távoktatás elemeit: az oktatás egy szegmense személyes jelenléttel, kontaktórák keretében zajlik szinkron módon, másik szegmense e-tananyagokkal támogatott aszinkron tudásátadás (Bánkeszi - Szepesi, 2018).

A blended learning igazság szerint elszakadás az osztályteremtől, de egyszerre visszalépés is felé, valamint nyitás a hagyományos pedagógusi szerep erősítése irányába. A teljes mértékben elektronikus tanulási környezettel szemben a blended learning a pedagógus-tanuló, valamint tanuló-tanuló közti valós idejű, továbbá osztályteremben zajló interakciót helyezi az online elsajátítható tananyagok, továbbá számonkérés eleme mellé. Az inverz osztályteremtől az különbözteti meg, hogy a pedagógusi jelenlét kisebb, a kurzusok alkalmával a pedagógus, továbbá a diákok nem találkoznak rendszeresen, nem követi az összes egyes lecke elsajátítását osztálytermi interakció. Egy radikális olvasatban az e-learningben a tanár távoli és ezáltal gyengébb jelenléte olyan mértékű radikális eltávolodást jelent a hagyományos osztálytermi oktatástól, hogy az egyensúly újbóli megtalálását a tanár–tanuló–tananyag háromszögben a blended learning szolgálja (Glazer, 2011).

A blended learning egyik gyakorlati megvalósulása az oktatási keretrendszerek környezetében szervezett kurzusok kombinálása az osztálytermi konzultációval. A tanári szerepek esetében ez azt jelenti, hogy az oktató motiváló szerepe újra megnő: nem csupán az adatbázisban keletkezett naplófájlokból kíséri figyelemmel a tanulók munkáját, hanem a konzultáción való személyes jelenlétével is támogatja a tanulást. A blended learning így képes a kiszámíthatatlanság és a kétértelműség csökkentésére, miközben le tudja követni a gyors változásokat a technológia terén (Szűts, 2020).

Az egyik legfontosabb eszköz a hátrányos helyzet következményeinek mérséklésére a képzés, amelynek folyamán nem csak ismeretszerzés következik be, hanem integrálódni képes munkavállalói magatartás is. Ez a folyamat természetesen csak akkor mehet végbe, ha elértük a hátrányos helyzetűek csoportját és biztosítottuk a képzésbe való csatlakozásukat. A képzés folyamán alkalmazott módszerek, eszközök jóval kidolgozottabbak, mint a képzéshez való hozzáférés biztosítása. Magyarországon ideális mennyiségű felnőttképzéssel foglalkozó intézmény működik, viszont székhelyeik és telephelyeik szerint nagyon kevés hátrányos helyzetű településen. A képzések nagyjából vármegyeszékhelyen vagy nagyobb városokban indulnak, nagyon ritkán zajlanak kisebb településeken, tehát a hátrányos helyzetű települések lakói csak úgy tudnak részt venni képzésekben, ha utaznak, illetve ha családi körülményeik engedik (Halmos, 2005).

Statisztikailag bizonyított tény, hogy 35 éves korig befejeződik az iskolai végzettség kialakulása, ebből következik, hogy e kor felett már nem ülnek be az iskolapadba, viszont csak iskolarendszerben lehet iskolai végzettséget szerezni, így 35 éves kor felett már nem beszélhetünk iskolai végzettség növeléséről, csak felzárkóztatásról. E kor alatt alapfokú iskola végzettséggel

vagy érettségivel nem rendelkező személyeket iskolarendszerű felnőttoktatásban kell végzettséghez juttatni (Benke, 2006).

A magyar munkaerőpiac a rendszerváltás következtében a romákat rossz helyzetbe sodorta, amelynek három fő okaként a területi egyenlőtlenségeket, az alacsony iskolai végzettséget és a szocializmusban kialakult szakmastruktúrát említették meg (Csongor-Lukács, 2003). A roma kisebbség munkaerő-piaci helyzetének javítását már a kilencvenes években elkezdték a civil szervezetek (Varga, 2020). Észak-amerikai és nyugat-európai mintára épülő demokráciára nevelés és partnerségi viszony megteremtése volt a programok középpontjában (Babos, 2010). Az 1990-es évek végéhez közeledve a Kormány is létrehozott különböző programokat, amivel megpróbálta a leszakadó réteget visszaterelni a munkaerőpiacra (Csoba, 2017), ilyen programok voltak a szociális földprogram (Rácz-Jávor, 2013), az Újra dolgozom program (Gulyás, 2001), az Újrakezdési program (Csoba-Pongrácz, 2002) és a Tranzitfoglalkoztatási program (Pál, 2017), ezek a programok rövid- és középtávon csekély sikert könyvelhettek el, viszont kimondható, hogy jelentős mértékű javulást nem eredményeztek (G. Fekete, 2009; Török, 2020). Az Európai Unió által létrehozott támogatások megjelenése új lehetőségeket hozott létre, azonban ezek a programok sem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket (Artner, 2020).

A 2000-es évek elején megjelentek új kormányzati stratégiák és aktív munkaerő-piaci programok, amelyekbe beletartoztak a képzések, a foglalkoztatási támogatások és az aktív segítségnyújtás az álláskeresésben (Homicskó, 2013). A programok célja, hogy a munkaerőpiacon nem jelenlévőknek és a tartós munkanélkülieknek közvetlen segítséget nyújtsanak a munkaerő-piaci integrációhoz, azaz munka világába való visszajutáshoz (Hudomiet-Kézdí, 2008). A munkanélküliségből eredő hátrányt csökkentik a passzív eszközök, viszont közvetlenül nem hatnak az álláskereső munkaerő-piaci helyzetére (Nádas et al., 2011).

Gazdasági aspektusból hat hátrányos helyzetű csoport különíthető el, ilyen csoportok a munkanélküliek, az ideiglenesen inaktívak, a munkanélküliségtől veszélyeztetettek, a büntetésüket töltők, a szociálisan nehéz helyzetűek és rehabilitálandók (Polónyi, 2009). Az ideiglenesen inaktívak közé sorolandók a katonai szolgálatukat töltők, a gyeseen, illetve gyeden lévők. A rehabilitálandók csoportjába a szenvedélybetegek, rokkantak és az egészségügyileg károsodottak tartoznak (Laki, 2018).

Egy személy munkaerő-piaci hátrányba kerülését számos tényező elősegítheti, ilyenek lehetnek az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők, fogyatékkal élők, esetleg földrajzi hátránnyal rendelkezők (Alpek, 2017). Azonban ebbe a csoportba tartozhatnak azok is, akik nem tekinthetők hátrányos helyzetűnek, csupán egy esemény folytán szorultak ki, a munkaerőpiacról (Schraff, 2018). Azon személyek tekinthetők hátrányos helyzetűnek foglalkoztatáspolitikai szempontból, akiknek az átlaghoz viszonyítva alacsonyabbak a munkaerő-piaci esélyeik (Moore, 2018). A hátrányos helyzet a legtöbb esetben képzettségbeli és életvitelbeli esélyegyenlőséget jelent (Dencker-Larsen, 2017). Önértékelési zavarokat és képességsökkenést okozhat a tanulási motivátlanság, amelynek következménye a tartós alulképzettség, amely munkavállalási nehézséget indukálhat (Sim-Lee, 2017). A munkanélküliség rövid- és hosszútávon szegregációt okoz (Halmos, 2005). A hátrányos helyzet okozatának csökkentésére alkalmas eszközök között a legfontosabb tényező a képzés (Thompson, 2018). A felnőttkori tanulásban való részvétel legfőbb oka az anyagi motiváció, a további motivációk jórészt külső motivációknak minősülnek. Ezen külső motivációk célja a munkaerő-piaci pozíció javítása, ami manifesztálódhat az elhelyezkedési esélyek javulásában, munkahelyi pozíció elnyerésében, előmenetelében és a munkahelyváltásban (Cseszka, 2014).

3.5.3. Vidéki oktatás hiánya

A hatvanas-hetvenes évek területi folyamatai, valamint településpolitikája jelentős változásokat indítottak el az aprófalvas vidékek, a perifériákon elhelyezkedő települések társadalmában. A

munkahelyek hiányának, továbbá elérhetetlenségének, a kistelepülések ellehetetlenítésének (oktatási, igazgatási intézmények bezárása, több hullámú körzetesítés, fejlesztési források megvonása) köszönhetően, aki tudott, elköltözött ezekből a falvakból, valamint ennek a szelektív migrációnak a következtében a települések társadalma mind szociális, mind etnikai összetételét tekintve homogenizálódott (Várad–Virág, 2015). A folyamat következményeként az alacsony lélekszámú kistelepüléseken, aprófalvakban kialakuló etnikai gettókat, a „cigányfalvakat” az etnicitástól független, társadalmi helyzet alapú szelektív migráció, valamint az etnikai koncentráció erősödése jellemzi. Az ezekben a falvakban élő családok jelentős részénél már a rendszerváltozás idején jellemző volt a több generációra visszatekintő szegénység, amihez alacsony iskolázottság, tartós munkanélküliség és kirekesztettség társult (Havas, 1999; Ladányi–Szelényi, 2004; Virág, 2006 & 2010). A létrejött területi különbségek negatív hatásokat eredményeznek az edukáció, továbbá egyéb humán szolgáltatások terén is (erősen korlátozott a minőségi szolgáltatásokhoz való hozzáférés). A közép- és felsőfokú oktatás, továbbá a szakképzés relatíve gyenge gyakorlat-, továbbá piacorientáltsággal jellemezhető, az edukáció nem kellő mértékben szolgálja a gazdaság igényeit (Dózsa–Juhász, 2014).

Minden társadalmat nagyban minősít, hogy miként gondoskodik a deprivált felnőttekről, gyerekekről, hogyan bánt az elesettekkel, milyen esélyt kínál nekik a teljes életre. Ennek egyik színtere természetes módon az iskola, ahol zömében csupán a fogalmak változnak, a gyerekek nehézségei, a gondoskodás fontossága, szükségessége hosszú évek óta ugyanúgy jelen van (Demeter–Ritter, 2017). Ezzel együtt az iskola működése alkalmával elviekben permanensen jelen van a másság elfogadása (Fodor, 2014). Angyalossy (2006) kutatásai alapján arra a megállapításra jutott, hogy szükség van egy olyan összetett pedagógiai metódus, egy olyan mentorprogram kidolgozására, amely figyelembe veszi a diákok kulturális különbségeit, tanulási igényeit. Fontos, hogy kialakuljon egy bizalmi kapcsolat a roma diákok és a pedagógusaik, továbbá a roma és nem roma diákok között is (Ld. Komplex Alapprogram). Eddig ezekre a kapcsolatokra mindig is a kollektív pontok, továbbá a kommunikáció nélküli együttélés volt jellemző (Angyalossy, 2006).

Az elmúlt években a magyar perifériákon működött az agyelszívás, a tőke kivonása, valamint a pauperizáció. A kialakuló nagybirtokokon folyó monokultúrás árutermelés mind tulajdonformáit, mind termelését tekintve elszakadt a magyar vidéki emberektől, azoktól független módon funkcionál. A fenti kedvezőtlen mechanizmusok eredményeként a vidéki társadalom jelentős szegmense deklasszáldott, lumpenizálódott. Ebből a reménytelen helyzetből tudatos – társadalmi belátáson alapuló – regionális politika (a területi preferenciák érvényesítése), s elsőként egy nagyon átgondolt már három éves kortól elindított edukáció (óvodai szocializáció – iskolai nevelés – közép és felsőfokú tehetséggondozás) képes csupán kitörési esélyt nyújtani (Süli–Zakar, 2014).

A területfejlesztés mára már nem kerülheti meg a fejlett technológiák alkalmazását, amíg a városias térségekben a tömegek különféle területeken történő kezelése jelenik meg leggyakrabban (közlekedés, adminisztráció, egészségügyi szolgáltatások, oktatás stb.), addig a vidéki térségekben az előregedő társadalom, az elérhető szolgáltatások kínálatának szűkülése, a munkahelyek számának csökkenése jelentik a legjelentősebb kihívásokat (Péter, 2020). Az „élhetőségnek” integráns részét képezi a jó közbiztonság, a társadalom részére elengedhetetlen ún. esszenciális szolgáltatások elérhetősége, mint például az óvodák és iskolák, üzletek, vagy éppen az egészségügyi ellátás. A színvonalas oktatás és szakképzés elérhetőségének hiánya hozzájárulhat a vidék negatív migrációs egyenlegéhez, így a jó közép- és felsőfokú, felnőttképzési, szakképzési, oktatási intézmények kialakítása, továbbá fenntartása releváns teendő. A társadalom tagjainak harmonikus együttélésének egyik sarokköve a különféle kisebbségek integrálása, ami magától értetődő módon társul a megélhetés, edukáció területéhez is (Pohl, 2016).

Az individuum és a társadalom érdekét egyaránt az szolgálja, ha az állampolgárok olyan oktatásban/képzésben részesülnek, amely megfelel szellemi, továbbá testi adottságaiknak, képességeiknek, érdeklődésüknek. Ebben az esetben van arra esély, hogy olyan

területen/munkakörben tudnak dolgozni, amely elégedettséget, önmegvalósítást eredményez, munkájukat örömmel, szívvel-lélekkel tudják végezni. A képzési szisztémának igazodnia szükséges az adott állam ökonómiai fejlettségéhez, társadalmi berendezkedéshez is (Forray-Kozma, 1992).

Az edukáció számos funkcióval bír. Ezek közül az egyik legfontosabb a társadalmi mobilitás biztosítása. Ideális esetben ennek csakis a személyek kvalitásaitól, továbbá szorgalmától kellene függnie. De jure az egyéneknek (ált.) ugyanannyi joguk van az oktatási rendszerben való részvételre, valamint a használható tudás elsajátítására, készségek megszerzésére (Süli-Zakar, 2014). Ez azonban ténylegesen koránt sincs így, sem Magyarországon, sem a világ többi részén. A differenciák közül kettőt emelnék ki. Az egyik ilyen faktort a tanítási kiadások jelentik, s ebből kiemelkedik a tandíj, mint erőteljes, de nem egyetlen anyagi típusú szelekciós instrumentum (Süli-Zakar, 2005). Ha nem önköltséges/részhozzájárulós egy iskolafokozaton, esetleg iskolarendszeren kívüli képzésben való részvétel, abban az esetben is igen erőteljes a tanítás összes többi költsége. Ezeket az alacsony jövedelmű, sokgyermekes családok nem képesek minden esetben vállalni. A másik faktor a térbeli különbségeken nyugszik. A falusi-, kisvárosi- (kiemelten a pauperizálódott térségekben működők), s a peremkerületi közoktatási intézmények, a vidéki középfokú intézmények jellemzően alacsonyabb színvonalúak, a nagyobb városokban, vármegyeszékhelyeken, de különösen a régióközpontokban, továbbá a fővárosban működőkhöz képest (Süli-Zakar, 2016). Ez egyaránt megmutatkozik az intézmények alacsonyabb színvonalú tárgyi felszereltségében és a nevelő-oktató személyzet felkészültségében. A két faktor között korreláció is van. A szegényebb, sok esetben szociokulturális hátrányokkal bíró szülők periférikus intézményekbe járatják gyermekeiket, amelyek ezáltal jelentős, valamint igazságtalan szelekciónak vannak kitéve, esélytelenné válnak a társadalmi mobilitás – a „fentebb kerülés” elérésére (Süli-Zakar, 2014).

A piaczgazdaság körülményei között az állam közvetlen beavatkozása kismértékű, nem direkt módon a gazdaságban következik be, nem az igazgatási apparátuson keresztül, hanem bankok, fejlesztési ügynökségek bevonásával. Az állami intervenciónak elsődlegesen erőteljes infrastruktúrafejlesztést szükséges megcéloznia, amely elsődlegesen az elzártság oldását, továbbá oktatási, átképzési előkészítéssel a felemelkedés emberi bázisait teremti meg (Cséfalvay, 1994).

A beilleszkedés elősegítésében releváns funkciója van az oktatási rendszernek. Szerepkörét tekintve két részre bontható, egyrészt képzettséghez juttatja a résztvevőket, másrészt a szocializációban betöltött funkciója is kiemelkedő. A társadalmilag fontos értékekkel normákkal, viselkedési módokkal, szabályokkal, továbbá szerepekkel ismerteti meg a tanulókat (Kiscsatári, 2008). Az iskolai szocializáció (benne a tanári mintával, világlátással) domináns lehet a későbbi állampolgári habitus alakulásában. A közéleti szerepvállalásban ugyanis az oktatás, nevelés alkalmával elsajátított végzettség, a képességek, továbbá szocializációs mintázatok játsszák a főszerepet (Koncz, 2006).

Az edukáció egy pedagógiai tevékenység, tanulásra, tartós tudásra vonatkozó tanulásirányítás. Az edukáció a közelmúltban elsődlegesen egy szervezett tevékenység, ami az arra specializálódott intézményben, iskolában folyik. A képzés terminusát két értelemben is használjuk. Egyrészt a nevelés irányultságát értjük alatta, míg ha az edukáció oldaláról közelítünk ismeretek, jártasságok, készségek kialakítását, kompetenciák fejlesztését érti a különböző szakirodalmi források összessége (Rakaczkiné, 2010). Nem pusztán az oktatás, nevelés többségi társadalom által elvárt szempontjainak betartatása nehéz, de a sikeres társadalmi beilleszkedés, a két kultúrába történő szocializáció is igen nehéz teendő elé állítja a nem cigány társadalom gyermekeit, fiataljait, ezzel együtt azonban nem könnyebb a teendője annak a tanárnak sem, aki szívügyének tekintti ennek a folyamatnak az elősegítését (Kiscsatári, 2008).

A Stanfordi alapgondolatokat magába foglaló Komplex Instrukciós Program (KIP), a tanórákon alkalmazható, az esélyegyenlőség megteremtésének a feladatát vállaló, különleges kooperatív tanulási módszereket előtérbe állító, összetett, alapelvekből és a tanórákon alkalmazott szabályokból felépülő rendszer (K. Nagy, 2019). A módszer technikai lényegét tekintve a KIP a tanárok számára rendelkezésre álló módszer-együttes, a tanórákon a tanár és a diákok által végzendő tevékenységek egy adott ütembe illesztett rendszere. A KIP-es tanóráknak keretrendszere adott, mely azonban széleskörűen lehetőséget nyújt a kreativitásnak (K. Nagy, 2005; 2006; 2007; 2012; 2015). A KIP-nek pedagógiai szempontból fókuszai a tanulói státuszkezelés, az esélyegyenlőtlenség csökkentése, a kooperáció a csoport- és individuális munka során. A „KIP-es órák” (minden tantárgyból a tanórák körülbelül egy-hatoda) úgy szerveződnek, hogy azokon a csoportmunka és a differenciált individuális munka azonos hangsúllyal kap szerepet. A felelősség a diákok saját munkája iránt, a kétoldalú bizalom, a pozitív hozzáállás, továbbá segítőkészség a jó csoportmunka velejárói. A gyerekek a kollektív munka alkalmával empátiát, toleranciát, kooperációt, konfliktuskezelést, kommunikációt, kompromisszumkésztséget tanulnak, miközben vitakultúrájuk, szervezőképességük csiszolódik. Cohen és Lotan (2014:17) úgy vélik, hogy azok a gyerekek, aki olyan osztályokba járnak, ahol a csoportmunka priorált szerepet kap, segítőkészebbek, ezen kívül együttműködőbbek, sőt viselkedésükre összességében a pozitív hozzáállás a jellemzőbb – mint azokéra, akiknek a nevelésében-oktatásában a frontális osztálymunka dominál.

A KIP alkalmas a hátrányos helyzetű diákok iskolai sikerességét növelni, a leszakadást megakadályozni, és nem jön létre káros szegregáció a közösségen belül. Az együttes tanulás mind a tanulásban lemaradók, mind a tehetségesek vonatkozásában jelentős fejlesztő hatással bír. A tehetséggondozás, az egyéni kompetenciák kibontakoztatása a differenciált, személyre szóló, kompetenciákhoz mért feladatokon keresztül történik. A nyílt végű feladatok lehetőséget adnak a tehetségek felismerésére, majd az ezekre épülő differenciált egyéni feladatokon keresztül gondozásukra (K. Nagy, 2019).

3.6. Iskolarendszeren kívüli képzések

A munkaerő-piaci képzések, a szakképzés nem iskola rendszerű formája mind iskolarendszeren kívüli képzések. A 1993. évi LXXVI. szakképzésről szóló törvény és a 2001. évi CI. törvény vonatkozik az iskolarendszeren kívüli képzésekre. „A felnőttképzési törvény 3 §-ban egyértelműen fogalmaz abban a tekintetben, hogy mi tartozik a felnőttképzési tevékenység fogalomkörébe: a rendszeresen végzett iskolarendszeren kívüli képzés, amely célja szerint lehet általános, nyelvi vagy szakmai képzés, továbbá a felnőttképzéshez kapcsolódó szolgáltatás. A tevékenységet gyakorlók körét is széleskörűen határozza meg a törvény: közoktatási intézmények, szakképző intézmények, felsőoktatási intézmények, közhasznú társaságok, egyesületek, köztestületek, alapítványok, közalapítványok, egyéb jogi személyek, jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok, egyéni vállalkozók, valamint ezeknek a felnőttképzési tevékenység folytatására létrehozott társulásai” (Zsarnai, 2006).

A felnőttképzési törvény a felnőttképzés minden egyes típusáról rendelkezik, ami azért fontos, mert az iskolarendszeren kívüli OKJ-s képzéseken kívül hatalmas részt képvisel a nyelvoktatás, ami ebbe a kategóriába tartozik. A felnőttképzési vállalkozások vannak többségben a felnőttképzési intézmények között, amelyek különféle gazdálkodási szervezetekből tevődnek össze. A civil és non-profit szervezetek dinamikusan fejlődnek a felnőttképzési intézményrendszerben, amelyek művelődési és ismeretterjesztő intézményként működtek a rendszerváltás megelőző időkből. Manapság az ismeretterjesztő és művelődési intézmények a

teleházak és a művelődési központok, amik szintén foglalkoznak felnőttképzéssel. A munkaerő-piaci képzések közé tartoznak a vállalati képzések, az Országos Képzési Jegyzékben nyilvántartott szakképesítések és az egyéb kiegészítő képzések. Informális és nonformális területek megjelennek a rendszerben. A képző intézmények többségében az állam által elismert szakképesítéseket oktatnak, amelyekhez a felnőttképzési törvény alapján egyéb munkaerő-piaci szolgáltatást társítanak. A résztvevők többsége is azokat a szakképesítéseket részesíti előnyben, amelyek az állam által elismertek (Zsarnai, 2006).

3.6.1. Munkaerő-piaci képzések

A legnagyobb területet az iskolarendszeren kívüli képzések között a munkaerő-piaci képzések adják. E terület a munkanélküliekre és a munkaviszonyban állókra egyaránt vonatkozik, amely felöleli mind a kiegészítő képzéseket, mind a szakmai képzéseket. A munkaügyi központok, a munkáltatók és az oktatási intézmények vesznek részt az iskolarendszeren kívüli képzések szervezésében, lebonyolításában. A munkaviszonyban állók képzésének több mint fele a munkáltatókhoz köthető. A munkanélküliek képzése szinte csak a Munkaügyi Központokon keresztül történik (Kraiciné-Tibori, 2007).

A munkaerő-piaci képzések olyan foglalkoztatást segítő aktív eszközök, amelyekkel az álláskeresőnek vagy a munkaviszonyban állónak, de munkanélküliségi szempontból veszélyeztetetteknek minősülőnek a képzés elvégzésével, egy új szakmai ismeret elsajátításával növelhető az elhelyezkedési- és munkahely megtartási képességük (Csehné Papp, 2011). Hazánkban az első munkaerő-piaci orientáltságú képzés 1991-re datálható, amikor az állam rájött, hogy a képzések elindításával a munkanélküliség csökkenthető (Frey, 2002). A munkaerő-piaci képzések célja szerteágazó volt, viszont lényegében megegyeztek, azaz a képzésekkel a munkanélkülieket vagy a várhatóan egy éven belül munkanélkülivé válók potenciálját javítani kell, amely által csökkenhet a munkanélküliek száma (ÁSZF, 2009).

2012. január elsejétől a szakképzés megújult hazánkban, a felnőttképzéssel kapcsolatos jogszabályi háttér átdolgozását idézve elő, ami 2013. szeptember elsején lépett hatályba (Üröginé Ács, 2013). A jogszabályi háttér átdolgozás által a felnőttképzés 2013. évtől már engedélyezett tevékenység és nem akkreditációhoz kötött. A felnőttképzéssel kapcsolatos feladatok és a felügyeleti rendszerek a Nemzeti Munkaügyi Hivatal hatáskörébe tartoztak. A képzések finanszírozási rendszere is szabályozás alá került (Cseres-Gergely–Varadovics, 2013).

3.6.2. Élethosszig tartó tanulás

Tudásalapú társadalomban élünk, a gazdaság fő erőforrása a tudás, valamint ennek permanens biztosítása. A világ állandó és gyorsan végbemenő változásai egyre nagyobb kihívások elé állítják az egyes személyeket, csak úgy mint az egész társadalmat is. A modern gazdaságok szervezetei nagyarányú átalakuláson mennek keresztül a formákat, továbbá elsődlegesen a tudás-, valamint ismeretanyag-igény változásának felgyorsulását illetően. Ezek a munkavállalóktól permanens tudásfejlesztést követelnek meg, melyhez rendkívül releváns a képzés. A munkaviszonyban lévők csupán tudásuk állandó fejlesztésével tarthatják meg munkahelyüket, a munkanélküliek pedig csupán tudásuk, képességeik fejlesztésével kaphatnak esélyt a munkavállalásra (Halmos, 2005).

A lexikális tudás mára már csupán egy szegmense mindannak, ami hozzásegíti a lakosságot a permanens foglalkoztathatósághoz. A gazdaság, a technológia, továbbá a szervezetek átalakulása más tartalmakat feltételez a klasszikus fizikai, továbbá szellemi munkára irányuló ismeretekből is. Számos esetben a konkrét szakismeretekenél is fontosabb, hogy a jövőben dolgozó rendelkezzen jó munkakultúrával, fegyelmezett legyen, továbbá precíz a munkavégzésben, adaptív és elkötelezett a munkáltatóval szemben (Benke, 2006).

Ezek mellett nélkülözhetetlen a flexibilis, átváltható tudás megszerzése, az állandóan változó körülmények között az ismeretek jó alkalmazásának képessége, a gondolkodás fejlesztése,

megfelelő problémafelismerő és -megoldó képesség, ezen kívül a felelősségvállaló, kezdeményező magatartás kialakítása. További kulcsképessegek lehetnek még a megfelelő kommunikációs készség, a csoportmunkára való készség, a leleményes szellemiség, a stressztűrő kompetencia, a nyitottság, a kompromisszumkészség, rugalmasság. Az úgynevezett fizikai munkák mára már számos olyan kulcskompetenciát igényelnek, amelyek eddig elsődlegesen a szellemi tevékenységekre voltak jellemzőek (Ghinararu, 2012). Az idegennyelv-ismeret, az informatikai ismeretek szintén egyre fontosabb szerepet kaphatnak. A fizikai állóképesség, a terhelhetőség, továbbá a munkatársakkal történő kooperációs készség is növelheti a potenciális dolgozó esélyeit a munkaerőpiacon. A munkáltató részére előnyös lehet, ha munkavállalója képes a megújulásra, arra, hogy akár ismeretlen terepen is feltalálja magát, hiszen számíthat arra, hogy az individuum rendelkezik a tanulásra való képességgel, valamint az alkalmazkodóképességgel. Aki valóban az élethosszig tanulás elvei szerint él, magasabb problémamegoldó-képességgel rendelkezik, kreatívabb, jobban képes tanulni, értékelni környezetét, együttműködni, kommunikálni azzal. Önállóbb, valamint felelősebb, miközben a teljesítménye is magasabb (Siegrist, 1997).

Az élethosszig tanulás következőképpen mindenkit érint, azt is aki már kikerült a közoktatás keretei közül, valamint elsődlegesen az önkéntességre épül, az individuum maga ismeri fel, hogy a tanulás értékes, valamint élvezetes dolog. A permanens tanulás lehetővé teszi, hogy az individuum valóban felkészüljön a lehetséges nehéz helyzetekre, továbbá ne abban az esetben próbáljon megoldást keresni, amikor már veszélyben a munkahelye. Az élethosszig tartó tanulás ezzel együtt a tanulást organikusabb folyamattá teszi, amelynek alkalmával az egyes ismeretek jobban elmélyülnek, egymásra épülhetnek. Az individuális szükségletek, érdeklődés, valamint a munkaerő-piaci szituáció itt párhuzamos módon formálhatja a tanulás irányát, az interior (belső) motiváció pedig elégséges alapot teremt ahhoz, hogy az individuum valóban effektíven tanuljon, jobban alkalmazkodjon a lehetőségekhez (Zrinszky, 1998).

3.7. Nemzetközi kitekintés

3.7.1. Európai példák

A 2008-as gazdasági válság óta Európában a fiatalok munkanélküliségi rátája tartósan magas általában 20% körül mozog. Az európai országok többsége jelentős forrásokat költ aktív munkaerő-piaci programokra, melynek célja a nehézséggel küzdő fiatalok beilleszkedésének javítása. A leggyakrabban alkalmazott programok a képzések, az álláskeresési támogatás, a monitoring, a támogatott foglalkoztatás és a közmunkaprogramok. Kiemelt fontosságú, hogy a döntéshozók átlássák, hogy melyek azok, amelyek működnek és melyekkel lehet elérni a kitűzött célokat. Összességében az álláskeresési támogatás túlnyomórészt pozitív hatásokat eredményezett, a képzés és a bértámogatás esetében vegyesebb hatásokat találtak, míg a közmunkaprogramok hatása egyértelműen negatív volt. A képzéseknek a foglalkoztatás minőségére gyakorolt hatása jelentéktelen vagy inkább negatív hatású. A negatív megállapítások túlnyomórészt a tantermi és gyakorlati képzés kombinációjának, valamint a tantermi képzési programoknak a kedvezőtlen gazdasági körülmények közötti teljesítményére vezethetők vissza, amelyekben a készségek fejlesztése nem feltétlenül elegendő a munkaerő-piaci integrációs esélyek rövid- és középtávon történő javításához (Caliendo–Schmidl, 2016).

A gazdasági válság idején a fiatalok munkanélkülisége exponenciálisan nőtt az európai országokban. Azokban az országokban, amelyekben nagymértékben vesznek részt szakmai alapképzésben, jobban felkészültek a válság kezelésére. A munkahelyi képzés ösztönzését ezért a munkanélküliség elleni küzdelem megfelelő stratégiájának tekintették. Azok az országok, ahol a vállalatok nagymértékben részt vesznek az alapfokú szakképzésben, jobban felkészültek a fiatalok munkanélkülisége elleni küzdelemre. Egyesült Királyság megerősítette a képzési rendszerének önkéntes jellegét, Dánia javította szakoktatásának minőségét, míg Spanyolország reformokat

hajtott végre a képzési és tanulószervezéses gyakorlatban. Mindhárom ország eltérő eredményeket ért el. A reformok végrehajtásakor a politikai döntéshozóknak figyelembe kell venniük az egyes országokban érvényesülő intézményeket és koordinációs mechanizmusokat. Ellenkező esetben a reformok sikertelenek lehetnek (Marques–Hoerisch, 2019).

A gyengén teljesítő munkaerőpiaccal és magas munkanélküliséggel rendelkező európai országokban is jelentős forrásokat fordítanak az aktív munkaerő-piaci politikára, hiszen ezt hangsúlyozza az Európai Unió foglalkoztatási stratégiája is. E programok értékelési gyakorlata kevésbé fejlett Európában, mint az Egyesült Államokban. Az aktív munkaerő-piaci programok hatásai nagyon heterogének a beavatkozás típusok és a célcsoportok között és a képzés hatékony munkaerő-piaci eszköz az álláskereső számára (Kluve – Schmidt, 2002).

Az aktív munkaerő-piaci programokat széles körben alkalmazzák az európai országokban, azonban ezeket nem hasonlították össze, hogy melyek azok, amelyek pozitívan hatnak a gazdaságra és milyen tényezők befolyásolják azt. Hatékonyság szempontjából sem a munkaerő-piaci intézmények, sem az üzleti ciklus nem játszik szerepet, szinte kizárólag a programtípus számít a program hatékonyságának szempontjából. Míg az állami szektorban a közvetlen foglalkoztatási programok gyakran károsnak tűnnek, a bértámogatások és a "szolgáltatások és szankciók" hatékonyan növelhetik a résztvevők foglalkoztatási valószínűségét. A képzési programok - az aktív politika leggyakrabban alkalmazott típusa - szerényen pozitív hatást mutatnak (Kluve, 2010).

Számos tanulmány foglalkozott olyan tényezőkkel, amelyek arra készítetik a munkavállalókat, hogy önkéntesen vegyenek részt képzési programokban, sokkal kevesebbet tudunk erről a témáról a munkanélküli népesség, különösképpen az idősebb munkanélküliek tekintetében, akik gyakran vannak kiszolgáltatott munkaerő-piaci helyzetben oktatási hiányosságaik és a készségeik elavulása okán. Portugáliában az életkor, az iskolai végzettség és a proaktivitás közvetlen hatással van a képzési szándékre, a hatékonyságra. A képzéseken résztvevők életkora is közvetlenül összefügg a képzési szándékkal (Sousa-Ribeiro, 2018).

A munkaerőpiac, az oktatás és a képzés intézményei kulcsszerepet játszanak az országok munkanélküliségének kezelésében. Három fő stratégiát lehet kialakítani a munkanélküliség kezelésében, az első az oktatás minőségének monitoringozása. Számos kutatás kiemeli az oktatás bővítésének, az oktatás elősegítésének kritikus szerepét és annak hosszútávú pozitív munkaerő-piaci hatásait, főként a középosztályban vagy az alsó középosztályban. A második a korai megelőző stratégiára alapszik, melyben hátrányos helyzetű gyermekeket célozzák meg, kiemelve a korai fejlesztés központi jelentőségét. Harmadik a javító stratégiák, ami a már munkanélküliséggel érintett egyének fejlesztését, számukra célzott támogatások nyújtása. Az Európai Unió tagállamaiban ehhez a három stratégiai ponthoz kell alkalmazkodni (Kramarz – Viarengo, 2015).

A munkanélküliség által sújtott családokban felnövő gyermekek sok esetben szűkös erőforrásokkal, valamint instabil otthoni környezettel szembesülnek. A szülői munkanélküliség befolyásolhatja a kulcsfontosságú gyermek-, valamint serdülőkori átmeneteket az oktatásban, továbbá a munkaerőpiacon a motivációra gyakorolt hatása, a gyengébb iskolai teljesítőképesség, esetleg a gazdasági, valamint egyéb erőforrások hiánya miatti korlátozott alternatívák révén (Brand, 2015; Burgard–Kalousova, 2015). Számos közelmúltbeli közlemény dokumentálta a munkanélküliség ilyen korcsoportok közti hatásait a fiatalok oktatási, valamint munkaerő-piaci eredményeire (pl. Oreopoulos et al., 2008; Coelli, 2011; Rege et al., 2011; Brand–Thomas, 2014; Mooi-Reci–Bakker, 2015).

Németországi kutatások is rámutattak, hogy a szakmai készségfejlesztés az aktív munkaerő-piaci politikák közül a legdrágábbak közé tartozik. Bár a szakképzés megvalósítása költséges és meghosszabbíthatja a munkanélküliséget, a foglalkoztatási stabilitás és a jövedelmek hosszú távú

javulása hosszú éveken keresztül fennmaradhat. Ezzel szemben a munkakeresés-orientált képzés relatíve alacsony költségű beavatkozás, és gyorsabban segít identifikálni az egyének részére megfelelő munkalehetőségeket. A politikai döntéshozóknak tisztában kell lenniük azzal, hogy amíg a munkakeresési képzés rövidtávon a legjobb alternatíva az álláskereső aktivizálására, a foglalkozási készségek és a szakmai tanulmányok képzésbe való befektetés hosszú távon jobb hatékonyságú az egyéni jóléti nehézségek, továbbá a munkaerőpiac strukturális készségbeli eltéréseinek kezelése szempontjából. Ezen felül egy olyan szakpolitikai rendszer, amely magába foglalja a képzésben való részvétel lehetőségét a munkanélküliség egy későbbi időpontjában, felgyorsítja a munkanélküliségből való kilépést azoknál az álláskeresőknél, akik még nem vettek részt képzésben (Osikominu, 2021).

Németországban a szülői munkanélküliség és a regionális munkaerő-piaci feltételek befolyásolják a középiskolából a szakképzésbe való sikeres átmenetet. A szakképzés alacsony költségű, alacsony kockázatú és magas nyereséget hozó képzési forma, azonban szülők munkanélküliségének egyértelműen negatív hatása van a serdülők tanulószereződésbe lépési esélyeire. Amennyiben a serdülőkorú tanuló nem tud szakképzésbe tanulni, megnövekedik a munkanélküliség kockázata, így a munkanélküli szülők negatív hatása tovább gyűrűzik gyermekeikre, tovább növelve a munkanélküliséget az országban (Lindemann–Gangl, 2019).

Svédországban aktív munkaerő-piaci politikai programjai közül a szakképzési program a legambiciózusabb és legdrágább. A programból való kilépés után a munkába állásra szignifikánsan pozitív hatást gyakorolt, amely leginkább a képzések befejezését követően hatnak, majd ezt követően csökken. Ha a programban eltöltött időt is figyelembe vették, abban az esetben a programban való részvétel nettó hatása a munkanélküliség átlagos időtartamára közel nulla volt (Richardson - van den Berg, 2002). Svédországban az átfogó oktatásnak gyengébb kereseti hatása van a szakképzéshez képest. Mindazonáltal a képzés nem befolyásolja az elhelyezkedési esélyeket 43-55 éves korosztályban, valamint azoknál a nőknél, akik két éves középiskolai tanulmányokat végeztek vagy olyan településen élnek, ahol alacsony az iskolai végzettség (Stenberg, 2007).

Franciaországban az átképzésbe bevont álláskereső munkanélküliségben töltött idejét nem csökkentette a képzéseken való részvétel, de a későbbi foglalkoztatásra pozitív hatással volt. A hosszabb képzési időtartam, hosszabb munkanélküliségi időszakot von magával, de a jövőbeni foglalkoztatási időszakot meghosszabbítja, amely arra utal, hogy a képzések javítják az álláskereső és a vállalatok közötti illeszkedési folyamatot. Az ökonometriai értékelések kimutatták, hogy az állami képzési programok csekély hatással vannak a munkanélküliségből kilépők arányára (Crépon et al., 2012). A megfelelő állásokhoz való hozzáféréshez képesítés szükséges. A képesítések akár a munkaerőpiacra való belépés előtt, formális oktatáson keresztül, akár alacsony képzettséget igénylő munkakörben való tanulás útján szerezhetők meg. A gazdaság spontán módon túl sok magas képzettséget igénylő munkahelyet teremt meg, és ennek megfelelően az egyének túl sok erőfeszítést fordítanak a formális oktatásra. Az oktatási erőfeszítés azonban önmagában elégtelenné válik, ha ezen magas képzettséget igénylő munkahelyek létrehozásának arányát az optimális szintre csökkentik (Gavrel et al., 2016).

Egy spanyolországi kutatás megállapításai szerint a digitális kompetencia egy olyan transzverzális kulcskompetencia, amelyet egyre inkább megkövetel a munkaerőpiac, valamint maga az álláskereső folyamat is, melynek már nagy része mára átkerült az internetre. Azok a személyek, akik nem fejlesztették magukat a legalapvetőbb digitális készségekkel, ők vannak leginkább kitéve a tartós munkanélküliségnek (Guitert et al., 2020).

A Nyugat-Balkánon végzett kutatások szerint a volt Jugoszlávia felbomlása a gazdaságszerkezet gyors átalakulását eredményeztet számos az érintett országokban, amelyek szakképzettségbeli hiányosságok kialakulásához vezettek. Magas szintre nőtt a strukturális munkanélküliség, amelyet az oktatási és képzési rendszerek nem tudtak orvosolni. Az álláskereső nagyobb beleszólást

kaptak a képzések megszervezésébe, amellyel össze akarták hangolni a munkaerőpiacon létrejött keresletet és kínálatot, azonban erre sem a munkaerőpiac, sem a képzési rendszerek nem voltak felkészülve (Bartlett, 2013).

Norvégiában és Svájcban megfigyelték, hogy a munkanélküliség kedvezőtlen hatásai eltérően nyilvánulnak meg a munkára jelentkezők iskolai végzettségétől, a munkanélküliség időtartamától és időpontjától függően. A kutatások a két országban hasonló „sebeket” tártak fel a munkanélküliséggel kapcsolatban. Az iskolai végzettség növekedésével mérséklődik a munkanélküliség okozta traumák mértéke. Svájcban a szakképzési programokban végzettenek érinti a legsúlyosabban a munkanélküliség, aminek kedvezőtlen hatása még évekkel az újbóli elhelyezkedés után is kimutatható. Norvégiában nem mutattak ki ennyire hosszú távú következményeket (Shi–Di Stasio, 2022).

Nagy-Britanniában a tartós munkanélküliek felfogása és prioritásai nem illeszkednek szorosan a politikai döntéshozók céljaival. Információs hálózatokra és informális támogatásokra támaszkodnak, fő céljuk az anyagi-, és a munkahelyi biztonság megszerzése és nem fordítanak figyelmet az alacsony színvonalú munkavállalást nem eredményező képzési programokra, hiszen múltbeli tapasztalataik sem pozitívak arról, hogy magukra tanulóként gondoljanak. A támogatási-, és képzési rendszerek kialakításánál figyelembe kell venni a tartós munkanélküliek véleményét, mely rendszereknek három fő jellemzővel rendelkeznie kell, a hozzáférhetőség, a bizalom és a minőségi szaktudás. Fontos, hogy az ügynökségek között szorosabb együttműködés jöjjön létre, melynek következtében a munkanélküli embereknek lehetőséget biztosítanak a lépésről lépésre történő bevonására a képzési tevékenységekbe (Hamilton – Davies, 1993).

A fiatalok munkaerő-piaci helyzetét nagyban meghatározzák a szakképzési és oktatási politikák. A fiatalok munkába állására hatnak a demográfiai tényezők, a gazdasági növekedés és a munkaerő-piaci intézmények. A szakoktatást és az általános műveltséget ötvöző képzések növelik leginkább a fiatalok elhelyezkedési esélyeit Európában és Dél-Amerikában egyaránt (Biavaschi, 2012).

3.7.2. Európán kívüli példák

Az Amerikai Egyesült Államokban a munkaerő-piaci részvétel az elmúlt évtizedekben gyenge volt különösképpen a gazdasági válságot követően, ennek következtében számos programot alakítottak ki annak érdekében, hogy segítsék a munkanélkülieket abban, hogy továbbra is munkát keressenek, ne essenek ki a munkaerőpiacról, és végül munkát találjanak. Ezek a programok aktívabban támogatják a munkanélkülivé vált állampolgárokat azáltal, hogy elősegítik a munkavállalók és a vállalatok közötti kapcsolatfelvételt, segítik a munkavállalókat álláskeresésükben, és néha munkahelyeket teremtenek, ha a magánszektorban nincs ilyen. A munkaközvetítési szolgáltatások, a képzés, a bértámogatások és más munkaerő-piaci alkalmazkodási politikák sikeresen segíthetik a munkavállalókat az elhelyezkedésben és a munkaerőpiachoz való kötődésben. Ezzel szemben a közmunkaprojektek és más kormányzati programok révén történő közvetlen munkahelyteremtés hosszú távon kevésbé hatékony a munkavállalók segítésében (Bown, 2019).

Törökországban a képzés átlagos foglalkoztatásra gyakorolt hatása pozitív, de nullához közeli, így statisztikailag jelentéktelen, ami jóval alacsonyabb, mint amire a program tisztviselői és a kérelmezők számítottak. Az első évben a képzés statisztikailag szignifikáns hatást gyakorol a foglalkoztatás minőségére, azonban ezek a hatások még erősebbek, ha a képzést magánszolgáltatók kínálják. A kutatás szerint a képzés befejezését követő harmadik évben ezek a hatások is eltűntek (Hirshleifer et al., 2016).

A készségfejlesztést több országban is kiemelt célkitűzéséként kezelte a politika, melynek keretében nagyobb hangsúlyt fektettek a szakoktatási és szakképzési programok előmozdítására. Indiában a gazdaságilag aktív lakosság nagy része semmilyen formális képzettséggel nem

rendelkezik. A formális képzésben részesülők meglehetősen nagy hányada munkanélküli, ami a humán erőforrás kihasználatlanságát tükrözi. Megtérülés szempontjából a szakképzés relatív hozama magasabb, mint az általános középfokú oktatásé (Agrawal–Agrawal, 2017).

Kínában az expanziós politika növelte a főiskolai tanulmányok valószínűségét a középiskolások körében, azonban megnövekedett a főiskolai végzettséggel rendelkezők munkanélküliségi rátája, leginkább a nem tengerparti régiókban. A mobilitás elősegítése, ösztönzése és támogatása révén csökkenthető lenne a munkanélküliségi ráta a főiskolát végzettek körében (Li et al., 2014).

Dél-Koreában a diplomás munkanélküliségi ráta a felsőoktatási kutatások egyik aktuális kérdése. A főiskolai hallgatók idejüket, továbbá pénzüket arra fordítják, hogy olyan oktatási előnyökhöz jussanak, amik a középiskolát végzettek részére nem elérhetők. Ha következőképpen munkanélküliséggel szembesülnek, abban az esetben kiszolgáltatottabbak a kedvezőtlen gazdasági feltételeknek, mert már felsőoktatásra költötték forrásaikat (Hwang, 2017).

Indonéziában a legtöbb korábbi álláskereső úgy gondolja, hogy a program kevés gyakorlati segítséget jelentett számukra, és nem növelte elhelyezkedési esélyeiket. A program szociális és érzelmi támogatást nyújtott nekik. A legtöbben azért léptek be a programba, mert a programmal járó pénzjuttatás ösztönző volt a részvételre (Chen, 2011).

Dél-Afrikában szociális marketinggel vonzzák be az álláskeresőket a képzésekbe, ezzel próbálják ösztönözni a tanulókat, hogy jelentkezzenek be készségfejlesztő programokra, hogy piacképes készségekkel rendelkezzenek. Fő akadálya a motiváció hiánya a felnőttek készségfejlesztési programjaiban való részvételnek, azonban, akit a képzésekbe bevonzanak, azoknál az egyéneknél sem járul hozzá az elhelyezkedésükhöz (Mayombe, 2022).

3.8. Foglalkoztatás, munkaerőpiac és ezek befolyásoló tényezői hazánkban

3.8.1. Centrum-periféria viszonyok a gazdaságban és a munkaerőpiacon

A centrum–periféria modell a társadalomtudományokban elterjedt paradigma. Tartalmának, értelmezési lehetőségeinek egyetemesen megfogalmazott, a térbeliséggel kapcsolatos publikációkban sokat hivatkozott kéziratát megtaláljuk Nemes Nagy József 1998-ban megjelent kötetében. Lényegében a modell egy tetszőleges méretű térbeli rendszer egyenlőtlenségeit fejezi ki. Két szélső kategóriáját a centrum, valamint a periféria képezik, amelyek a térelemek egymáshoz viszonyított, viszonylagos központi, valamint peremi helyzetét tükrözik. Ezen fogalmakat a hasonló jelentéstartalmú középpont–határ fogalompártól egzakt módon megkülönbözteti, hogy a centrumhoz pozitív, a perifériához pedig negatív értékítélet is tartozik. A centrum az a pont, amely az adott halmaz többi pontjához a legközelebb van, a centrumtól mért legtávolabbi, peremi (határ menti) pontok halmaza pedig a periféria. A fentebb említett munka a három esszenciális jelentését különbözteti meg a centrum–periféria modellnek: a helyzeti (földrajzi) centrum–periféria kettősség a matematika középpont–határ fogalompárjával analóg. A helyzeti centrumok és perifériák lehatárolásának központi terminusa a távolság. A centrum–periféria reláció fejlettségi (gazdasági) szempontból hatékonysági, valamint jövedelmezőségi viszonyok alapján írható le. A geográfiai térre vetítve a centrumok a fejlett, a perifériák pedig az elmaradott térségekkel, településekkel azonosíthatók. Ezen viszonyrendszer központi terminusa az értékegyenlőség. A hatalmi (társadalmi) centrumok, valamint perifériák között függőségi viszony áll fenn; a hatalmi elit a centrumot, a kiszolgáltatott tömeg pedig a perifériát képviseli. A geográfiai térre vetítve a centrumhoz társadalmi intézmények köthetők (például parlament, bíróság, királyi székhely) (Nemes Nagy, 1998).

A rendszerváltást követően az elmaradott települések leszakadása tartósan bizonyult, a térszerkezeti differenciák megmerevedtek. A periférikus térségek társadalmi-gazdasági

attribútumai egymást erősítve multidimenziós jelleggel fejezik ki a centrum-periféria viszonyokat. A különféle fejlettségi kutatások eredményeinek hasonlósága ezt támasztja alá. A figyelembe vett kutatások mindegyike alapján elmaradottnak tekinthető csoport a magyarországi településállomány mintegy egyötödét jelenti, több fél millió lakossal. Ezzel párhuzamosan ez a településcsoport a társadalmi, ökonómiai, valamint infrastrukturális tulajdonságai alapján releváns eltéréseket mutat – ezt bizonyította az elvégzett klaszterelemzés (Pénzes et al., 2018). A legnegatívabb mérőszámokkal jellemezhető települések köre minden tekintetben az országos értékektől lényegesen kedvezőtlenebb helyzetet mutat. A korábban ipari szerkezeti válsággal sújtott területek mára halmozott nehézségekkel küzdenek. A Pénzes által elvégzett vizsgálatok alapján a roma népesség aránya mindegyik klaszterben jelentős arányt reprezentált, továbbá a roma többségű települések igen hátrányos helyzettel szembesülnek. A feltárt nehézségek a lokális viszonyokra megfelelőképpen reflektáló összetett megközelítésű beavatkozást igényelnek a szakpolitikai oldalról (Pénzes, 2022).

Viszonylag kevés magyarországi írás foglalkozott közvetlen módon e viszonyrendszerek elkülönülésének és egybeesésének tapasztalati vizsgálatával (Nemes Nagy, 1996; Kanalas – Kiss, 2006). Ezzel párhuzamosan közvetett módon, az állam fejlettségi térszerkezetének vizsgálatakor rendszerint előfordulnak a fenti csoportokat tartalmazó megállapítások. Lényegében a besorolások nem térnek el egymástól: a központi magot Budapest, továbbá környéke képviseli, perifériaként említik a Dél-Dunántúlt, Észak-Borsodot, továbbá Kelet-Magyarország határ menti térségeit, míg belső perifériaként szerepel a Közép-Tisza-vidék.

A helyzeti centrumok, továbbá perifériák lehatárolását az eddigi munkákban a lehető legegyszerűbb módszerrel végezték el: jellemzően a határ menti térségeket tekintették perifériának, centrumnak pedig az állam geometriai középpontjához, Pusztavacshoz vagy a két pont viszonylagos közelségéből következően a fővároshoz közeliakat. Horváth 2007-ben publikált tanulmánya foglalkozott bővebben a lehatárolás elvi, továbbá gyakorlati lehetőségeivel, hiszen az alapkategóriák közül a periféria a definícióiból adódóan nem pusztán a határ, hanem a centrum felől is megközelíthető (Horváth, 2007).

Az elérhetőség tárgyalása kapcsán annak mérését megelőzően már annak értelmezése is nehézségekbe ütközik, amit korszaktól, tudományágtól, továbbá a kutatók szemléletétől függően számos különféle módon interpretáltak (Egri–Kőszegi, 2020). Gyakran előfordul az elérhetőségnek statisztikai indikátorként való kezelése, amely pusztán az adott térségbe való eljutási lehetőséget vizsgálja. A modernebb definíciók azonban ennél bővebben taglalják a fogalmat, ezen szemléletben már nem csak helyek, hanem bármilyen szolgáltatás felhasználási lehetőségeit is jelenti az elérhetőség, amelynek javítása nem csakis a közlekedéssel, de az elérendő célpontok térbeli optimalizálásával egyaránt possible, továbbá szükséges (Fleischer, 2007).

A magyarországi településállományban a rendszerváltást követően jelentős polarizálódás zajlott le a különbségek nagyarányú növekedése mellett (Copus, 2001; Nemes Nagy, 2009). Bár a vélemények megoszlanak a különbségek ezredforduló utáni trendjeit tekintve, azonban a periférikus települések leszakadása tartósan bizonyult (Pénzes, 2011). Mindez erőteljes területi koncentrációt mutatva egzakt módon térségi szintű leszakadást jelez (Lipták, 2017; Kovács–Koós, 2018; Pénzes–Demeter, 2021). A periférikus települések esetében a „baj nem jár egyedül” (Csatári et al., 1996), ezentúl az elmaradottság számos tényezőben ölt testet. Ez magyarázza egyidejűleg azt a jelenséget, hogy a különféle metódusok alapján készült fejlettségi számítások eredményei nagymértékben összecsengenek. Az elmúlt évek vizsgálatai alapvető módon hasonló térbeli mintázatot jeleztek – akár munkaerő-piaci (Tagai et al., 2018; Alpek–Tésits, 2019; Kóti, 2020a), iskolázottsági (Szilágyi–Gerse, 2015; Németh–Dövényi, 2018; Pénzes et al., 2018), lakáspiacra koncentráló (Pósfai–Nagy, 2017), esetleg éppen környezeti-egészségügyi dimenzióban (Papp et al., 2017) végzett elemzésekről beszélünk. A megmerevedett fejlettségi térszerkezet az elmúlt években a közlekedési befektetések (Tóth, 2006; Egri–Kőszegi, 2020), különösen EU Kohéziós

Alapja által finanszírozott fejlesztések (Kovács–Koós, 2018) következtében csupán korlátozott mértékben változott. A fejlettségi differenciák egy részének történeti meghatározottságára is egyre nagyobb számú cikk világít rá (pl. Beluszky, 2000; Lócsei-Szalkai, 2008; Demeter–Radics, 2009; Győri-Mikle, 2017; Szilágyi, 2019; Szilágyi et al., 2019).

Az egyes régiók, továbbá ezen belül is az egyes térségek közti eltérések mindig is léteztek ugyanúgy az Európai Unió egészében, mint hazánk egyes területei között. Az egyes területek közti differenciák adódnak a centrum-periféria kettősségből (Nemes Nagy, 1996). A centrum területek a gazdaságilag erős, fejlett területek, amelyekhez mérten a periféria jelentős lemaradásban, továbbá hátrányban van. Ez a lemaradás az adott geográfiai egység egészére kihatással van mind a foglalkoztatás, mind a gazdaság más szegmensei kapcsán. A periféria területeken mindig kedvezőtlenebbek az ökonomiai, ezen belül a munkavállalási feltételek, valamint lehetőségek, mint a centrum esetekor. Ez abban az esetben is igaz, ha egyébiránt mindkét régióban érvényesül ökonomiai innováció. Alapvető módon pozitív jelenség, ha egy periféria régió is képes fejlődni. Ez azt jelenti, hogy javulnak a feltételek, erősödik a gazdaság, ami hatékonyabb lehet a lakosság megtartásában (Mélypataki-Tóth, 2020). A centrum-periféria relációban releváns szerepet játszik a régiók közti migráció, a gyakran nagyarányú elvándorlás. Így a periféria régiók a 22-es csapdájába kerülnek gyakorta. Ha sokan elvándorolnak az adott területről, abban az esetben nem lesz senki, aki fejleszteni tudna. Amennyiben elmaradnak a fejlesztések, aki teheti elmegy máshová szerencsét próbálni. Emiatt különösen fontos kiemelni, ha egy perifériarégió jelentős fejlődést, felzárkózást mutat. Gyakran az innovatív megközelítésmód sem garancia, mivel az innováció pozitív hatásai nem mindig tudják kompenzálni azt, hogy az adott időintervallumban a centrumterületek is tovább fejlődnek. A centrum fejlődése jellemzően olyan mértékű, amely lenullázza a periféria régió fejlődését, sőt jobban lemarad a korábbi állapotához viszonyítva (European Job Monitor, 2019). A fent vázolt jelenség több hazai térségben is érzékelhető, köztük legfőképpen az Észak-magyarországi régió esetén (Lipták et al., 2019).

A konvergencia mérését globális és lokális területi szemlélet alapján is elvégezhetjük, az elméleti koncepciók pedig megkülönböztetik az abszolút konvergencia (a kevésbé fejlett területi egységek közelítenek a fejlettekhez), a feltételes konvergencia (csak az egyensúlyi állapotot meghatározó kontrollváltozók bevonásával vizsgálható) és a klubkonvergencia (klubspecifikus egyensúlyi állapotuk figyelembe vétele) fogalmát (Kotosz, 2017). Az Európai Unióban az iskolai végzettség magasabb azokban a régiókban, ahol kedvezőbb a piacra jutás lehetősége. Ez a megállapítás megerősíti a modell elméleti előrejelzéseit, és bizonyítja, hogy a távoli fekvése egyértelműen hátrányos az Európai Unió régióinak gazdasági fejlődése és konvergenciája szempontjából (López-Rodríguez et al., 2006).

A munkaerőpiac megosztottságát alapvetően befolyásolja a földrajzi elhelyezkedés. A periférikus fekvésű térségek tökevonzó képessége több okból (pl. szállítási költségek, igény szerinti munkaerő elérése, agglomerációs hatások érvényesülése) alacsony. A foglalkoztatás szintjét látványosan befolyásolni képes nagyvállalatok megjelenése nem általános, a foglalkoztatási válsággal küzdő, hátrányos helyzetű térségek munkaerőpiacán a szekunder jegyek dominálnak a munkanélküliség krónikus formái mellett. Balcsók István kutatásaiban összefüggő munkaerő-piaci periféria-területekre mutatott rá Északkelet-Magyarország határ menti területein (Balcsók, 2006b).

Az ezredfordulón végzett kutatások azt állapították meg, hogy a szegény régióknak nyújtott hatalmas állami segélyek ellenére a jövedelemeloszlás, a munkatermelékenység és a foglalkoztatási ráták európai régiók közötti relatív mozgása nem mutatott pozitív kapcsolatot a strukturális alapok elosztásával. Konkrétan a növekvő foglalkoztatási szakadékokra, valamint a termelékenységi szint és a foglalkoztatási ráták közötti növekvő pozitív összefüggésre derült fény (Basile et al., 2001). Az alapvető problémákat a későbbiekben sem sikerült feloldani, az európai gazdaság általános jellemzője a gazdasági tevékenységek egyenlőtlen megoszlása, amely a gazdasági, társadalmi és területi egyenlőtlenségekbe is átültetett. A szakadékok az Európai Unió

(EU) Kelet- és Közép-Európa felé történő bővítésével, valamint a gazdasági válsággal összefüggésben nőttek, új differenciálódást hozva a tagországok gazdaságai között (Pascariu – Țigănașu, 2017).

Összegzőképpen megfogalmazható, hogy a munkaerő-piacon érvényesülő centrum-periféria relációk széles és összetett társadalmi-gazdasági kapcsolatrendszerben nyilvánulnak meg, az elmaradott periférikus térségek felzárkóztatását számos tényező áthatja alá.

3.8.2. A romák foglalkoztatása

A társadalmi kirekesztődés, valamint az ezzel szorosan összefüggő szegénység mérséklésére, valamint leküzdésére való törekvés elősegítésének esszenciális feltétele a foglalkoztatáshoz való egyenlő hozzáférés. A foglalkoztatási feltételek javításának fontossága osztársadalmi szinten értelmezendő, de különösen lényeges a rászoruló, valamilyen okból a társadalom periferiájára szoruló munkavállalói kategóriák részére. A nők, a migránsok, a roma munkavállalók foglalkoztatásának előmozdítása két egymástól elválaszthatatlan faktor függvénye. Az egyik, hogy az adott társadalmi csoport tagjai rendelkeznek-e a munkaerő-piaci részvételhez szükséges készségekkel, képességekkel, kompetenciákkal, motivációval. A másik pedig, hogy mennyire befogadó, toleráns a társadalmi miliő, amely segítheti, valamint ellenkező esetben gátját állhatja ezen kategóriák sikeres munkaerő-piaci integrációjának (R. Fedor et al., 2022).

A romákat érintő nehézségek igen összetettek, hiszen életkörülményeik, lakhatási viszonyaik, jövedelmi helyzetük, iskolázottságuk, szakképzettségük attribútumai ugyancsak eltérést mutatnak a többségi társadalomhoz mérten (Fónai et al., 2007). A jövedelmi szegénység mellett a depriváció, a soktényezős megfosztottság jellemzi őket, amely egyszerre van jelen az oktatásban, a foglalkoztatásban, majd begyűri az életminőséget dominánsan befolyásoló számos más dimenzióba, mint példának okáért az egészségmagatartás-egészségi állapot kölcsönhatásába (Szoboszlai, 2022).

A különböző szakirodalmi források összessége által sokat említett hátrányos szituáció generációról generációra átörökítődik, a roma fiatalok helyzete, társadalmi mobilitásuk előmozdítása hosszú idő-intervallumú, államilag támogatott mentorprogramok nélkül majdnem kilátástalan. Ezt támasztja alá, hogy nagyon magas körökben a korai iskolaelhagyók, továbbá az úgynevezett NEET-fiatalok (nem tanuló és nem dolgozó fiatalok) aránya. A munkaerő-piaci szerepvállalás sikertelenségét előrevetítő korai iskolaelhagyás gyakran a sorozatos iskolai kudarcok következménye. Ennek oka az indirekt és a direkt családi környezetben keresendő, a generációkon átívelő társadalmi hiányok mögött megmutatkozó problémák eredménye (Balogh et al., 2019). Az alacsony, legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az Észak-alföldi régióban található Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében a legnagyobb a 25-50 évesek körében. Minden bizonnyal ezzel nagymértékben összefügg, hogy a szülők korcsoportjában szintén ebben a vármegyében a legtöbb a munkanélküli és a közfoglalkoztatott (Hajdu et al., 2019).

A romák munkaerő-piaci integrációját a családon belül felhalmozódott hátrányok, az aluliskolázottság, továbbá korai iskolaelhagyás mellett a szerkezeti okokhoz sorolt hátrányos megkülönböztetés, továbbá a térbeli szegregáció is akadályozza (R. Fedor–Balla, 2019). A hátrányos megkülönböztetést az inkluzív, előítéletektől mentes munkahelyi miliő, a befogadó társadalom előmozdítása segítheti. A térbeli szegregáció ügye nehéz kérdés, mivel a lakóhely országon, valamint településen belüli elhelyezkedése egyfajta adottság, az egyénen kívül álló előnyöket, valamint hátrányokat indukálhat. A hazánkban jól ismert nyugat-kelet lejtő a keleti települések hátrányáról szól, amely a szolgáltatások, munkalehetőségek csökkenő mennyiségével korrelál, s különösen igaz ez a határmenti aprófalvas településekre (R. Fedor–Lácay, 2021). A roma népesség településen belüli térbeli elkülönülése igen jellemző Magyarországon, ami azt jelenti, hogy a romák nagyobbik része nem szétszóródva él az adott településen, hanem egymás közelében, teletszerűen (Hüse, 2015).

3.8.3. Női bérkülönbségek és foglalkoztathatóság

Jelentős különbségeket figyelhetünk meg a foglalkoztatásban, valamint a karrierépítési lehetőségekben a nők, valamint a férfiak között. Ezeknek a differenciáknak egy szegmense a társadalmi sztereotípiákon alapul, a másik szegmense módszertani szempontokkal igazolható. Noha világszerte mindenütt kijelentik, hogy a professzionális ismeretek, továbbá az alkalmasság nagyon fontosak egy vezető megválasztásakor, mindazonáltal a nőknek több akadályt szükséges legyőzniük, mint férfi társaiknak (Kömüves et al., 2016).

A férfi és nő keresetek közötti rés (genderpaygap) azt mutatja meg, hogy a teljes munkaidőben foglalkoztatott nők bruttó átlagkeresete hány százalékkal alacsonyabb, mint a férfiaké. Ez globálisan 30% körül mozog (WEF, 2016), az EU átlag 16,7%, hazánkban 15,1% (Eurostat, 2014). A hazai bérszakadék egy-két magyarázó tényezője: női vezetők alacsony aránya, oktatási és munkaerő-piaci szegregáció, fizetési diszkrimináció, női fizetetlen munkavégzés a férfiakénál magasabb arányban (heti 26 óra szemben a heti kilenccel!), karrier gyakoribb megszakítása a nők esetében (Horváthné Petrás, 2020).

Munkahelyi miliőben egymástól eltérő gondolkodásmóddal, készségekkel, képességekkel, viselkedési stílussal rendelkező munkatársak eredményes együttműködését szükséges megvalósítani, amely a nem jó munkavállalói összetétel esetekor személyek közötti konfliktushelyzetek kialakulásához vezethet (Szabó – Szentgróti et al., 2019). A nők munkaerő-piaci helyzetét befolyásoló egyéb faktorok Frey (1995) és Belinszki (1997) szerint társadalmi okokra vezethetők vissza. A nők rövidebb idő alatt eléri az elégedettségi szintjüket olyan feladatokban, amelyekben emberekkel szükséges kapcsolatban lenni. A nőknek alacsonyabb karrier céljaik vannak, valószínű a vezetőségért való verseny feladása annak érdekében, hogy olyat csináljanak, amit „igazán szeretnek” (Karlovit 2016). A család, valamint a gyerekek számának befolyásoló funkciója kiemelkedő, hiszen az otthoni kötelezettségekben is tapasztalhatók nemi egyenlőtlenségek. Összefüggésben az „időhiány hipotézissel”, az az idő, amit a családi kötelezettségekkel töltünk, olyan idő, amit nem tudunk a munkahelyünkön tölteni (Karlovit 2016).

Az Európai Unió tagállamai, így hazánk is felismerte, hogy nem valósítható meg az ökonomiai innováció kiegyensúlyozott munkaerő-piaci háttér hiányában. Stabil munkaerő-piacról pedig abban az esetben beszélhetünk, ha mindkét nemnek egyenlő esélyei vannak (Kömüves et al., 2018). Ahhoz, hogy ez a munkaerő-piaci egység megvalósuljon, a nőknek különleges programokra van szükségük ahhoz, hogy gyermekvállalás után vissza tudjanak illeszkedni a munka világába. Gyakran azonban ez a re-integráció nem „zökkenőmentes” mechanizmus, amelynek okai többek között, hogy nincsen, esetleg korlátozott számú alternatíva van rész- és távmunka vállalásra, az információk hiánya pedig determináló tényezővé válik a munkahely keresése szempontjából.

A közsféra bérszintje szélsőséges mértékben ingadozott az elmúlt évek során, továbbá a nők és férfiak közti bérszintdifferenciák is váltakoztak permanensen a versenyszférához mérten is. A két nem közötti bérkülönbség 2007-től átlagosan 15 százalék körüli értéken mozgott (Köllő, 2018).

Hazánkban a bérkülönbségek mértékét jelentősen befolyásolja az iskolai végzettség. A korrigált bérkülönbség 1,5-szer akkora a felsőfokú végzettségűek között, ahol 16% körül mozog ez az érték, miközben az alacsonyabb végzettségűek esetében csak 11%. Ez annak köszönhető, hogy a felsőfokú végzettségűek között emelkedett a bérkülönbség, amíg az alacsonyabb végzettségűek körében csökkent (Adamecz-Völgyi, 2018a).

A női felsővezetők részaránya 41%, amit a felsőoktatás elnöiesedésével magyaráznak. A közsférában a nők többször töltenek be felsővezetői pozíciót, mint a magánszférában. Az gazdasági ágazatok esetén tapasztalható a nemek eltérő eloszlása, ami annál inkább feltűnő minél inkább részleteiben nézzük a kategorizálást. A vállalati szférában nincsen olyan kategória, ahol ne

a férfifezetők keresnének többet, s a közsférában is csak a szolgáltatási egységek vezetése esetén tudnak magasabb bért keresni a nők. A női vezetőkre jellemző, hogy ritkábban élnek együtt élettárssal, esetleg házastárssal. Az alacsonyabb beosztásban munkát vállaló nőkre az is befolyással lehet, hogy jellemzően a rájuk hárul a gyerekek, továbbá a lakosság időskorú tagjainak ellátása (Nagy–Sebők, 2018). Bakó és Lakatos (2021) szerzőpáros arra is felhívja a figyelmet, hogy az egyéb foglalkoztatási formák szempontjából, mint a távmunka, flexibilis munkaidő, esetleg a kötetlen munkarend a magyar nőknek a legalacsonyabb a részvétele az Európai Unióban, pedig ezek azok az alternatívák, amik segítik a családi élet, valamint a munka összehangolását. A szombati, vasárnapi, valamint a többműszakos munkarend tekintetében kijelenthető, hogy a magyar nők nagyobb arányban vállalják az említett munkarendeket (Bakó–Lakatos, 2021). Továbbá még kiemelendő, hogy a kisgyermekes anyák foglalkoztatása világviszonylatban nagyon alacsonynak mondható nálunk (Köllő, 2018).

A nő foglalkoztatást, az alábbi faktorok (demográfiai trendek, szakpolitikai intézkedések, általános munkaerő-piaci trendek) befolyásolják. A legfőbb faktorok a következők: születésszám növekedése, öregedés, iskolázottsági szint, napközbeni ellátás, nyugdíjazási szabályok, minimálbér, keresletélénkítő adóengedmények, ökonómiai fellendülés, diszkrimináció (Samu et al., 2017). A nők foglalkoztatása azokon a területeken a legmagasabb, ahol könnyebb a család és a munka összeegyeztetése. Ezt különféle családsegítő szakpolitikák használatával kívánják elérni: kisgyermekes nagyarányú részvétele a nappali ellátórendszerben, részmunkaidős foglalkoztatás, családtámogatási rendszer, gyerekgondozási szabadság hossza, szülési szabadság hossza (Kálmán, 2018).

A nők munkaerő-piaci helyzetében releváns tényezőként játszik szerepet a testi-lelki jóllét. A pszichológiai, valamint fizikai testi-lelki jóllét funkciója releváns, amely hozzátesz a munkapiaci aktivitáshoz. A munkavállaló nők egészségügyi állapota jobb, mint az ugyanolyan korú álláskereső nőké. A nem foglalkoztatott magyar nők egészségi állapota fizikálisan, továbbá mentálisan is negatívabb, mint a foglalkoztatottaké, ezáltal nagyobb mértékben állnak gyógyszeres kezelés alatt. Az egészségi állapot, továbbá az egészségi költségek erős kapcsolatban vannak a későbbi munkapiacról történő kilépéssel. Ha az individuum költségei nőnek, abban az esetben jóval jelentősebb valószínűséggel hagyja ott a munkaerőpiacot. Megállapítható, hogy az egészségi állapot javítása hozzájárulhatna a középkorú nők munkapiaci aktivitásának növeléséhez (Bíró et al., 2018).

Az európai államok között eltérések figyelhetőek meg a nők karrierjében a gyerekvállalást megelőzően és azt követően. A vizsgált déli és keleti országrészben a nők jelentős bérhátrányt szenvednek el, ha a közeljövőben gyermekük születik, így ott az anyák a saját munkapiaci lehetőségeiket nagyobb valószínűséggel korlátozzák (Lovász et al., 2018). Semmiképpen sem mindegy, hogy a gyermekvállalás mikor következik be. Az eredmények azt mutatják, hogy a tinédzserkorban gyermeket vállaló anyák idősebb korokra 4 százalékponttal kisebb eséllyel dolgoztak aktív korukban, ezentúl, visszautalva az egészségügyi hatásokra 6 százalékponttal vallják magukat kevésbé egészségesnek (Adamecz-Völgyi, 2018b).

Az anyák bére eleve alacsonyabb, mint a gyermektelen nőké, amelynek főbb okai közé tartozik a munkáltatói diszkrimináció, munkahelyi jellemzők iránti preferenciák változása (rugalmasság), a munkapiaci távollét hosszának hatásai. A legtöbb vizsgálat arra az eredményre jutott, hogy a nők bérén, valamint a munkaerőpiacra való visszatérésükön javítani lehetne, olyan szakpolitikai intézkedésekkel, amik biztosítják a munka, továbbá a család összeegyeztethetőségét, ilyenek lehetnek például: flexibilis munkaformák, gyermekellátás kibővítése, fizetett távollétek rugalmassá tétele, apák fizetett távollétének meghosszabbítása szülése után (Lovász – Cukrowska-Torzewska, 2018). Fontos megemlíteni, hogy az apák fizetett távollétének meghosszabbítása gyermekszületés után 2023-ra megvalósult.

A közepesen hosszú, valamint magas összegű pénzbeli gyermekellátások segítik legnagyobb mértékben a nők visszatérését a munkapiacra a szülés után. A flexibilis foglalkoztatási formák, úgy mint a távmunka, valamint a részmunkaidő pedig lehetőséget adnak a gyermektől való fokozatos elszakadásra. A társadalmi elvárások közé tartozik, hogy sok kelet-európai államban elvárás, hogy az anyák több évig a gyerekekkel maradjanak, ami miatt önmagában a bölcsődei férőhelyek számának növelése nem biztos, hogy eredményre vezet. Amíg a társadalomban ilyen nézetek uralkodnak, addig ezek megváltoztatása is releváns szempont (Szabó-Morvai–Lovász, 2018), azonban számos kelet-európai országban elterjedt volt, hogy a nagyszülők nevelték fel a gyermekeket (Sorbán – András, 2020).

3.8.4. Közfoglalkoztatás hazánkban

A közfoglalkoztatás már a rendszerváltás előtt, 1987-től kialakulóban volt hazánkban, viszont csak a rendszerváltás után, 1991. évtől működött szabályozottan, ez volt az egyik eszköz a rendszerváltás utáni növekvő munkanélküliség csökkentésére (Bördös, 2014). Hazánkban a közfoglalkoztatás három formában működött, amelyek csak finanszírozásban és a felügyelő intézmény kilétében különböztek egymástól. A közhasznú foglalkoztatás, a közcélú munka és a közmunka volt a három foglalkoztatási forma. A rendszert 2011-ben megújították és létrejött az egységes közfoglalkoztatás. 2016-ban a közfoglalkoztatásra elkülönített keret 340 milliárd forint volt, amely az elsődleges munkaerőpiacra való visszakerülését segítette körülbelül 20-25 ezer közfoglalkoztatottnak (Scharle, 2015).

A 2010-es években a magyar foglalkoztatáspolitikának fontos elemévé vált a közfoglalkoztatás, ami különösen a hátrányos helyzetű térségekben kapott nagyobb jelentőséget (Kóti, 2018). A közfoglalkoztatásban résztvevők havi átlagos létszámadatai alapján a legnagyobb jelentőségét 2016-ban érte el 223 469 fővel, ami 2020-ra 100 ezer fő alá csökkent. Egyes térségekben új beruházások révén a kedvezőtlenebb foglalkoztathatósági paraméterekkel jellemezhető csoportokat is „felszívta” a munkaerőpiac, az elmaradottabb településeken azonban még ma is létjogosultsága van ezeknek a programoknak (Kóti, 2020a). A kisebb településeken gyakran meghatározó falufejlesztési eszközként tekintenek a közmunkára, amelyben a szociálisnál erősebben érvényesülnek a gazdasági szempontok (Gerő-Vigvári, 2019).

A közfoglalkoztatási koncepcióban eredendően megfogalmazott átmeneti jelleg érvényesülésében a munkaerőpiac átalakulásán túl fontos szerepet kapnak a résztvevők személyes preferenciái is (Tésits-Alpek, 2015). A közfoglalkoztatási programok végeztével a résztvevők igen komoly döntési helyzetbe kerülnek, amikor választaniuk kell, hogy kilépnek a nyílt munkaerőpiacra, vagy visszatérnek a munkaügyi támogató rendszer valamelyik ágába (Cseres-Gergely–Molnár, 2015). A különböző fejlettségű térségekben eltérő lehetőségek nyílnak az elhelyezkedésre, illetve alternatív jövedelemforrásokhoz jutni. Amellett, hogy az urbánus és rurális lakókörnyezet más szocializációs feltételeket biztosít, a periférikus települések lakóinak többnyire az ingázást is vállalnia kell az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedéshez (Tésits-Alpek, 2014a). A közfoglalkoztatási és a képzési programok megszervezése sok esetben helyben is megoldható, sokkal inkább, mint befektetők vonzása ezekre a településekre.

A Rurális Térségek Európai Chartája (1998) meghatározása szerint rurális térségnek számít az olyan tágabb értelemben vett belterület vagy part menti vidék, amely (beleértve a falvakat és a kisebb városokat is) gazdaságilag és szociálisan egységes egészet alkot a környező rurális térséggel, és ahol a városi térségekhez viszonyítva számottevően alacsonyabb a lakosság, a gazdasági, szociális és kulturális struktúrák koncentrációja, és ahol a terület nagyobb részét mezőgazdasági, erdőgazdasági, természetvédelmi és kikapcsolódási célokra használják. A Nemzeti Agrárprogram definíciója szerint pedig: „vidék az a terület, ahol a mezőgazdasági tevékenység, a zöldfelület (erdő, természetes táj) dominál és aprófalvas településszerkezet, alacsony beépítettség, illetve népsűrűség jellemez” (Nemzeti Agrárprogram, 1997). A vidék az,

ami ritkán lakott. Az Európai Unióban hagyományosan a 100 fő/km² -es küszöbértéket használják, tehát az ennél alacsonyabb népsűrűségű területek alkotják a rurális térségeket (Madarász, 1999).

3.8.4.1. A közfoglalkoztatás történeti áttekintése és jellemzői

A korábbiakban a közfoglalkoztatás formái közé tartozott a közhasznú munkavégzés, a közmunkaprogram és a közcélú foglalkoztatás keretében végzett munka. A közhasznú foglalkoztatást 1987-ben vezették be, célja az volt, hogy segítse azokat, akik önhibájukon kívül nem tudtak elhelyezkedni. Ennek keretein belül jellemzően nehéz fizikai munkát lehetett végezni, s az időtartama is korlátozott volt (mindössze két hónap). A munkavégzés eleinte elsősorban a fővárosra korlátozódott, később a kisebb településeket is egyre inkább bevonták a programba (Frey, 1993). A közhasznú foglalkoztatás tehát a munkanélküliség egyik alternatívája, egy olyan átmeneti kényszermegoldás, amely az állástalanok munkaerőpiacra történő visszailleszkedését segíti (Csoba, 2010b). A közmunkaprogram bevezetésére 1996-ban került sor, tartalmát tekintve a tartós álláskereső és az álláskeresői ellátásból már kiszorult, aktív korú személyek munkaviszony keretében történő átmeneti foglalkoztatását jelentette, olyan munkakörben, ami települési, közösségi célokat szolgált. Az országos kiterjedésű közmunkaprogramban többnyire szezonálisan végezhető nehéz fizikai munkák kerültek kiosztásra, úgymint az ár- és belvízvédelmi rendszerek helyreállítása és fenntartása, a közúthálózat karbantartása vagy környezetvédelmi feladatok ellátása (Bördös, 2014).

A közcélú munka (bevezetése: 1997) azoknak az állami vagy helyi önkormányzat által kötelezően ellátandó, illetve önként vállalt feladatok végrehajtására irányuló tevékenység, amelynek megszervezéséről, teljesítéséről a helyi önkormányzat gondoskodik. A közcélú foglalkoztatás rendszere a 2000-es évektől kezdett átalakulni (Ördögh, 2002), amikor célul tűzték ki a „segély helyett munka”, azaz a workfare elvét, valamint a feketemunka visszaszorítását (Csoba, 2010a; Váradi, 2016). A változások kiindulópontja az volt, hogy a munkanélküliség fő okaként a munkakínálati oldalon megfigyelhető problémákat jelölték meg, azaz a munka nélkül maradottaknak előnyösebb segélyből élni és illegálisan „feketén” dolgozni, mint állandó munkát vállalni. A workfare rendszer amerikai eredetű, az 1980-as években vezették be, programjaiban a segély folyósítását munkához kötötték (Kálmán, 2015; Keller et al., 2016; Kildal, 2001). Az 1990-es évektől, valamint a 2008-as gazdasági és pénzügyi válság kitörése óta egyre több fejlett ország távolodott el a feltétel nélküli segélyezéstől, illetve egyre nagyobb hangsúlyt fektettek a különböző feltételekhez és kötelezettségekhez kötött jóléti ellátásokra (Kálmán, 2015; Lødemel-Trickey, 2001). A workfare központi logikája az, hogy a passzív ellátások csökkentik a munkavállalási hajlandóságot és fenntartják a jóléti ellátásoktól való függést (Kálmán, 2015; Fekete, 2020). A különböző szankciók és feltételek a munkavállalásra ösztökélnek, emellett szűrőként működnek, így a leginkább rászorulókat kerülnek a programba. Emellett elrettentő hatással is bírnak, azaz a résztvevők minél előbb ki akarnak lépni a segélyezésből (Besley-Coate, 1992). A munkanélküliséghez kapcsolódó támogatások csökkentésével, a feltételek szigorításával munkára lehet készíteni, a közfoglalkoztatással pedig munkára lehet nevelni őket (Cseres-Gergely – Molnár, 2014).

A közfoglalkoztatás, mint foglalkoztatáspolitikai eszköz három fő szerepkört töltött be a rendszerváltás utáni nehéz munkaerő-piaci helyzetben a 2000-es évek közepéig: (1) Először is megerősítette a javak elosztásának szabályát a munka-központú társadalmi és gazdasági berendezkedésben és keretet teremtett az egyének számára a közfeladatok ellátásában való részvételre. (2) Másodsorban segített csökkenteni a munkaerőpiacról kikerülőket jövedelemkiesését. (3) Harmadsorban pedig biztosította a szegénység társadalmi kontrollját, valamint a szegénység társadalmi okainak individuális okként való megjelenését. Ellensúlyozta azt a társadalmi sztereotípiát, amely szerint a szegények munkanélkülisége a saját hibájuk (Csoba, 2010a).

A segélyezettek számára az együttműködési kötelezettség tehát már nem az önkormányzati szabályozás függvénye volt, hanem törvényi erejű követelmény (Csoba, 2010a), mindezt a 2008-ban bevezetett „Út a munkához” program segítette. A Program keretében az önkormányzatok a munkaképes, munkát kereső, de nem találó személyek számára évi min. 90 nap közfoglalkoztatásban való részvételt biztosítanak maximum a minimálbérnek megfelelő díjazás mellett. A program céljai között szerepelt az érintett csoportok visszavezetése a munkaerőpiacra, a munkahelyteremtést támogató projektek bővítése és ezzel egy időben a feketemunka visszaszorítása (G. Fekete–Lipták, 2014). Az „Út a munkához” program komplex intézkedésekkel kívánta elérni azt, hogy a munkára képes, de tartósan munkanélküli személyek a korábbiaknál sokkal nagyobb mértékben vegyenek részt valamilyen közfoglalkoztatási formában annak érdekében, hogy ezáltal rendszeres jövedelemhez jussanak (Csoba, 2010a). A program alapvetően átalakította az aktív korúak ellátásának rendszerét, az addig rendszeres szociális segélyben részesülőket két csoportra osztották: a munkavégzésre alkalmasak és a munkavégzésre nem alkalmasak csoportjára. Az előbbieket jogosultak lettek az újonnan bevezetett rendelkezésre állási támogatásra és bevonták őket a közcélú foglalkoztatásba, míg az utóbbiak továbbra is rendszeres szociális segélyt kaptak (Bördös, 2014). Az „Út a munkához” program főleg a 2008. évi gazdasági világválság negatív hatásaira igyekezett gyors választ és reakciót adni, ezáltal a magas munkanélküliséget visszaszorítani (Bass, 2010). Célja volt továbbá a válságkezelésen és a munkaerő-piaci reintegráción túl a társadalmi elégedetlenség csillapítása is (ezt Zolnay szegénység-ellenes fordulatnak nevezte, Zolnay, 2013), hiszen ha egyre többen dolgoznak, egyre többen járulnak hozzá a közös teherviseléshez.

Az „Út a munkához” program két évig, azaz 2011-ig működött. A program előnyei az ezzel foglalkozó kutatók szerint, hogy

- (1) a korábbiaknál nagyobb ösztönzést adott a munkavállalásra (a szociális segélynél nagyobb a kereset);
- (2) erősödött a munkára való szocializáció, a szülő példát mutatott a gyerekeknek;
- (3) figyelembe vette a program a területi különbségeket.

A program hátránya azonban, hogy

- (1) csak átmeneti (kb. 3 hónapos) megoldást nyújtott az egyénnek, a rövid foglalkoztatás után az egyén és a család visszazuhan a korábbi állapotba;
- (2) rejtett önkormányzati finanszírozást jelentett, de a célcsoport szűkítése miatt a magasabb kvalifikációt igénylő közfeladatok ellátásába már kevésbé voltak bekapcsolhatók;
- (3) a gazdasági eredmény nem számított, megmaradt az egyoldalú szociális megközelítés.
- (4) A kiválasztás íratlan szabályai rontották a nők esélyegyenlőségét (egy családon belül a férfi élvez elsőbbséget);
- (5) a program nem mérsékelte a települések közötti területi egyenlőtlenségeket;
- (6) a közfoglalkoztatás nem töltötte be munkaerő-piaci reintegrációs szerepét, nem csak az elsődleges munkaerőpiac korlátozott felvevőképessége miatt, hanem azért is, mert a közmunkások munkatapasztalata nem elég az elsődleges munkaerőpiacra;
- (7) a tartósan munkanélküliek továbbra is a segélyezési és a munkanélkülségi csapdába záródtak bele.
- (8) A közfoglalkoztatás szervezői és lebonyolítói a települési önkormányzatok, akik sokszor humán erőforrás kapacitáshiánnyal működnek, így számos esetben alkalmatlanok erre a feladatra (Bass, 2010; Csoba, 2010a; Váradi, 2010; Virág-Zolnay, 2010; G. Fekete-Lipták, 2014).

A közfoglalkoztatásban való részvétel bizonyos településtípusok esetében egyértelműen akadályozta a munkaerőpiacra való visszakerülést, amelynek egyik következménye lett, hogy a tartós közfoglalkoztatás stigmatizált (G. Fekete et al., 2014) és további probléma, hogy nem biztosított a közfoglalkoztatottak számára az elsődleges munkaerőpiacra való visszatérés/belépés.

A gyakorlatban éppen abból adódik probléma, hogy az elsődleges munkaerőpiac csak kismértékben szívja fel a korábbi közfoglalkoztatottakat.

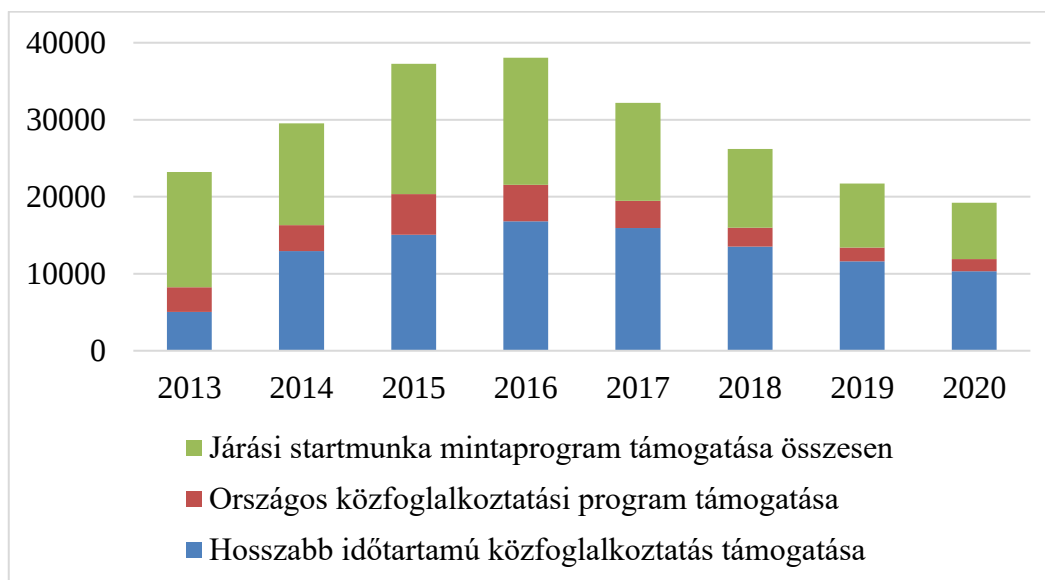
A közfoglalkoztatás rendszere 2011. január elsejétől jelentős mértékben átalakult, a korábbi három közfoglalkoztatási formát (közhasznú munkavégzés, közcélú munka és közmunka program) felváltotta az „egységes közfoglalkoztatás rendszere”, vagyis a Nemzeti Közfoglalkoztatási Program (Bagó, 2013b; Koós, 2016). A reform célja kezdetben az volt, hogy a közfoglalkoztatási rendszer egységes jogi szabályozási keretet kapjon, amely segít a munkaképes, álláskereső személyeknek abban, hogy a közfoglalkoztatási jogviszony keretein belül munkához jussanak, illetve visszalépjenek a munkaerőpiacra (Pődör, 2016). Az 1179/2020. (IV. 24.) Kormányhatározat a közfoglalkoztatással összefüggő egyes kérdésekről rendelkezik és részletesebben kifejti a közfoglalkoztatás céljait, mint például: az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezhető álláskereső közfoglalkoztatásból kilépésének ösztönzése, a tartósan álláskereső közfoglalkoztatásba történő bevonása, a munkaerőpiacon jelentkező globális szakemberhiány enyhítése, a Start-mintaprogram folytatása, a roma lakosság integrációja, a vidék lakosságmegtartó képességének növelése. Módosultak továbbá a finanszírozási keretek és lehetőségek, a közfoglalkoztatási célokra rendelkezésre álló források bővülése mellett a költségvetési keret felülről nyitottá vált. Az önkormányzatok fajlagosan sokkal nagyobb támogatást kaptak a közfoglalkoztatásra, mint a segélyekre (Novoszáth, 2018). Az újítások egyik célja volt, hogy a közfoglalkoztatási rendszer egységes jogi szabályozási keretet kapjon, segítve a munkaképes, álláskereső személyeknek abban, hogy újra munkájuk legyen és így a munkaerő-piaci visszalépés is megvalósuljon (Pődör, 2016; Mélypataki, 2017). A közfoglalkoztatás tehát egy olyan állami segítségnyújtást jelent, amely a munkanélküliektől aktív magatartást követel, s amely segítséget nyújt nekik abban, hogy megőrizhessék a munkaképességüket és megtermeljék a rájuk fordított kiadásokat (vagy legalábbis azok egy részét). Köszönhetően annak, hogy a közfoglalkoztatás keretein belül számos állami vagy önkormányzati beruházás valósul meg, nem csak úgy tekinthetünk rá, mint foglalkoztatáspolitikai eszközre, hanem úgy is, mint egy lehetőségre, ami hozzájárul az állami és közösségi fejlesztési célok eléréséhez (Szabó, 2013).

Az új nemzeti közfoglalkoztatásban nemcsak az önkormányzatok lehetnek közfoglalkoztatók, hanem a vízügyi igazgatóságok, a nemzeti parkok, a közhasznú jogállású szervezetek, a szociális szövetkezetek, az erdőgazdálkodók, a civil szervezetek, az egyházi jogi személyek, valamint a vasúti pályahálózat-működtető szervezet is (Szabó, 2013). Változást jelent a korábbi gyakorlathoz képest, hogy az új rendszerben megszűnt a 35 év alatti és legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkező munkanélküliek kötelező képzése (Pirisi, 2018).

A Start-mintaprogramok önálló közfoglalkoztatási eszközként 2013-ban jelentek meg, különálló kategóriaként. Két fő típusa ismert: a kistérségi Start-mintaprogramok, amelyek a kedvezőtlen helyzet miatt jogosultak a települések részt venni a közfoglalkoztatási programban és a mezőgazdasági mintaprogramok, amelyeknek hosszú távú célja az önfenntartó gazdálkodás kialakítása a szociális szövetkezetek és a háztáji termelés elterjesztése révén (Bördös, 2014). Fő céljuk, hogy segítsék az önkormányzatokat a termelői és helyi infrastruktúrát fenntartó beruházások beindításában. Ezek során a közfoglalkoztatásban résztvevők helyben hasznosuló javakat és szolgáltatásokat, valamint gazdaságilag is értékesíthető termékeket hoznak létre. A Start-mintaprogram a munkaerő-piaci szempontból leginkább kedvezőtlen helyzetben lévő, főként vidéki településeken jellemző (Tésits-Alpek, 2014b). A kistérségi, majd járási Start-mintaprogram mezőgazdasági típusa a leggyakoribb, amely lehetővé tette gépek és eszközök beszerzését is és a hagyományos közfoglalkoztatási feladatoktól (útseprés, parkgondozás) eltérően az értékteremtést. A járási Start-mintaprogram mérsékelte a közfoglalkoztatási források elosztásában mutatkozó egyenlőtlenségeket és a periférikus térségek települései számára forrásbővülést eredményezett (Váradi, 2016). A mintaprogramok indításánál a támogatás egyik feltétele volt, hogy a tevékenység igazodjon a helyi igényekhez. Meg kellett vizsgálni a piaci alapon működő hasonló profilú vállalkozásokat, és figyelni arra, hogy az adott tevékenységgel ne versenytársat

teremtsenek, hanem a munkalehetőségek számát bővítsék a településen, illetve a támogatott közfoglalkoztatás a település közösségére is kedvező hatást gyakoroljon (G. Fekete et al., 2011).

Az 1. ábra a közfoglalkoztatottak létszámát mutatja az egyes közfoglalkoztatási típusok szerint. A vármegyében 2015-ben (39270 fő) és 2016-ban (40052 fő) volt a legmagasabb a közfoglalkoztatottak létszáma, azóta folyamatosan csökken és 2020-ban 21237 fővel zárult.



1. ábra: Közfoglalkoztatottak létszámának alakulása Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében, 2013-2020

Forrás: <http://kozfoglalkoztatatas.bm.hu/> alapján saját szerkesztés.

A 2011 óta érvényben lévő közfoglalkoztatás betölt szociális, foglalkoztatási és politikai funkciókat is egyszerre, egyik célja a szegénység kezelése (Váradi, 2015). Számos hatásvizsgálat született már a közfoglalkoztatás sikerességéről vagy sikertelenségéről, ezek összehasonlítása nehézkes, hiszen nem mindegy, hogy mely időszakról van szó, milyen típusú közfoglalkoztatási programról és milyen ellátott feladatokról (Tésits et al., 2019). A Start-mintaprogramban részt vevő periférikus térségek közfoglalkoztatottjai más megítélés alá esnek, mint egy magasabb gazdasági potenciállal bíró kisváros közfoglalkoztatottjai. A pozitív hatások közül a legtöbbször a rendszeres jövedelem miatt javuló életminőség és szubjektív jólét jelenik meg. A bővülő helyi jövedelem hatására a településen is megnövekedhet a vásárlóerő. A közfoglalkoztatási programok hozzájárulhatnak a település önellátó kapacitásainak növeléséhez, a társadalmi vállalkozások indításához; a helyben termelt élelmiszereket felhasználják a helyi intézmények étkeztetéseihez. A munkanélküliség csökkenésével a településen a közbiztonság javul és csökkennek a konfliktusok a lakosok között. Alacsonyabb népességszámú településeken, aprófalvakban jellemző, hogy lehetőség szerint minél több munkanélküli bevonását valósítják meg, akár csak néhány hónapos időtartamra (Asztalos-Morell, 2014; Szőke, 2015; Váradi, 2016; Keller et al., 2016; Koltai, 2018; Kovai, 2019).

G. Fekete és Lipták szerint a közfoglalkoztatás hasznos lehet mind az egyénnek, mind a közösségnek, hiszen példamutató jellegű a közfoglalkoztatási munkaviszony a következő generáció számára és az elvégzett munka jellege miatt a település képe szebb és élhetőbb lesz (G. Fekete–Lipták, 2014). Fontos szerepe van a közfoglalkoztatásnak abban, hogy a munkaerőpiacról kikerülők jövedelemkiesésének pótlásával megakadályozza a megélhetési bűnözés kialakulását, valamint csökkentse a jóléti kiadásokat (Csoba, 2010b). A közfoglalkoztatás hozzájárul a nagyarányú tartós munkanélküliség hosszú távú gazdasági és társadalmi hatásainak csökkentéséhez is. Segít ellensúlyozni a munka értékének csökkenését, a morális válság

kialakulását, a társadalmi kirekesztődést, a fokozott elszegényedést, az egyenlőtlen jövedelmi viszonyok stabilizálódását, az anyagi függőség vagy az anyagi kiszolgáltatottság kialakulását, illetve a vásárlóerő fokozatos csökkenését és a belső piac szűkülését (Pirisi, 2018).

A kutatók között többnyire egyetértés van a közfoglalkoztatás negatív hatásait illetően. Az álláskeresőkre vonatkozó negatív hatást (tartósan közfoglalkoztatottak maradnak); illetve a munkahelytorzító hatást (gyakran még azok is inkább a közfoglalkoztatásban vállalnak munkát, akik egyébként a képességeik és lehetőségeik alapján el tudnának helyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon) Kálmán és Váradi is említi (Kálmán, 2015; Váradi, 2016). Ezentúl a kiszorítási hatással (a közfoglalkoztatási programok elszívják a munkaerőt az elsődleges munkaerőpiacról) és a helyettesítési hatással (a korábban nem közfoglalkoztatottak által betöltött munkaköröket is a közfoglalkoztatottak töltik be) is számolni kell. Megállapítható, hogy a közfoglalkoztatásnak számos előnye és hátránya van, de a perifériákon, ahol szinte nincs is más munkalehetőség, azoknak az embereknek ez könnyebbé teszi az életet, mert jól kalkulálható havi rendszeres jövedelmük van és sokszor a mélyszegénységből és a nyomorból egy kicsit jobb helyzetbe kerülnek (Asztalos-Morell, 2014; Kálmán, 2015). A közfoglalkoztatottak kis aránya tud csak elhelyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon, nagy a valószínűsége, hogy továbbra is a közfoglalkoztatásban maradnak, ott ragadnak (Váradi, 2010; Koós, 2016).

Fontos megállapítani, hogy munkahelyet teremteni önmagában a foglalkoztatás kedvéért nem lehet, kötelező feltétel, hogy a munkának valamilyen értelme legyen és a feladat elvégzése valamilyen teljesítménnyel járjon. A munkahelyteremtés nem lehet öncélú. Egyre több az olyan kezdeményezés, amelyben a non-profit elvek is megjelennek, akár a közfoglalkoztatás klasszikus keretei között. A regionális foglalkoztatási problémák megoldásában a non-profit szektor, a szolidáris gazdasági kezdeményezések egyre nagyobb szereppel bírnak. A közfoglalkoztatottak számára továbbra is fontos cél, hogy segítse őket az elsődleges munkaerőpiacra való visszajutásban, értéket hozzon létre, a létrehozott termék, szolgáltatás valós igényeket elégítsen ki, javítsa a munkavállalók kompetenciáit, növelje a szellemi tőkét és munkára neveljen. További fontos szempont, hogy a közfoglalkoztatás gyakran nagy terhet jelent a helyi és települési önkormányzatok számára, így a szociális szövetkezetek létrehozása a települési közfoglalkoztatási programok irányítására az önkormányzati terhek csökkentésében kiemelt szerepet kaphat (Lipták, 2020).

3.8.5. Munkaerő-piaci programok képzési komponensei

A rendszerváltást követően Magyarországon a szociálpolitika is számottevő átalakuláson ment keresztül. Az eseti, egyedi elbírálás alapján adott tanácsai járandóságok rendszerét százmilliárdokat mozgató támogatási metódus váltotta fel. A segélyezési rendszer átalakulásával párhuzamos módon az ökonómiai mechanizmusok eredményeképpen egyre szembetűnőbb jövedelem-egyenlőtlenség jött létre a társadalomban. Az elosztás igazságosságának megkérdőjelezése, a rászorultság megítélésének módja környékén létrejött viták, valamint a „társadalom testén élőködők” etnicizálása mára majdhogynem csillapíthatatlan ellentétekhez, indulatokhoz vezetett. Valljuk be, a társadalmi ellátó rendszer nem tud mihez kezdeni a munkaerő-piacról 15-20 éve kiszorult, esetleg arra soha be nem lépett, aktív korú, egészséges (gyakran roma) emberekkel. Számos vizsgálat bizonyítja, hogy a magyarországi munkaerő-piac „szélsőségesen szegmentált” (Kertesi, 2000). Munkához, továbbá abból származó rendszeres időközönként történő havi jövedelemhez Magyarországon elsődlegesen – ha nem csakis – az jut, akinek korábban is volt ilyen. Aki egyszer segélyezetté válik, annak igen komoly esélye van arra, hogy hosszabb időszakon keresztül is a hivatalok ügyfele maradjon (Török, 2020).

A magyar munkaerő-piac rendszerváltozás utáni átalakulása rendkívül rossz helyzetbe sodorta a romákat. Ennek három fő okaként a területi egyenlőtlenségeket (elszegényedett aprófalvas térségek, nagyarányú roma lakosság központosult a gazdaságilag depressziós övezeteken), az iskolai végzettségben mutatkozó hátrányokat, valamint a szocializmusban létrejött

szakmastruktúrát (azokban az iparágakban dolgozott a romák jelentős része, amely a legtöbbet sérült a rendszerváltás során) lehet megnevezni. A romák munkaerő-piaci helyzetének javításával elsőként a 90-es évek civil kezdeményezései kezdtek foglalkozni (Csongor–Lukács, 2003). Az 1990-es évek második felétől aztán a Kormány is nekilátott, hogy különféle programokkal megpróbálja visszaterelni a munkaerő-piacra, a gazdaságba az onnan kiszorult rétegeket. A társadalmi földprogram, az Újra dolgozom projekt, az Újrakezdési projekt, valamint a Transzítfoglalkoztatási projekt rövid, illetve középtávon hoztak némi sikert, általánosságban azonban kijelenthető, hogy a helyzeten nagymértékben javítani nem tudtak. Az Európai Unió támogatásának megjelenése, az operatív projektek pályázatai újabb lehetőségeket teremtettek ugyan, de – a mai napig legalábbis – nem váltották be teljesen a hozzájuk fűzött reményeket (Török, 2020).

Mindezek a faktorok együttesen vezettek ahhoz a politikai, valamint társadalmi/szociális felismeréshez, hogy a rendszert valamilyen újabb kormányzati stratégia, valamint projekt felmutatásával szükséges megváltoztatni. A 2000-es évek első felében már kimutatható hazánkban is az aktív munkaerő-piaci instrumentumok alkalmazásának igénye. Az aktív munkaerő-piaci projektek (képzés, foglalkoztatás-támogatás, közcélú foglalkoztatás, álláskeresésben való aktív segítségnyújtás) célja az, hogy a tartós munkanélkülieknek, esetleg a munkaerőpiacon nem jelenlevő más társadalmi csoportoknak direkt támogatást nyújtsanak a munka világába való stabil visszajutáshoz (Hudomiet–Kézdi, 2008). A passzív instrumentumok ezzel szemben a munkanélküliségből fakadó hátrányt csökkentik, direkt módon nem hatnak az ellátásba kerülő munkaerő-piaci helyzetére.

Az utóbbi években, elsődlegesen Nyugat Európában – nagymértékben megnövekedett az aktív instrumentumok alkalmazási gyakorlata. A passzív eszközökről általánosan elfogadott az a vélemény, hogy csökkentik a munkavállalási hajlandóságot, valamint konzerválják az adott helyzetet. Hazánkban az aktív foglalkoztatáspolitikai instrumentumok hatékonyságát 2005-től vizsgálja, monitorizálja az Állami Foglalkoztatási Szolgálat. Az éves bontásban tárgyalt monitoring jelentésekből az rajzolódott ki, hogy az aktív instrumentumok közül a leghatékonyabban a képzések, valamint a bértámogatások működtek, azonban módszertanilag nem megkérdőjelezhetetlen az állításnak az igazolása (Hudomiet–Kézdi 2008). Az aktív munkaerő-piaci instrumentumok hatását, illetve hatékonyságát a foglalkoztatottság, a munkanélküliség, a jövedelem, valamint az állásban maradás mérésével lehetne mérni (Györgyi, 2018).

Magyarországon az Észak-Magyarországi régióban volt a legmagasabb a képzésre kötelezett állás keresők száma. A régióban található megyék közül a legtöbb résztvevő 2009-től Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt (Török, 2020). 2010-től számos munkaerő-piaci programot hoztak létre az állás keresők képzésére, a legtöbb résztvevő a GINOP-6.1.1 "Alacsony képzettségűek és közfoglalkoztatottak képzése" című programban volt (Kóti, 2020b).

A képzésben résztvevők leginkább a szakmai képzéseken vennének részt a jövőben és ha tehetnék minél több szakmai tudást elsajátítanának, azonban a képzésben részesülők válaszaiból egzakt módon levonható az a következtetés, hogy csakis a tudatos, központilag behatárolt, valamint törvényben rögzített távlati (10-20 éves), egymásra épülő stratégiai projektek javíthatnak a munkaerő-piacról tartósan kiszorult, sok esetben mélyszegénységben élő társadalmi réteg helyzetén (Török, 2020). Mindehhez természetes módon olyan miniszteriális háttérre van/lenne szükség, amely irányító, továbbá koordinációs tevékenységével, effektív háttérintézményi hálózatával képes a foglalkoztatáspolitikai, továbbá társadalmi feladatok összehangolására, valamint összetett munkaerő-piaci projektek lebonyolítására (Györgyi, 2018). Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés – beleértve a szakmai és a nem szakmai célú tanulást – a Technológiai és Ipari Minisztérium (TIM) alá tartozik. A felnőttképzési törvényen kívül más jogszabályokban szabályozott szakképesítésekért (tartalmuk kidolgozásáért és a

vizsgakövetelmények jogszabályban való kiadásáért) az adott szakterületért illetékes más minisztériumok és a TIM felel. Az iskolarendszerű felnőttoktatást érintő szakképzési tevékenységért és a felsőoktatásért a Kulturális és Innovációs Minisztérium (KIM) felelős. A Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal (NSZFH) a szakképzésért felelős miniszter (KIM) irányítása alá tartozó szakképzési államigazgatási szerv. Működését a szakképzésről szóló törvény végrehajtásáról szóló kormányrendelet szabályozza.

3.8.6. A foglalkoztatást elősegítő képzések jogszabályi háttere

A foglalkoztatást elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény (a továbbiakban Ftt.) 14.§-a, és a foglalkoztatást elősegítő támogatásokról, valamint a Munkaerőpiaci Alapból foglalkoztatási válsághelyzetek kezelésére nyújtható támogatásról szóló 6/1996. (VII. 16.) MüM rendelet (a továbbiakban Rendelet) 1-7. §-a alapján a Nemzeti Foglalkoztatási Alapból támogatás nyújtható a Rendeletben meghatározott képzésekhez.

Az Európai Szociális Alap által finanszírozott munkaerő-piaci programok (GINOP, TOP) keretében nyújtott, foglalkoztatást elősegítő képzési támogatások megállapításával és folyósításával kapcsolatos jogi szabályozást a 2014-2020. programozási időszakban az egyes Európai Unió alapokból származó támogatások felhasználásának rendjéről szóló 272/2014. (XI. 5.) Kormány rendelet, az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra, a Kohéziós Alapra, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó közös rendelkezések megállapításáról, és az 1083/2006/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 1303/2013/EU rendelet (2013. december 17.), illetve ezen közösségi jogszabályhoz kapcsolódóan a magyar irányító hatóság által kiadott, az adott munkaerő-piaci programról szóló Módszertani Útmutató tartalmazza.

Az uniós finanszírozású munkaerő-piaci program megvalósítása során az egyes program elemeket képező támogatások iránti eljárások során a Ftt-t és végrehajtási rendeleteit, a költségvetési támogatásnak minősülő támogatásokkal összefüggő eljárások során a fentiekén túl az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvényt (Áht.) és az annak a végrehajtására kiadott 368/2011. (XII.31.) Kormányrendeletet (Ávr.), valamint a hatályos magyar közigazgatási eljárásjogi törvényt [2018.01.01-től az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (Ákr.)] kell alkalmazni. A természetes személynek nyújtott foglalkoztatást elősegítő képzés támogatása nem minősül költségvetési támogatásnak. A támogatás nyújtásáról az állami foglalkoztatási szerv hatáskörében eljáró, területileg illetékes járási hivatal (intézkedésre jogosult szervezeti egységként annak foglalkoztatási osztálya) mérlegelési jogkörében eljárva dönt. [Az állami foglalkoztatási szervek hatásköri szabályait az állami foglalkoztatási szerv, a munkavédelmi és munkaügyi hatóság kijelöléséről, valamint e szervek hatósági és más feladatainak ellátásáról szóló 320/2014. (XII. 13.) Kormányrendelet, illetékességi szabályait pedig az állami foglalkoztatási szervként eljáró járási (fővárosi kerületi) hivatalok általánostól eltérő illetékességi területéről szóló 67/2015. (III. 30.) Kormányrendelet, és a fővárosi és a megyei kormányhivatalokról, valamint járási (fővárosi kerület) hivatalokról szóló 86/2019. (IV. 23.) Kormányrendelet tartalmazza.]

Az irányadó jogi szabályozás alapján képzési támogatás nyújtása esetén – a finanszírozás (hazai költségvetési vagy uniós) forrásától függetlenül – a közigazgatási hatósági döntés formájaként a felek (az ügyfél és az állami foglalkoztatási szerv hatáskörében eljáró illetékes járási hivatal) a folyósítás, illetve a kötelezettségszegés részletes feltételeit hatósági szerződésben rögzítik, az ügyfél és – az állami foglalkoztatási szerv hatáskörében eljáró megyei kormányhivatal képzési jegyzékén szereplő, és azzal polgári jogi szerződését („együttműködési megállapodást”) kötött – képző intézmény pedig felnőttképzési szerződést kötnek (Hajdú–Koncz, 2022).

A Kormányhivatal minden évben meghatározza és nyilvánosságra hozza azokat a képzési szakirányokat, amelyekhez tartozó képzésben történő részvételhez regisztrált álláskereső, illetve

uniós programokban meghatározott célcsoportba tartozók részére mérlegelési jogkörében támogatást nyújt. 2019. évi képzési jegyzék 2020. december 31 napjáig hatályos, melyek a Vármegyei Kormányhivatalok honlapján elérhetőek.

Az álláskereső részére nyújtott képzési támogatás elemei: (Flt. 14. § (4) bekezdés)

Képzési támogatásként (fő szabályként)

a) a képzéssel kapcsolatos költségek megtérítése,

b) a képzésben történő részvétel lehetőségének biztosítása érdekében a képzés időtartama alatt az arra rászoruló hozzátartozó ápolásával, gondozásával, valamint a gyermek – ideértve az örökbefogadott és nevelt gyermek – felügyeletével kapcsolatban felmerült indokolt költség megtérítése, valamint

c) keresetpótló juttatás adható.

A képzéssel kapcsolatos költségek részben vagy teljes mértékben megtéríthetőek. (Flt. 14. § (11) bekezdés) A keresetpótló juttatás összege nem lehet alacsonyabb a megállapításakor hatályos kötelező legkisebb munkabér 60 százalékánál, és nem haladhatja meg a megállapításakor hatályos legkisebb munkabér összegét. (Flt. 14 § (6) bekezdés) Nem folyósítható keresetpótló juttatás azokra a napokra, amelyeken a képzésben résztvevő személy neki felróható okból óralátogatási kötelezettségének nem tett eleget. Ebben az esetben a keresetpótló juttatást – erről szóló külön határozat nélkül – a mulasztás napjára keresetpótló juttatás összegével csökkentett összegben kell folyósítani. (Flt. 14 § (9) bekezdés)

Kutatásom egyik meghatározó háttérinformációjaként fontosnak tartom ismertetni a közfoglalkoztatásban (közfoglalkoztatási bér) és a munkaerő-piaci képzéseken részt vevők (keresetpótló juttatás) által elérhető bevételek törvényileg meghatározott mértékét. A közfoglalkoztatottaknak járó közfoglalkoztatási bér a 170/2011.(VIII.24.) Kormányrendelet a közfoglalkoztatási bér és a közfoglalkoztatási garantált bér megállapításáról 1.§ (1) bekezdése alapján 81 530 forint/hó. A garantált közfoglalkoztatási bér 170/2011. (VIII.24.) Korm. rend. 2. § (1) bekezdése alapján 106 555 forint/hó. Foglalkoztatást helyettesítő támogatás (FHT) 1993. évi III. tv. (Szoc. tv.) 35.§ alapján annak havi összege az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 80%-a (2020-ban 22 800 forint/hó). Az Európai Unió, a magyar állam és egyéb források által támogatott álláskeresőknél szóló képzésen résztvevők keresetpótló juttatásban részesülnek, amit az 1991. évi IV. tv. 14. § (6) bekezdése szabályoz. A keresetpótló juttatás a hatályos minimálbér 60 és 100%-a közötti mértékében, mérlegelési jogkörben megállapított összege 96 600 forint/hótól 161 000 forint/hóig terjedhet. A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében képzésben résztvevők esetében ez az összeg 112 700 forint/hó (a minimálbér 70%-a). Ennek megfelelően az álláskeresőknél szóló képzésben részt venni jövedelmi szempontból célravezetőbb, mint közfoglalkoztatásban dolgozni. Primer kutatásom középpontjába ezért az álláskereső csoportját helyeztem.

Az Osnabrücki nyilatkozat célkitűzése a szakképzésben a világválság után a gazdaság helyreállítása és a digitális, valamint a zöld gazdaságra való átállás előmozdítása. Az Osnabrück Nyilatkozat a 27 Európai Unió tagállam, az EU tagjelölt országok, továbbá az EFTA országok szakképzésért felelős miniszterei, az európai szociális partner szervezetek, továbbá az Európai Bizottság által 2020. november 30-án elfogadott nyilatkozat, a szakképzésben a világválság után a gazdasági helyreállítást, ezen kívül a digitális, ezen kívül a zöld gazdaságra való átállást előmozdító, annak alapvető feltételeit domináns, ezen kívül részletező szakpolitikai dokumentum. A nyilatkozat olyan alapelvekre épül, mint a kiváló, ezen kívül inkluzív, befogadó szakképzés lényeges tényező az európai polgárok egész életén át tartó tanulási-képzési folyamatában, továbbá központi szerepet játszik a zöld, digitális és fenn-tartható fejlődésben, az európai vállalatok és

cégek versenyképességének fokozásában, ezen kívül a foglalkoztathatóság növelésében, valamint így segíti a gazdasági növekedést is. Az elhatározott akciók sikeres megvalósításának kulcsa az érintettek (stakeholders) széles körével (szociális partnerek, vállalatok-vállalkozások, munkaadói szervezetek, kamarák, ágazati szervezetek, szakmai egyesülések, szakképző intézmények, a tanulókat, képzésben részt vevő személyeket képviselő szervezetek stb.) folytatott párbeszéd, továbbá szoros partnerség, együttműködés. A vállalatoknak – mint tanulási helyszíneknek – kulcsfontosságú szerepük van a modern és kiváló szakképzés, a szükséges készségek, az átképzési, valamint továbbképzési alternatívák biztosításában (Molnárné Stadler, 2021).

3.8.7. Társadalmi hasznosság

A hatékony felnőttképzési folyamatban szükség van olyan szakemberekre, akik a szakmai ismeretek átadása mellett képesek a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok sajátos igényeit is figyelembe venni. Az oktatónak eredményes kommunikációra van szüksége és gondoskodnia a folyamatos visszajelzésekről és az egyéni fejlődés folyamatos monitoringozásáról. A megfelelő tanulási légkör kialakítása mellett a kialakuló konfliktusok kezelése prioritást élvez a felnőttképzésben oktatók körében (Mocker–Noble, 1981). A felnőttképzésben oktatók kompetenciáit tekintve fontos, hogy a képző képes legyen a bemeneti diagnózis felállítására és a tanulók képességeihez átranzformálásra (Setényi, 1999). Az oktató a megfelelő résztvevő központú módszereket alkalmazza, illetve a munkaerő-piaci mozgásokat segítő intézményekkel tájékozott és képes alapfokú pályaaorientációs tanácsadásra (Simándi–Visztenvelt, 2015).

Számtalan különbözőség mutatható ki a pedagógus és a felnőttoktató munkája során. A munkájuk során más kommunikációbeli, gondolkodásbeli és kompetencia szintbeli különbségek jelennek meg egyrészt a oktatott egyének életkora miatt, másrészt a nevelési-tanítási folyamatok felépítésének következtében, harmadrészt a közvetített tudás különbségek folytán (Kraiciné Szokoly, 2006). A felnőttoktatásban tanítóknak pontos pszichológiai ismeretekre van szükségük, éppúgy, mint a pedagógusoknak a gyermekek életkori sajátosságairól. Természetesen ismernie kell a felnőttek motivációját, nevelhetőségét, képességeit, tanulási szokásait, a személyiség fejlődésének jellemzőit. A felnőtt tanulók életkori sajátossága, hogy élettapasztalatuk beépíthető a képzés menetébe, ezzel is segítve magukévá tenni a tananyagot. A felnőttképzésben oktatóknak tehát meg kell felelniük a képzés szakmai követelményeinek, továbbá ismerniük kell a felnőttek fejlődését, motivációit, rendelkeznek a megértés, a meggyőzés és a tanulásra motiváló légkör megteremtésének képességével (Szöllősi, 2008).

A hátrányos helyzetűek képzésénél az általánosnál is fontosabb a nyitott, flexibilis elemeket alkalmazó individuális, differenciált haladású képzési rendszerek alkalmazása. A képzés alkalmazásával különösen lényeges az identitástudat, érdekérvényesítő kompetencia kialakulásának támogatása, a társadalmi hasznosság érzet kialakítása, a biztonságérzet segítése, továbbá egy jövőkép kialakítása (Halmos, 2005).

Ha a romakutatások magyarországi történetét, valamint azon belül is az iskolai szintérre vonatkozó szegmensét vizsgáljuk, azt a különös jelenséget tapasztaljuk, hogy a roma diákok iskolai hátrányaival kapcsolatos társadalmi, oktatáspolitikai, valamint társadalomtudományos érdeklődés megélénkülése egy olyan időszakban játszódik le, amikor a roma gyermekek minden korábbinál nagyobb mértékben lépnek be az oktatási rendszerbe, valamint minden korábbinál tovább bent is maradnak (Nagy, 2002). A 90-es évek pozitívuma, hogy a romagyerekek tömegesen járnak általános iskolába és nagy arányban be is fejezik azt (Liskó, 2001). Az Egyesült Államokban ez a pozitív változás, már a 80-as évek előtt megmutatkozott, azonban szembesültek azzal a ténnyel, ha egy korosztályba tartozó személyek nagy arányban elvégzik ugyanazon mértékű iskolai fokozatot, akkor annak a fokozatnak csökken az értéke (Green, 1980). Következésképpen, amikor már szinte mindenki elvégzi az adott iskolai szintet, abban az esetben már annak a szintnek semmilyen társadalmi haszna nem mutatható ki, eközben hatalmas kockázata lesz annak, ha valaki nem éri el ezt az oktatási szintet. Hazánkban jelenleg ez a szint a befejezett általános iskola (Nagy,

2002). Az általános iskolát elvégző roma tanulók aránya jelenleg a legmagasabb, azonban ez a szint a munkaerőpiacon értéktelenné vált, annyi különbséggel, hogy a befejezett általános iskolai tanulmányok továbbtanulásra jogosítanak, viszont munkaerő-piaci értéke megegyezik a be nem fejezett általános iskoláéval, szóval csak a közmunkára és az írségmunka irányába hat. A devalválódás nem állt meg ezen az iskolai szinten hazánkban, hanem már a közép fokú iskolai végzettségre is kiterjedt, azonban a roma tanulók fluktuációja rendkívül nagy ezen a szinten (Hüse, 2015).

A munkahely megszűnése olyan változás, amely az individuum életminőségének multidimenzionális megrendülését vonja maga után (Lázár, 2006). A munkától, valamint a társadalmi hasznosság érzetétől való megfosztottság, nagymértékben hozzáad ahhoz, hogy az egyén önértékelése negatív irányban változzon, esetleg akár maradandó személyiségtorzulásokat szenvedjen (Farkas, 2011).

A munkaerőpiacról már tartósan kiszorultak számára, akik már nem akarnak elhelyezkedni egyik munkaerő-piaci szektorban sem értékeikben inkább az elutasítás, a tagadás dominál, nem releváns számukra sem a munka, sem a család, sem a társadalmi hasznosság (Bauer et al., 2015). A tartós munkanélküliek nem érzik úgy, hogy a társadalom megbecsült tagjai lennének és negatívan gondolnak arra is, hogy jelenlegi tevékenységük hasznos a társadalom egészére nézve (Angyal–Ószi, 2014).

Nem csak a biztonság játszik szerepet a közszféra munkahelynek való választásban, hanem a társadalmi hasznosság is. Számos nemzetközi és hazai kutatás mutatta ki, hogy a közszférában dolgozók számára erősebb motivációt jelent a társadalmi hasznosság, mint bármilyen más tényező. A társadalmilag hasznosság érzése, inkább jellemző azokra, akik közvetlenül emberekkel foglalkoznak, mint a vezető beosztásban dolgozóakra (Molnár–Kapitány, 2014). A közszférában való munkavállalásra többségében nem a jövedelmi szempontok hatnak motiválóan, hanem a biztonság és a társadalmi hasznosság iránti igény (Telegdy, 2013).

4. ANYAG ÉS MÓDSZER

4.1. Statisztikai adatbázisok, szekunder információk vizsgálata

Primer kutatásom megalapozásához áttekintettük a témakörben elérhető hazai és nemzetközi szakkönyveket és folyóiratcikkeket, majd feldolgoztam a nyilvántartott álláskeresőkre, a betöltetlen álláshelyekre és az álláskeresőknak rendezett képzésekben résztvevőkre vonatkozó statisztikai adatbázisok 2010 és 2021 közötti idősorait. Az álláskereső és a betöltetlen álláshelyek adatbázisát a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat honlapján elérhető adatsorokból állítottam össze, míg a felnőttképzésben résztvevőkről a Pest Vármegyei Kormányhivatal OSAP 1665 statisztikai felületéről gyűjtöttem információkat. A primer kutatás területi kereteit Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye adta, ezért a kutatás előkészítése során is ezt a vármegyét helyeztem elemzésem középpontjába. A vármegye adatait a Magyarországot jellemző átlagértékekkel és folyamatokkal vettem össze. A különböző folyamatok összehasonlításának eszközéül a Beveridge-görbét választottam, amellyel hatékonyan szemléltethetők két paraméter időbeli változásának eltérő irányai. A munkaerő-piaci képzéseket elvégzők státuszáról (180 nappal a képzés befejezését követően) a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal Foglalkoztatási Munkaügyi és Munkavédelmi Főosztályának Munkaerőpiaci Osztálya és az Innovációs és Technológiai Minisztérium által szolgáltatott adatokat dolgoztam fel.

Kutatásom későbbi fázisában további adatbázisok feldolgozására nyílt lehetőségem, amelyeket célirányosan igényeltem meg az Innovációs és Technológiai Minisztériumtól (a bejelentett képzéseket elvégzők elhelyezkedési arányairól – nem, életkor, iskolai végzettség szerinti bontásban) és a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivataltól (a támogatott képzéseket megvalósító projektekkel kapcsolatos információk). A másodlagos munkaerőpiac fontossága miatt a vizsgálati területen részletesebb elemzésbe kezdtem a Belügyminisztérium közfoglalkoztatási adatsorai alapján.

Annak érdekében, hogy a felnőttképzés szélesebb társadalmi-gazdasági aspektusai tekintetében további összefüggéseket tárjak fel, fontosnak tartottam, hogy a vizsgálataim középpontjában álló adatsorokat összevessem a Központi Statisztikai Hivatal demográfiai, oktatási adatsoraival. Kutatásomhoz hasznos támpontként szolgálhattak volna az információgazdagabb népszámlálási adatsorok, amelyeket azonban a kutatás időzítése miatt nem tudtam felhasználni (Az előző Népszámlálás már egy évtizede volt, a 2022-es Cenzus adatai pedig még nem álltak rendelkezésemre a vizsgálatok időszakában). Az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer további lehetőségeket biztosított az összefüggések vizsgálatára.

Mind a szekunder, mind a primer adatbázisok elemzése során fontosnak tartom a vizsgált változók közötti kapcsolatok feltárását. A szekunder adatbázisok esetében zömében skála típusú változókkal tudtam dolgozni, amelyek összefüggéseire korreláció- és regresszióanalízissel mutattam rá. A korrelációs számítások a valószínűségi változók közötti kapcsolat szorosságának meghatározását szolgálják, amelyek közül vizsgálataim során a Pearson-féle lineáris korrelációs együttható mellett térbeli autokorrelációs számításokat is végeztem, egyazon adatsor különböző megfigyelési egységekre vonatkozó értékei alapján. Mivel a korrelációs együtthatók nagyon tömör mérőszámok, ahol indokolt, a kapcsolatok további részleteit kétváltozós regressziószámítással tártam fel. Az egyváltozós lineáris regresszió egy független és egy függő változó összefüggésének jellemzésére szolgál a regressziós egyenes mentén. A determinációs együttható (r^2) azt mutatja meg, hogy a független változótól való függés mennyiben magyarázza meg a függő változó értékeit. A determinációs együttható 0 és 1 közötti értéket vehet fel, az 1-hez közeli értékek utalnak a szoros összefüggés meglétére (Csallner, 2015).

A területi egyenlőtlenségek kimutatására irányuló vizsgálataimnál a regionális elemzések két szélesebb körben használt mutatószámával dolgoztam. A koncentrációs (vagy más néven Herfindahl-Hirschman) index segítségével valamely naturális jellemző terület egysége (pl. település, járás, vármegye, régió) közötti koncentrátságának mértékét számszerűsíthetem, rámutatva a térbeli koncentráció mértékének időbeli változásaira is (Koncz-Szűcs, 2017). A HHI kiszámítását a vizsgált terület felnőttképzési mutatók tekintetében végeztem el és alkalmaztam a módszert. A Hoover-index révén két mennyiségi ismérv területi elterjedésének egymáshoz viszonyított különbségét tudjuk mérni (Németh, 2005). Elemzéseim során elsősorban arra kívánok rámutatni, hogy a felnőttképzésben résztvevők területi eloszlása hogyan viszonyul a lakosság, munkanélküliek, közfoglalkoztatottak stb. eloszlásához.

4.2 Primer kutatás

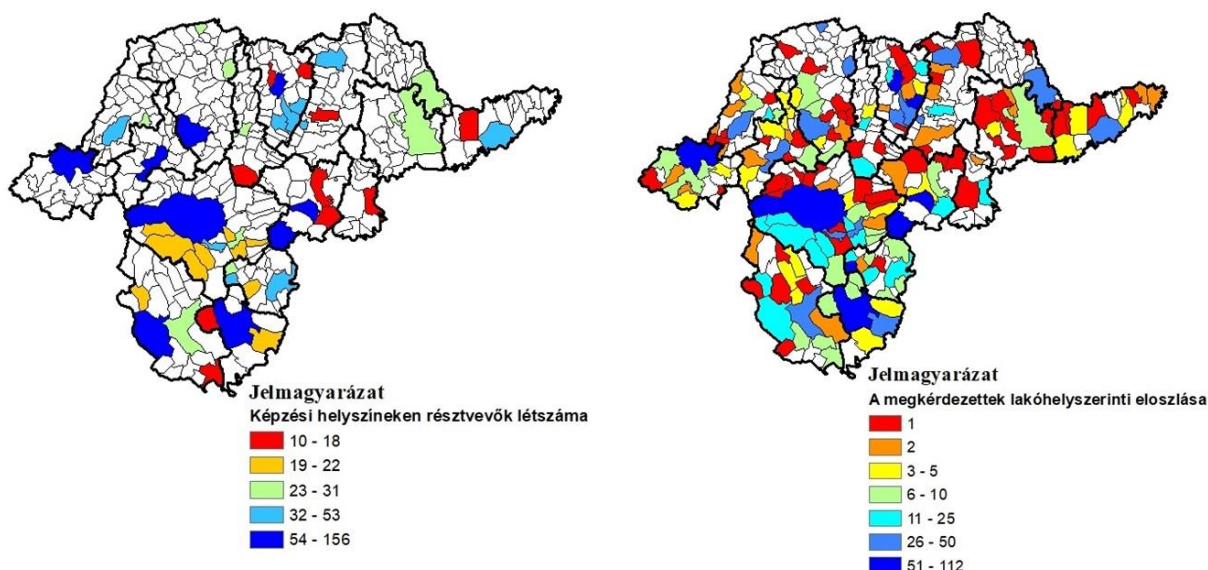
4.2.1. A kérdőíves vizsgálat megvalósítása

A 34 kérdésből felépülő kérdőívemet Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei képzési helyszíneken töltöttem ki 2019 szeptembere és 2021 júniusa között. Az álláskeresőknél szóló képzéseken résztvevő válaszadók személyes, családi állapottal, munkaerőpiaccal, képzésekkel és jövőbeli terveikkel kapcsolatos kérdéseimre válaszoltak. A kérdőív kérdései leginkább a képzésben résztvevők tapasztalataira, megélhetési stratégiáira vonatkoztak. A lakóhelyről és a képzés helyszínéről feltett kérdésekkel, valamint az ingázási hajlandósággal a résztvevők mobilitását mértem. A korábban megszerzett képzettségre irányuló kérdéskörben a Kormányhivatal által indított képzések bemeneti feltétel szerint megosztottságát is vizsgáltam. A munkatapasztalatokra irányuló kérdésekkel a résztvevők munkaerő-piaci státuszát, az elsődleges munkaerőpiaccal való eddigi kapcsolatát és a közfoglalkoztatás jelentőségét tártam fel. A megélhetési stratégiák vizsgálata további lehetőségekre terjedt ki, úgymint a feketemunkával, az idénymunkával, valamint a képzésben való részvétellel megszerezhető jövedelmekre. Kutatási céljaimnak megfelelően a kérdőívben egyaránt szerepeltek egyszeres és többszörös választási lehetőséget felkínáló kérdések, valamint egyszerű információkat kérő nyitott, szöveges kérdések. A papíralapú kérdőívet összesen 1786 fő töltötte ki, és a kitöltés folyamatát személyesen felügyeltük – a felnőttképző intézmények munkatársainak bevonásával). A minta területi megoszlását tekintve, a kérdőívek lekérdezése Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye 47 településén valósult meg. A vizsgálatba bevont válaszadók lakóhelye alapján kutatásom a vármegye összesen 181 településére terjedt ki, amelyek a vármegye mind a 16 járását érintették. A válaszadók 36,1%-a volt város lakó.

A megkérdezettek körét az határozta meg, hogy mely újonnan induló képzéseket tudtam személyesen felkeresni és velük a kérdőíveket kitöltetni. 2019 januárja és 2021 decembere között Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében 8174 fő volt a munkaerő-piaci képzésekre belépők összesített száma, amely időtartam 14 hónappal meghaladta primer kutatásom megvalósításának időtartamát. Ezt a létszámot alapsokaságként elfogadtam (mivel pontosabb viszonyítási időszakot nem tudok megjelölni). Az általam megkérdezettek száma az alapsokaság 21,84%-át tette ki. A minta reprezentativitását több szempontból megvizsgáltam. Az általam megkérdezettek szempontjából a nők és a legfeljebb alacsony fokú iskolai végzettséggel rendelkezők is felülreprezentáltak voltak. A korcsoportok vizsgálata során, azonban hasonlóság mutatkozott, azaz az Innovációs és Technológiai Minisztérium által szolgáltatott adatokban szereplő arányok közel megegyeztek az általam megkérdezettek korcsoport arányaival.

A képzések többségét a járási székhelyeken szervezték meg. A járásokon belüli ingázást a tanulók részére a Kormányhivatal anyagilag támogatja, ennek következtében nem jár költséggel a résztvevők számára. A határ menti és rurális településeket kevésbé érintik a képzések, ami a vizsgálati mintán is megmutatkozik. A képzésben résztvevők koncentrációja a népességszám és a központi szerepkör miatt is a Miskolci járásban a legnagyobb (20,3%). Ezen kívül az Encsi járás

(12,9%) szerepelt 10% feletti részesedéssel a mintában. A további sorrend: Szerencsi járás (9,2%), Ózdi járás 8,7%, majd Tiszaújvárosi járás (8,2%) (2. ábra).



2. ábra: A kérdőíves vizsgálatba bevont tanulók megkérdezési helyszíne és lakóhely szerinti megoszlása Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében (fő) (2023)

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2019-2021) alapján saját szerkesztés.

A kérdőíves adatbázist Microsoft Office 2013 és IBM SPSS Statistics 25 programok segítségével hoztam létre és értékeltem ki. A kérdőívben a kérdésekhez kapcsolódóan megfogalmazott válaszokra adott említésszámok összevetésén és megoszlásán túl megvizsgáltam az egyes változók közötti kapcsolatokat is. A változók döntő többségének mérési skálája (nominális és ordinális skála) miatt ezt elsősorban kereszt táblával elemeztem a minőségi ismérvek kapcsolatának feltárására. A kombinációs táblába rendezett adatok megoszlását, amennyiben valamilyen szabályosságot mutattak, oszlopdiagramon grafikusán is ábrázoltam. A változók közötti kapcsolat „valódiságát” Pearson-fél khi-négyzet próba segítségével vizsgáltam meg, amely egy rendkívül robusztus módszer, így hipotézisvizsgálatok alkalmazásánál az adatok eloszlása kapcsán nincs feltétel, annak megbízhatóságát nem befolyásolja (Cochran, 1952). A statisztikai próba célja a nullhipotézishez képest tapasztalható eltérések mértékének megállapítása az elméletileg várt és a megfigyelt értékek között. Az eltérés mértékéből következtethetünk a változók közötti egymásra hatás meglétére és erősségére. A nagymértékű eltérés valószínűsíti a változók közötti tényleges kapcsolat létezését (Huzsvai–Vincze, 2012).

Az IBM SPSS Statistics 25 program segítségével elvégzett khi négyzet próba a cellák megfigyelt esetszámait veti össze az elvárt esetszámmal, amelyet akkor kapnánk ha nem lenne kapcsolat a két vizsgált változó között. Amennyiben a kapcsolat egyértelmű, abban az esetben függvényeszerű, ha csak valószínűsíthető, akkor sztochasztikus kapcsolatról beszélünk. Kapcsolat hiányában a két változó függetlenségét állapíthatjuk meg (Sajtos-Mitev, 2007). A khi négyzet próbára jellemző, hogy érzékeny a mintanagyságra. A khi-négyzet eloszlás ferde, a szabadságfokok növekedésével szimmetrikusabbá válik. A viszonylag könnyen értelmezhető módszert a társadalomtudományi kutatásokban széles körben alkalmazzák (Kassai, 2012).

Azokban az esetekben, amikor kategorizált (nominális vagy ordinális) változók szerepelnek független változóként (pl. településkategóriák, járások vagy munkaügyi kirendeltségek), a függő változók pedig skála szintűek, a csoportátlagok összevetésére egyszempontos varianciaanalízist alkalmaztam. A varianciaanalízis olyan a sokaságot megmagyarázó minta, amely egy vagy több független változó hatását vizsgálja egy függő változóra a sokaság átlagértékei közötti eltérések

meghatározásával. Az ANOVA varianciaelemzés a szórásnégyzet vizsgálatán keresztül hasonlítja össze az átlagokat, a lényege, hogy a független változó kimutatható befolyással van-e a függőre? Az elemzés elvégzéséhez a változóknak több feltételnek is meg kell, hogy feleljenek. A függő változó mérési szintje legalább intervallum skála legyen. Teljesülnie kell továbbá a varianciahomogenitásnak, azaz a függő változónak egyforma szórással kell rendelkeznie a független változó különböző szintjei mellett (Sajtos–Mitev, 2007).

4.3. A felnőttképzés térbeliségének vizsgálata területi statisztikai módszerekkel

A képzéseken résztvevők térbeli összefüggésrendszerének feltárásához területi autokorrelációs vizsgálatot végeztem Local Moran statisztika segítségével.

$$I = \frac{n}{2A} \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n \delta_{ij} (y_i - \bar{y})(y_j - \bar{y})}{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2},$$

ahol n a vizsgáltba vont területegységek elemszáma, y_i és y_j a vizsgált változó értéke az egyes területegységekben, $\bar{y}$ a vizsgált mutató számtani átlaga, A a szomszédsági kapcsolatok száma, a δ_{ij} együttható értéke pedig 1, ha i és j szomszédosak, máskülönben pedig 0 (Tóth, 2014). Amennyiben $I > -1/n-1$, akkor pozitív előjelű, ha pedig $I < -1/n-1$, akkor negatív előjelű az autokorrelációs kapcsolat. Ha $I = -1/n-1$, nem áll fenn autokorrelációs kapcsolat az egyes területi egységek között (Egri, 2017).

A térbeli mintázatok feltárására és bemutatására a térbeli autokorreláció lokális próbafüggvényét használtam, az Anselin által 1995-ben publikált egyváltozós Local Moran I módszert. Ez a módszer alkalmas arra, hogy kiemelje azokat a területeket, amelyek hasonlatosak, illetve eltérők a szomszédjaikhoz viszonyítva (Tóth, 2014). A Local Moran I egyenlet képlete:

$$I_{i,t} = z_{i,t} \sum_i W_{ij} z_{j,t}$$

ahol $z_{i,t}$ és $z_{j,t}$ a megfigyelési egységek standardizált értékei t időpontban. Az egyváltozós Local Moran módszer esetében $z_{i,t}$ és $z_{j,t}$ ugyanarra az adatbázisra vonatkozik. W_{ij} a területi súlymátrix (Anselin, 1995). A kapott eredmény négy csoportba sorolja a településeket:

1. Magas–magas (HH): magas értékkel rendelkező területegységek, amelyek esetén a szomszédság is magas értékkel rendelkezik,
2. Magas–alacsony (HL): magas értékkel rendelkező területegységek, amelyek esetén a szomszédság alacsony értékkel rendelkezik,
3. Alacsony–alacsony (LL): alacsony értékkel rendelkező területegységek, ahol a szomszédság is alacsony értékkel rendelkezik,
4. Alacsony–magas (LH): alacsony értékkel rendelkező területegységek, amelyek esetén a szomszédság magas értékkel rendelkezik.
5. Nem szignifikáns kategória: ezek a területek nem rendelkeznek szignifikáns lokális statisztikával (Tóth, 2014; Egri, 2017).

A Local Moran szignifikanciafilterét 0,05 alatt határoztam meg, a permutációk számát pedig 499-ben.

Egyes települési szinten rendelkezésre álló statisztikai adatsorok, valamint az ezek alapján számított fajlagos mutatók bevonásával területi autokorrelációs analízist (Hot Spot elemzést) végeztem Getis-Ord féle lokális G_i^* statisztika (Getis - Ord, 1996) használatával, térbeli csoportosulások lehatárolása érdekében. Ez a módszertan a térbeli struktúrák lokális sajátosságait tárja fel. Az alapfelvetés (nullhipotézis) szerint nem mutatható ki területi autokorreláció az elemzésbe vont változók között, azok térbeli elrendeződése véletlenszerű. A helyi G_i^* statisztika

a súlyozott térbeli pontok koncentráció alapján lokalizálja a térbeli asszociáció erősségét (Tóth, 2014). Minél magasabb a számított értékek standardizálásával megkapott Z érték, annál erőteljesebb a magas értékek csoportosulása. Az adott távolságon belül elhelyezkedő átlag feletti értékek koncentrálódása esetén a G_i értéke magas lesz, az alacsony értékek csoportosulása esetében pedig alacsony. A statisztika szimmetrikus térbeli súlymátrixot hordozhat magában, amelynek elemei bináris (0,1) értékeket vehetnek fel. A behatárolt (d) távolságon belüli elemek értéke 1, minden más esetben 0 érték szerepel. A mutató ezen típusa szerint az adott lokáció önmagával szomszédos, a súlymátrixban szereplő érték 1. A Getis–Ord statisztika helyi változata az alábbi képlettel számítható:

$$G_i(d) = \frac{\sum_{j=1}^n w_{ij}(d)x_j}{\sum_{j=1}^n x_j}$$

ahol: w_{ij} a szimmetrikus térbeli súlymátrix, d a távolság, x a területi ismérv, továbbá igaz az, hogy $i=j$. Dolgozatomban a szomszédsági kapcsolatok eljárásához sorstandardizált „királynő” súlymátrixokat alkalmaztam. A hipotézisvizsgálat szignifikancia-szintjét $p=0,1$ értékben határoztam meg. Az eredményeket poligon kartogramokon ábrázoltam a feltárt forrópontok dozimetrikus kiterjedtségének szemléltetésére. A királynő szomszédságnál valamennyi közvetlenül érintkező, határos szomszéd bevonásra kerül. Tematikus térképeimet ez alapján a súlymátrix alapján végeztem el, azonban számszerűen azt is megvizsgáltam, hogy milyen területi autokorrelációs értékeket eredményez, ha a különböző időpontokban elvégzett számításokat a legközelebbi 5, 10, illetve 15 területegységre végzem el.

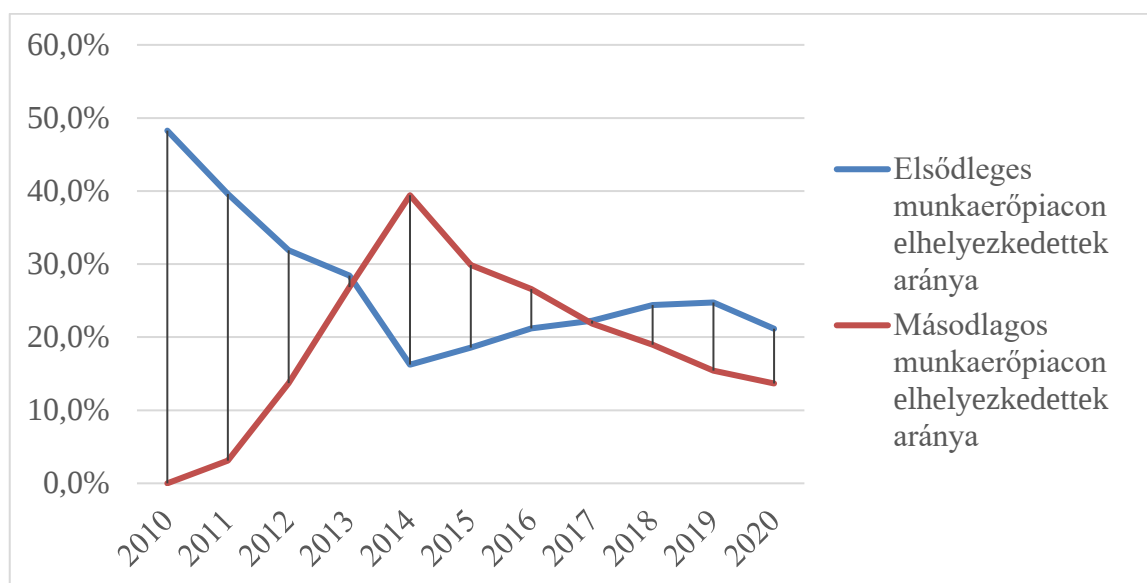
A felnőttképzésben résztvevők számát összesítettem LAU szinten. Az aggregátumok területi szempontú vizsgálatához Hotspot-elemzést végeztem, általános G statisztikák alapján. Az elemzéshez egy „királynő” súlymátrixot használtam, amelynek szignifikancia szintjét $p < 0,05$ -nél határoztam meg.

5. EREDMÉNYEK

5.1 Szekunder kutatás

5.1.1. Országos elemzések

A vizsgált periódus első három évében (2010-2012) az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedésnek volt meghatározó (eleinte szinte kizárólagos) szerepe. A közfoglalkoztatás 2011-ben indult és az idő múlásával trendszerű növekedés mutatkozott. 2013-ban, már egy szinten volt a két munkaerő-piaci szegmens. A közfoglalkoztatás megerősödésével háttérbe szorult elhelyezkedési szempontból az elsődleges munkaerőpiac. 2014-ben elérte a közfoglalkoztatás a maximumot, az elsődleges piac pedig a legkisebb szintjét. A gazdasági helyzet javulásával a másodlagos munkaerőpiac támogatását csökkentették, így szerepe az elhelyezkedésben hanyatlani kezdett. Ezzel párhuzamosan az elsődleges munkaerőpiac szerepe növekedni kezdett, azonban nem a másodlagos munkaerőpiacon mutató visszaesést elérő mértékben. Az elsődleges munkaerőpiacon mutató elhelyezkedési arányok a 2014-es mélypont után nem tudtak a 2010-es magasságokba jutni (3. ábra). Hozzá kell tennem azonban, hogy a foglalkoztatás bővülésével összességében egyre kedvezőtlenebb tulajdonságokkal jellemezhető társadalmi csoport maradt a képzések által érintett álláskeresői körben, amire a résztvevők iskolai végzettségének változásával is rámutattam.



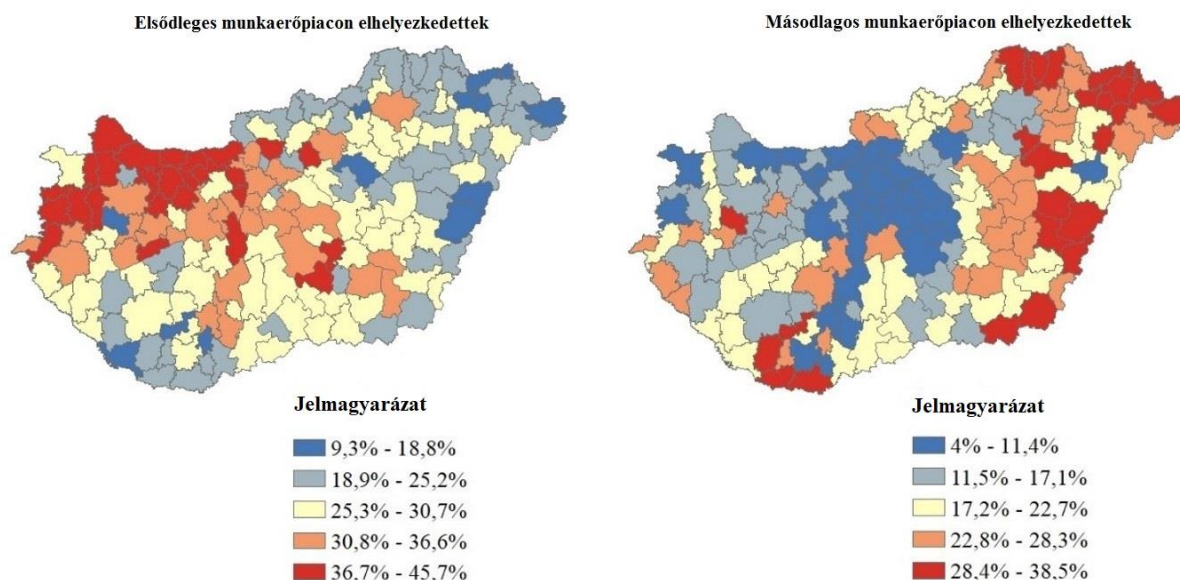
3. ábra: A képzésen résztvevők elhelyezkedése munkaerő-piaci szektorok szerinti bontásban (%), 2010-2020

Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2023)

A közfoglalkoztatás megjelenése előtti évben a képzést elvégzők 48,2%-a talált munkát az új ismereteknek is köszönhetően az elsődleges munkaerőpiacon, amennyiben a két munkaerő-piaci szektort együttesen vizsgáljuk elhelyezkedési szempontból, akkor a kezdeti emelkedés után trendszerű csökkenés mutatható ki. 2013-ban és 2014-ben a képzést sikeresen elvégzők több mint 55%-a tudott új munkahelyet találni a képzéseket követő három hónapban. A legmagasabb elhelyezkedés arány 2014-ben 55,7% volt. A vizsgált időszak végpontjai között (2010-2020) 13,5%-kal romlottak az elhelyezkedési arányok. A másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedés szempontjából 2011-et a közfoglalkoztatás megjelenését tekintetem bázisévnek, abban az esetben 10,5%-os növekedést mutatkozik. Az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés tekintetében 2010-től 2020-ig 27,1% visszaesés mutatható ki.

Hazánkban az álláskeresőknél szülő képzéseket elvégzők száma alapján a vizsgált időszak átlagában három járás (Miskolci járás, Tokaji járás, Nyíregyházi járás) és a főváros emelkedett ki az ország járások szintjén való elemzésekor. Az ország nyugati felében és Budapest agglomerációjában átlagosan kevesebb ember került bevonásra, így kimondható, hogy azokban a térségekben, amelyeket magas foglalkoztatottság és magas egy főre jutó jövedelmek jellemeznek, kevesebb álláskereső kerül bevonásra a képzésekbe. A második legmagasabb kategóriában szereplő járások leginkább az ország keleti felén fekvő Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyékben helyezkednek el. Ez a kategória megjelenik a keleti országrész vármegyeszékhelyeinek járosaiban, míg Dél-Dunántúli országrészben a Kaposvári- és a Pécsi járásban.

Az elhelyezkedések járási szintű vizsgálatánál az elsődleges- és a másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedés került összehasonlításra. Az elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedés teljesen más képet mutat, mint a közfoglalkoztatásban elhelyezkedettek aránya. Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők aránya Északnyugat-Magyarországon volt a legmagasabb. Ezek azok a járások a térségben, amelyek alacsony munkanélküliséggel, magas foglalkoztatási rátával és relatíve magas GDP-vel rendelkeznek. A képzést elvégzők ezeken a területeken találnak leginkább munkát az elsődleges munkaerőpiacon a képzés befejezését követő három hónapban. A keleti országrészben az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés alacsony szinten van jelen, ami a határ menti peremvidékekre különösen jellemző. A másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedés a keleti országrész több kiterjedt zónájára (Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye, Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye és Hajdú-Bihar vármegye határ menti rurális térségei), és Baranya vármegye hátrányos helyzetű járásaira, valamint Veszprém vármegye Devecseri járására volt jellemző. Közép-Magyarországon és Nyugat-Magyarország északi részén nem volt jellegzetes a közfoglalkoztatásban való elhelyezkedés (4. ábra).



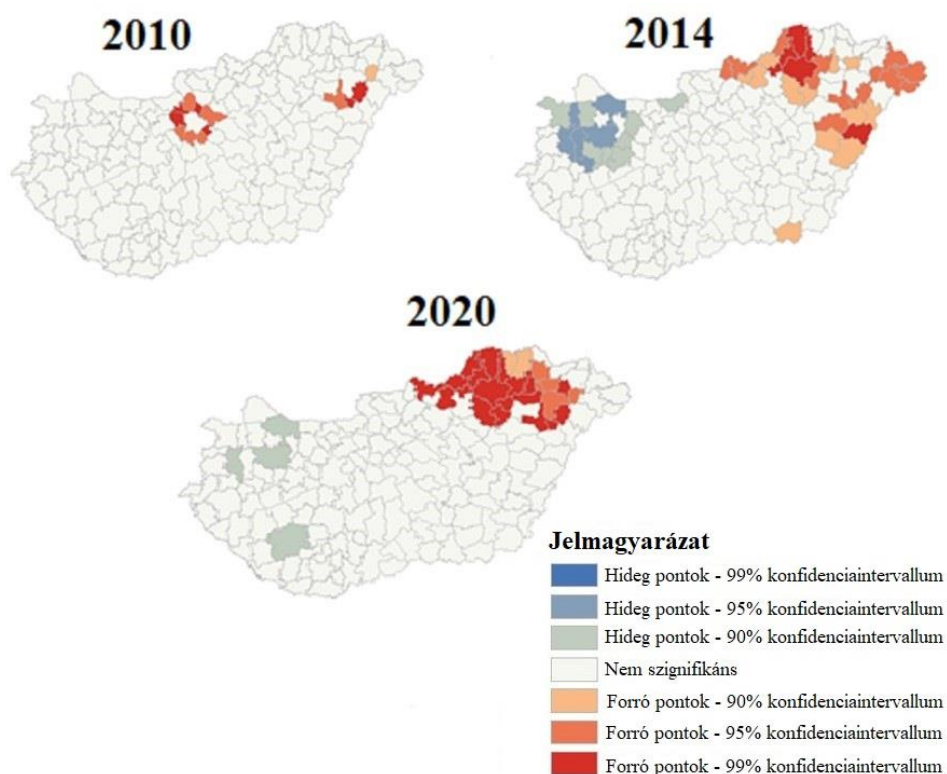
4. ábra: Az elsődleges és másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedettek (%) járási szintű területi elemzése (2010-2020) átlagában

Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2023)

Az elsődleges- és másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedetteket együttesen vizsgáljuk, abban az esetben teljesen eltérő képet kapunk, mint a 12. ábrán szemléltetett elhelyezkedési arányok. 56,5% feletti munkát találók csupán az északnyugati országrészben találhatóak. Azon járások esetében magas az elhelyezkedettek aránya, melyek az osztrák határ közelében helyezkednek el. A vármegyeszékhelyek járásaiban maximum 46%-os elhelyezkedés volt kimutatható.

A vizsgált 11 év álláskeresői és a Kormányhivatalok által beiskolázott álláskeresők létszámainak átlaga alapján kijelenthető, hogy azoknak a vármegyéknek azok a járásaiban érték el a felnőttképzésbe bevont álláskeresők magasabb arányt a munkanélküliekhez viszonyítva, amelyeket magas munkanélküliség jellemez. Ezek a területek Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye északi részén, Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye keleti részén és Hajdú-Bihar vármegye Békés vármegyével határos részén fekszenek. Budapesten és a fővárosi agglomeráció járásaiban kevésbé kerültek bevonásra az álláskeresők. Az ország nyugati felén viszonylag kevesebben kerültek felnőttképzésbe, azonban kijelölhet egy Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala vármegyéken áthúzódó sáv, amely magasabb értékeket mutat, előfordult a 19%-os arány is.

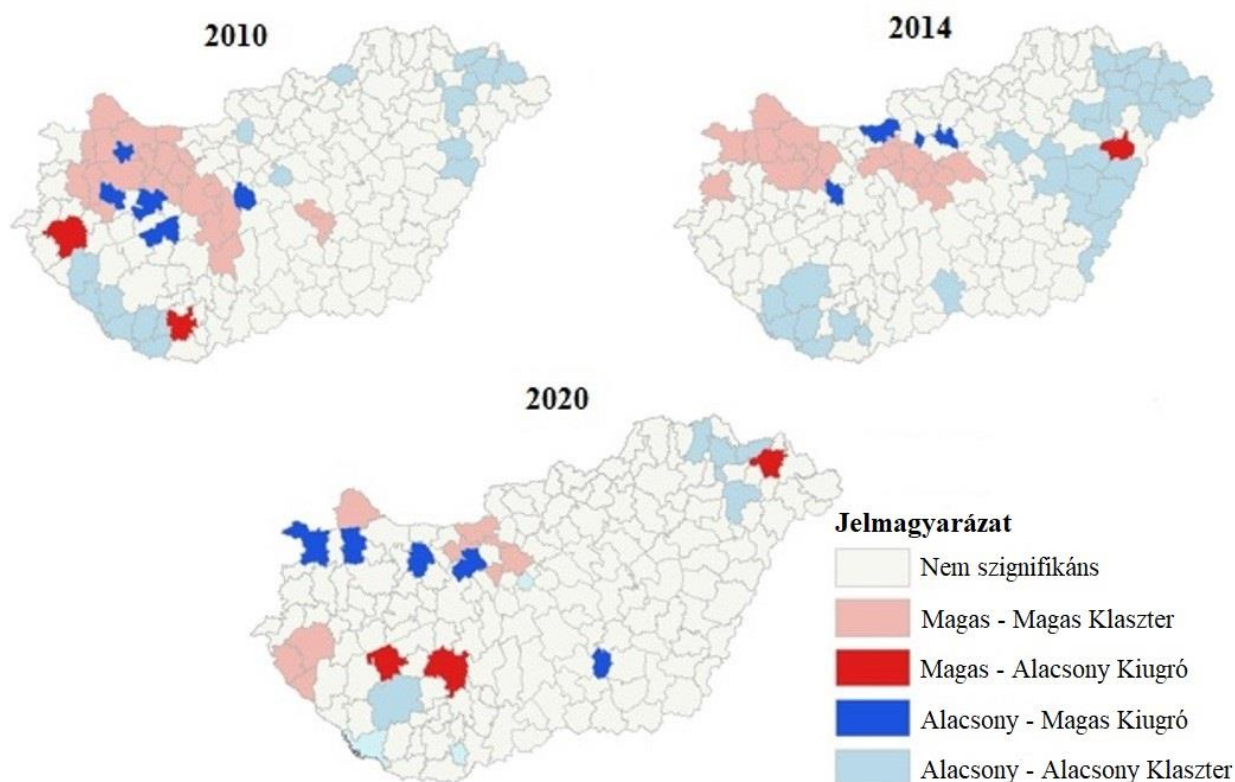
A képzéseket befejezők abszolút létszámadatai alapján a járások területi elemzéseit a bázis évre (2010), 2014-re, amikor a legtöbb résztvevő került bevonásra a képzésekbe és 2020-ra, mint az utolsó vizsgált évre végeztem el és szemléltetem a kartogramokon (5. ábra). A vizsgált három évben teljesen átalakult hazánk képe a hotspot analízisek alapján. 2010-ben a fővárost körülvevő járások és a Nyíregyházi járás déli agglomerációja esetében jelentkeztek 95%-os hotspot értékek. 2014-ben, amikor a legtöbb álláskereső került bevonásra a képzésekbe, már megjelentek 99% és 95%-os coldspotok a Győri-, Soproni és a Veszprémi járás háromszögében. Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében 99%-os hotspot értékek alakultak ki a Miskolci járás északi környezetében a szlovák határmentig. 2020-ban a nyugati országrészben Győri járás környezetében 90% értékű coldspotok jöttek létre, míg 99%-os értékű hotspotok keletkeztek Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye egész területén a Salgótarjáni járásig.



5. ábra: A képzést befejezők járási szintű HotSpot analízise (2010, 2014, 2020)

Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2021)

A standardizált Local Moran I statisztikák pozitívan autokorreláltak a vizsgált területen az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedettek szempontjából. 2010-ben a képzés sikeres elvégzését követő 3 hónapon belül az elsődleges munkaerőpiacon munkát találók arányának térbeli autokorrelációs vizsgálatában kapott 0,306362 Moran index pozitívan korrelált (z-érték=6,715724, p-value=0,000000), azaz szignifikánsan erős klaszterezettség volt jelen. Magas-magas klaszterek alakultak ki az ország nyugati felén a Győri járástól a Székesfehérvári járást érintve a Paksi járásig. Alacsony-Alacsony klaszterek jöttek létre Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye északkeleti felén. 2014-ben is szignifikánsan pozitív erős klaszterezettség jött létre, az autokorrelációs vizsgálatban kapott 0,443444 Moran index pozitív korreláltságot mutatott (z-érték=9,727703, p-value=0,000000). Magas-Magas klaszterek alakultak ki Győr-Moson-Sopron vármegyében, a fővárosban és az őt körülvevő járásokban. Kelet-Magyarország és az ország délnyugati határ menti vidékein Alacsony-Alacsony klaszterek jöttek létre. 2020-ban csökkentek a klaszterek számai, viszont a térbeli autokorrelációs vizsgálatában kapott 0,134296 Moran index pozitívan korrelált (z-érték=2,918535, p-value=0,003517). Magas-Magas klaszterek jöttek létre Budapest és az Esztergomi járás között. Alacsony-Magas klaszterek alakultak ki a Soproni járás és a Bicskei járás között szakasz egyes járosaiban. Alacsony-Alacsony klaszterek mutatkoztak meg a Nyíregyházi járásban és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye délkeleti határ menti részein (6. ábra). Tekintettel a z-pontszámok eredményeire kevesebb, mint 1% a valószínűsége annak, hogy ez a csoportosított minta véletlenszerűség eredménye lenne.



6. ábra: Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők járási szintű Local Moran I autokorrelációs vizsgálata (2010, 2014, 2020)

Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2021)

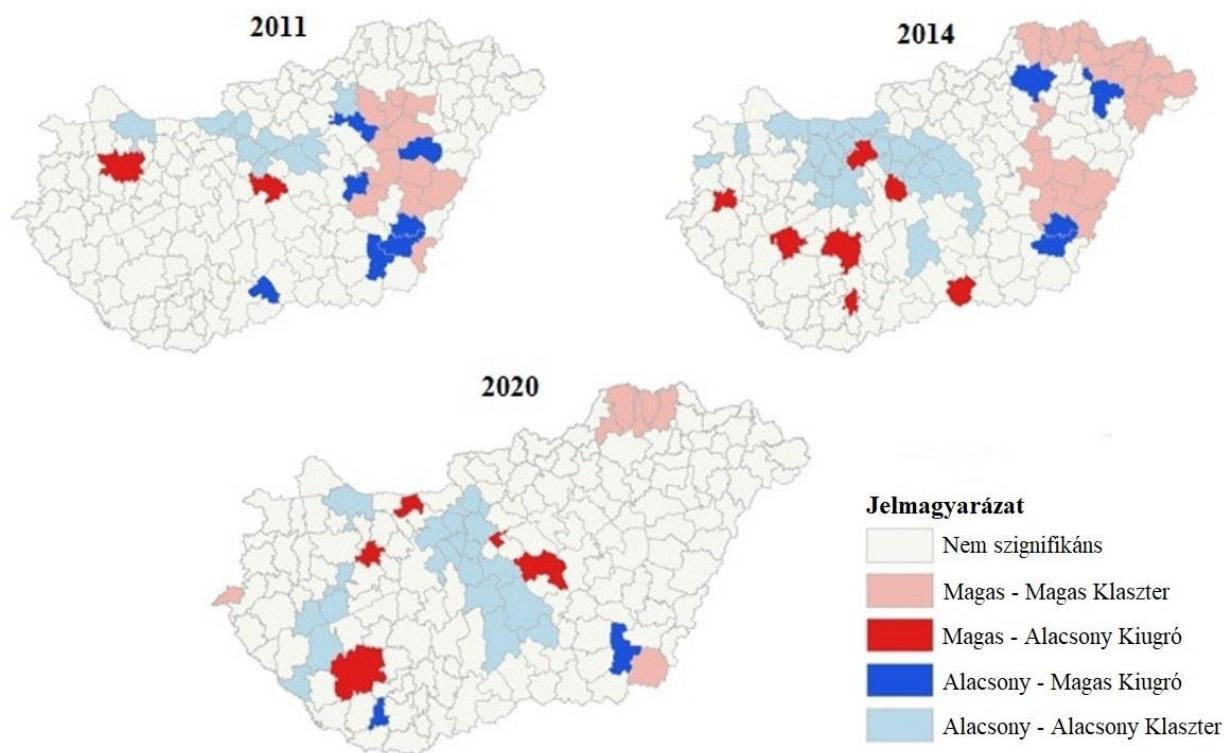
A Moran I statisztikák térképi megjelenítéséhez a királynő súlymátrixot alkalmaztam (vagyis a közvetlenül határos járásokat vettem figyelembe), azonban a számításokat elvégeztem a térbeli súlymátrixnak a legközelebbi 5, 10 és 15 szomszéd alapján meghatározott típusa szerint is (2. táblázat). Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők aránya alapján számított Moran I statisztikák erőssége 2010-ben a királynő módszer alapján volt a legmagasabb, majd csökkent a figyelembe vett szomszédok számának növelésével. A szomszédok száma alapján definiált módszerek esetén 2014-ben is csökkenő tendencia érvényesült, azonban a királynő súlymátrix a 15 szomszédos járást figyelembe vevő módszerhez képest is alacsonyabb értéket vett fel. A minden súlymátrix esetében legalacsonyabb értékeket eredményező 2020. évi vizsgálat esetében a királynő súlymátrix alapján számított érték volt a legmagasabb, amit a 10 szomszéd figyelembe vételével elvégzett számítás követett. A figyelembe vett módszerek alapján a legmagasabb értéket (0,619) 2014-ben a legközelebbi öt szomszéd vizsgálata alapján kaptam.

2. táblázat: Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők arányainak Moran I féle statisztikák értékei különböző térbeli súlymátrixok alkalmazásával

Elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők			
Térbeli súlymátrix típusa	2010	2014	2020
Királynő súlymátrix	0,306	0,443	0,134
Legközelebbi 5 szomszéd	0,197	0,619	0,072
Legközelebbi 10 szomszéd	0,139	0,554	0,100
Legközelebbi 15 szomszéd	0,133	0,504	0,088

Forrás: Saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján.

A standardizált Local Moran I statisztikák pozitívan autokorreláltak a vizsgált területen a másodlagos munkaerőpiacon, azaz a közfoglalkoztatásban elhelyezkedettek szempontjából. 2011-ben a másodlagos munkaerőpiacon munkát találók arányának térbeli autokorrelációs vizsgálatában kapott 0,122792 Moran index pozitívan korrelált (z-érték=2,769567, p-value=0,005613). Magas-Alacsony klaszterek alakultak ki nyugaton a Pápai járásban és Közép-Magyarországon a Gyáli járásban. Alacsony-Alacsony klaszterezettség mutatkozott meg Budapesten és az öt körülvevő járásokban. Magas-Magas klaszterek jöttek létre a Miskolci járás déli részén fekvő járásoktól a Berettyóújfalui járást összekötő szakaszon, ahol Alacsony-Magas klaszterek is megjelentek szórványosan. 2014-ben a másodlagos munkaerőpiacon munkát találók térbeli autokorrelációs vizsgálatában kapott 0,444105 Moran index pozitívan korrelált (z-érték=9,636013, p-value=0,000000). A fővárosban Magas-Alacsony klaszter jött létre. Budapestet körülvevő járásokban, nyugati irányban a Győri járásig, keleti irányban a Tiszakécskei járásig Alacsony-Alacsony klaszterek alakultak ki. Hajdú-Bihar vármegyében, Békés vármegye északi jáásaiban, Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye határ menti perem jáásaiban Magas-Magas klaszterezettség volt kimutatható. 2020-ban a másodlagos munkaerőpiacon munkát találók térbeli autokorrelációs vizsgálatában kapott 0,241593 Moran index pozitívan korrelált (z-érték=5,374755, p-value=0,000000). Magas-Magas klaszterek keleten szinte csak Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében a Szlovák határ menti jáásaiban alakultak ki. Közép-Magyarországon Alacsony-Alacsony klaszterezettség jött létre (7. ábra). Tekintettel a z-pontszámok eredményeire kevesebb, mint 1% a valószínűsége annak, hogy ez a csoportosított minta véletlenszerűség eredménye lenne.



7. ábra: A másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedők járási szintű Local Moran I autokorrelációs vizsgálata (2010, 2014, 2020)

Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2021)

A másodlagos munkaerőpiaci elhelyezkedési arányok Moran I statisztikáinak számítása során is megvizsgáltam, hogy az eltérő súlymátrixok alkalmazása mennyiben befolyásolja a kapott értékeket. A legmagasabb értékeket ennél az elemzésnél is 2014-re kaptam, öt szomszéd figyelembevételével, amit azonban a királynő súlymátrix követett, majd a szomszédok egyre nagyobb számú bevonása (3. táblázat). A másodlagos munkaerőpiacon elsőként 2011-re vonatkozóan tudtam elvégezni a számításokat (a közfoglalkoztatás szerepének növekedésével), amely év a legalacsonyabb értékeket mutatta. A másodlagos munkaerőpiacon 2020-ban érvényesült hasonló összefüggés, mint 2010-ben az elsődleges munkaerőpiacon, a figyelembe vett szomszédok számával csökkent a Moran index értéke.

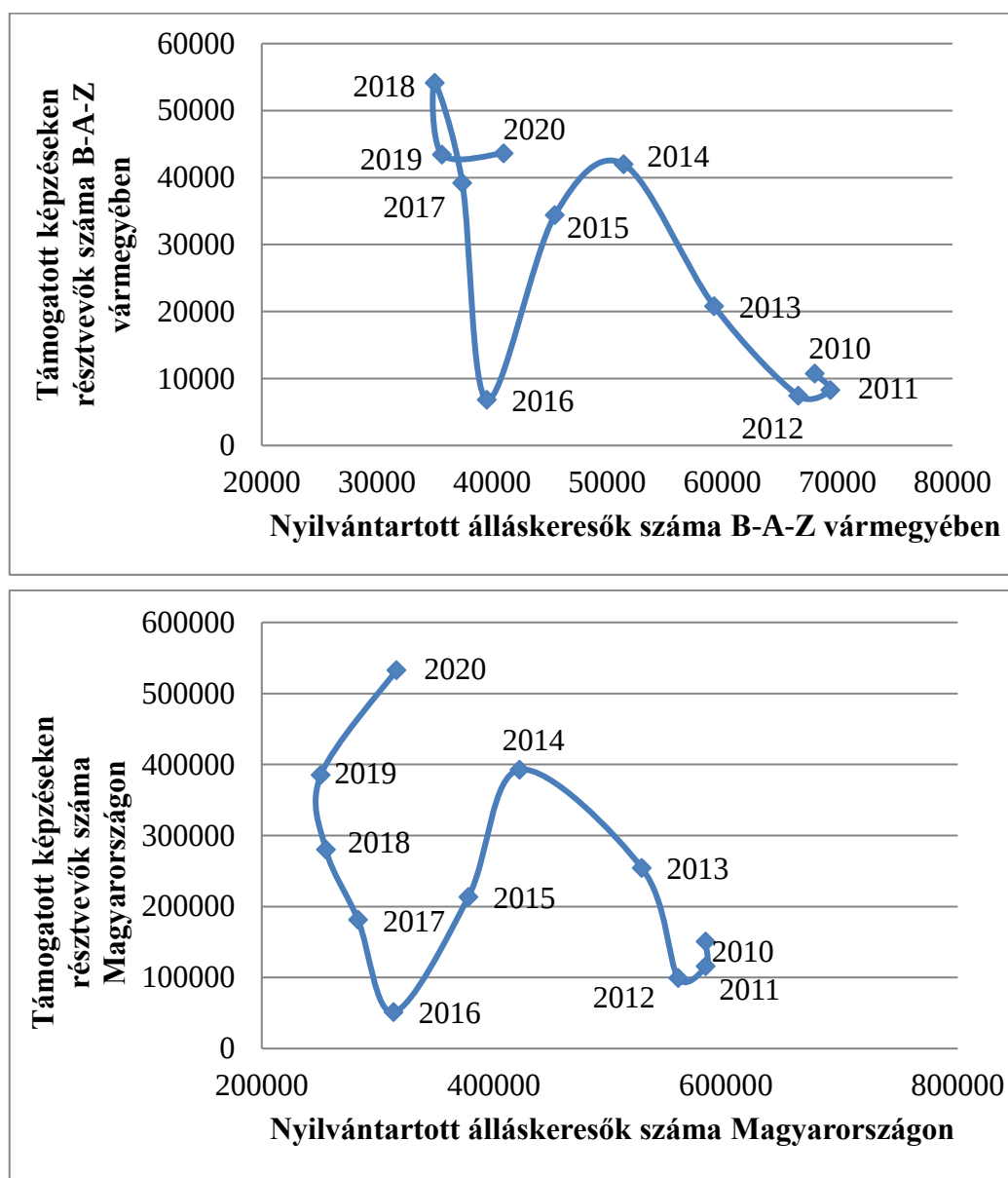
3. táblázat: A másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedők arányainak Moran I féle statisztikák értékei különböző térbeli súlymátrixok alkalmazásával

Másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedők			
Térbeli súlymátrix típusa	2011	2014	2020
Királynő súlymátrix	0,122	0,444	0,241
Legközelebbi 5 szomszéd	0,161	0,449	0,220
Legközelebbi 10 szomszéd	0,122	0,416	0,127
Legközelebbi 15 szomszéd	0,131	0,385	0,115

Forrás: Saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján.

5.1.2. A munkaerő-piaci képzéseken résztvevők számának alakulása

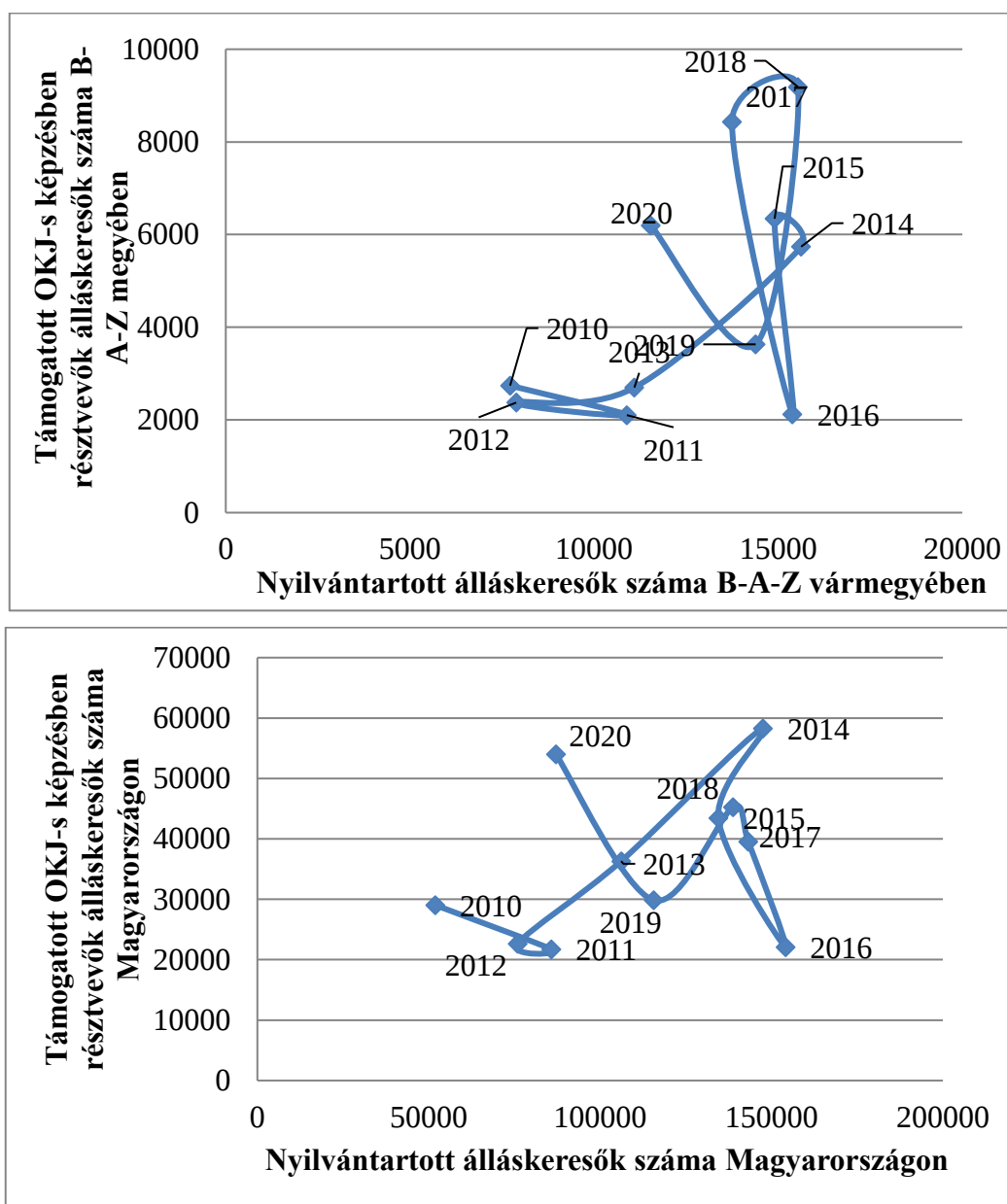
Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyére és Magyarországra vonatkozóan összehasonlítottam, hogy 2010 és 2019 között milyen változások történtek a nyilvántartott álláskeresők és az álláskeresőknél szülő támogatott képzéseken résztvevők számában. Az adatsorok alapján szerkesztett Beveridge-görbék hasonlósága (8. ábra) rámutat arra, hogy a vármegyei folyamatokat is alapvetően a nemzeti szintű szabályozás befolyásolta. Az adatsorok minden egyes felnőttképzési résztvevőt magukban foglalnak, akik álláskeresőknél szülő képzéseken vettek részt, ebbe beletartoznak a tréningek, az informatikai, a nyelvi és szakmai képzések egyaránt. A vizsgált években 2016-ban volt a legkevesebb a képzésben résztvevők száma, azonban a kilenc év alatt összességben jelentősen javult az álláskeresők és a képzéseken résztvevők aránya, amit ugyanakkor az is elősegített, hogy az érintettek jelentős része több képzést is elvégezhetett egy éven belül. A nyilvántartott álláskeresők száma jelentős mértékben csökkent, amiben az új beruházások munkaerőigénye és a közfoglalkoztatás játszott meghatározó szerepet.



8. ábra: A nyilvántartott álláskeresők és az álláskeresőknél szülő támogatott képzésben résztvevők számának alakulása (2010-2020)

Forrás: saját szerkesztés www.osap.mer.gov.hu és www.nfsz.munka.hu alapján (2023).

Véleményem szerint munkaerő-piaci szempontból egy új szakma elsajátítása nagyobb arányban segít visszakerülni a foglalkoztatásba, mint egy tréningen való részvétel. Emiatt fontosnak tartottam, hogy a nyilvántartott álláskeresők számát a támogatott Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzések résztvevői létszámával is összehasonlítsuk. Hazánkban az elmúlt tíz évben a támogatott OKJ-s szakmai képzésen résztvevők száma 348 173 fő volt, Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében pedig 45 380 fő. Az országban támogatott felnőttképzésben résztvevők 16,3%-a iratkozott be ezekre a képzésekre, míg a vármegyében ez az arány 16,9% volt, vagyis kismértékben meghaladta az országos átlagot. A 2010 és 2019 közötti időszak változásai ezeknél a képzéseknél is hasonlóan játszódtak le a vizsgált periódus első felében, azonban a 2014-es és 2018-as létszámcúcsok eltérő mértékűek voltak a két megfigyelési egységben, Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében az utóbbi volt sokkal a jelentősebb, ami annak köszönhető, hogy a kedvező tendenciák ellenére a munkanélküliség még mindig sokkal nagyobb probléma a vármegyében, mint országos átlagban. 2019-re a támogatott OKJ-s képzéseken résztvevők száma a 2010-es adat közelébe esett vissza (9. ábra).

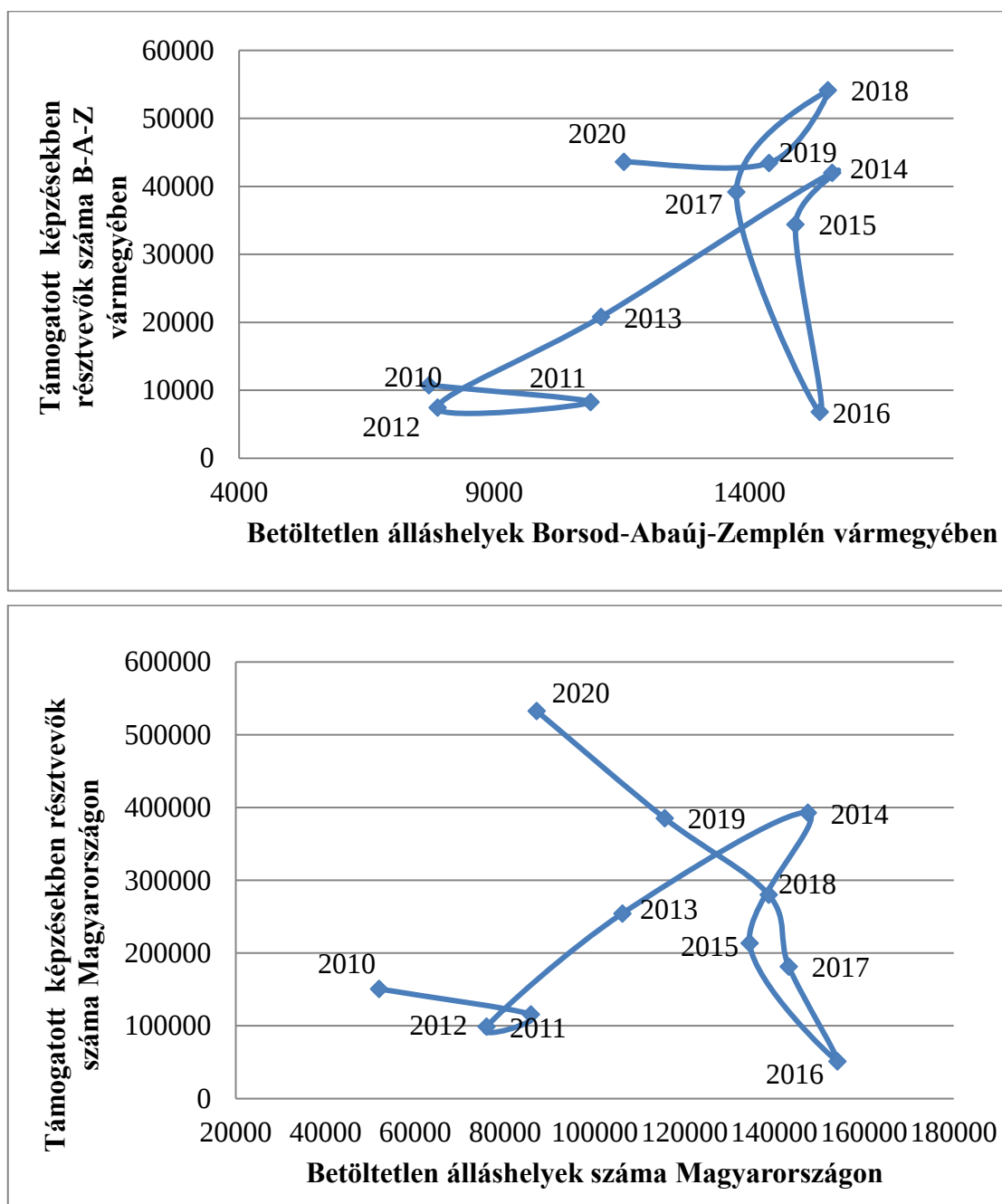


9. ábra: A nyilvántartott álláskeresők és az álláskeresőknél szülő támogatott OKJ-s képzésben résztvevők száma (2010-2020)

Forrás: saját szerkesztés www.osap.mer.gov.hu, www.nfsz.munka.hu alapján (2023).

5.1.3. A betöltetlen álláshelyek és a képzések kapcsolata

Munkaerő-piaci szempontból az egyik legfontosabb információ a foglalkoztatás és a képzések szervezése, lebonyolítása aspektusából a betöltetlen álláshelyek száma. A vizsgált időszakon (szintén 2010-2020) belül 2012-2014 között jelentősen bővült mind országosan, mind a vármegyében a betöltetlen álláshelyek száma (10. ábra).



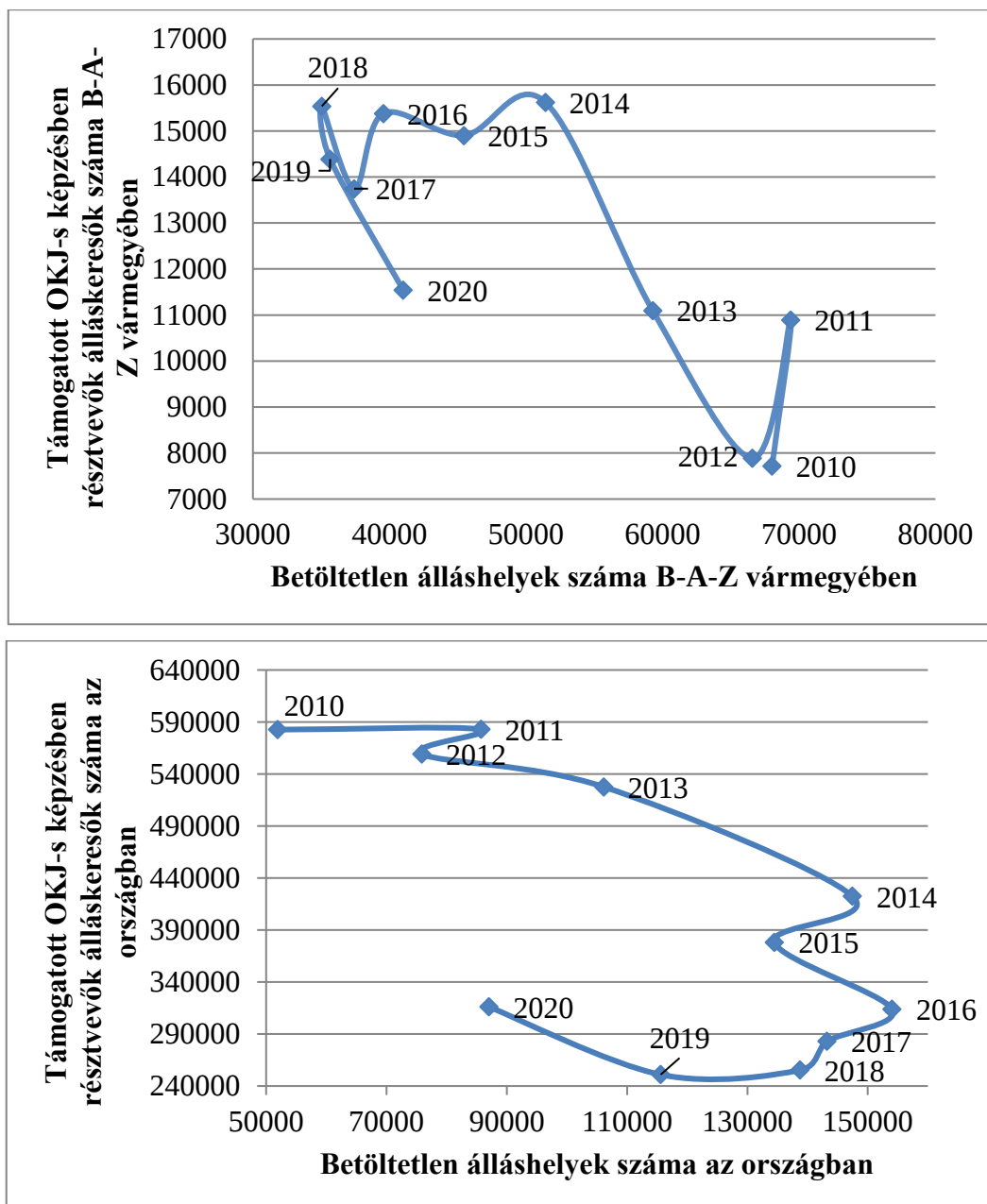
10. ábra: A betöltetlen álláshelyek száma és az álláskeresőknak szóló támogatott képzésen résztvevők száma (2010-2020)

Forrás: Saját szerkesztés www.osap.mer.gov.hu, www.nfsz.munka.hu alapján (2023).

Ezt országosan egy jelentős visszaesés követte a következő években, míg Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében csak enyhe csökkenés, illetve stagnálás volt mérhető. Majd a markánsan csökkenő trend országosan megfordult és a betöltetlen állások száma 2019-re megközelítette a 2014. évi adatot. Az ország északkeleti részén fekvő vármegyében a korábbiakhoz képest folyamatosan

magasan maradt a betöltetlen álláshelyek száma, kiugró adat azonban nem volt megfigyelhető. Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében kevesebb támogatott képzésen résztvevővel (2016) is hasonlóan nem képesek betölteni az üres álláshelyeket, szóval a támogatott képzések indítása, a szakmaválasztás nem a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő.

Az országos adatokból kimutatható, hogy a képzésben résztvevők nagyobb arányú bevonásával sem képesek betölteni a meglévő álláshelyeket. Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében magasabb a támogatott OKJ-s képzésben résztvevők száma, mint a betöltetlen álláshelyek száma (11. ábra). A képzések indításánál figyelembe kellene venni a vármegyében a vállalkozások igényeit, ezzel is segítve az elhelyezkedést. Amennyiben a jövőben sem veszik fokozottan figyelembe a munkaerő-piaci és a foglalkoztatói igényeket, abban az esetben nem fog javulni az elhelyezkedési arány és továbbra sem a munkaerő-piacra fognak képezni.

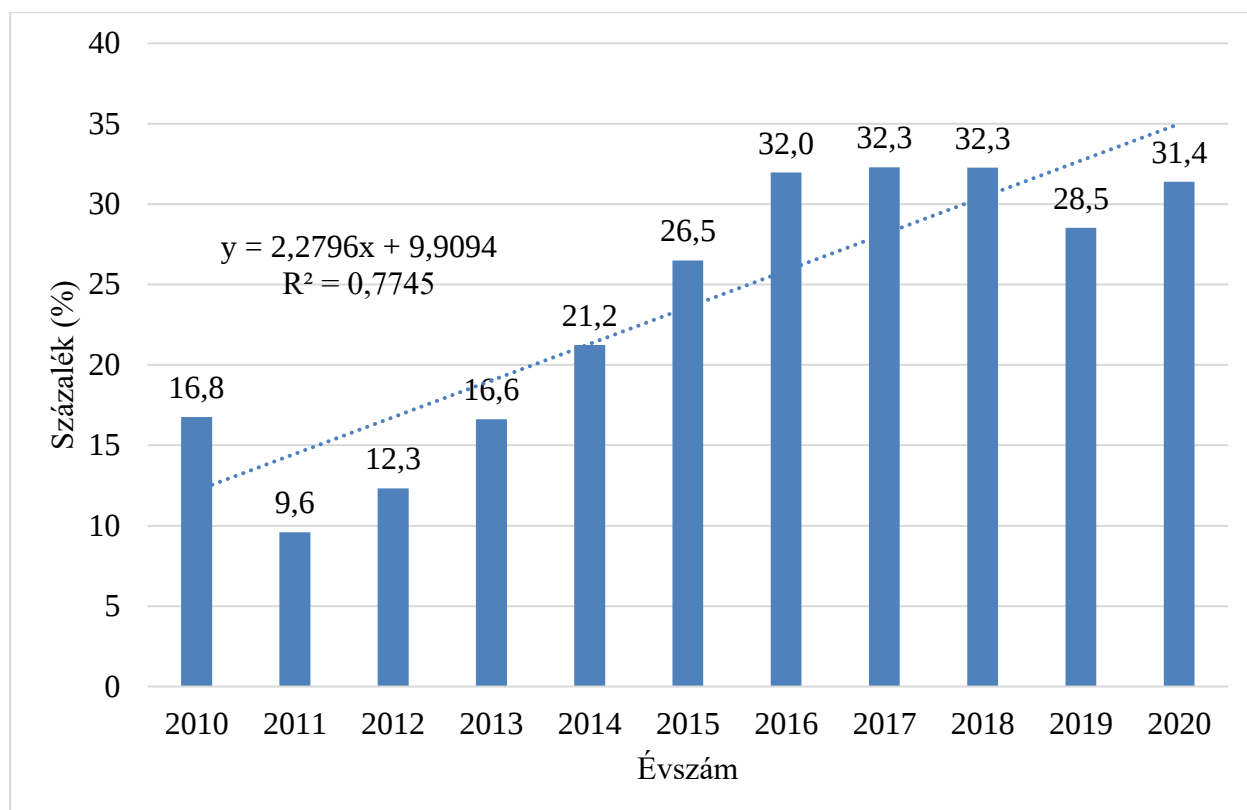


11. ábra: A betöltetlen álláshelyek száma és az álláskeresőknél OKJ-s támogatott képzésen résztvevők száma (2010-2020)

Forrás: Saját szerkesztés www.osap.mer.gov.hu, www.nfsz.munka.hu alapján (2023).

Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében, a felnőttképzésben résztvevők aránya meghaladja az országos átlagot, a résztvevők alapján Budapest mögött a második helyen áll az országban. A képzéstípusok és a résztvevők összetétele sajátos képet mutat. A legnagyobb arányban az alacsony iskolai végzettséget igénylő, integrálni kívánó képzések vannak jelen, amelyek nem igényelnek magasabb szintű előtanulmányokat, kompetenciákat.

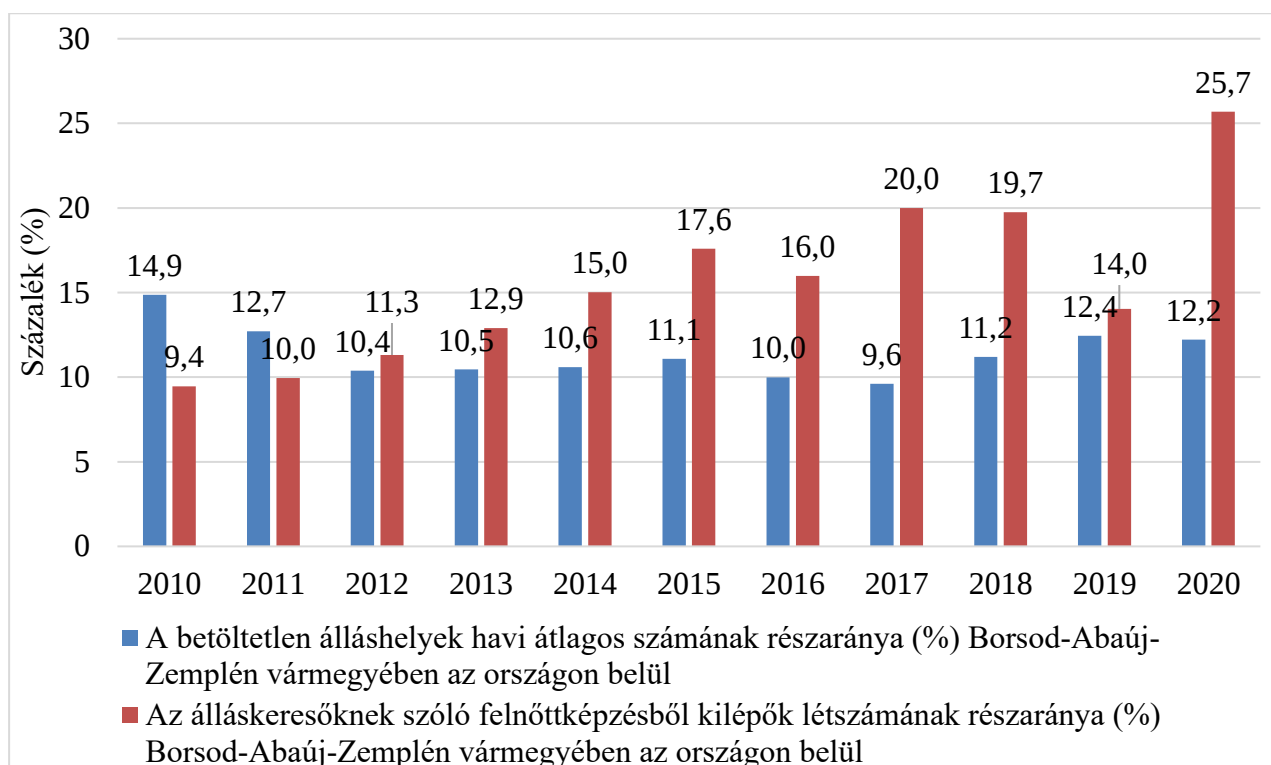
A két mennyiségi ismerv eltérő területi eloszlásának mérését szolgáló Hoover-index segítségével megvizsgáltam, hogy a 2010 és 2020 közötti években Magyarország vármegyéi (és Budapest) adatai alapján hogyan alakult a betöltetlen álláshelyek havi átlagos számának és az álláskeresőknél szülő felnőttképzésből kilépők létszámának területi egyenlőtlensége. A 2011 és 2016 közötti években kifejezetten gyorsan növekedett a két vizsgált változó területi különbsége, amit 2016 és 2020 között stagnálás váltott fel (12. ábra).



12. ábra: A betöltetlen álláshelyek havi átlagos száma és az álláskeresőknél szülő felnőttképzésből kilépők létszáma alapján számított Hoover-index alakulása (2010-2020) Magyarország NUTS 3-as egységeire vonatkozóan

Forrás: nfsz.munka.hu és az Innovációs és Technológiai Minisztérium által szolgáltatott adatok.

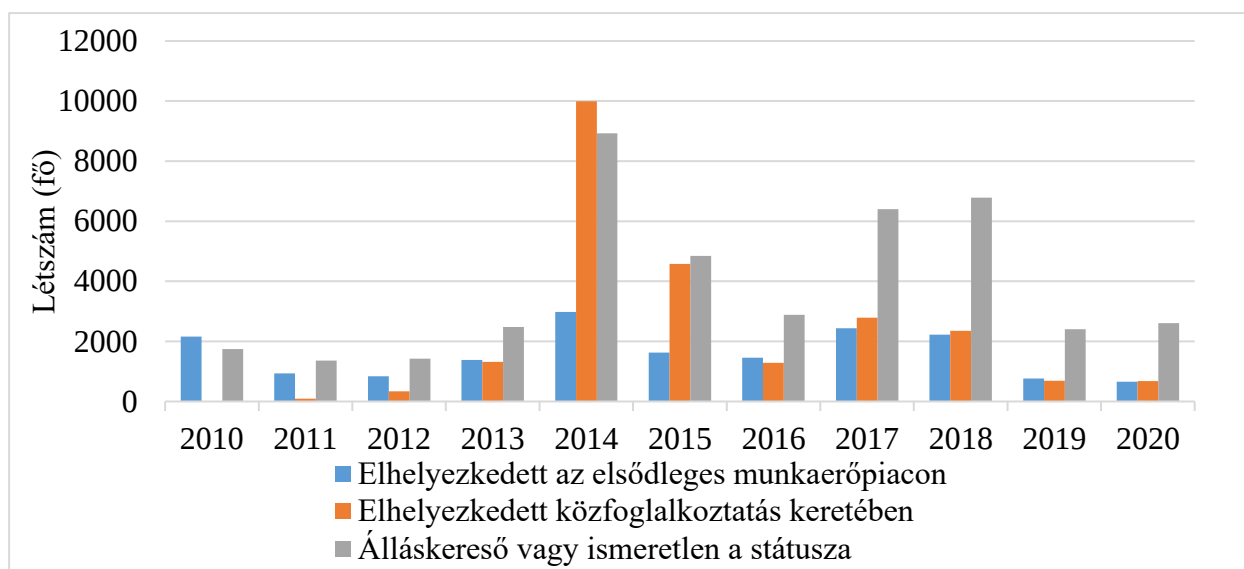
A Hoover-index kiszámítását követően megvizsgáltam azt is, hogy mely területi egységek voltak, amelyek a leginkább hozzájárultak az országos szinten kialakuló egyenlőtlenségekhez, természetesen különös tekintettel Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyére. A vármegye több vizsgált évben is a legjelentősebb különbséget produkálta a két megoszlási viszonyszám között (főként, ha a fővárost figyelmen kívül hagyjuk), az álláskeresőknél szülő felnőttképzésből kilépők létszámának részaránya 2017-ben és 2020-ban is több mint 10 százalékponttal haladta meg a betöltetlen álláshelyek havi átlagos száma alapján számított részesedést, miközben 2010-ben és 2011-ben a betöltetlen álláshelyek részaránya még meghaladta az álláskeresőknél szülő felnőttképzésből kilépők arányát (13. ábra).



13. ábra: Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye részesedése (%) az országos értékből a betöltetlen álláshelyek havi átlagos száma és az álláskeresőknél szülő felnőttképzésből kilépők létszáma alapján, 2010-2020

Forrás: *nfsz.munka.hu* és az Innovációs és Technológiai Minisztérium által szolgáltatott adatok.

A 2010 és 2019 közötti időszakban a munkaerő-piaci képzéseket befejező, támogatásból kilépők száma összesen 79 510 fő volt Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében. Az éves létszám 2601 fő (2012) és 21 901 fő (2014) között ingadozott. A 2014-es kiemelkedő évet meredek csökkenés, majd egy másodlagos csúcs (2017) követte, 2019-re újabb csökkenéssel (14. ábra).



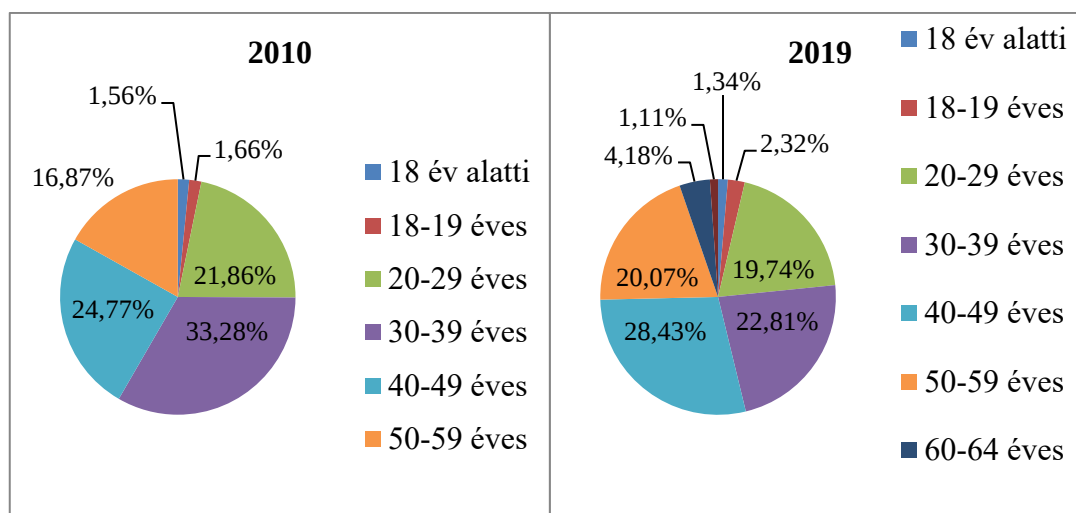
14. ábra: A képzést befejező álláskeresők munkaerőpiaci státusza a befejezést követő 180. napon Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében (fő), 2010–2020

Forrás: Saját szerkesztés a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal Foglalkoztatási, Munkaügyi és Munkavédelmi Főosztálya Munkaerőpiaci Osztályának adatszolgáltatása (2023)

A képzés befejezését követő 180. napon a 10 év átlagában a korábbi álláskereső 50,6%-nak volt munkahelye. Ebből 58%-ot tett ki a 2014-ben és 2015-ben meghatározóvá váló közfoglalkoztatás, aminek azóta töredékére csökkent a jelentősége. Ennek is köszönhetően 2014 óta monoton növekvő azoknak az aránya, akik a képzés befejezését követő 180. napon álláskereső vagy ismeretlen státuszban voltak. Részesedésük éppen a vizsgálat utolsó évében, vagyis 2019-ben volt a legmagasabb 62,3%-kal.

5.1.5. Felnőttképzés területi eloszlása hazánkban

Magyarországon felnőttképzésben a tankötelezettséget (16 év) betöltött korú személyek részt vehetnek felső korhatár nélkül. Az országban a felnőttképzés viszonylag új keletű oktatási forma. A részvételt számos tényező befolyásolja, ilyen tényező például a kor, a finanszírozási forma és az elérhetőség. A vizsgált két időszakban, mind 2010-ben, mind 2019-ben a 30-39 éves korosztályból vettek részt a legtöbben a képzésekben és nem volt 60 év feletti résztvevő egyetlen egy felnőttképzési tanfolyamon sem. 2019-ben, majd 300 ezer fő vett részt a 40-49 éves kohorszból, ami tovább erősíti az élethosszig tartó tanulás eszméjét. Ebben az évben megjelent a felnőttképzésben a 60-64 éves és a 65 év feletti korosztály, akik az összes képzett 5,2 %-át fedték le (15. ábra). Az elemzés rámutatott, hogy mindkét vizsgált évben a nők voltak többségben a felnőttképzésben résztvevők között. Mind 2010-ben, mind 2019-ben 52%-os arányt értek el.

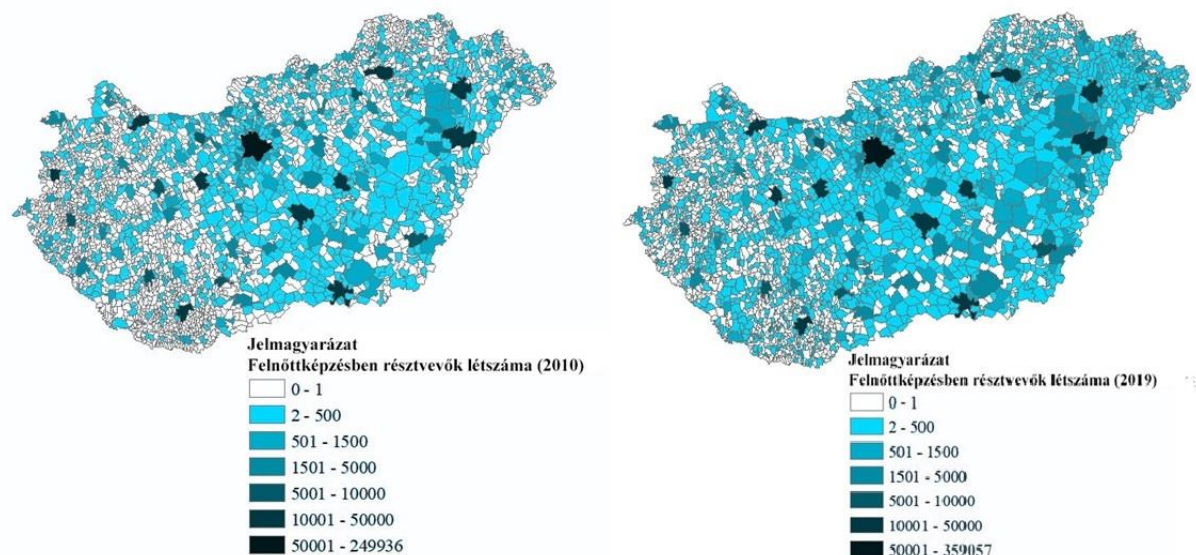


15. ábra: A felnőttképzésben résztvevők korcsoport szerinti eloszlása Magyarországon (2010, 2019)

Forrás: saját szerkesztés (www.osap.mer.gov.hu) alapján

Magyarországon a két vizsgált évet összevetve növekedés mutatkozott, mind a képzési helyszínek, mint a képzésben résztvevők szempontjából. Az ország 3155 településéből a felnőttképzéssel érintett települések száma 2010-ben 978 volt, míg 2019-ben 1661 településen folyt képzés. A képzéseken résztvevők létszáma 60,9%-kal növekedett. 2010-ben 649.576 fő vett részt felnőttképzésben, míg 2019-ben 1.045.289 fő. Mindkét vizsgált évben megjelent Budapest túlsúlya, 2010-ben a képzettek 38,47%-a, míg 2019-ben a képzésben résztvevők 34,35%-a a fővárosba koncentrálódott, azaz mérséklődést mutat. A vármegyeszékhelyek felnőttképzési koncentrációja 2010-ben 70,2% volt, amely 2019-re alacsony mérséklődést mutatott, 64,5%-ra csökkent, azaz a felnőttképzésben résztvevők kétharmada jelenleg is a vármegyeszékhelyekre koncentrálódik. A vármegyeszékhelyek közül 2010-ben és 2019-ben is Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Győr-Moson-Sopron vármegyék centrumai rendelkeztek a legmagasabb számú résztvevővel. A három város teljesen eltérő társadalmi és gazdasági mutatóval rendelkezik. A tradicionálisan ipari vármegyének számító Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye a relatíve magas munkanélkülisége következtében az Európai Unió által támogatott képzéseknek köszönhetően

rendelkezett a legmagasabb számú résztvevővel. Ezzel szemben Hajdú-Bihar vármegye és Győr-Moson-Sopron vármegye esetében a munkáltatók által finanszírozott képzések voltak jelen túlnyomó részben. A járási központok felnőttképzési koncentrációját vizsgálva 2010-ben az összes felnőttképzésben résztvevő 89,7%-a, míg 2019-ben 82,7%-a a járások központjaiba koncentrálódott. Az országban a képzések lebonyolításának rurális, leszakadó térségekben található helyszíneken való részvételi aránya 10-18% között mozgott a vizsgált két évben (16. ábra).

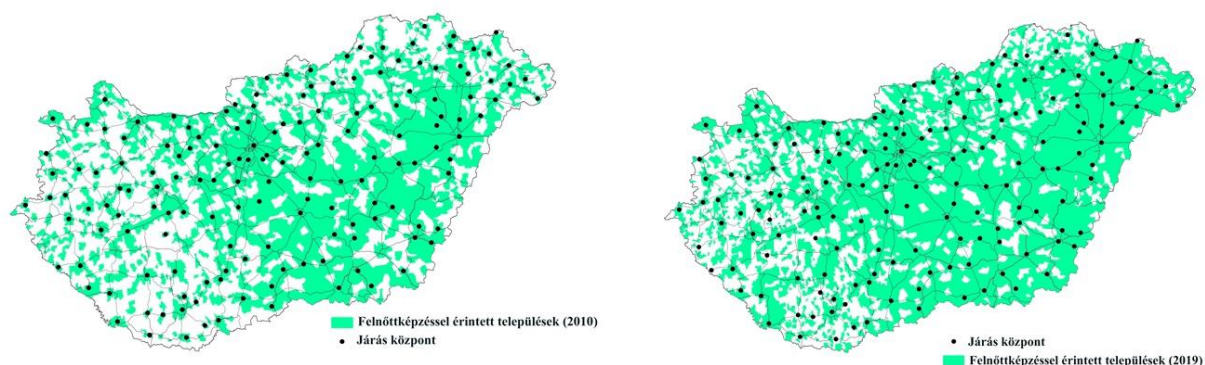


16. ábra: A felnőttképzésben résztvevők (fő) területi eloszlása Magyarországon (2010, 2019) a képzés helyszíne alapján

Forrás: saját szerkesztés (www.osap.mer.gov.hu) alapján

Magyarországon a vizsgált periódusban a felnőttképzést érintő települések száma exponenciálisan nőtt. A 17. ábra is jól mutatja, hogy a 2019-ben az ország középső- és keleti felén a legtöbb településen elérhetőek voltak képzések. 2010-ben még leginkább a vármegyeszékhelyekre és a járási központokra irányultak a képzési helyszínek, viszont 10 évvel később már elkezdődött a rurális térségek bevonása a felnőttképzés rendszerébe. A képzési helyszínek 2010-ben leginkább a főútvonalak mentén voltak elérhetőek, míg 2019-ben nyitottabbá vált az elérhetőségük. Ha szemrevételezzük az alábbi ábrát, határozottan körvonalazódik Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében is a vármegyeszékhelyből (Miskolc) kiinduló főutak Szlovákia irányában szinte teljes egészében lefedik a felnőttképzési helyszíneket. Az ország nyugati része kevésbé bővelkedett helyszínekkel a képzések elérése céljából, viszont kimondható, hogy az ország összes vármegyeszékhelyén és járási központján volt felnőttképzés. Elérhetőség szempontjából az aprófalvas települések és a leszakadó térségek nem voltak érintve képzésben, ezzel is tovább rontva eddigi hátrányos helyzetüket.

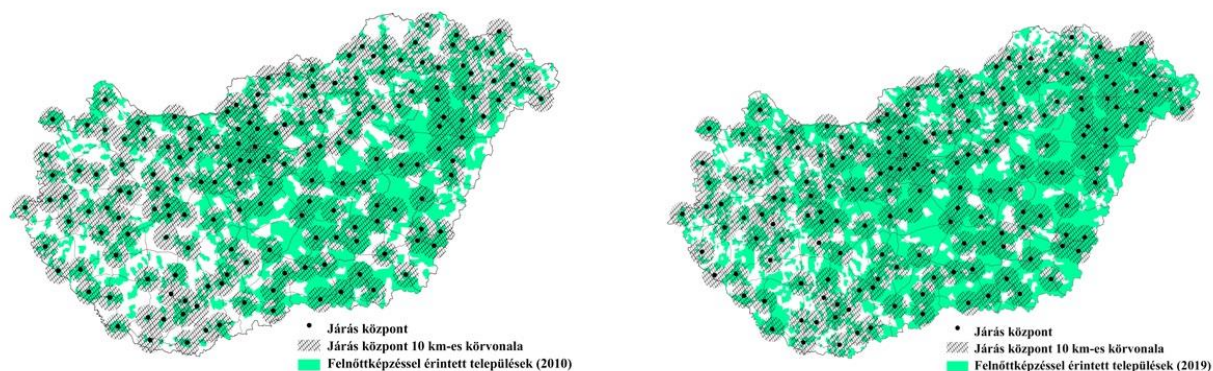
A járási központok vonzáskörzetét 10 km-re állítottam be, mivel a magyar emberek mobilitása csekély és egy korábbi kérdőíves vizsgálat során ezt a távolságot kaptam, hogy átlagosan maximum 12 kilométert hajlandóak utazni egy új képzés elvégzése érdekében (Hajdú – Koncz, 2020). A járási központok felnőttképzésben megnyilvánuló elszívóképesség erejét megvizsgálva megmutatkoztak az országnak a felnőttképzés elérhetősége szempontjából leginkább leszakadó területei. Ezek a területek többnyire az ország peremterületein, az országhatárok mentén találhatóak. Az ország középső és keleti részében a legnagyobb képzés nélküli terület Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében található a szlovák határ mentén.



17. ábra: A felnőttképzés elérhetősége Magyarországon a járásközpontok és a felnőttképzéssel érintett települések alapján (2010, 2019)

Forrás: saját készítése (www.osap.mer.gov.hu) alapján

Mint ahogy a 17. ábra is szemléltette a főutak környezetében voltak fellelhetőek felnőttképzési helyszínek. A határ menti területeket magas munkanélküliséggel, relatíve alacsony foglalkoztatással és magas közfoglalkoztatással működő települések jellemzik, ahol a magas elvándorlás megakadályozása, mérséklése céljából a felnőttképzés helyben való megszervezésével csökkenthető lenne. Az ország nyugati felén a Balatontól délre egy képzés nélküli folyosó alakult ki mindkét vizsgált évben (18. ábra). Ez a felnőttképzési hiányosságokat mutató folyosó az ország déli és nyugati részén hat vármegyét érintett, keletről nyugatra haladva Bács-Kiskun vármegyét, Tolna vármegyét, Baranya vármegyét, Somogy vármegyét, Zala vármegyét és Vas vármegyét délnyugati részét érintette.

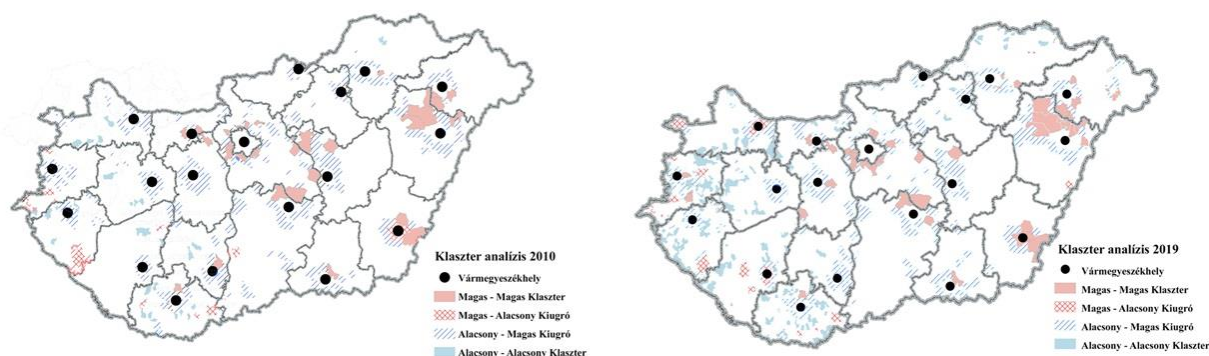


18. ábra: A felnőttképzési helyszínek és a járási központok 10 km-es vonzáskörzete Magyarországon (2010, 2019)

Forrás: saját szerkesztés (www.osap.mer.gov.hu) alapján

A Local Moran I statisztikák pozitívan autokorreláltak a vizsgált területen. 2010-ben felnőttképzésben résztvevők arányának térbeli autokorrelációs vizsgálatában kapott 0,009584 Moran index (z-érték=3,089336, p-érték=0,002006) és 2019-ben felnőttképzésben résztvevők arányának térbeli autokorrelációs vizsgálatában kapott 0,005615 Moran index (z-érték=1,682851, p-érték=0,092404) pozitív autokorrelációt mutatott. Mindkét vizsgált év hasonló képet mutatott a klaszter analízis során. Mind a két évben az alacsony-magas klaszterek voltak többségben, melyek leginkább a vármegyeszékhelyeket körülvevő településeken jelentek meg. Az alacsony-alacsony

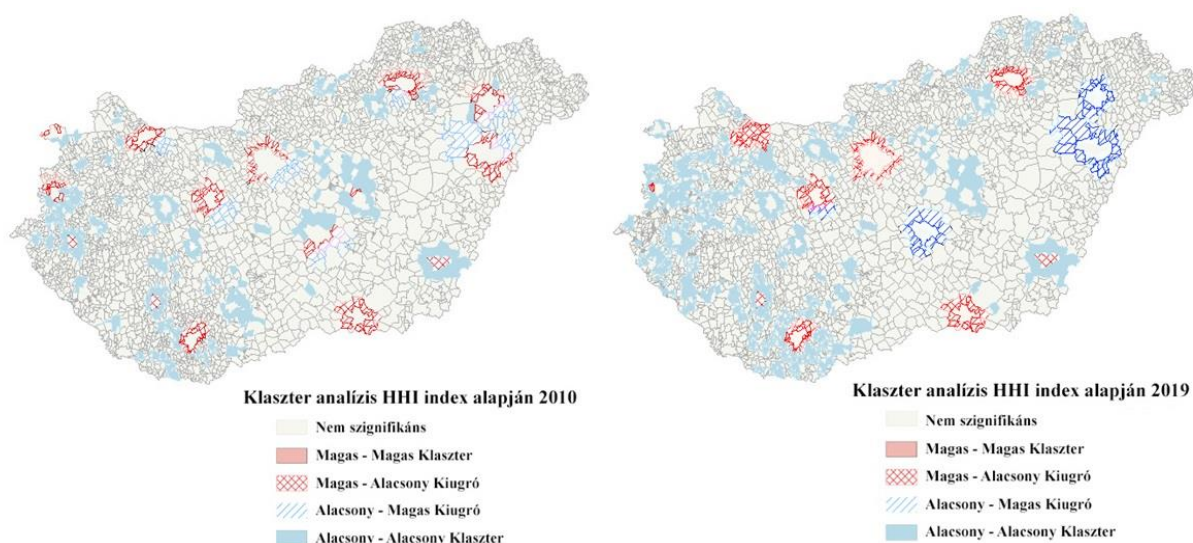
klaszterek az ország nyugati részén voltak leginkább jellemzőek, viszont a számuk 2019-re magas növekedést mutatott. Az ország keleti részén szinte csak Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében voltak jellemzők a perem területeken. Magas-magas klaszterezettség az ország keleti és középső részein volt jelen, amelyek a vármegyeszékhelyek közelségében helyezkedtek el. Magas-alacsony klaszterek csak az ország nyugati részén mutatkoztak mind a két vizsgált évben (19. ábra).



19. ábra: A felnőttképzés klaszteranalízise Magyarországon (2010, 2019)

Forrás: saját szerkesztés (www.osap.mer.gov.hu) alapján

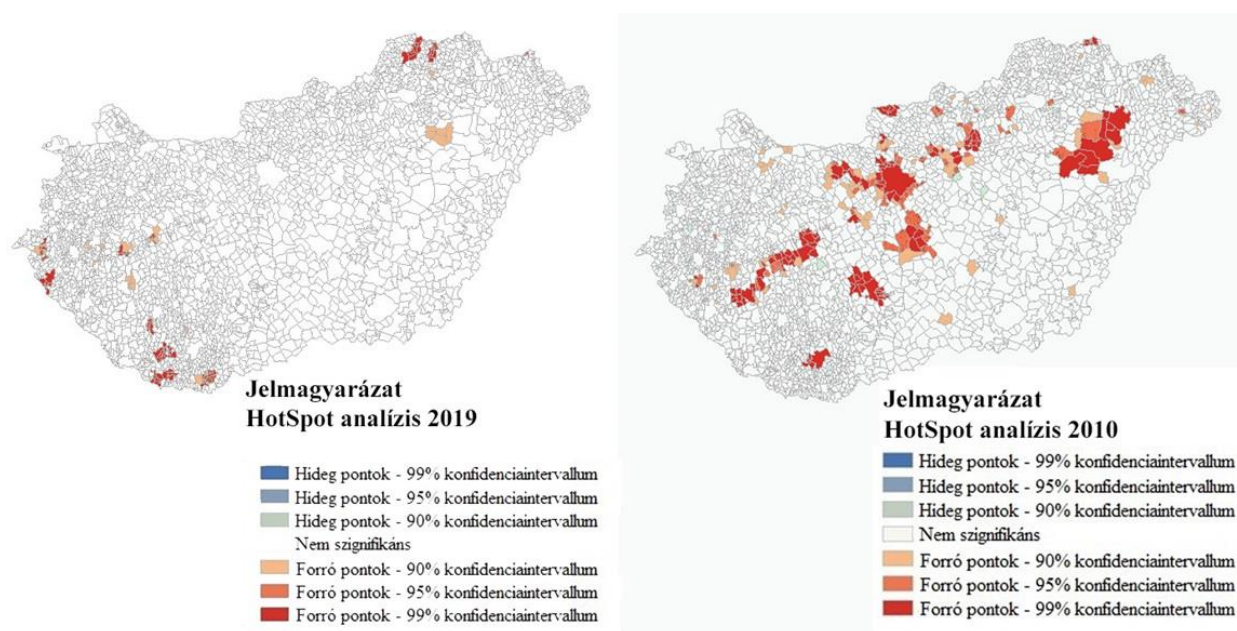
A felnőttképzésben résztvevők településenkénti (Herfindahl–Hirschman-index) megoszlási viszonyszámának négyzetes értékével végzett területi autokorreláció vizsgálata során mindkét évben klaszterek jelentek meg. A Local Moran I statisztikák negatívan autokorreláltak a vizsgált területen. 2010-ben felnőttképzésben résztvevők arányának térbeli autokorrelációs vizsgálatában kapott $-0,002596$ Moran index (z -érték= $-5,722225$, p -érték= $0,000000$) és 2019-ben felnőttképzésben résztvevők arányának térbeli autokorrelációs vizsgálatában kapott $-0,002496$ Moran index (z -érték= $-6,828016$, p -érték= $0,000000$) pozitív autokorrelációt mutatott. Tekintettel a $-6,82801573633$ z -pontszámra, kevesebb mint 1% a valószínűsége annak, hogy ez a szórás minta véletlenszerűség eredménye lehet. A vármegyeszékhelyet és a fővárost körülvevő települések alacsony-magas klaszterezettséget mutatott mindkét vizsgált évben. Az alacsony-alacsony klaszterek Nyugat-Magyarországon voltak jellemzőek mindkét évben. Ebben a típusú vizsgálatban nem voltak jelen magas-magas klaszterek és magas-alacsony klaszterezettség is csak két településen volt fellelhető (20. ábra).



20. ábra: A felnőttképzés Herfindahl–Hirschman-index vizsgálata és klaszter analízise Magyarországon (2010, 2019)

Forrás: saját szerkesztés (www.osap.mer.gov.hu) alapján

A vizsgált területi egység HotSpot analízise során a felnőttképzés lakónépességhez vetített arányát vizsgáltam. Az analízis során kirajzolódott, hogy 2010-ben nagyobb számú HotSpotok alakultak ki, mint 2019-ben. 2010-ben Közép-Magyarországon Budapest és Kecskemét agglomerációjában, Kelet-Magyarországon Nyíregyháza és Debrecen között, míg Nyugat-Magyarországon a Balatont körülvevő településeken alakultak ki forró pontok. 2019-ben Kelet-Magyarországon, Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében a Miskolcot Szlovákiával összekötő két főútvonal mentén, Hajdú-Bihar vármegyében, Nyugat-Magyarországon a Baranya és Vas vármegyében alakultak ki forró pontok (HotSpot-ok) (21. ábra).

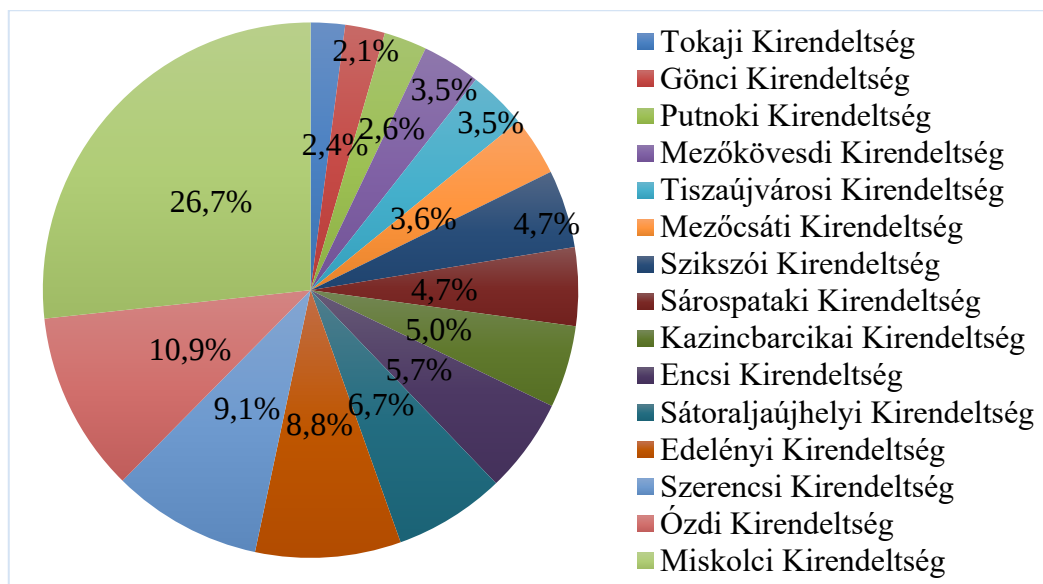


21. ábra: A felnőttképzésben résztvevők lakónépességhez viszonyított arányszámának HotSpot analízis vizsgálata Magyarországon (2010, 2019)

Forrás: saját szerkesztés (www.osap.mer.gov.hu) alapján

5.1.6. Az álláskeresőknél szóló felnőttképzésben résztvevők elhelyezkedésének vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében

A vizsgált időszakban összesen 77 112 fő munkanélkülit iskoláztak a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. A vármegyén belüli álláskeresők beiskolázásának arányai nem egyenlő arányban kerültek leosztásra. A vármegyeszékhely járása rendelkezett a legtöbb képzésbe bevonttal, ami a megyében az összes beiskolázott több mint egynegyedét jelentette. A lakónépességhez viszonyított munkanélküliségi mutatókat nézve, azok a járások, ahol kimagasló munkanélküliségi rátával, alacsony foglalkoztatottsággal rendelkeznek, ott volt a legkevesebb képzésbe bevont álláskereső. Arányban 9% feletti részesedést a Miskolci járás kivételével az Ózdi-, Szerencsi- és az Edelényi járás tudhatott magáénak. A Sátoraljaújhelyi kirendeltség egyedülállóan a megyében két járást ölel a Cigándi- és a Sátoraljaújhelyi járást és még így is csak, majd 7%-os részaránnyal rendelkezett a megyében. A legkevesebb létszámmal a Tokaji járás rendelkezett (22. ábra).

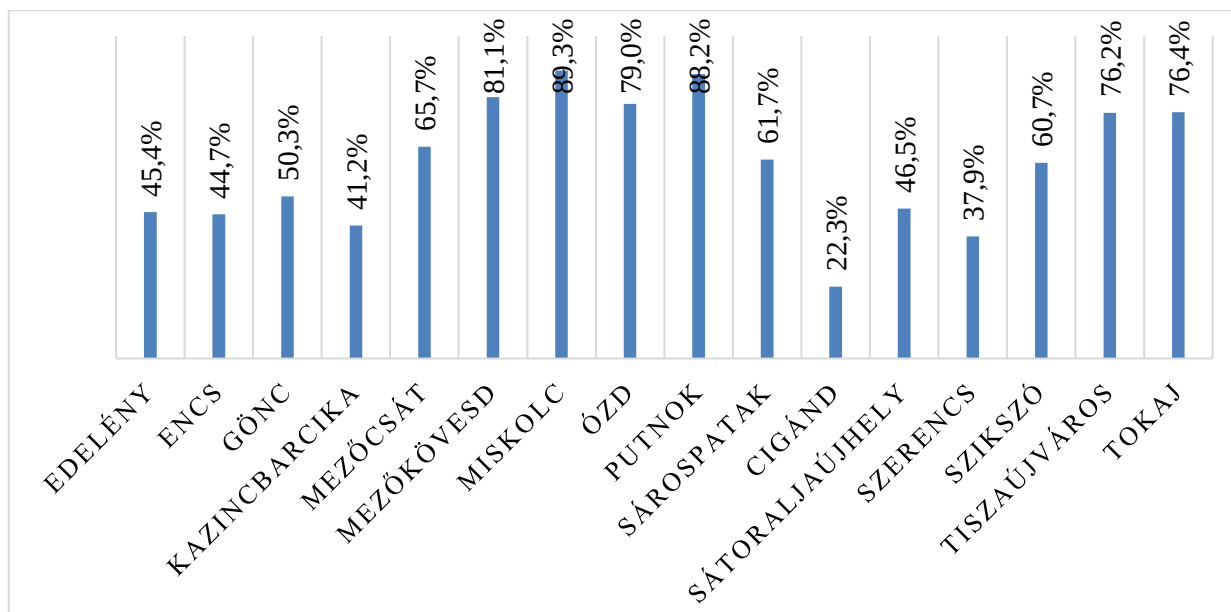


22. ábra: A képzésbe bevont munkanélküliek létszámának kirendeltségek szerinti eloszlása Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében (2010-2020)

Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2023)

A megyében kimondható, hogy leginkább a városi rangú településekre koncentrálódnak az képzésbe bevont álláskeresői létszámok, mely számos tényezőnek köszönhető. Ilyen tényezők például, hogy itt csoportosulnak leginkább az álláskereső, vannak olyan képzések, melyeknek speciális képzési igényük van és nem találhatóak meg a kisebb településeken. A vármegyeszékhely koncentrációja volt a legmagasabb a vizsgált időszakban, ahol a járás, majd 90%-át foglalta magába, ami a megyében beiskolázott álláskereső 23,8%-át jelentette. A megyében a járási központok koncentrációja 60,4% volt a vizsgált 11 év átlagában. A legkisebb koncentrációja Cigándnak volt, ahol csupán a járásban képzett álláskereső 22,3%-a volt oda köthető. A képzések elérhetőségének kérdéskörénél, azon járások álláskeresői vannak a legjobb helyzetben, ahol alacsonyabb a járási központ koncentrációja, hisz azokon a járásokon belül megoszlik a képzések indításának helyszíne, így az álláskereső lakóhelyükhöz közelebbi helyszíneken tudják az új ismereteket elsajátítani (23. ábra).

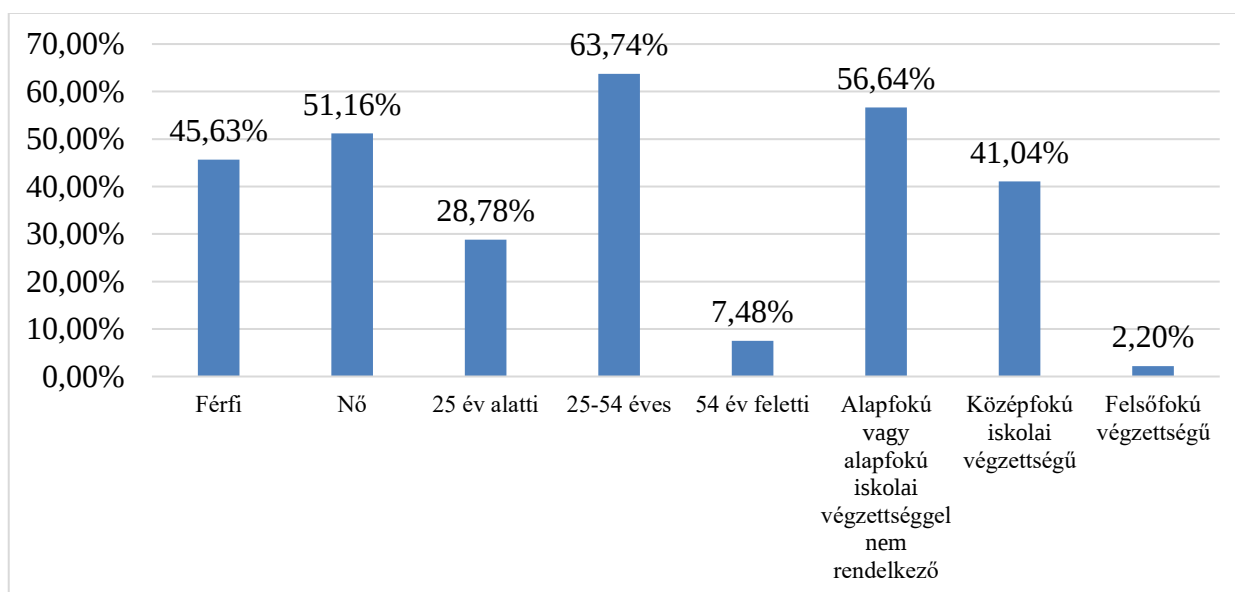
A megyében tanuló álláskereső nemenkénti eloszlása szempontjából, minden vizsgált évben a nők kerültek nagyobb létszámmal bevonásra. A járások által támogatott felnőttképzésbe résztvevő munkanélküliek tekintetében három járás esetében volt magasabb a férfiak létszáma, az Encsi- és a Sátoraljaújhelyi járásban alig 1% feletti értéket, míg a Gönci járásban 11,1%-kal több férfi álláskeresőt oktattak, mint nőt. Természetesen minden vizsgált korcsoportban a legtöbb a Miskolci járásban volt, hisz, itt volt a legtöbb képzett a megyében. Ha nem vesszük figyelembe a Miskolci járás kimagasló értékeit, abban az esetben az Ózdi járás rendelkezett a legjobb mutatószámokkal Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. A legnagyobb korcsoport a 25-54 éves kohorsz volt. Az 54 év feletti korcsoportban vettek részt a legkevesebben a képzésekben, viszont a Kazincbarcikai járás esetében az összes bevont álláskereső több mint 9%-át tették ki, ami a vármegyei átlag felett van, arányaiban a legkevesebb bevont a legidősebb korcsoportból a Putnoki járásban volt (5,2%). A legmagasabb iskolai végzettség vizsgálatánál szembeűnő, hogy a megyében az álláskereső alapfokú vagy annál kisebb iskolai végzettséggel rendelkeznek, azaz nagyon alacsony képzettségi szinttel rendelkeznek.



23. ábra: A járási központokban képzett álláskereső létszámának járáson belüli koncentrációja Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében (2010-2020)

Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2021)

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium által szolgáltatott adatok, némi magyarázatot igényelnek, minden olyan álláskereső, aki az alapfokú iskolai végzettségénél (akár egy osztállyal is) magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, az már középfokú végzettségnek minősítik, ennek következtében magas ilyen arányban a középfokú iskolai végzettséggel rendelkező álláskereső. A legkisebb csoport a felsőfokú tanulmányait befejező volt a megyében, amiből két dologra következtethetünk, az egyik, hogy alapjába véve is kevés a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező lakos a megyében, a másik, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők foglalkoztatva vannak, így nem kerülnek bele az álláskeresőknél szóló felnőttképzésbe a megyében (24. ábra).



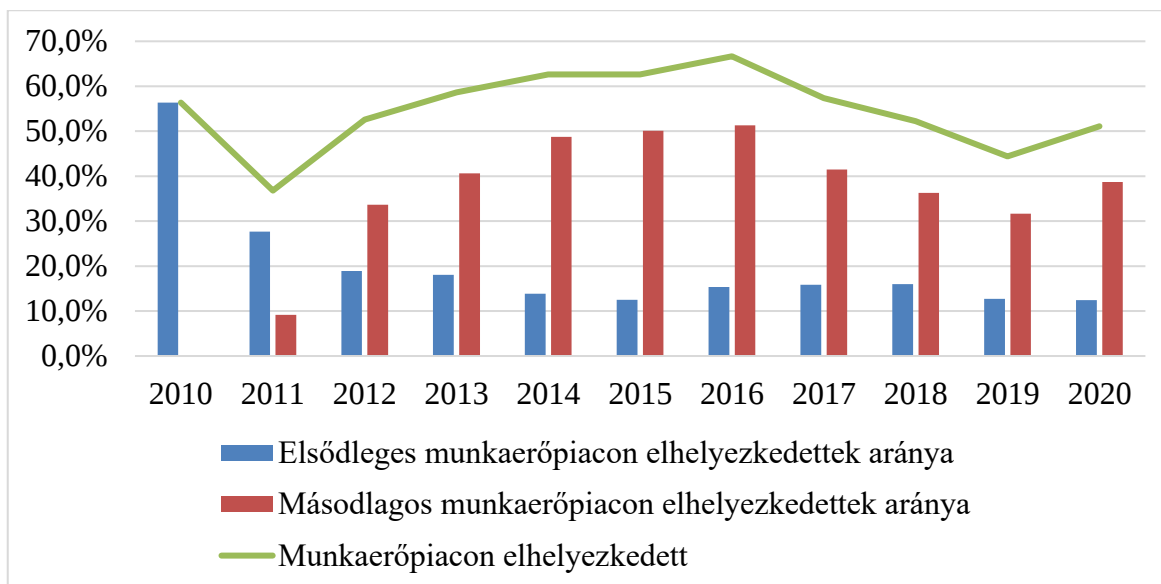
24. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskereső nemenkénti-, korcsoportonkénti- és iskolai végzettség szerinti eloszlása (2010-2020)

Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2021)

Varianciaanalízis segítségével megvizsgáltam, hogy a tanulók életkora és az iskolai végzettsége alapján milyen különbségek mutathatók ki az egyes településkategóriákban a képzések megvalósításának helyszínei szerint. A 2010 és 2020 közötti időszakra összességében 239 településre volt adatom, amelyeket község, nagyközség, város és megyei jogú város kategóriákba soroltam be. Az utóbbi kategóriába természetesen csak Miskolc tartozott ahol azonban a 11 év alatt az összesített tanulói létszám meghaladta a 18 ezer főt. Az elemzések alapján szignifikáns különbség mutatható ki a kor szerinti megoszlás alapján, különösen, ami a 25 év alattiak részarányát illeti. A hatás mértéke a településkategóriák között közepes mértékű ($F=10,431$; $p=0,000$; $\eta^2=0,118$). A városok és a községek közötti különbséget az utóelemzés során alkalmazott Bonferroni-teszt is megerősítette. Kevésbé erős a kapcsolat az 54 év felettiak esetében (gyenge hatás mutatható ki), azonban itt is egyértelműen szignifikáns a kapcsolat a településkategóriák alapján ($F=4,571$; $p=0,004$; $\eta^2=0,055$). Miközben a község és nagyközség jogállású településeken 16,3% és 14,1% volt a 25 év alattiak átlagos részaránya, addig Miskolcon 26%, a többi városban pedig 29,5%. Az 54 év felettiak jelenléte ellentétben vidéken jellemzőbb, a községekben és nagyközségekben 12,5-13% közötti az átlagos részarány, míg a városokban és Miskolcon kevéssel 7% feletti. Miskolcot leszámítva a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkező tanulók aránya 60% feletti, míg a vármegye székhelyén csak 39%-os, azonban ebben az esetben nem tekinthető szignifikánsnak az összefüggés a településkategóriákra nézve.

További vizsgálatokat végeztem aszerint, hogy a képzések helyszínét képező járásokat a 290/2014. (XI. 26.) Kormányrendelet a kedvezményezett járások besorolásáról mely kategóriákba sorolta. A támogatott képzéseken a 25 év alatti résztvevők aránya a nem kedvezményezett járásokban volt a legmagasabb (22,1%), amit azonban nem a kedvezményezett járások (14,6%) követtek, mivel megfordult a sorrend (komplex programmal fejlesztendő járások – 18,9% és fejlesztendő járások – 17%). Az 54 év feletti korosztály esetében az elemzés nem mutatott szignifikáns összefüggést, a részarányuk 11-14% között változott a vizsgált időszakban. Közepesen erős kapcsolatot mutatott a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkező tanulók területi eloszlása a járások kedvezményezeti besorolása alapján ($F=6,934$; $p=0,000$; $\eta^2=0,082$), amit a Bonferroni-teszt is igazolt két-két kategória párosítás esetében. A maximum nyolc általános iskolai osztállyal rendelkező résztvevők aránya 73-74% közötti volt a legfejlettebb és a leginkább hátrányos helyzetű járásokban egyaránt, miközben a vármegyén belüli „középmezőnyben” ez az arány 61% és 65% között alakult. A mintának a megosztottsága tehát nem a fejlettség mértékének megfelelően mutatkozott meg.

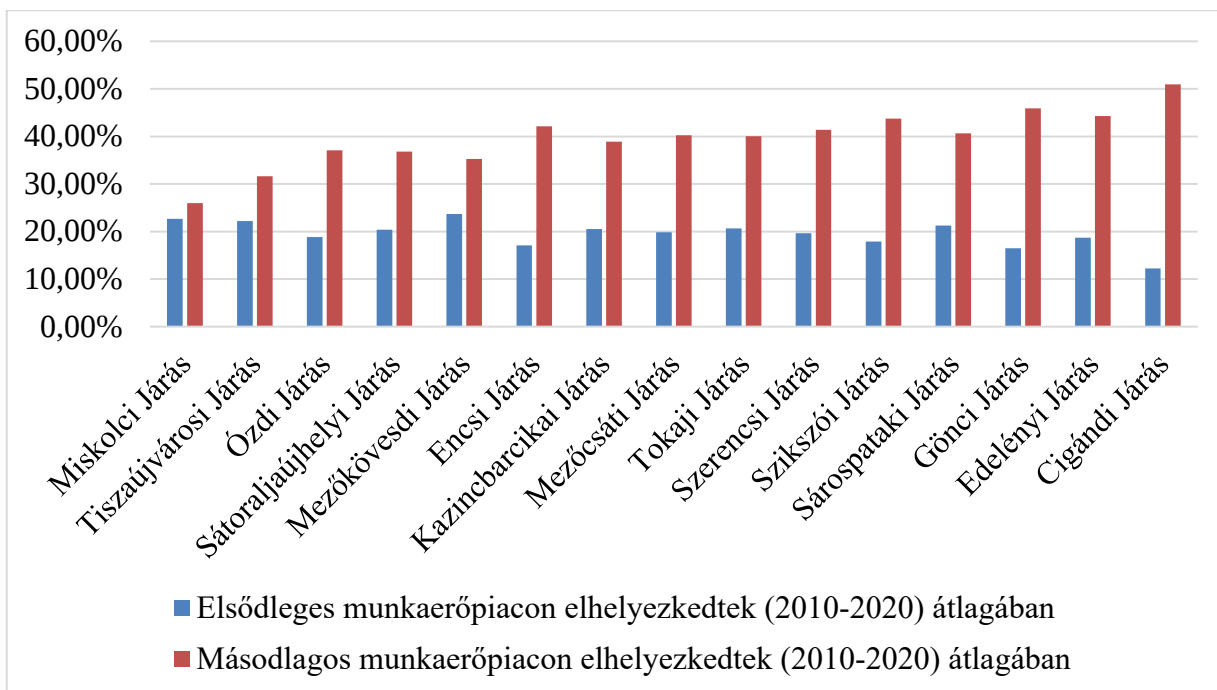
Az álláskeresőknél szóló képzések sikerességét a leginkább a képzést sikeresen elvégzők elhelyezkedésének aránya mutatja. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében is, mint az ország többi pontján a közfoglalkoztatás megjelenése nagyban befolyásolta az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedést. 2010-ben, még a közmunkaprogram megjelenése előtt a képzést sikeresen elvégzők elhelyezkedésének aránya 56,4% volt, mely csak az elsődleges munkaerőpiacon történt, majd az ezt követő években a közfoglalkoztatás megjelenésekor (2011) tekintélyes csökkenést eredményezett, azonban még mindig jócskán meghaladta közfoglalkoztatásban elhelyezkedők létszámát. Az ezt követő években terjedelmes növekedésnek indult a közmunka programban elhelyezkedők létszáma, amely a vizsgált időszak végére némi csökkenést eredményezett, de így is több mint háromszorosa az elsődleges munkaerő-piaci szektorban elhelyezkedőkhöz képest. Arányaiban a legtöbb elhelyezkedő 2016-ban volt, amikor a képzésben résztvevő álláskereső 66,7%-a talált munkát a képzés elvégzését követő 6 hónapban. A két munkaerő-piaci szegmens együttes elhelyezkedésének vizsgálatánál többször is, meghaladta a 2010-es referencia értéket, viszont azt meg kell jegyezni, hogy a képzettek töredéke helyezkedett el a primer munkaerőpiacon (25. ábra).



25. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskeresőkhelyezkedésének vizsgálata a képzések sikeres elvégzése után (2010-2020)

Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2021)

A megyében képzésben résztvevő álláskeresőkhelyezkedésének járásonkénti vizsgálatánál szembetűnő, hogy minden egyes járás tekintetében a közfoglalkoztatásban elhelyezkedők jócskán meghaladták az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők számát. A két munkaerő-piaci szektor közötti különbségek kapcsán a Miskolci járásban volt a legkisebb különbség (3,29%) a másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedettek javára, viszont a Miskolci járásban a két munkaerő-piaci szektorban együttesen elhelyezkedők szempontjából a legrosszabb helyen állt a megyében. A legnagyobb különbség a Cigándi járásban volt megfigyelhető, ahol 38,72%-kal többen helyezkedtek el közfoglalkoztatásban, mint a primer munkaerőpiacon. Az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés a Mezőkövesdi járásban (23,67%) volt megfigyelhető, míg a közmunka programban elhelyezkedés szempontjából a Cigándi járás (50,96%) volt kimagasló, mely annak is köszönhető, hogy a Cigándi járásban nem volt 2013-ig képzés, így a járás már abban az időszakban lépett be a felnőttképzésbe, amikor már az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés hanyatlani, a másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedés pedig teret nyerni kezdett. A vármegye járásai közül a primer munkaerőpiacon elhelyezkedettek aránya ott volt kimagasló (20% feletti), ahol megtalálhatóak multinacionális vállalatok vagy a turizmusban jeleskednek. A közfoglalkoztatásban elhelyezkedők mindenhol magas arányt vettek fel a megyében, mégis azok a rurális-, határmenti térségekben volt kimagasló, ahol a vármegye adataihoz képest is magas a munkanélküliségi ráta és alacsony foglalkoztatottság jellemzi. A vármegyei átlag az elhelyezkedések tekintetében az elsődleges munkaerőpiacon 19,97%, míg a másodlagos munkaerőpiacon 38,18% volt. A járasok között az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés szempontjából a legnagyobb csökkenést a Mezőkövesdi járás tudhatta magáénak 2020-ra, a maga 56,3%-os különbségével, míg a legalacsonyabb csökkenés a Tokaji járásban volt fellelhető (39,3%-os különbséggel), ami alapvetően a 2010-es alacsonyabb elhelyezkedési arálynak is köszönhető volt. A másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedés szempontjából az Gönci járásban növekedett meg leginkább, amely 48,4%-os növekedési különbséget ért el 2020-ra. (26. ábra).



26. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskeresőkhelyezkedésének járásonkénti vizsgálata a képzések sikeres elvégzése után a 2010-2020-as évek átlagában (%)

Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2021)

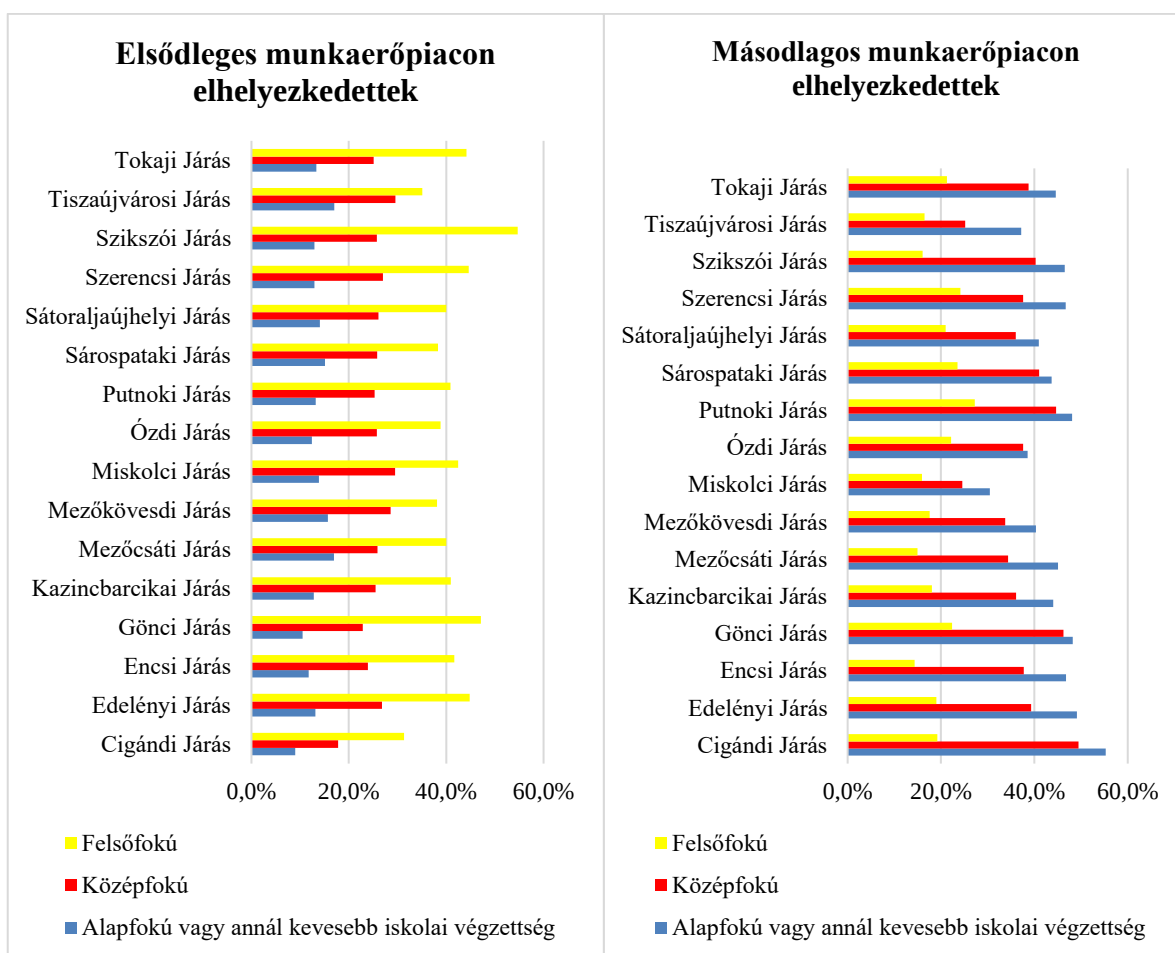
Az elsődleges- és másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedés nemenkénti, korcsoportonkénti és iskolai végzettség szerinti különbségek jól megfigyelhetők a vármegye járásai között. A nemenkénti elhelyezkedési arányok szerint a férfiak kevesebben helyezkedtek el mindkét munkaerő-piaci szektorban, a legnagyobb arányban az elsődleges munkaerőpiacon a Mezőkövesdi járásban, míg a legalacsonyabb arányban a Cigándi járásban helyezkedtek el a férfiak. A közfoglalkoztatásban elhelyezkedő férfiak tekintetében teljesen ellentétes képet mutat a járárok eloszlása, a legalacsonyabb elhelyezkedési arány a Miskolci járásban, míg a legnagyobb a Cigándi járásban volt fellelhető. A nők elhelyezkedése hasonló adatokat szemléltet mindkét szektorban. Az elsődleges munkaerőpiacon a Mezőkövesdi járásban találtak legnagyobb arányban munkát, míg a Cigándi járás volt a legrosszabb helyzetben. A másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedő nők a legalacsonyabb arányban a Miskolci járásban, míg a legtöbben a Cigándi járásban helyezkedtek el.

A korcsoportok szerinti eloszlás szempontjából a Cigándi járás volt az elsődleges munkaerőpiacon minden korcsoportban a legrosszabb helyzetben, míg a másodlagos munkaerőpiacon munkát találók körében a legmagasabb aránnyal rendelkezett. A primer munkaerőpiacon a 25 éves alatti korcsoportban a Tiszaújvárosi járás (27,3%); a 25-54 éves kohorsz tekintetében a Mezőkövesdi járás (23,8%), míg az 55 évesnél idősebb korosztály esetében is a Tiszaújvárosi járás (19,9%) rendelkezett a legmagasabb aránnyal. A közmunkaprogramban elhelyezkedettek perspektívájából a Miskolci járás rendelkezett mindhárom korcsoport esetében a legalacsonyabb mutatókkal.

A legmagasabb iskolai végzettség szerinti felosztásban az elsődleges munkaerőpiacon a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők voltak minden járásban, a legjobb helyzetben. A primer munkaerőpiacon minden végzettségi csoport tekintetében a Cigándi járásban helyezkedtek el a legrosszabb arányban, míg az alacsonyabb vagy annál kevesebb iskolai végzettséggel- és a középfokú iskolai végzettséggel rendelkezők esetén a Tiszaújvárosi járásban tanulók voltak a legjobb helyzetben, miközben a felsőfokú tanulmányokat birtoklók körében a Szikszói járásban végzett

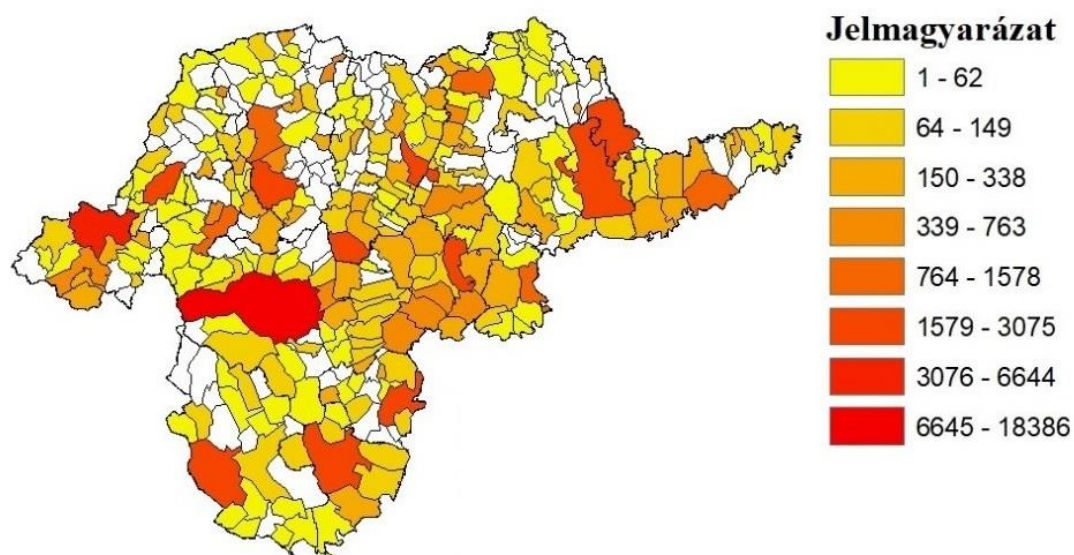
tanulók tudtak a legnagyobb arányban elhelyezkedni. A másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedők vonatkozásában az általános iskolai vagy annál alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők helyezkedtek el a legmagasabb arányban minden egyes járásban. A Miskolci járásban helyezkedtek el iskolai végzettségtől függetlenül, minden egyes végzettségi csoport tagjai a legkisebb arányban, miközben az alapfokú vagy annál alacsonyabb- és a középfokú iskolai végzettséggel rendelkezők a Cigándi járásban helyezkedtek el a legtöbbben a képzésekbe bevontakhoz viszonyítva, míg a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők a Putnoki járásban helyezkedtek el a legnagyobb arányban (27. ábra).

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a vizsgált 11 évben összesen 240 darab településen volt jelen a vármegye területén található 358 darab település közül (ami 67%-os arány) a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal által támogatott álláskeresőknél szóló felnőttképzés. A legtöbb képzett Miskolcon, a vármegyeszékhelyen volt, majd a nagyobb lakónépességű, magasabb munkanélküliségi rátával rendelkező járási központok követték, mint Ózd, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Mezőkövesd és Mezőcsát. A legtöbb felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező Miskolcon és a járási központokban volt fellelhető, míg az általános vagy annál alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők arányaiban a kisebb településeken voltak jellemzőek. A középfokú iskolai végzettséggel rendelkezők a nagyobb lakónépességű községekben, kisebb városokban és a járási központokra csoportosultak. Életkor szempontjából teljesen hektikus kép jelent meg, bár az 55 évnél idősebb korosztály az alacsony népességű rurális térségekben található kisebb településekre voltak jellemzőek (28. ábra).



27. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskeresők elhelyezkedésének járásonkénti vizsgálata a legmagasabb iskolai végzettség szerinti csoportosításban (2010-2020) átlagában

Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2021)



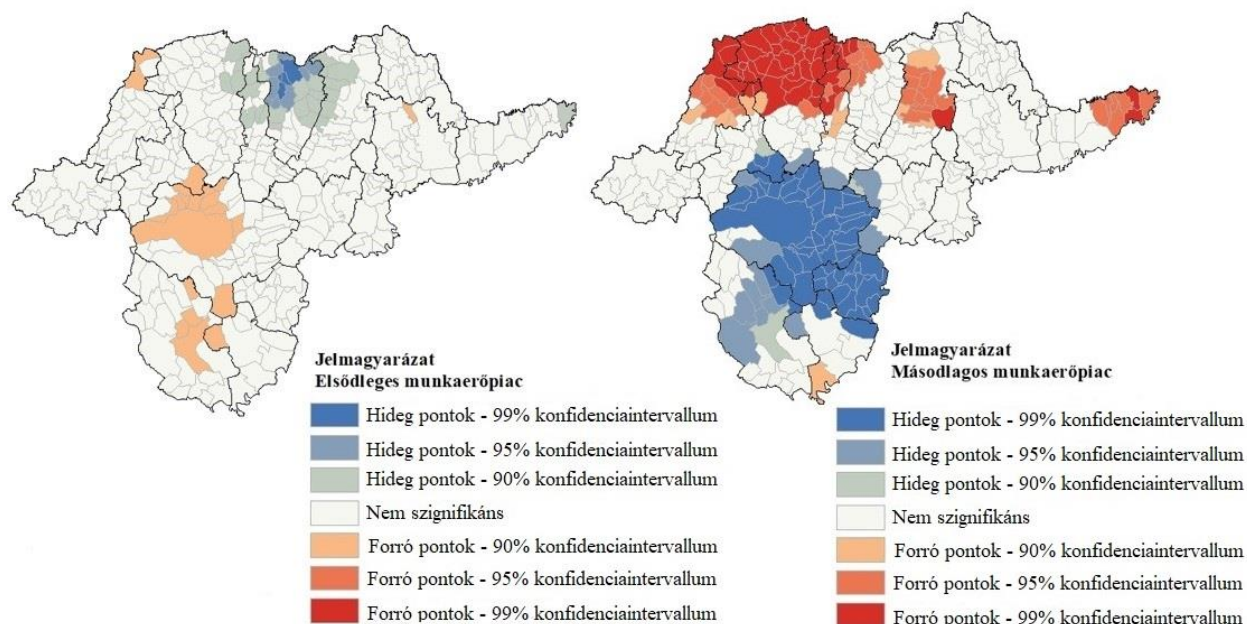
28. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskereső létszáma (2010-2020) összesen, fő

Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2021)

A HotSpot analízisek során kirajzolódtak azok a területek, ahol leginkább jelen vannak azok a területek, ahol a képzést sikeresen elvégzők munkát találtak. Természetesen teljesen elkülönülnek egymástól az elsődleges- és a másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedők térbeli csoportosulásai. A primer munkaerőpiacon való elhelyezkedés leginkább a vármegyeszékhelyre és az azt körülvevő környező településekre és a délről szomszédos Mezőkövesdi- és Mezőcsáti járás egyes településeire volt jellemző. Legkevesbé a Szikszói-, Encsi- és a Gönci járás északi, Szlovákiával határos területeit érintette. A másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedés a Miskolci-, Tiszaújvárosi- és a Mezőkövesdi járásban volt a legkevesbé jellemző, ezeken a területeken vannak leginkább jelen a magas foglalkoztatású multinacionális vállalatok. A közfoglalkoztatás leginkább északon a Szlovákiával határos területekre volt jellemző. Legjobban az Edelényi-, Szikszói-, Putnoki- és az Encsi járás északi, határ menti területeire koncentrált. A Gönci járás középpontjában és a Cigándi járás perem vidékein is a közfoglalkoztatás jelent meg, mint elsődleges elhelyezkedési forma (29. ábra).

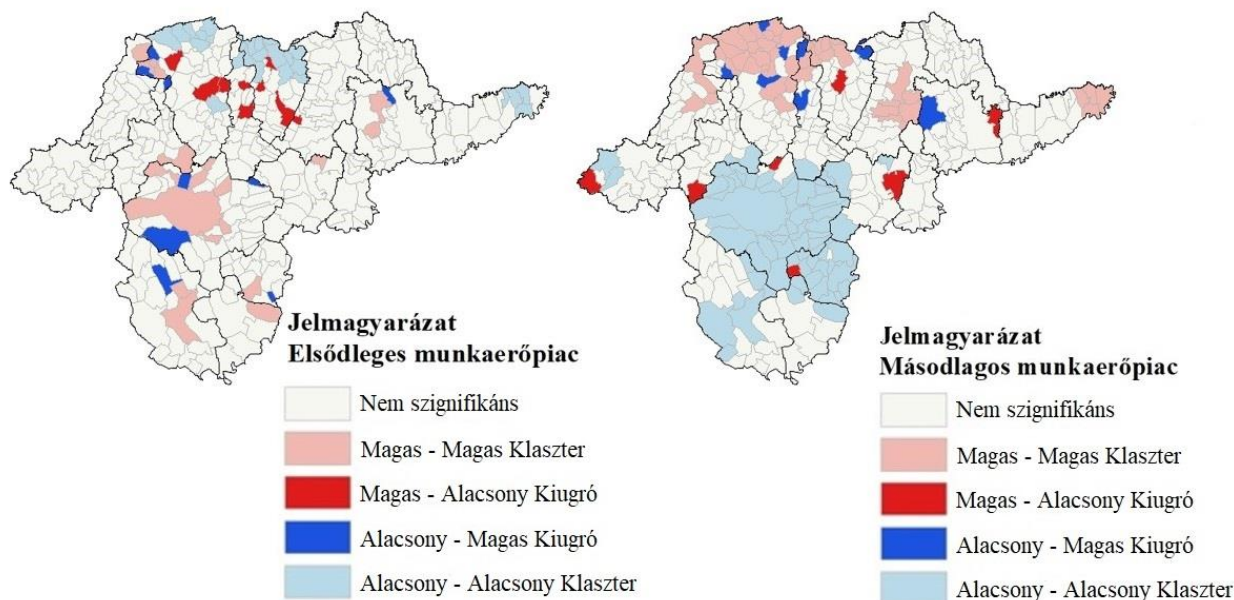
A Local Moran I statisztikák pozitívan autokorreláltak a vizsgált területen az elsődleges- és másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedés szempontjából. Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők térbeli autokorrelációs vizsgálatában kapott 0,190752 Moran index pozitívan korrelált (z-érték=6,182531, p-érték=0,000000). Magas-magas klaszterek alakultak ki Miskolc és agglomerációjában, a vármegye déli és északi részein a járási központokban és vonzáskörzetükben. Alacsony-alacsony klaszterek jöttek létre a vármegye északi Szlovákiával határos településein, itt nem volt jellemző az elsődleges munkaerőpiacon való munkavállalás. A 6,1825312343 z-pontszáma miatt kevesebb, mint 1% a valószínűsége annak, hogy ez a csoportosított minta véletlenszerű véletlen eredménye lehet. A közfoglalkoztatásban elhelyezkedettek térbeli autokorrelációs vizsgálatában kapott 0,481255 Moran index pozitívan korrelált (z-érték=15,318435, p-érték=0,000000). Alacsony-alacsony klaszterek alakultak ki a Miskolci járás és a Tiszaújvárosi járás teljes területén, ezeken a területi egységekben egyáltalán nem volt jellemző a közfoglalkoztatás, ami a multinacionális cégek magas munkafelvévő képességének is köszönhető. Magas-magas klaszterezettség jött létre a Putnoki-, Edelényi-, Szikszói- és az Encsi járás Szlovákiával határos területein, amely területeket magas munkanélküliség és alapvetően magas közfoglalkoztatás jellemzi (30. ábra). Tekintettel a

15,31843500306 z-pontszámra, kevesebb, mint 1% a valószínűsége annak, hogy a csoportosított minta véletlenszerű véletlen eredménye lehet.



29. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskereső elhelyezkedési aránya az elsődleges- és a másodlagos munkaerőpiacon (2010-2020) átlagában

Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2021)



30. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskereső elhelyezkedésének Local Moran I autokorrelációs vizsgálata (2010-2020) átlagában

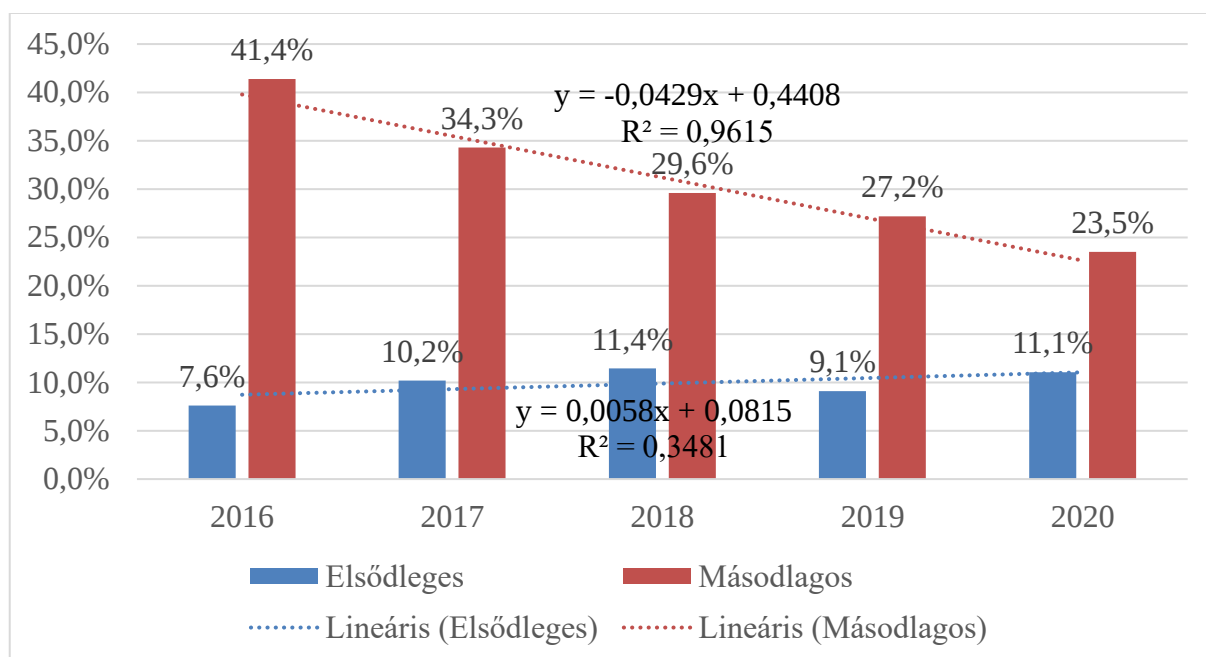
Forrás: saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján (2021)

5.1.7. A felnőttképzésben résztvevő közfoglalkoztatottak főbb jellemzői Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében

A képzésekbe bevont közfoglalkoztatottak létszámát viszonyítva a közfoglalkoztatottak átlagos létszámához Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében a legrosszabb aránnyal a Vármegyei Munkaügyi Központ Kazincbarcikai Kirendeltsége (24,04%), míg a legjobb mutatószámmal a Tiszaújvárosi Kirendeltség rendelkezett. Összességében a vármegyében 58,17% arányban kerültek beiskolázásra a közfoglalkoztatásban munkát vállalók. A közfoglalkoztatottaknak szóló képzések vármegyei eloszlását vizsgálva szembevetendő, hogy a vármegyeszékhely térségére koncentrált a vizsgált időszakban a résztvevők 23,94%-a, a Miskolci Kirendeltséget az Ózdi Kirendeltség (12,38%) követte. A legkisebb arányban képzésbe bevont közfoglalkoztatott a Mezőkövesdi Kirendeltség (1,88%) körzetében volt.

A képzések munkaerő-piaci eredményességét leginkább az elhelyezkedési arányok mutatják meg, főként amennyiben a közfoglalkoztatott vissza tud kerülni az elsődleges munkaerőpiacra. A képzésben résztvevők az öt év átlagában munkaerő-piaci szektortól függetlenül összességében 41,08%-kal tudtak elhelyezkedni, azonban a másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedés dominált a képzéseket sikeresen elvégzőknél, hiszen a tanulók 31,19%-a közfoglalkoztatásból a közfoglalkoztatásban talált továbbra is munkát. Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedettek átlagos részaránya 9,88% volt.

A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők munkaerő-piaci státuszát a képzés befejezését követő 180. napon méri a Kormányhivatal. A 31. ábra mutatja az elsődleges és másodlagos munkaerőpiacon történt elhelyezkedés sikerességét, azonban jól látható, hogy még az összesített részarányuk sem érte el egyetlen évben sem az 50%-ot, a nagyobb részüket munkanélkülivé vagy ismeretlen státuszúvá vált.



31. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők elsődleges-, és másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedésének aránya (2016-2020) (%)

Forrás: saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján

Az elhelyezkedési mutatószámok alapján a legsikeresebb év a 2016-os volt, amikor a résztvevők 49%-a talált munkát a képzés végén, a legsikertelenebb pedig a 2020-as év, mindössze 34,6%-kal. Az elhelyezkedési adatokat meghatározóan a másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedés

befolyásolta, amely 2016 és 2020 között folyamatosan csökkenő tendenciát vett fel ($y = -0,0429x + 0,4408$; $R^2 = 0,9615$). Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők szempontjából a 2018-as év (11,4%) volt a legsikeresebb, míg a legsikertelenebb a 2016-os év (7,6%), alapvetően enyhe növekedés mutatható ki a vizsgált években, leszámítva a 2019. évi visszaesést, ami miatt a növekvő trend megbízhatósága alacsony ($y = -0,0058x + 0,0815$; $R^2 = 0,3481$).

5.1.7.1. A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken részt vevők jellemzése hazánkban

A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők száma a 2016 utáni két évben a korábbiak közel kétszeresét érte el, miközben az alkalmazásban álló közfoglalkoztatottak létszáma már 2017-ben is csökkenő tendenciát mutatott. Ezt követően azonban jelentős csökkenés következett be, amit a versenyszféra munkaerő-felszívó erejének növekedése is indokolt, az üres álláshelyek száma 2018 végén meghaladta a 60 ezer főt. A 2020. évi alacsony létszámadat azonban már a koronavírus járvány megjelenésével magyarázható, ami miatt nem lehetett képzéseket szervezni és indítani, a már korábban elindult képzések pedig szüneteltek. Minden vizsgált évben a nők vettek részt nagyobb arányban a közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken. A nemenkénti arányok közötti legkisebb eltérés 2017-ben volt, amikor csupán 10,4%-nyi különbség mutatkozott a nők javára. Valószínűsíthető, hogy a képzésekbe bevontak között azért is nők vannak többségben, mert a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokban a férfiak nagyobb része vállal olyan feketemunkát vagy idénymunkát, amelyek révén a közfoglalkoztatásnál magasabb jövedelemhez juthatnak kisebb kötöttség mellett (Hajdú-Koncz, 2021) (4. táblázat).

4. táblázat: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők létszámadatai és nemenkénti arányai (2016–2020)

Év	Képzettek száma	Nők aránya (%)	Férfiak aránya (%)
2016	15 202	60,8	39,2
2017	28 024	55,2	44,8
2018	28 838	60,3	39,7
2019	11 768	63,7	36,3
2020	6 737	66,1	33,9
Összesen	90 569	59,7	40,3

Forrás: Saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján.

A képzéseken résztvevőket korcsoportok szerint vizsgálva megállapítható, hogy a 25 és 54 év közötti korosztály részaránya – akik életkoruknál fogva kevésbé veszélyeztetett csoportnak tekinthetők – kis ingadozást mutatva a vizsgált öt évben 69,9% és 72,2% között mozgott. Az 25 évnél fiatalabb közfoglalkoztatottak részaránya 2016-tól 2019-ig csökkent, majd visszaállt az eredeti szintre. Az 54 év feletti körében ellentétes előjelű változás ment végbe, a részarányuk fokozatos növekedését hirtelen csökkenés követte az első vizsgált év szintje alá (5. táblázat).

5. táblázat: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők korcsoportok szerinti megoszlása, 2016–2020 (%)

Év	25 év alattiak	25–54 év közöttiek	54 év felettiak	Összesen
2016	18,6	69,9	11,5	100,0
2017	17,7	70,0	12,3	100,0
2018	14,7	72,2	13,1	100,0
2019	13,8	71,9	14,3	100,0
2020	18,4	70,9	10,7	100,0
Összesen	16,5	70,1	12,4	100,0

Forrás: Saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján.

A közfoglalkoztatásban munkát vállalók általában alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek. Az Innovációs és Technológiai Minisztérium alapfokú iskolai végzettségnek tekinti a legfeljebb általános iskolai végzettséget, középfokúnak tekinti az érettségit nem adó, illetve érettségit adó középszintű (szakmai) végzettséget, és felsőfokúnak a főiskolát, az egyetemet és a felsőoktatási szakképzést. Az iskolai végzettségek szerinti eloszlásban minden évben kitűnik, hogy a legtöbb résztvevő általános iskolai vagy annál alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik. A trendek ugyanakkor arra mutatnak rá, hogy 2017 után növekedett a középfokú végzettséggel rendelkezők aránya, ami ugyan sokkal kisebb arányban, de a felsőfokú végzettséggel rendelkezőknél is megfigyelhető volt. Az összlétszám csökkenésével párhuzamosan növekedhetett azok aránya, akik nem a végzettség hiánya, hanem egyéb problémák miatt nem próbálják ki magukat a versenyszférában (6. táblázat).

6. táblázat: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők iskolai végzettség szerinti megoszlása, 2016–2020 (%)

Év	Alapfokú végzettségűek	Középfokú végzettségűek	Felsőfokú végzettségűek	Összesen
2016	92,4	7,2	0,4	100,0
2017	93,6	6,3	0,1	100,0
2018	87,6	12,3	0,1	100,0
2019	74,5	25,1	0,4	100,0
2020	63,5	35,7	0,8	100,0
Összesen	86,8	12,9	0,3	100,0

Forrás: Saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján.

A képzések sikerességét az elhelyezkedések aránya mutatja meg. Mint minden képzés tekintetében, így a közfoglalkoztatottaknak szóló képzések esetén is a legfontosabb az elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedés. A kormányhivatalok a képzés befejezését követő 6 hónapban vizsgálják a résztvevők elhelyezkedését. Ahogyan a 7. táblázat mutatja, minden egyes évben a képzettek nagyobb hányada csak a másodlagos munkaerőpiacon tudott elhelyezkedni.

7. táblázat: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők elsődleges- és másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedésének eloszlása, 2016–2020 (%)

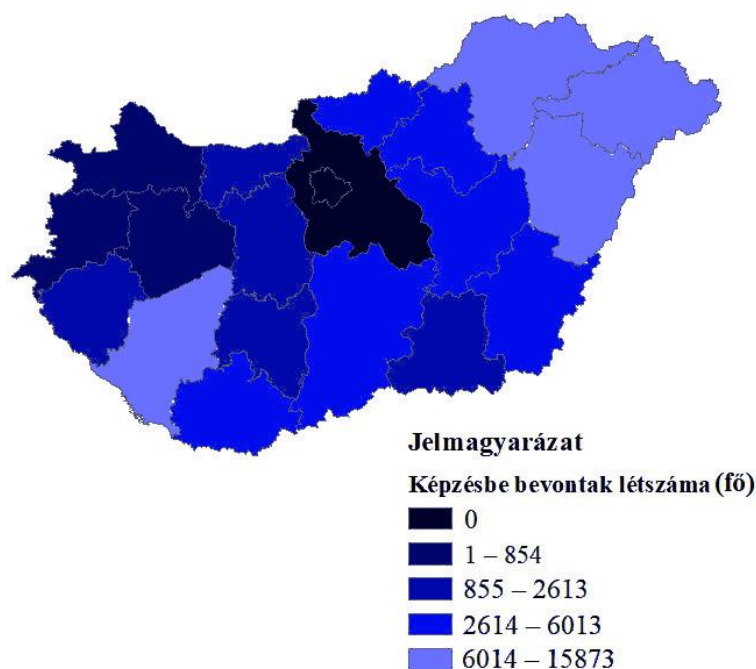
Év	Elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedettek aránya	Másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedettek aránya	Azok aránya, akik nem tudtak elhelyezkedni a képzést követően	Összesen
2016	8,7	40,9	50,4	100,0
2017	13,3	30,9	55,8	100,0
2018	14,1	31,8	54,1	100,0
2019	14,0	28,2	57,7	100,0
2020	14,2	23,0	62,7	100,0
Összesen	12,9	31,0	56,1	100,0

Forrás: Saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján.

A vizsgált időszak utolsó három évében csökkent a másodlagos munkaerőpiacon, azaz a közfoglalkoztatásban elhelyezkedettek aránya, miközben az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők aránya nem változott és nőtt azok aránya, akik nem jelennek meg a (legális) munkaerőpiacon. A vizsgált időszakban a képzettek 56,1%-a munkanélkülivé vált, 31%-a a másodlagos munkaerőpiacon, 12,9%-a pedig az elsődleges munkaerőpiacon tudott elhelyezkedni

a képzés befejezését követő 6 hónapon belül. Vagyis összességében kijelenthető, hogy a képzettek legnagyobb hányada nem jelenik meg a munkaerőpiacon, akik pedig megjelennek, ők leginkább továbbra is a közfoglalkoztatásban tudnak elhelyezkedni.

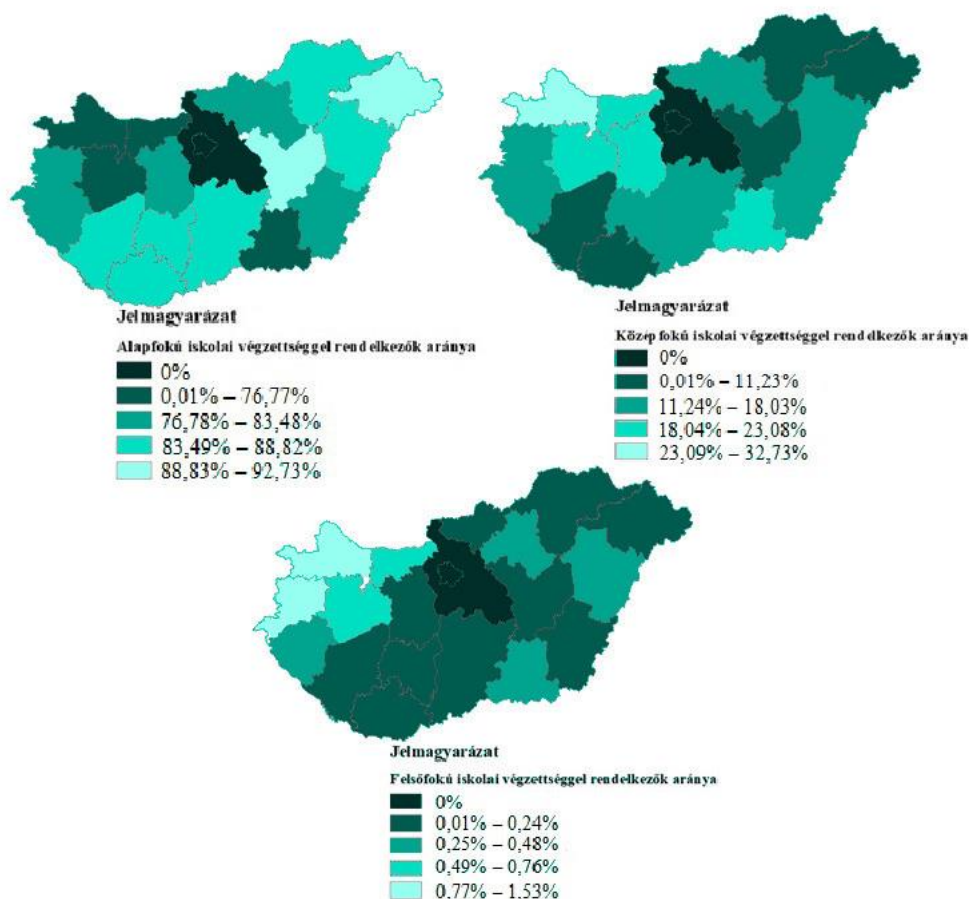
A közfoglalkoztatottaknak szóló képzésekbe bevontak létszámai eltérnek az ország vármegyéi között. A legtöbb résztvevő azokban a vármegyékben jelenik meg, ahol alapvetően magas a munkanélküliség, alacsony a foglalkoztatási ráta és magas a közfoglalkoztatottak száma. A vizsgált időszakban a képzésekbe legnagyobb számban az ország keleti részéből kerültek be. A legtöbb képzésbe bevont közfoglalkoztatott Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében volt, ezt követte Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye és Hajdú-Bihar vármegye. E három vármegye adta az elmúlt 5 évben beiskolázott közfoglalkoztatottak csaknem felét (45,2%). A legkevesebb beiskolázott közfoglalkoztatott Vas (779 fő) és Győr-Moson-Sopron vármegyében volt (785 fő) (32. ábra).



32. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők vármegyei eloszlása (2016–2020)

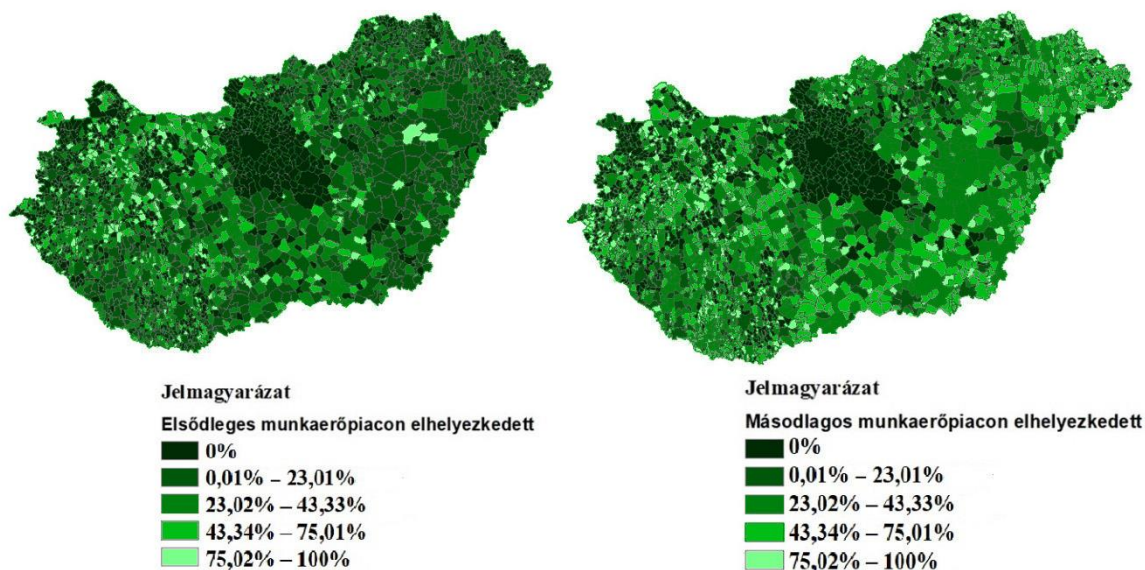
Forrás: Saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján

A közfoglalkoztatottakra alapvetően az alacsony iskolai végzettség jellemző, a képzésekbe beiskolázott tanulókat is leginkább ez az alacsony iskolai végzettség jellemzi. A vármegyéken belül képzésbe bevont tanulók iskolai végzettségének arányát vizsgálva az alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők legnagyobb arányban Jász-Nagykun-Szolnok (92,7%) és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében (91,5%) jelentek meg. Általánosságban elmondható, hogy a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők az ország keleti és déli részén, a határ menti vármegyékben kapcsolódtak a legmagasabb arányban a képzésekbe. Ezzel szemben a középfokú iskolai végzettséggel rendelkezők legnagyobb arányban az ország nyugati részén vettek részt a képzéseken. Győr-Moson-Sopron vármegyében például az összes képzésbe bevont közfoglalkoztatott csaknem harmada (32,7%) rendelkezett középfokú iskolai végzettséggel. Mint korábban láttuk (lásd a 5. táblázatot) a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők csak elvétve fordultak elő a képzéseken. A képzéseken résztvevők között legnagyobb arányban Győr-Moson-Sopron (1,5%) és Vas vármegyében (1,1%) találhatók felsőfokú végzettségűek (33. ábra).



33. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők legmagasabb iskolai végzettség szerinti eloszlása (%) vármegyék szerint (2016–2020) átlagában
Forrás: Saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján

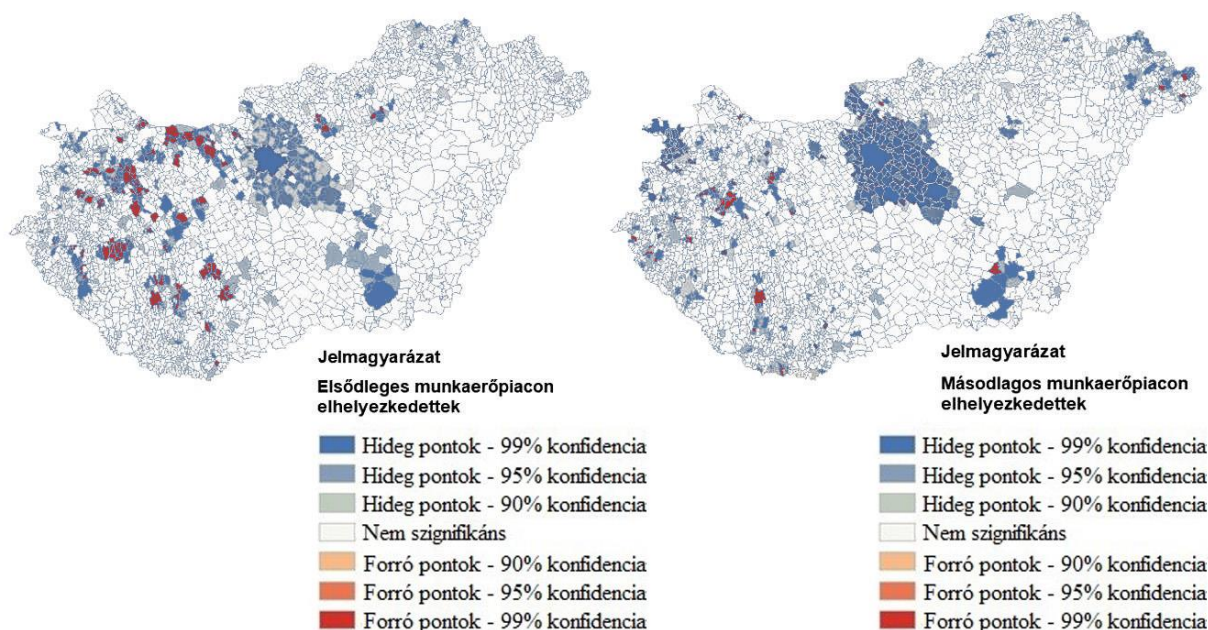
A közfoglalkoztatottaknak szóló képzések sikeres elvégzése esetén is a legfontosabb mérőszám a munka világában való elhelyezkedés, hozzáátve, hogy az elsődleges cél az, hogy a közfoglalkoztatottak az elsődleges munkaerőpiacra tudjanak visszaintegrálódni. Hazánkban a vizsgált időszakban 2438 darab településen volt képzés, ami az ország településeinek több mint háromnegyedét (78,2%) fedi le. A legtöbb képzés a járási központokban és a vármegyeszékhelyeken valósult meg, a kisebb lélekszámú településeken egy-egy képzést indítottak, viszont ezeken a településeken az elhelyezkedési arányok jóval magasabbak voltak, mint a városi rangú településeken. Az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés leginkább az ország nyugati felén volt jellemző, azonban a nyugati országrészben viszonylag kevés képzés indult alacsony résztvevői számmal. Ebben az országrészben a járási központok mellett elhelyezkedő kisebb településeken volt magasabb az elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedés. A közfoglalkoztatásban, azaz a másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedés főként a keleti országrészben volt jellemző, viszont a nyugati országrész aprófalvas térségeiben – ahol a fő foglalkoztatási típus alapvetően a közfoglalkoztatás – is magas a közfoglalkoztatottként történő újbóli elhelyezkedés aránya. A 34. ábrán látható két térkép jól mutatja ezeket a tendenciákat.



34. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők elhelyezkedésének vizsgálata az elsődleges- és a másodlagos munkaerőpiacon vármegyék szerint (2016–2020) átlagában

Forrás: Saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján

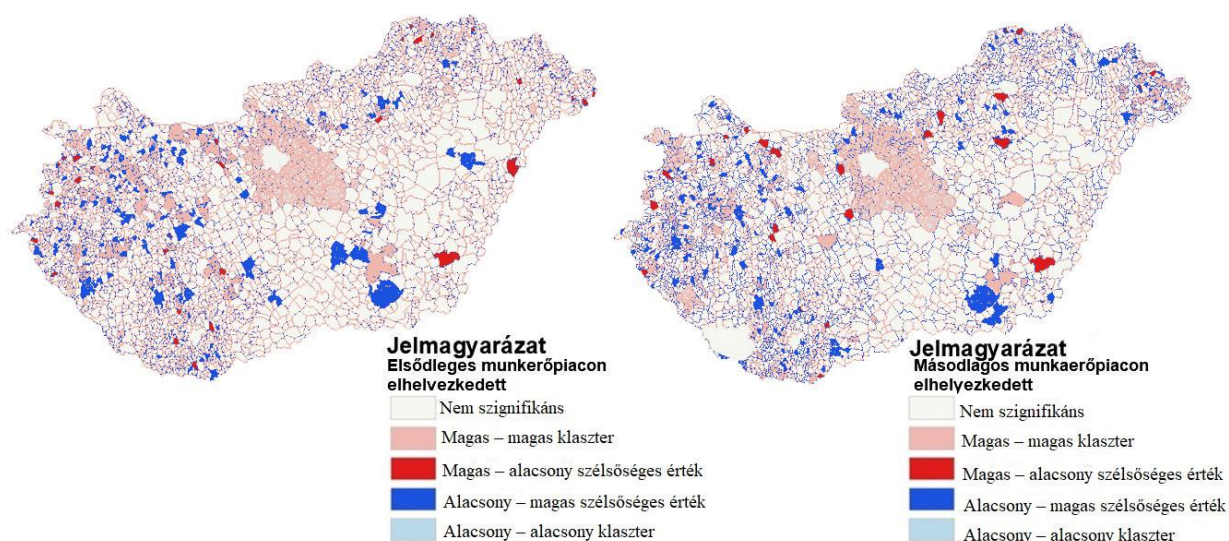
A vizsgált területi egységek HotSpot analízise során települési szinten elemeztük a közfoglalkoztatottak elhelyezkedési arányát. Az eredmények jól mutatják, hogy az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedettek leginkább az ország nyugati felén csoportosulnak, itt alakultak ki leginkább forró pontok (*hot spotok*). A keleti országrészben ez nem volt fellelhető, kizárólag Csongrád-Csanád vármegye szegedi agglomerációjában. A másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedés vizsgálata során azonban már megjelentek a keleti országrészek, különösen Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye határ menti területein alakultak ki forró pontok. Ezzel szemben Győr-Moson-Sopron vármegyében, főként az Ausztriával határos területeken hideg pontok (*cold spotok*) fedezhetők fel e tekintetben (35. ábra).



35. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők elsődleges- és másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedési arányának HotSpot analízise (2016–2020) átlagában

Forrás: Saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján

A standardizált Local Moran I statisztikák pozitívan autokorreláltak az ország településeiben a közfoglalkoztatottak elsődleges- és másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedésének vizsgálata szempontjából. A vizsgált 5 év átlagában mért elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedési adatok térbeli autokorrelációs vizsgálatában kapott 0,102-es Moran index pozitívan korrelált (z-érték=9,47, p-value=0,000), azaz szignifikánsan erős klaszterezettség van jelen. Magas-magas (*Magas-Magas*) klaszterek alakultak ki az ország nyugati felén a Balatontól északra, vagyis ezeken a területeken tudtak leginkább elhelyezkedni a képzéseken résztvevők az elsődleges munkaerő-piaci szektorban. A másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedettek térbeli autokorrelációs vizsgálatában kapott 0,134-es Moran index szintén pozitívan korrelált (z-érték=12,74, p-value=0,000), vagyis ebben az esetben is szignifikánsan erős klaszterezettség van jelen. Magas-magas klaszterek jöttek létre Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye Ukrajnával határos területein, azaz itt a leginkább jellemző a közfoglalkoztatásban való újbóli elhelyezkedés (36. ábra).



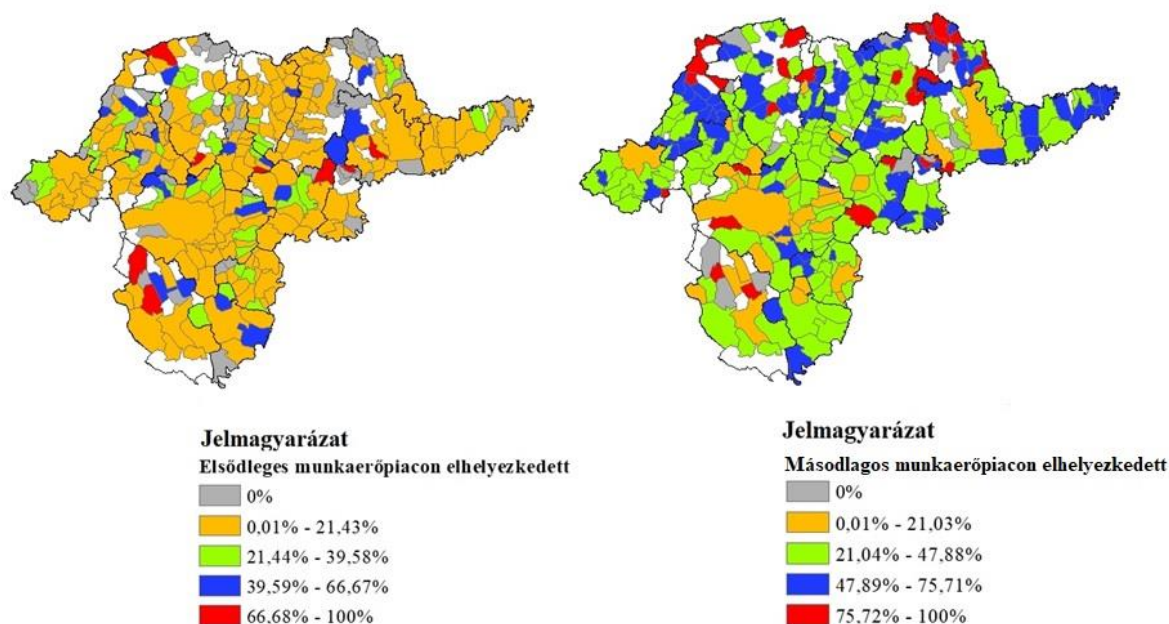
36. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők elsődleges- és másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedésének Local Moran I autokorrelációs vizsgálata (2016–2020) átlagában

Forrás: Saját szerkesztés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján

5.1.6.2. A közfoglalkoztatottaknak szóló képzések területi elemzései Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében

A felnőttképzésben résztvevő közfoglalkoztatottak elhelyezkedési mutatóinak települési szintű vizsgálata során az elsődleges- és a másodlagos munkaerőpiacon való munkavállalás arányszámait vetettük össze a 2016 és 2020 közötti időszakra vonatkozóan. A vizsgálat megközelítésmódjából adódóan rá tudtam mutatni az elsődleges- és másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedés eltérő térszerkezeti sajátosságaira. Az elsődleges munkaerőpiacon történő nagyobb arányú elhelyezkedés a Miskolcot Szlovákiával összekötő két főútvonal mentén volt megfigyelhető, azonban csak szórványosan. A másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedés a vármegye határmenti, periférikus településeire volt a leginkább jellemző, ahol a tömeges munkalehetőségek teljes hiánya jellemzi a rurális térségeket, helyenként azonban a vármegyeszékhely környékén is előfordultak kimagasló értékek. A vármegyeszékhelyen és a járási központokban nem volt számottevő egyik munkaerő-piaci szférában sem az elhelyezkedés, miközben a munkalehetőségek többnyire ezekre a városokra koncentrálódnak. Ebből arra következtethetünk, hogy a vizsgálatunkban jelentős számban olyan szereplők vettek részt, akik hosszú távon nem képesek, vagy nem akarnak az elsődleges munkaerőpiacon munkát vállalni. Azokat a településeket, ahol

egyáltalán nem volt GINOP-6.1.1-15-2015-00001 azonosító számú, „Alacsony képzettségűek és közfoglalkoztatottak képzése” bejelentve, fehér színnel jelöltem (37. ábra).

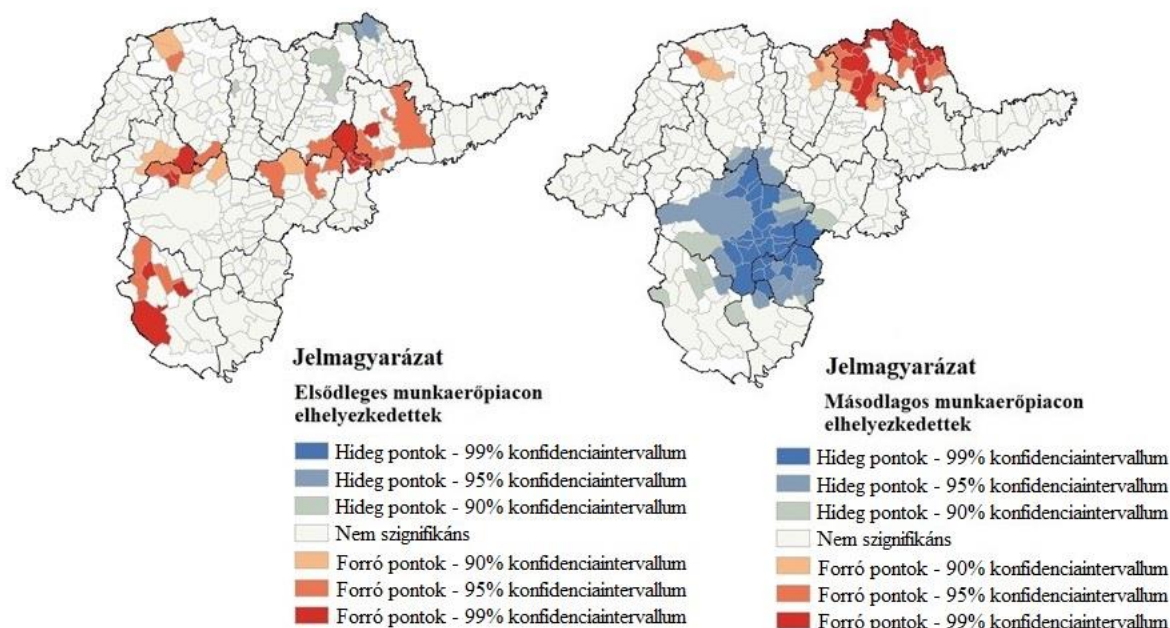


37. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők elhelyezkedésének aránya (%) az elsődleges- és másodlagos munkaerőpiacon Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében

Forrás: Saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján.

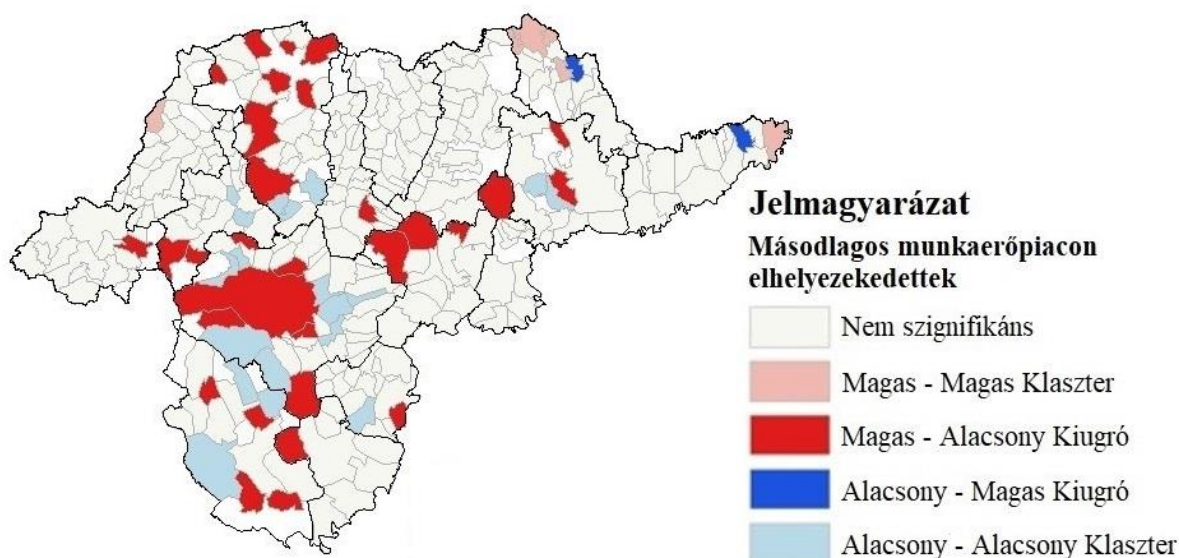
Az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés HotSpot analízise során kirajzolódott, hogy a vármegyeszékhelyet Sárospatakkal összekötő 37-es számú főútvonal mentén összefüggően kedvező mutatókkal rendelkező települések találhatók. További két csoportosulás különíthető el a térképen a Miskolc és Kazincbarcika közé eső településeken, valamint a vármegye legkedvezőbb közlekedésföldrajzi helyzetű nyugati kapujában, Mezőkövesd környékén, ami a területen található multinacionális vállalatoknak köszönhető. A másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedést vizsgálva teljesen eltérő képet kaptunk. Markáns, összefüggő „hideg folt” alakult ki Miskolc mintegy 40 km-es keleti előterében, ami egészen Tiszaújvárosig húzódott. Az érintett településeken szinte egyáltalán nem volt jellemző a közfoglalkoztatásban való elhelyezkedés, köszönhetően a térségben található ipari parkokban megtelepedett multinacionális vállalatoknak és a munkavállalókért folytatott versenynek, ami a kedvezőbb feltételeket biztosított a munkaerőpiacra való be-, illetve visszalépéshez. A támogatott programoknak természetesen nem is a vármegye legfejlettebb térségeire kell fókuszálnia. A Szlovákiával határos területeken a Sátorlajújhelyi-, Gönci- és az Encsi járás északi, határmenti rurális térségeken volt jellemző a közfoglalkoztatásban való elhelyezkedés, ezeken a területeken a 99%-os konfidencia intervallum alkalmazása esetén is forró pontok formálódtak (38. ábra).

A standardizált Local Moran I statisztikák nagyon gyenge pozitív autokorrelációs értékkel (0,065878) mutattak klasztereket a vármegye másodlagos munkaerőpiacán (z-érték= 1,671534, p-value= 0,094616), vagyis a közfoglalkoztatásban elhelyezkedettek szempontjából. A vizsgálat alkadján készült kartogramon gyakorlatilag egyik kategóriában sem alakultak ki összefüggő zónák, ugyanakkor a pontszerűen elhelyezkedő települések összefüggésbe hozhatók a vármegye egyes térszerkezeti sajátosságaival. A magas-magas kategória kizárólag a legperifériusabb határ menti, mindösszesen hat településen jelent meg, míg az alacsony-alacsony csoport azokban a térségekben, ahol az elsődleges munkaerőpiac kedvezőbb elhelyezkedési feltételeket biztosít. A térképen a legmarkánsabban a magas-alacsony kategória jelent meg, ahol kedvezőbb adottságú térségekkel határolva pontszerűen nagyobb jelentősége van a közfoglalkoztatásnak (39. ábra).



38. ábra: A közfoglalkoztatottnak szóló képzéseken résztvevők elsődleges-, és másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedésének HotSpot analízise

Forrás: Saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján.



39. ábra: A másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedők arányának települési szintű Local Moran I autokorrelációs vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében

Forrás: Saját készítés az Innovációs és Technológiai Minisztérium adatai alapján.

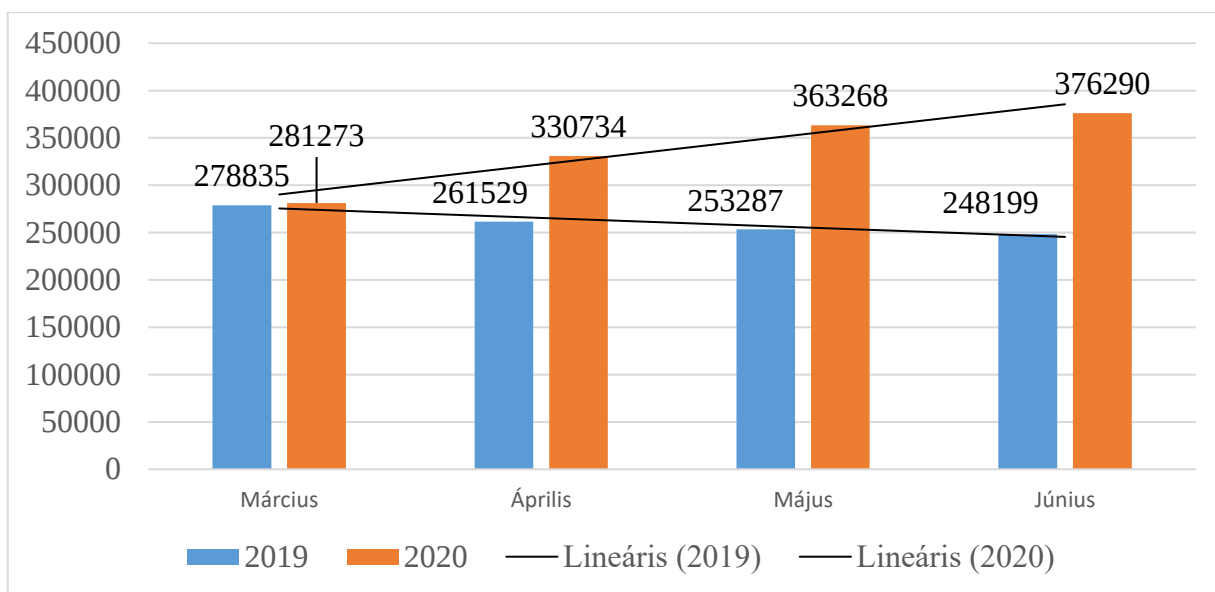
Az elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedés egyáltalán nem hozott statisztikailag szignifikáns eredményt a Local Moran I autokorrelációs vizsgálattal. A vármegyében alacsony volt és szórványos a primer munkaerőpiacon történő elhelyezkedés, ennek következtében a vizsgált elemek, vagyis a vármegye települései nem voltak képesek a térben csoportosulni. Fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy bár a tanulmánynak Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye volt

a vizsgálati területe, ebben az esetben elvégeztünk egy elemzést az ország egészére nézve, amely számos kisebb pozitív-pozitív klasztert eredményezett, főként a Dunántúl északi felében.

5.1.8. A koronavírus hatása az álláskeresőknél szóló képzéseken résztvevőkre

5.1.8.1. Országos elemzés

A koronavírus kifejtette hatását a Magyarországon lévő munkavállalókra is, többen elvesztették munkájukat. Hazánkban az első pandémiás időszak 2020 márciusától júniusig tartott. A vizsgált időszakban több mint 300 ezer fővel növekedett a munkanélküliek száma az előző évi ugyanakkor mért adatokhoz képest. Az előző évben (2019) folyamatosan csökkenő tendenciát mutatott a munkanélküliek létszáma hazánkban, viszont a koronavírus hatására lineáris növekvést mutatott és majd 100 ezer fővel növekedett a négy hónap alatt. A vizsgált 4 hónapos időszakban legnagyobb mértékben a Közép-Magyarországi régiót érintette, 25 256 fővel növekedett az álláskeresők száma, ezen belül Budapestet, ahol majdnem 14 ezer fővel gyarapodott, legkevesbé pedig a Dél-Dunántúli régiót, 8 782 fővel emelkedett az álláskeresők száma (40. ábra). Vármegyei szinten legkevesbé Somogy vármegyéjét, legerőteljesebben Pest vármegyéjét érintette.

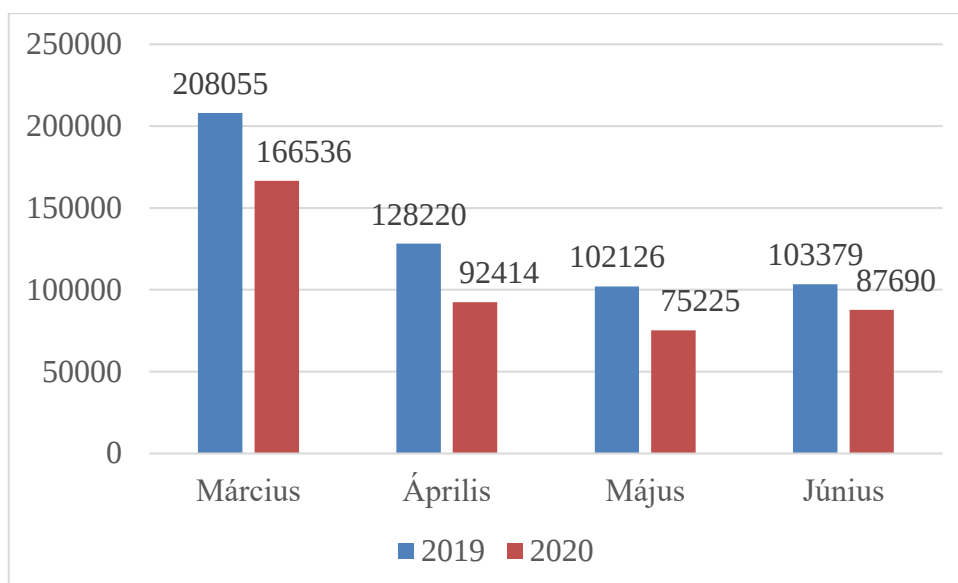


40. ábra: A munkanélküliek számának (fő) alakulása a koronavírus első hulláma alatt hazánkban

Forrás: Saját készítés (www.nfsz.munka.hu) alapján

Hazánkban azokat a térségeket kevésbé sújtotta, melyek kisebb munkanélküliségi rátával küzdöttek, azonban bizakodásra adhat okot, hogy hazánk két legnagyobb munkanélküliségi rátájával rendelkező vármegyéjét Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyéjét és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyéjét sem sújtotta olyan hatalmas mértékben, mint a fővárost.

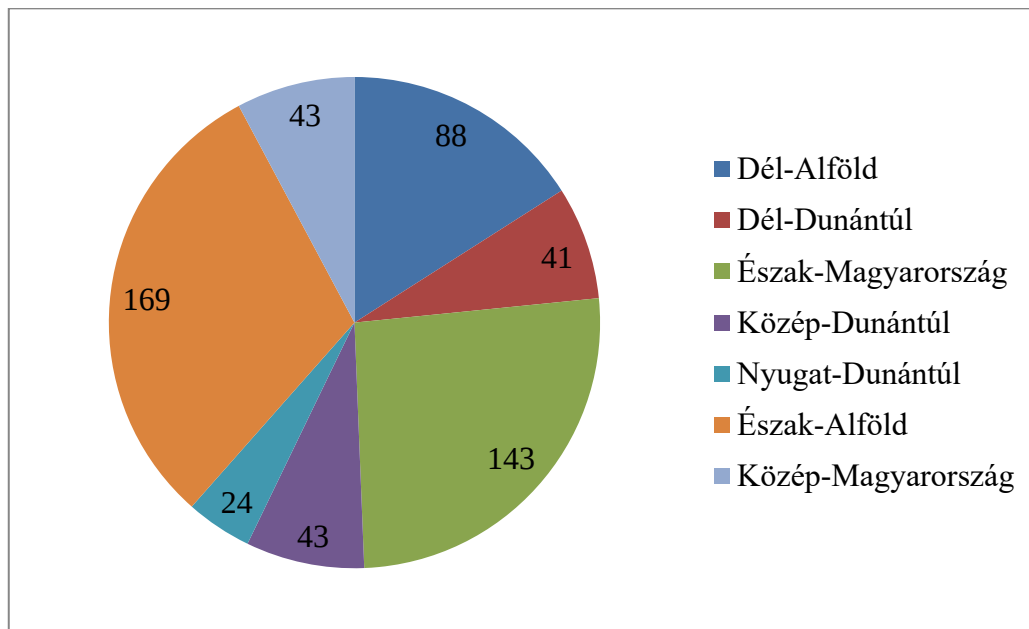
A nyilvántartott összes üres álláshelyet tekintve 2019-ben nagyobb számú visszaesés mutatható volt ki, mint 2020-ban. A koronavírus hatása nem volt az előző évhez képest meghatározó. 2019-ben a vizsgált időszak alatt majd 105 ezerrel, 2020-ban közel 79 ezerrel csökkent a betöltetlen álláshelyek száma. A pandémiás időszakban hasonlóképpen csökkent a betöltetlen álláshelyek száma, mint az ezt megelőző évben (41. ábra).



41. ábra: A betöltetlen álláshelyek száma a koronavírus első hulláma alatt hazánkban

Forrás: Saját készítés (www.nfsz.munka.hu) alapján

Az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során a felnőttképzésben folyó oktatás és szakmai vizsgáztatás biztosításának eltérő szabályairól szóló 70/2020. (III. 26.) Korm. rendelet alapján 2020. március 27. napján 551 darab folyamatban lévő munkaerő-piaci képzés felfüggesztésre került, a legtöbb az Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon (42. ábra).



42. ábra: A koronavírus következtében felfüggesztésre került képzések számának regionális (NUTS 2) szintű megoszlása

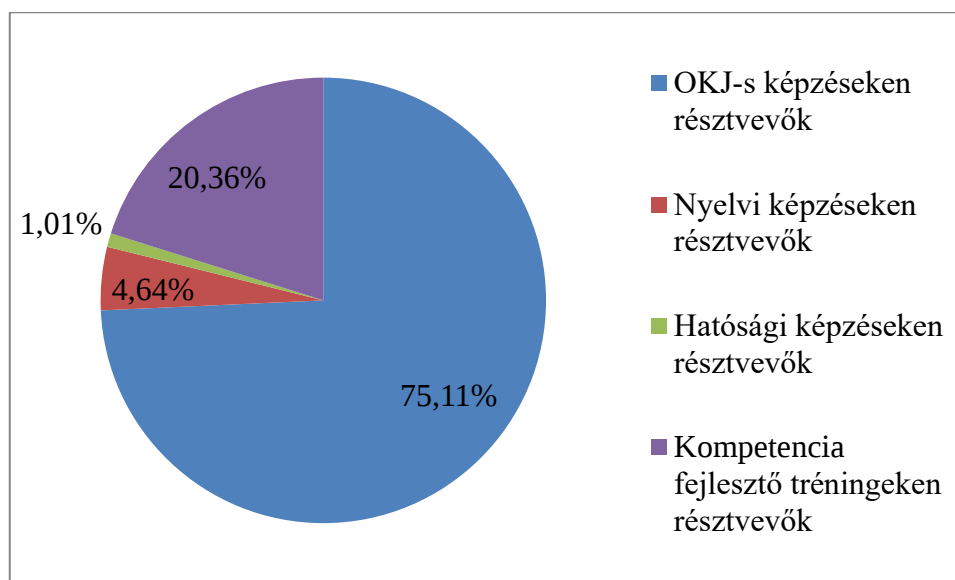
Forrás: Saját készítés a kormányhivatalok adatai alapján

A megállított 551 darab álláskeresőnek szóló Európai Unió által támogatott képzéseken összesen 8948 fő vett részt. A legtöbb képzéssel Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye, a legtöbb tanulóval Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye rendelkezett. Az ország kormányhivatalai által indított

képzéseket vizsgálva megfigyelhető, hogy sokkal inkább előnyben részesítik az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzéseket, hisz az összes képzés 69,5%-a szakmai képzés volt hazánkban, így megállapítást nyert, hogy az ország döntéshozói is inkább a szakmát adó képzéseket részesítik előnyben a tréningek és nyelvi-, informatikai képzések helyett.

Az Európai Unió által finanszírozott álláskeresőknél szóló munkaerő-piaci képzések között az országban számos szakképesítés volt fellelhető, melyek megtalálhatóak az Országos Képzési Jegyzékben, ilyen szakmák például az élelmiszer- és vegyi áru eladó, a szociális gondozó és ápoló, a kisgyermek gondozó és a dajka. Az országban indított képzések vármegyei szinten is teljes mértékig megegyeznek. Nem fellelhető drasztikus különbség, mint a vármegyei gazdaságok között.

Az országban a pandémiás időszakban álláskeresőknél szóló támogatott képzésben résztvevők eloszlása szerint is megfigyelhető, hogy szakmai képzésekre iszkolázzák be a legtöbb munkanélkülit az ország kormányhivatalai. Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzéseken majd 7 ezer fő vett részt, a másik nagyobb csoport a kompetencia fejlesztő tréningeken résztvevők voltak. A nyelvi és hatósági jellegű képzések elenyészőek voltak az országban a vizsgált időszak alatt (43. ábra).



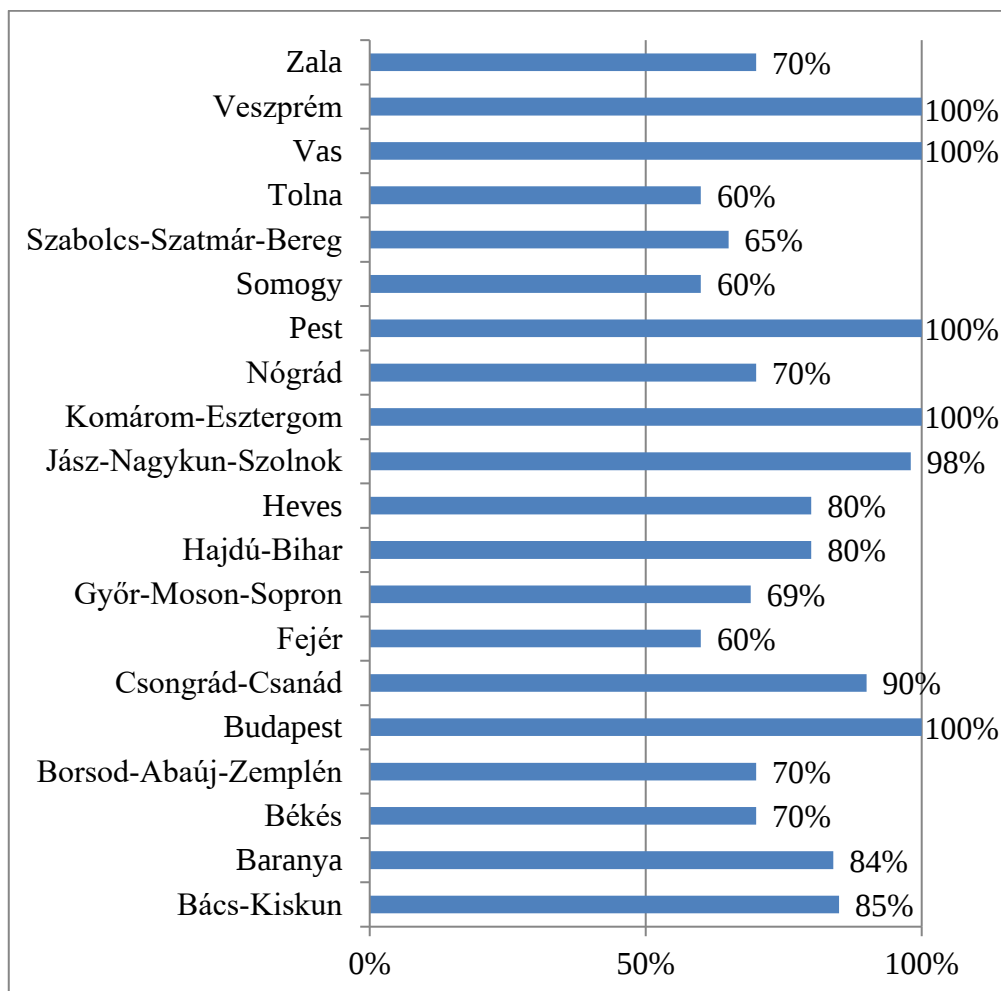
43. ábra: A koronavírus következtében felfüggesztésre került képzéseken résztvevők felnőttképzési kategóriák szerinti aránya

Forrás: Saját készítés a kormányhivatalok adatai alapján

NUTS 3 szinten, azaz vármegyei bontásban a szakmai képzéseken résztvevők arányát vizsgálva, a legrosszabb mutatóval Bács-Kiskun vármegye rendelkezett, ahol egyáltalán nem volt fellelhető Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzésben résztvevő. Az országos átlag 72 százalék feletti, melyet Baranya vármegye, Vas vármegye, Zala vármegye, Pest vármegye, Hajdú-Bihar vármegye és Budapest meg sem tudott közelíteni. A többi vármegye az átlagot megközelítette, azonban a vármegyék legnagyobb része túl is szárnyalta. A képzések számát elemezve hasonló képet kapunk, mint a résztvevők számát vizsgálva.

A közfoglalkoztatottnak járó közfoglalkoztatási bér 170/2011.(VIII.24.) Korm.r. 1.§ (1) bekezdése alapján 81.530 Ft/hó, garantált közfoglalkoztatási bér 170/2011. (VIII.24.) Korm. rend. 2. § (1) bekezdése alapján 106.555 Ft/hó. Foglalkoztatást helyettesítő támogatás (FHT) 1993. évi III. tv. (Szoc. tv.) 35.§ alapján a foglalkoztatást helyettesítő támogatás havi összege az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 80%-a (2020-ban 22.800,- Ft/hó). Az Európai Unió -, a

Magyar Állam – és egyéb források által támogatott álláskeresőknél szóló képzésen résztvevők keresetpótló juttatásban részesülnek, amit a 1991. évi IV. tv. 14. § (6) bekezdése szabályozza. A keresetpótló juttatás megállapításakor hatályos minimálbér 60-100%-a közötti mértékben, mérlegelési jogkörben megállapított összeg: 96.600,- Ft/hó – 161.000,- Ft/hó-ig terjedhet, az országban a vármegyei Kormányhivatalok más-más mértékben állapították meg a keresetpótló támogatás arányát (44. ábra).



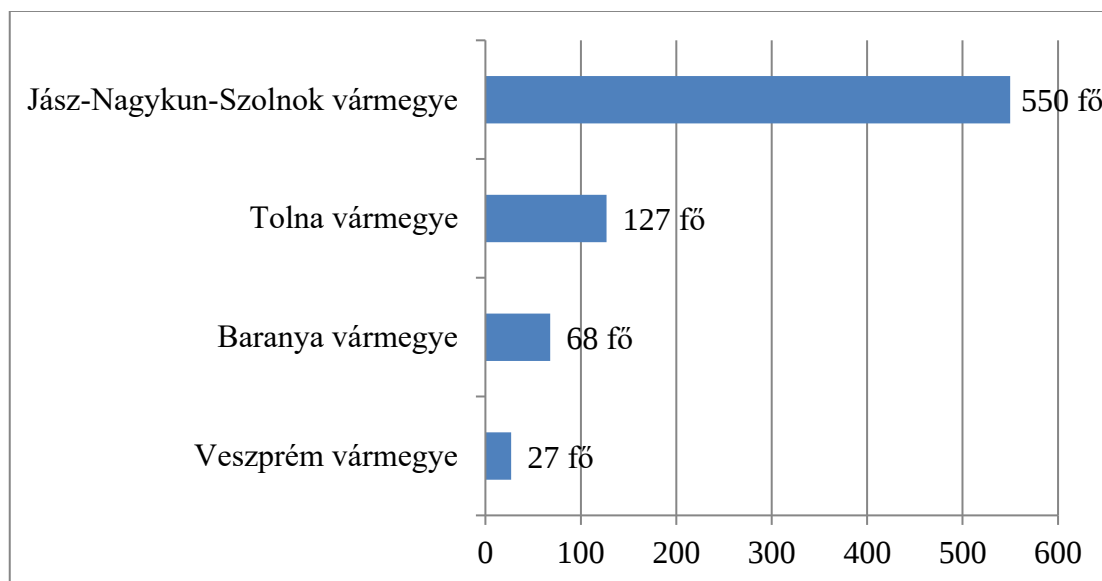
44. ábra: A keresetpótló juttatás százalékos aránya vármegyenkénti eloszlásban

Forrás: saját készítés a kormányhivatalok adatai alapján

A keresetpótló juttatás legkisebb összege az országban 96.600 forint a legnagyobb összege pedig 161.000 forint, vagyis álláskeresőknél szóló képzésben részt venni jövedelmi szempontból célravezetőbb, mint közfoglalkoztatásban dolgozni. A pandémiás időszakban, amikor megállításra kerültek a képzések, a vármegyék összhangba hozták a keresetpótló juttatás mértékét, azaz egyöntetűen lecsökkentették a minimálbér 60 százalékára, ezt a döntés három vármegyében (Fejér, Tolna, Somogy) a képzésben résztvevők nem érezték meg anyagilag oly mértékben, mint a többi vármegyében.

A Kormány által elrendelt digitális formában való oktatás a legtöbb vármegyei Kormányhivatal által indított képzéseket nem érintette, hisz a Korm. rendelet alapján a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ftt.) 14. § (1) bekezdése, valamint 14/A. §-a szerinti képzések felfüggesztésre kerültek, nem lehetett folytatni ezeket a tanfolyamokat. A Kormányhivatal által támogatott képzésekben nincs lehetőség digitális oktatásra, hagyományos, személyes interakción alapuló tanfolyamokat bonyolítanak le a

Kormányhivatal által megbízott képző intézmények, azonban négy vármegye megoldotta a digitális oktatást a törvényi szabályozással ellentétben. A legtöbb képzés, mely digitális oktatási formában folytatódott idegen nyelvi képzések voltak. Összességében az országban 50 képzés folytatódott digitális oktatási formában, melyeken 772 fő vett részt, viszont ezek a képzések csak március végéig voltak folytathatóak (45. ábra).



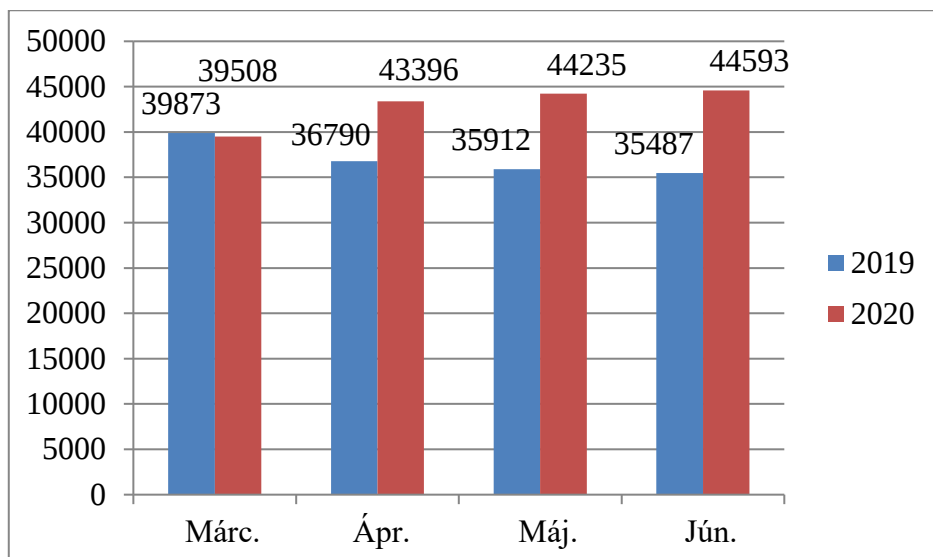
45. ábra: Digitális oktatási formában folytatott képzések területi eloszlása hazánkban

Forrás: saját készítés a kormányhivatalok adatai alapján

A felnőttképzéssel foglalkozó intézmények jelentős része jól felszerelt informatikai háttérrel rendelkezik és a nem gyakorlat igényes képzéseket többségük tudta volna vállalni a pandémiás időszak alatt, ezzel jelentős többletköltséget tudtak volna megspórolni mind a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatalnak, mind az államnak. Magyarországon összesen 772 fő vett részt digitális oktatásban, ennek következtében ezen tanulók számára a pandémiás időszakban nem került többletként kifizetés keresetpótló juttatás formájában. Összesen 8176 fő kapott a pandémiás időszakban, azaz 3 hónapon keresztül csökkentett keresetpótló juttatást, amely összesen 2.369.404.800.- forint többlet kiadást eredményezett mind az Európai Unió, mind a Magyar Állam számára. Ebből az összegből az országban az átlagos keresetpótló juttatás mértékével (80%, azaz 128.800.- forint) számítva, egy 3 hónapos Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzést 6132 fő számára lehetett volna oktatni, azaz új szakmához juttatni.

5.1.8.2. Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyéről szóló elemzés

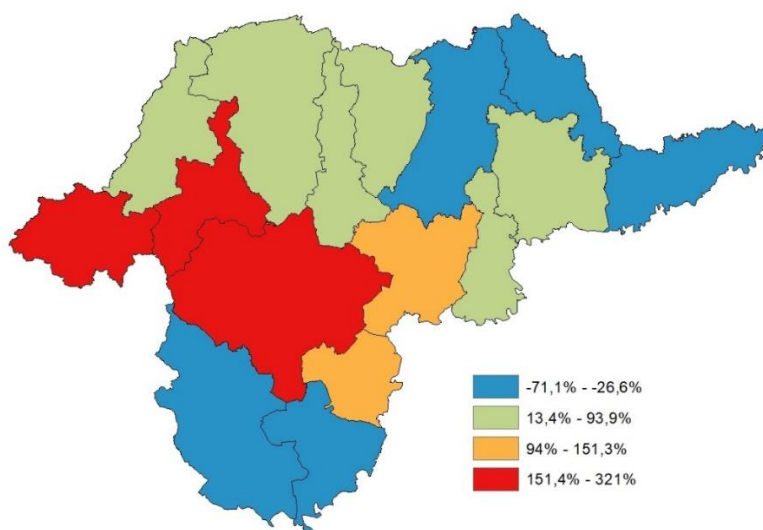
A vizsgált periódusban több mint 23 ezer fővel növekedett az álláskeresők száma az előző év azonos hónapjaiban mért adatokhoz képest. Míg egy évvel (2019) korábban folyamatosan csökkenő tendencia volt megfigyelhető a munkanélküliek létszámában a vármegyében, addig 2020-ban a koronavírus gazdasági hatására lineáris növekedést mutattak a létszámadatok. A vármegye álláskeresői létszáma a koronavírus okozta pandémiás időszak első hónapjában a 2019-es évhez képest még 0,9%-os csökkenést mutatott (46. ábra). A következő hónapokban a márciusi kedvező statisztika teljes mértékig megváltozott. Áprilisban a munkanélküliek száma az előző évhez képest 17,96%-al, májusban 23,18%-al, júniusban 25,66%-al növekedett. A négy hónap átlagos álláskeresői létszáma 2019-ben 37.016 fő volt, míg 2020-ban a koronavírus okozta elbocsátások miatt 42.993 főt eredményezett, amely 15,99%-os növekedést mutat.



46. ábra: A munkanélküliek számának alakulása Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében a koronavírus első hulláma alatt és egy évvel korábban (fő)

Forrás: Saját készítés (www.nfsz.munka.hu) alapján

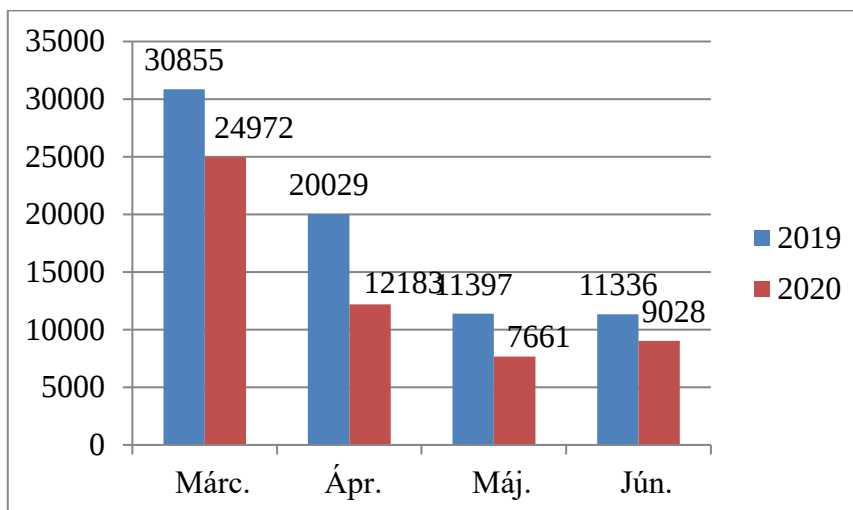
A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatai szerint Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye járásainak a 2019 márciusától júniusáig terjedő időszakhoz képest a következő év ugyanezen időszakában mért álláskeresői létszámai vegyes képet mutatnak. A vármegye öt járásában az előző évhez képest nagyarányú csökkenést eredményezett a pandémiás időszak. A Cigándi-, Gönci-, Mezőcsáti-, Mezőkövesdi- és a Sátoraljaújhelyi járást érintette pozitívan a koronavírus időszaka a munkanélküliek számának alakulása alapján. A legnagyobb visszaesés a Mezőkövesdi járásban volt, ahol 71%-al csökkent az álláskeresők száma. A vármegye többi járásában növekedett a munkanélküliek száma a vizsgált időszakban. A vármegye 6 járásában 13-43% közötti negatív változást indukált a koronavírus okozta gazdasági hatás. A további öt járásban (Szerencsi-, Tiszaújvárosi-, Miskolci-, Ózdi- és a Kazincbarcikai járás) 93-321% közötti növekedés következett be. A fenti adatokból kirajzolódik, hogy legnagyobb mértékben azokat a járásokat érintette a koronavírus negatív gazdasági hatása, ahol megtalálhatóak nagyvállalatok, nagy munkavállalói létszámmal (47. ábra).



47. ábra: A munkanélküliség alakulása a pandémiás időszak előző évhez viszonyított értékeihez képest Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében

Forrás: Saját szerkesztés (www.nfsz.munka.hu) alapján

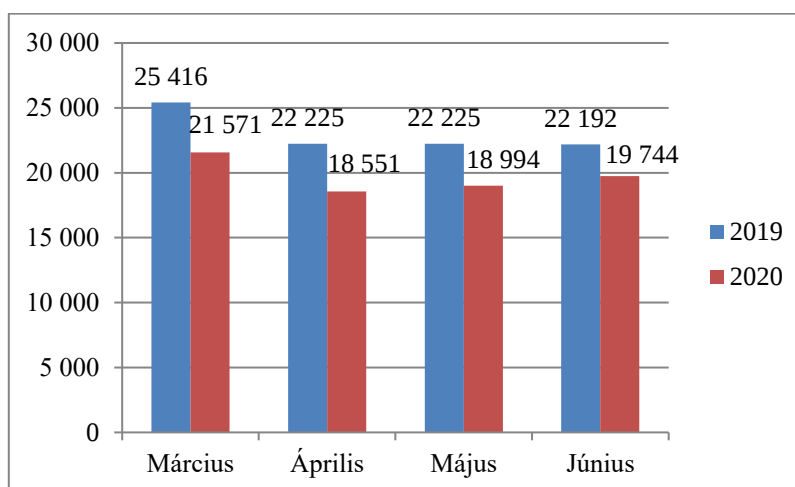
A nyilvántartásban szereplő összes üres álláshelyek számát tekintve 2019-ben nagyobb visszaesés volt, mint 2020-ban. 2019 márciusától júniusig terjedő időszakban a betöltetlen álláshelyek száma 35,73%-os visszaesést eredményezett, míg 2020 ugyanabban az időszakában 35,15%-os csökkenést mutatott. A koronavírus hatása tehát ebből a szempontból nem volt meghatározó jelentőségű az előző évhez képest. 2019-ben a vizsgált időszak alatt majd 20 ezerrel, 2020-ban közel 16 ezerrel csökkent a betöltetlen álláshelyek száma. A pandémiás időszakban hasonlóképpen csökkent a betöltetlen álláshelyek száma, mint az ezt megelőző évben (48. ábra). A járvány hatása hasonlóképpen érvényesült mind a munkáltatói, mind a munkavállalói szférában.



48. ábra: A betöltetlen álláshelyek száma Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében a koronavírus első hulláma alatt és egy évvel korábban

Forrás: Saját szerkesztés (www.nfsz.munka.hu) alapján

A közfoglalkoztatásban résztvevők száma a vármegyében az előző évhez képest csökkenést mutatott. A négy hónap átlagait tekintve 2019-ről 2020-ra 3299 fővel csökkent a közfoglalkoztatásban résztvevők száma Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében (49. ábra). A tendencia a vizsgált évek vizsgált periódusában is csökkenő volt, 2019 márciusa és júniusa között ez 12,6%-os csökkenést, míg 2020-ban 8,5%-os csökkenést jelentett, azonban az utolsó két hónapban már növekvő tendenciát mutatott.



49. ábra: A közfoglalkoztatásban dolgozók számának alakulása Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében a koronavírus első hulláma alatt és egy évvel korábban

Forrás: Saját készítés (www.kozfoglalkoztataskormany.hu) alapján

Magyarországon több mint egymillió ember vesz részt évente felnőttképzésben. Ennek a létszámnak a területi eloszlásában természetesen Budapest, mint főváros sokkal jelentősebb létszámot koncentrált, mint az ország vármegyéi. Az utóbbiak között Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében vettek részt a legtöbben felnőttképzésben és ezt követte Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye (8. táblázat).

8. táblázat: A felnőttképzésben résztvevők területi és támogatottsági eloszlása hazánkban (2019)

Képzés helyszíne (vármegye)	Összes felnőttképzésben résztvevő (fő)	Európai Unió által támogatott képzésben résztvevők (fő)	Európai Unió által támogatott képzésben résztvevők aránya
Baranya	39189	23597	60,21%
Borsod-Abaúj-Zemplén	69877	42611	60,98%
Budapest	359057	18829	5,24%
Bács-Kiskun	41475	17523	42,25%
Békés	26041	16273	62,49%
Csongrád-Csanád	33646	15433	45,87%
Fejér	35986	12381	34,41%
Győr-Moson-Sopron	59447	8693	14,62%
Hajdú-Bihar	58424	27055	46,31%
Heves	23765	9877	41,56%
Jász-Nagykun-Szolnok	27238	14037	51,53%
Komárom-Esztergom	23329	6792	29,11%
Nem besorolható	1162	21	1,81%
Nógrád	17972	11445	63,68%
Pest	45590	12281	26,94%
Somogy	24816	15324	61,75%
Szabolcs-Szatmár-Bereg	72277	54660	75,63%
Tolna	16283	7965	48,92%
Vas	23664	8399	35,49%
Veszprém	25044	10572	42,21%
Zala	22428	14653	65,33%
Összesen	1046710	348421	33,29%

Forrás: Saját készítés (www.osap.mer.gov.hu) alapján

Az országban a képzésekhez vetített támogatás aránya átlagosan 33,29%. A fővárosban volt a legkevesebb Európai Unió által támogatott képzés, a legtöbb pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében. Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében azért volt több résztvevő 2019-ben, mert az Európai Unió által támogatott képzésekben majd 12 ezer fővel többen vettek részt, mint Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében. Összességében elmondható, hogy az Európai Unió által támogatott képzések, azon vármegyékben volt fajsúlyos, amelyek rossz gazdasági helyzetben voltak. Ebből is látszik az Európai Unió törekvése, hogy a rossz gazdasági mutatókkal rendelkező térségeket támogatja leginkább és nem azokat támogatja, ahol nincs akkor szükség a beavatkozásokra.

Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében 105 darab tanfolyam került felfüggesztésre, amelyből 71 darab képzés szerepelt az Országos Képzési Jegyzékben. A 105 darabképzésben összesen 1685 fő vett részt, amelyből OKJ-s képzésen résztvevők száma 1213 fő volt, ilyen képzések a Szociális

szakgondozó, Élelmiszer-, vegyi áru eladó, parkgondozó és virágkötő. A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által indított képzéseken is megfigyelhető, hogy sokkal inkább előnyben részesítik a szakmát adó képzéseket, hisz a képzések számának 67 százaléka, az összes képzésen résztvevők számának 71,9%-a szakmai képzésekhez kötődött. A fenti adatok alapján és véleményem szerint, munkaerő-piaci szempontból egy új szakma elsajátítása nagyobb arányban segít visszakérülni a foglalkoztatásba, mint egy tréningen, általános felnőttképzésben való részvétel. Hazánkban az elmúlt 10 évben támogatott OKJ-s szakmai képzésen résztvevők száma 348.173 fő volt, Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében pedig 45380 fő. Az országban támogatott felnőttképzésben résztvevők 16,3%-a, a vármegyében ez az arány 16,9%, ami meghaladja az országos átlagot. A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal gondolkodásmódja erősen munkaerő-piaci szemléletű, hisz minden egyes felnőttképzési statisztikai adatot összehasonlítva a vármegye az élmezőnyben van, jóval megelőzi a képzések tekintetében az országos átlagot.

A Kormány által elrendelt digitális formában való oktatás a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által indított képzéseket nem érintette, hisz a Korm. rendelet alapján a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény (a továbbiakban: Flt.) 14. § (1) bekezdése, valamint 14/A. §-a szerinti képzések felfüggesztésre kerültek, nem lehetett folytatni ezeket a tanfolyamokat.

A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal döntése szerint a pandémiás időszakban a képzéseken résztvevők keresetpótló támogatása a hatályos minimálbér 60 százaléka volt, azaz 96.600 Ft/hó. A képzések 2020. március 27. napi hatállyal került felfüggesztésre és a 282/2020. Kormány rendelet módosításával 2020.06.18. napjával a képzések személyes jelenléttel újra elindíthatóak lettek.

A képzésen résztvevők a keresetpótló juttatás révén jelentősen több anyagi támogatásra tettek szert a pandémiás időszak alatt, hisz minden egyes résztvevő a képzés nélkül töltött három hónap alatt 96.600 Ft/hó juttatásban részesültek, azaz a fejenként majd 300.000 forint plusz jövedelemre tettek szert.

Az Európai Uniónak, az államnak és a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatalnak a koronavírus okozta leállás havonta 162.771.000 forintjába került. Az egész pandémiás időszakot vizsgálva ez az összeg megközelítette 489 millió forintot.

Amennyiben a fenti összeget más képzésekre fordíthatott volna a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal, abban az esetben 6 hónapos Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzéseket átlagos 15 fős csoporttal összesen 48 képzést indíthatott volna el, azaz több mint 720 főnek új szakmát tudott volna biztosítani ebből az összegből, ha a Kormányhivatalok által finanszírozott képzéseken is bevezethették volna a digitális oktatási formát.

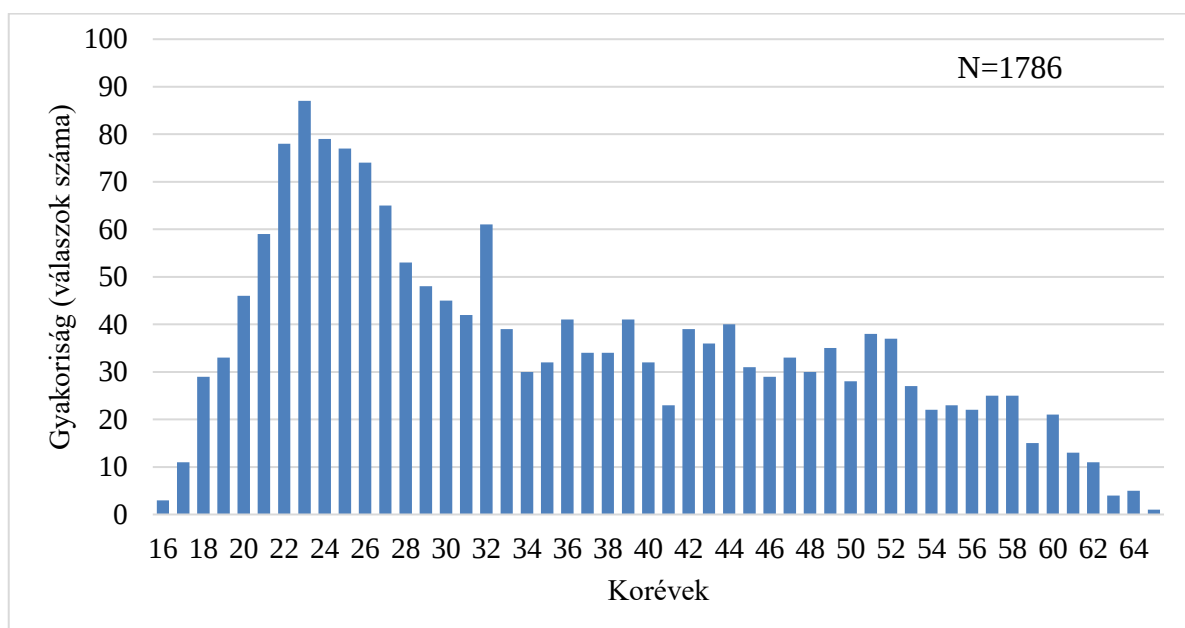
5.2. Primer kutatás

5.2.1. A kérdőíves vizsgálati minta főbb jellemzői

A kérdőívet kitöltők 84,7%-a nő, akik emiatt egyértelműen felülreprezentáltak a mintában. Ez ugyanakkor arra is rámutat, hogy társadalmi és családi okokra visszavezethetően a nők sokkal nagyobb arányban vesznek részt az álláskeresőknél szóló képzéseken, hiszen a felkeresett képzési helyeken minden egyes tanulót megkérdeztem. A válaszadók neme és a lakhelyének településkategóriája között nem mutatkozott jelentősebb különbség, azonban a képzési helyszínek tekintetében nagyon markánsan kirajzolódott, hogy a férfiak a községekben vettek részt magasabb arányban ($\chi^2 = 42,737$; $df=3$; $p=0,000$). A legmagasabb iskolai végzettségek tekintetében a nők és

a férfiak különbségeként mutatkozott, hogy míg az utóbbiak esetében a befejezetlen általános iskolai tanulmányok voltak felülreprezentáltak, addig a nők esetében a befejezett általános iskolai végzettséggel rendelkezők domináltak. Az ennél magasabb iskolai végzettség összességében alacsonyabb arányt képviselt és minimális eltérés volt mérhető ($\chi^2 = 32,907$; $df=4$; $p=0,000$).

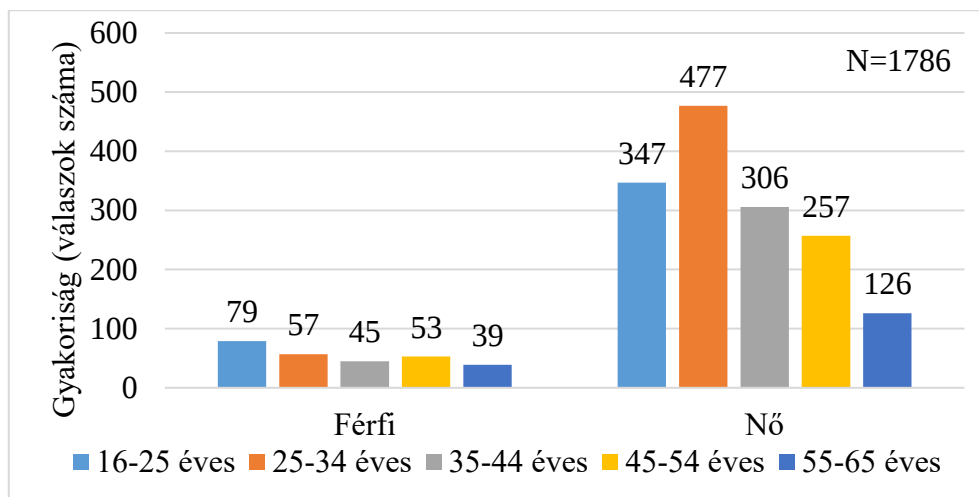
A válaszadók életkorára koréves bontásban kérdeztem rá, a megkérdezett 1786 fő átlagéletkora 35,5 év, közülük a legfiatalabb 16 éves, a legidősebb pedig 65 éves volt. Az 17-62 év közötti korosztályon belül minden egyes korévhez kapcsolható válaszadók száma meghaladja a tíz főt (50. ábra).



50. ábra: A kérdőíves vizsgálat válaszadóinak megoszlása korévek alapján (fő)

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2019-2021) alapján saját szerkesztés.

A válaszadók nemének az életkorral történő összehasonlításához keresztábra elemzést használtam, a koréveket öt korcsoportba sorolva. A válaszadók száma minden kombinált kategóriában elért legalább 39 főt még a férfiak körében is, akik sokkal kisebb létszámmal kerültek be a vizsgálatba. Miközben a férfiaknál a 16-25 éves korcsoport volt a legnagyobb létszámú, addig legtöbb nő a 25-34 éves korcsoportba tartozott (51. ábra). A nők szempontjából ez a korosztály az, akik a korai gyermekvállalást követően alacsony iskolai végzettség és munkatapasztalat hiánya okán nem tudnak belépni munkaerőpiacra. Mindkét nem esetében a nyugdíjhoz közel álló (55-65 éves) korcsoportból vettek részt a legkevesebben az álláskeresőknél szóló felnőttképzésekben, ami magyarázható a munkaerőpiacon még potenciálisan aktív évek alacsony számával. A két nem válaszadóinak koreloszlása alapján a Pearson-féle Khi négyzet próba markáns eltérést mutatott ($\chi^2 = 23,582$; $df=4$; $p=0,000$).

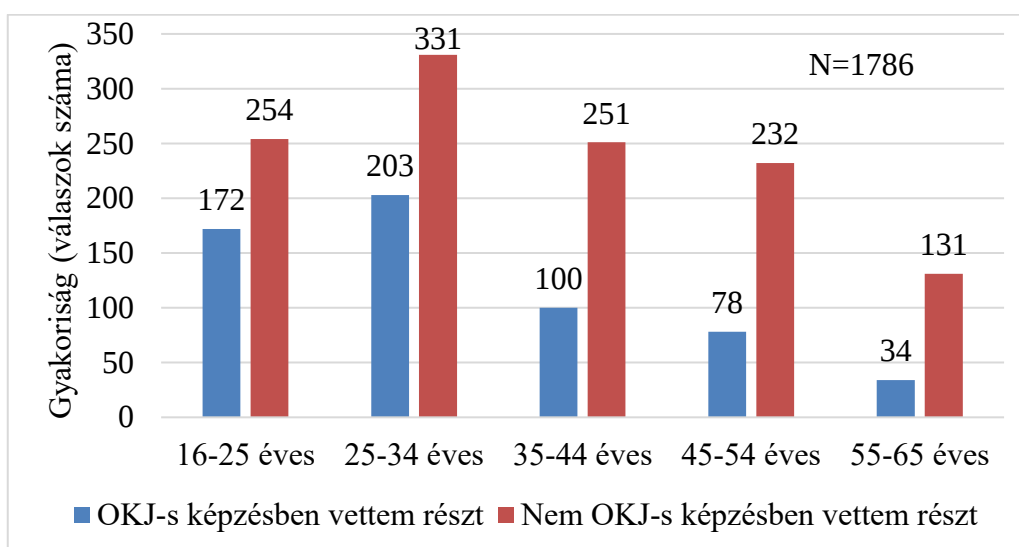


51. ábra: A vizsgálatba vont tanulók neme és életkora közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2019-2021) alapján saját szerkesztés.

A válaszadók életkora alapján a mintában eltérő térbeli és településhierarchia szerinti sajátosságok tapasztalhatók. Amíg a fiatalok és az idősebbek a községekben élnek magasabb arányban, addig a középkorosztály a városokban felülreprezentált. Térségi összevetésben elmondható, hogy a 34 év alatti korosztály legmagasabb arányban a komplex programmal fejlesztendő járásokban képviselte magát. Az autópálya elérhetőséggel bíró járásokban a 35 év feletti korosztály volt felülreprezentált. Miközben Miskolcon leginkább az idősebb korosztály felülreprezentált, addig a vármegyeszékhely agglomerációjában élők esetében a 35 éven aluliak voltak jelen magasabb arányban, hasonlóképpen a határ menti külső periféria területekhez.

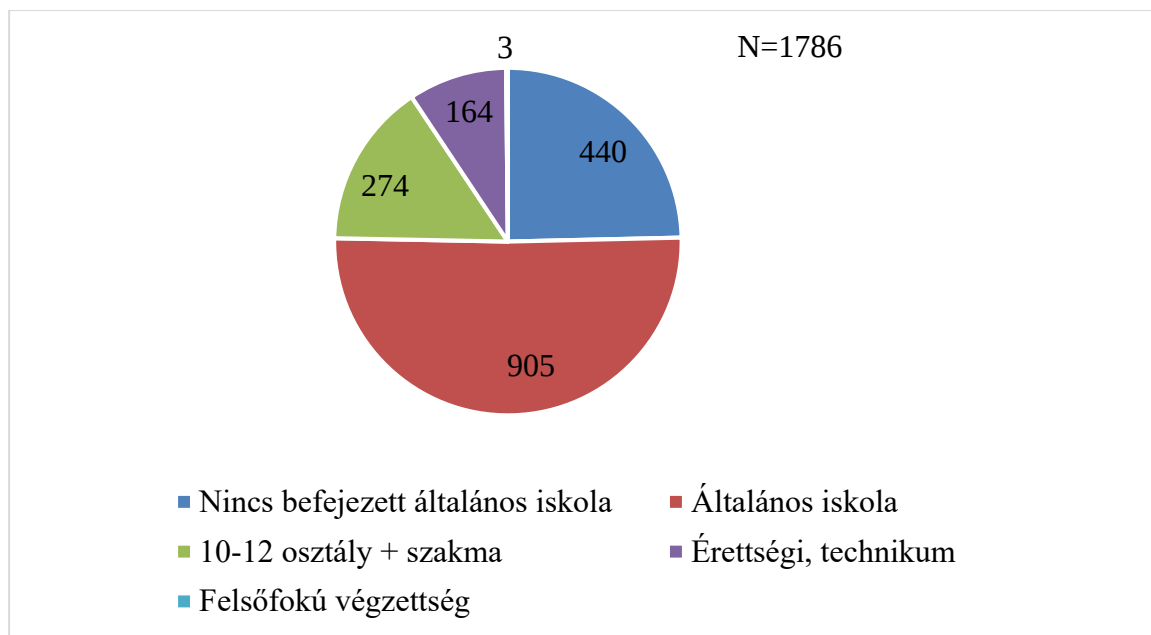
A legjelentősebb munkaerő-piaci potenciállal a fiatalabb korosztályok rendelkeznek. A szakmai képzésekbe bevont álláskeresőket tekintetében ez látszik, hiszen a 35 év alattiak kerültek be nagyarányban ezekre a képzésekre (52. ábra). A 35 éves kortól idősebb korosztályok esetében kimutatható, hogy az életkor növekedésével szinte párhuzamosan csökken az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzéseken résztvevők aránya ($\chi^2=39,931$; $df=4$; $p=0,000$). A 35 éves alatti korcsoportokba tartozók 39,1%-vett részt szakmai képzéseken, míg az ettől idősebb korcsoportokban csupán 24,6%-os ez az arány.



52. ábra: A vizsgálatba vont tanulók életkora és az OKJ-s képzés közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2019-2021) alapján saját szerkesztés.

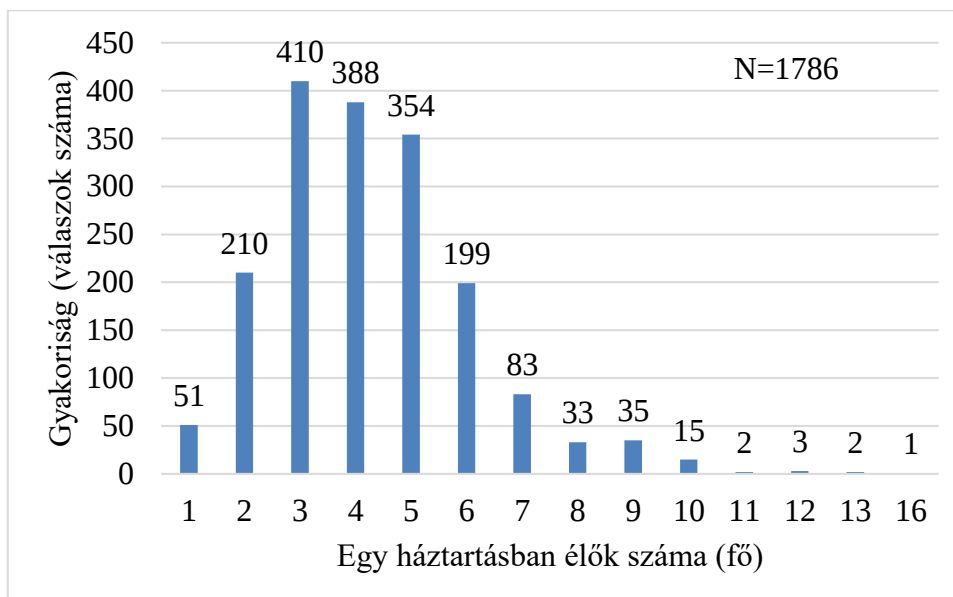
Az iskolai végzettséget tekintve a válaszadók 75,3%-a legfeljebb az általános iskola nyolc osztályát vagy annál kevesebbet végzett, utóbbiak aránya a mintában 24,6% volt (53. ábra). A befejezett általános iskolai végzettséggel sem rendelkezők jelenléte a 35 év feletti korosztályban volt inkább jellemző. A megkérdezettek 51,1%-a nem rendelkezik semmilyen szakmával, szakképesítéssel, ami alapvetően megnehezíti számukra a munkaerőpiacra való visszakerülést vagy egyáltalán az első belépést. Három fő szerepelt a mintában, akik rendelkeztek felsőfokú végzettséggel, akik a vármegyeszékhelyen vagy egyéb városi jogú településen éltek. A Miskolcon élőknél nem fordult elő, hogy ne rendelkezzenek befejezett általános iskolai végzettséggel. A szakmával és az érettséggel rendelkezők jellemzően városokban éltek, azonban Miskolc markánsan kedvezőbb képet mutatott a többi várossal szemben.



53. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső legmagasabb iskolai végzettség szerinti csoportosítása

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2019-2021) alapján saját szerkesztés.

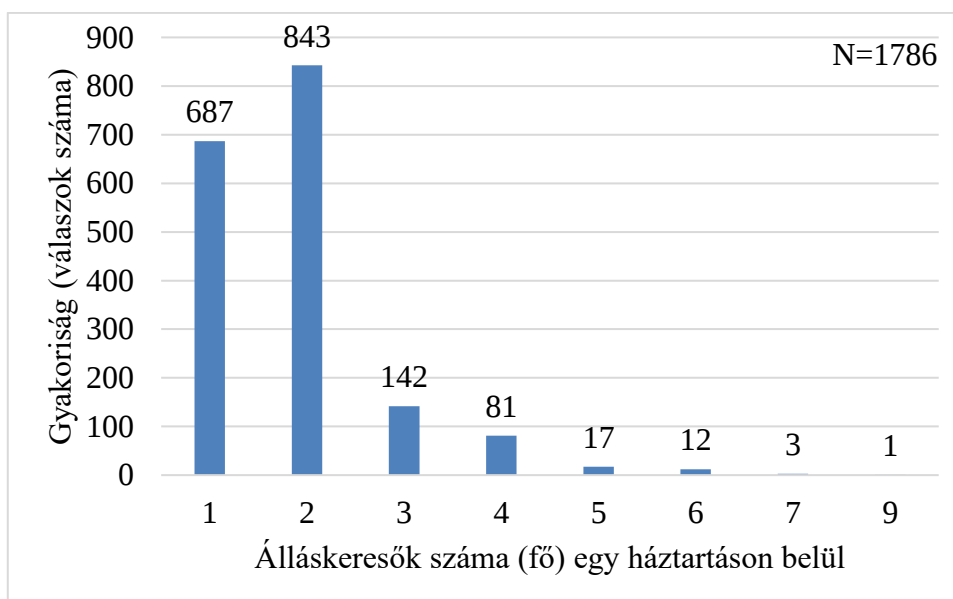
A kutatásba bevont álláskereső átlagosan 4,3-an éltek egy háztartásban. A válaszadók közül a legtöbben hárman élnek egy háztartásban (22,9%), emelett azonban egészen magas (10 fő vagy több) értékek is megtalálhatók a mintában. Mindössze 2,8% azoknak a résztvevőknek az aránya, akik egyedül élnek és csak magukról kell gondoskodniuk (54. ábra).



54. ábra: A vizsgálatba vont álláskeresőkkal egy háztartásban élő személyek száma

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2019-2021) alapján saját szerkesztés.

A háztartások anyagi helyzetét jól mutatja, hogy a legtöbb háztartásban (47,2%) két fő álláskereső is jelen van (55. ábra), a válaszadók 14,3%-a ennél is nagyobb értéket adott meg és összesen 33 olyan választ is kaptam, ahol az egy háztartásban élő álláskeresők száma meghaladta az öt főt (a legmagasabb válaszérték erre a kérdésre kilenc fő volt). A kutatás által érintett háztartásokban az álláskeresők részaránya 43,4%.

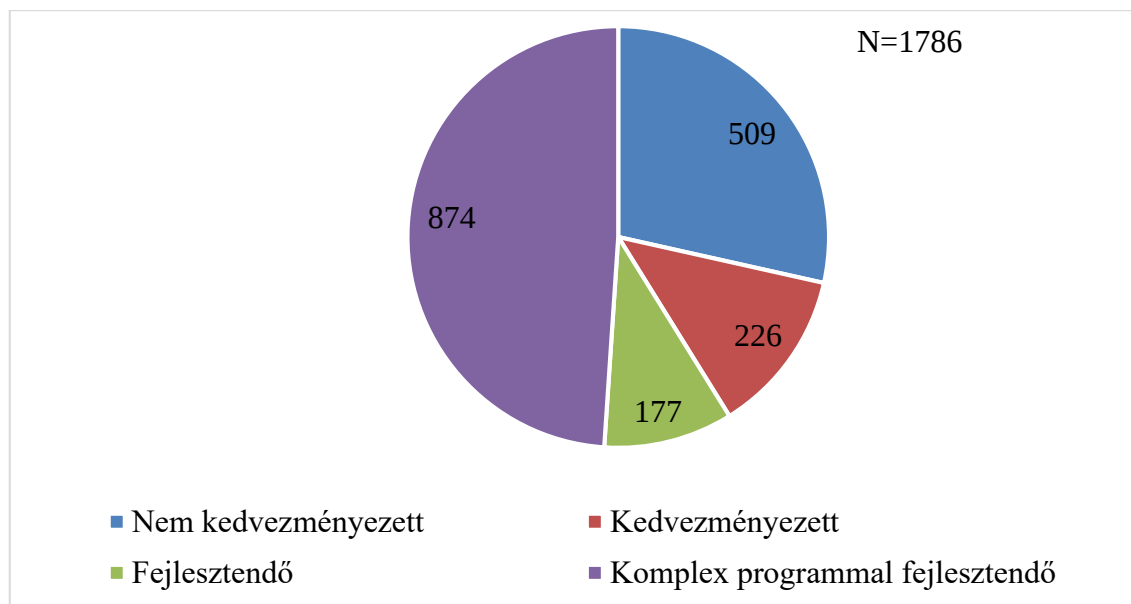


55. ábra: A vizsgálatba vont álláskeresőkkal egy háztartásban élő álláskeresők száma

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2019-2021) alapján saját szerkesztés.

A 290/2014. (XI. 26.) Kormányrendelet a kedvezményezett járások besorolásáról szerint négy kategóriába (nem támogatott járások, kedvezményezett járások, fejlesztendő járások és a komplex programmal fejlesztendő járások) sorolták be hazánk járásait. A kutatásban résztvevők 28,5%-a nem támogatott járásokban élt, ezek a járások Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében a Miskolci járás és a Tiszaújvárosi járás (56. ábra). A megkérdezettek 12,7%-a kedvezményezett járásokban

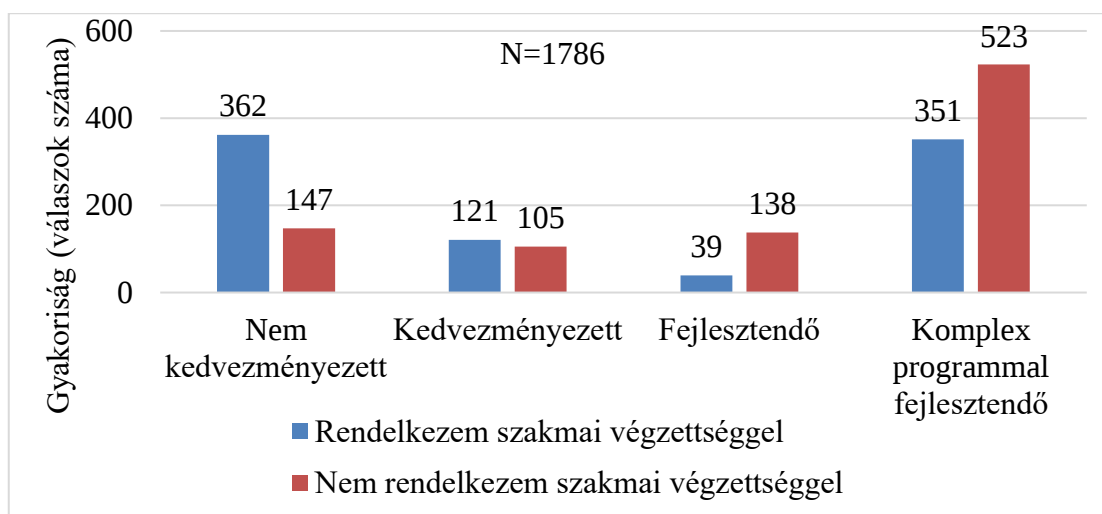
élt (Kazincbarcikai járás, Mezőkövesdi járás, Sárospataki járás, Sátoraljaújhelyi járás és Tokaji járás), 9,9%-uk fejlesztendő járásban (Szerencsi járás) élt, míg 48,9%-uk komplex programmal fejlesztendő járásban (Cigándi járás, Edelényi járás, Encsi járás, Gönci járás, Mezőcsáti járás, Ózdi járás, Putnoki járás és Szikszói járás) lakott.



56. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső lakóhely szerinti járási besorolás kategóriája

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2019-2021) alapján saját szerkesztés.

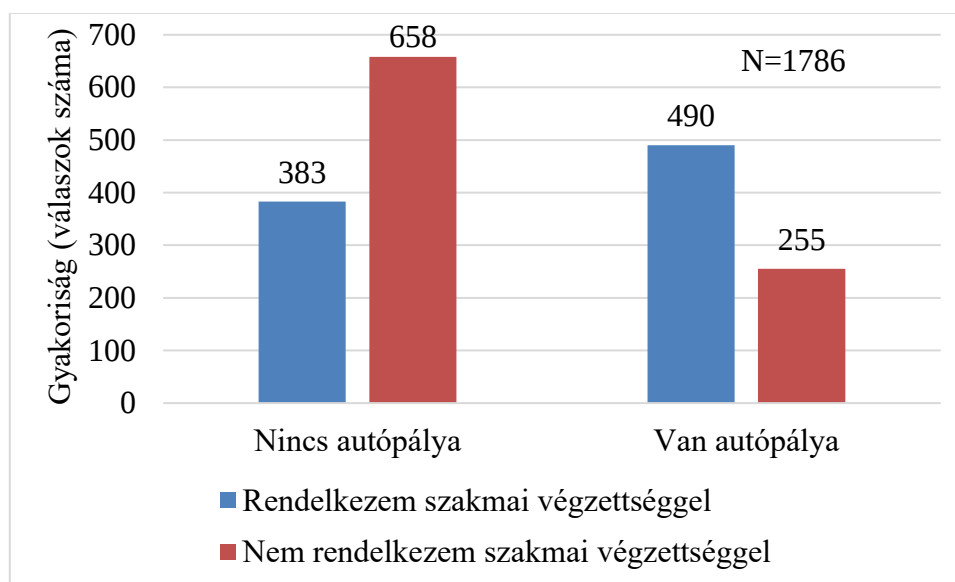
A legmagasabb iskolai végzettség alapján a komplex programmal fejlesztendő járásokban élnek a legnagyobb arányban az alacsonyabb iskolai végzettségű álláskereső, míg jellemzően a nem kedvezményezett járásokban vannak jelen az érettségivel rendelkezők ($\chi^2 = 135,382$; $df=12$; $p=0,000$). A nem kedvezményezett járásokban kerültek be a mintába a legmagasabb arányban (71,1%) a szakmai végzettséggel rendelkezők (57. ábra). A gazdaságilag gyengébben teljesítő járásokban (fejlesztendő járások és komplex programmal fejlesztendő járások) nagyobb arányban éltek olyan álláskereső, akik nem rendelkeztek szakmai végzettséggel ($\chi^2 = 180,365$; $df=3$; $p=0,000$).



57. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső lakóhely szerinti járási besorolás kategóriája és a szakmai végzettséggel rendelkezők közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2019-2021) alapján saját szerkesztés.

A vizsgálat időpontjában Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az M30-as autópálya szakasza még csak Miskolc északi részéig készült el, így csak azokat a településeket érintette autópálya, amelyek az M3-as és az M30-as fentebb említett szakasza mentén helyezkednek el. A megkérdezett álláskereső 58,3%-nak lakhelyét nem érintette az autópálya. A legmagasabb iskolai végzettség és az autópálya meglétének kapcsolatából kirajzolódott, hogy az autópálya megléte nagyban befolyásolja a legmagasabb iskolai végzettség mértékét. Azokon a településeken, ahol megtalálható az autópálya ott vannak nagyobb arányban a szakmával rendelkezők, az érettségizettek és az attól magasabb fokú tanulmányokkal rendelkezők. Az autópálya hiánya az általános iskolai végzettségűeknél és az annál alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők esetében negatívan hatott. Az általános iskolai végzettségűek 62,2%-a, míg az ettől is alacsonyabb iskolai végzettségűek 68,8%-a élt olyan településen, ahol nem található meg az autópálya ($\chi^2=105,994$; $df=4$; $p=0,000$). A szakmai végzettség és az autópálya megléte között erős kapcsolat lelhető fel ($\chi^2=145,951$; $df=1$; $p=0,000$). A megkérdezett álláskereső, akik lakóhelyének közelében megtalálható az autópálya 56,1%-a rendelkezik szakmai végzettséggel, míg azokon a településeken, ahonnan távolabb esik az autópálya, az ott élő álláskereső 72,1%-a nem rendelkezik szakmát igazoló iskolai végzettséggel (58. ábra).

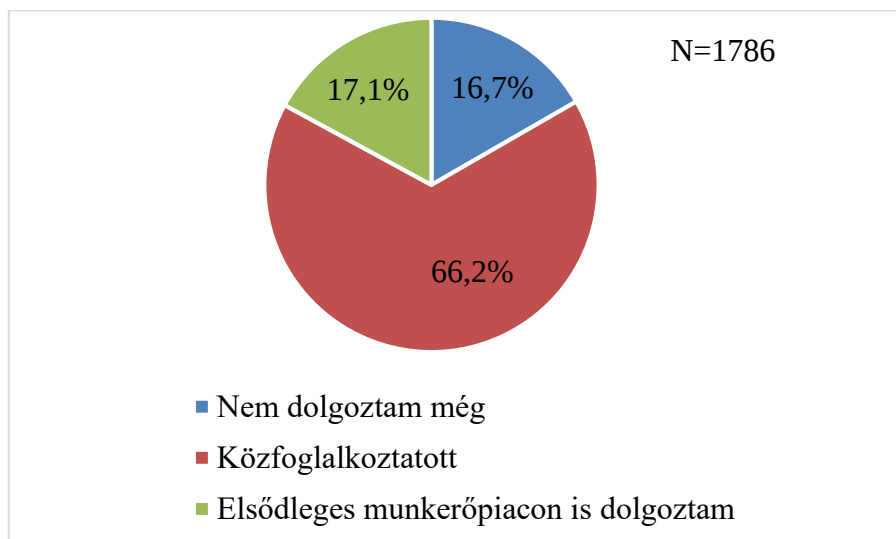


58. ábra: A szakmai végzettséggel rendelkezők és a lakóhely járásának autópályával történő érintettsége közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2019-2021) alapján saját szerkesztés.

5.2.2. A vizsgálatba vont tanulók tapasztalatai a munkaerőpiacon és a támogatott felnőttképzésben

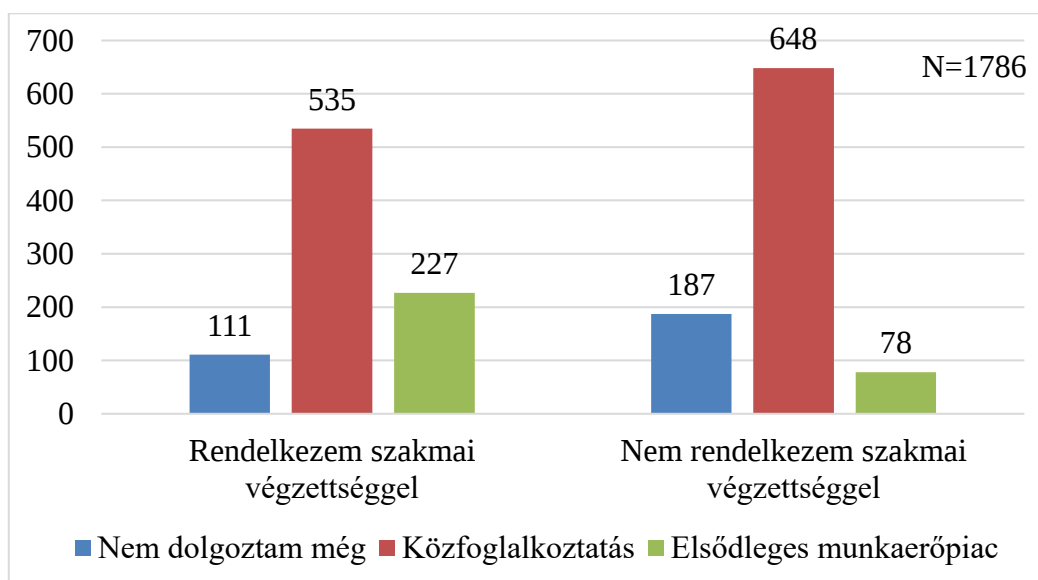
A vizsgálatba vont tanulók legmagasabb iskolai végzettségének értékelése során már jeleztem, hogy a kedvezőtlen adatok a munkaerőpiacon nem kecsegtetnek jó kilátásokkal. A megkérdezettek 16,7%-a hivatalosan még soha nem dolgozott a vizsgálatot megelőzően. A válaszadók döntő többsége (66,2%) pedig csak a közfoglalkoztatás keretében szerzett korábban munkatapasztalatokat (59. ábra). A tételesen megjelölt munkakörök száma a további válaszadók körében meghaladta a hatvanat, azonban számos munkakört csak egy-egy válaszadó említett meg. A válaszok száma mindössze négy esetben haladta meg az ötöt: operátor (20 fő), takarító (13 fő), eladó 11 fő) és varrónő (7 fő). A közfoglalkoztatást és korábbi munkatapasztalat hiányát megjelölő válaszadó meghatározó csoportjai mellett kördiagramomon összevonva szerepeltettem minden olyan válaszadót, akinek korábban a hagyományos értelemben vett állása is volt.



59. ábra: Az álláskeresőknél szóló felnőttképzésben résztvevők korábbi munkatapasztalatai (fő kategóriák)

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

A megkérdezettek 48,8%-a nem rendelkezik szakmai végzettséggel. Alapvetően a képzésekbe való jelentkezés előtt a megkérdezett álláskereső 26,5%-a rendelkezett szakmai végzettséggel, a képzések után ez az arány megnövekedett 51,2%-ra. A mintában szereplő azon személyeknek, akik nem dolgoztak még egyik munkaerő-piaci szektorban sem 62,7%-uk nem rendelkezik szakmai végzettséggel (60. ábra). A közfoglalkoztatásban munkát vállalók 70,9%-a nem rendelkezik szakmai végzettséggel, ellenben az elsődleges munkaerőpiacon korábban már munkát vállalók 74,4%-a legalább szakmai végzettséggel rendelkezik ($\chi^2=102,122$; $df=2$; $p=0,000$).

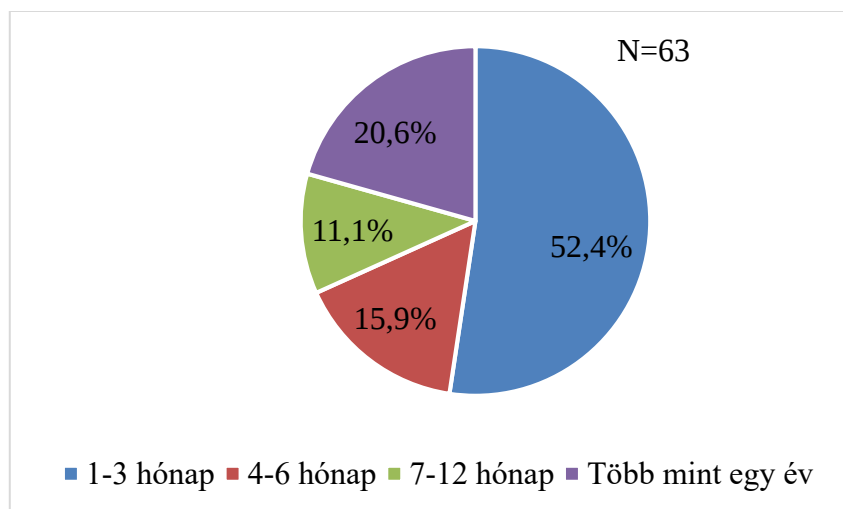


60. ábra: A szakmai végzettség és munkatapasztalat közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

A megkérdezés időpontjában a támogatott felnőttképzésben tanulók 14%-a már legalább a harmadik hasonló tanfolyamon vett részt, azonban a válaszadók 3%-a esetében ez a szám elérte vagy meghaladta az ötöt. A képzések sikerességére munkaerő-piaci szempontból leginkább az új képesítés és kompetenciák segítségével történő elhelyezkedési aránnyal mutathatunk rá. A megkérdezetteknek azonban 96,3%-a azt válaszolta, hogy egyáltalán nem tudta munkaerő-piaci

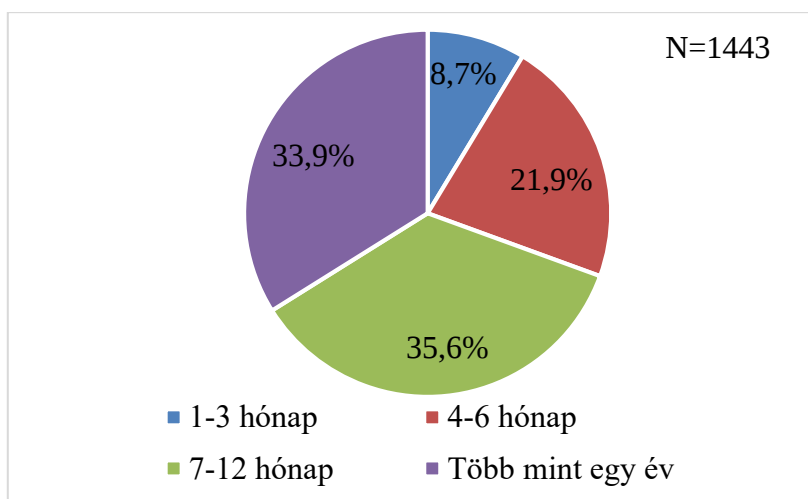
szempontból kamatoztatni a korábbiakban megszerzett új szakképesítését. A maradék 3,7% ugyanakkor, ha átmenetileg is (ez a mintavétel sajátosságaiból is adódik) el tudott helyezkedni az új végzettség megszerzése révén. Az elhelyezkedés időlegességére mutat rá, hogy az új szakképesítéssel munkába állók 52,4%-a legfeljebb három hónapig tudott foglalkoztatott maradni, miközben 20,6%-uk egy éven túl is megőrizte állását (61. ábra).



61. ábra: Felnőttképzés sikeres elvégzésével elhelyezkedés időtartama az elsődleges munkaerőpiacon

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

A képzéseken résztvevők 80,2%-a dolgozott már közfoglalkoztatottként, ami a minta szempontjából egyértelműen a legfontosabb munkatapasztalatot jelenti. A legtöbben (35,6%) 6-12 hónapig dolgoztak közmunkaprogram keretében, 33,9%-uk viszont egy évnél hosszabb időintervallumot jelölt meg. Meg kell jegyezni, hogy a városi lakosság körében sokkal kisebb volt a korábban közfoglalkoztatásban dolgozók aránya, arányaiban többen voltak azok, akik egyáltalán nem rendelkeztek munkatapasztalattal (62. ábra).

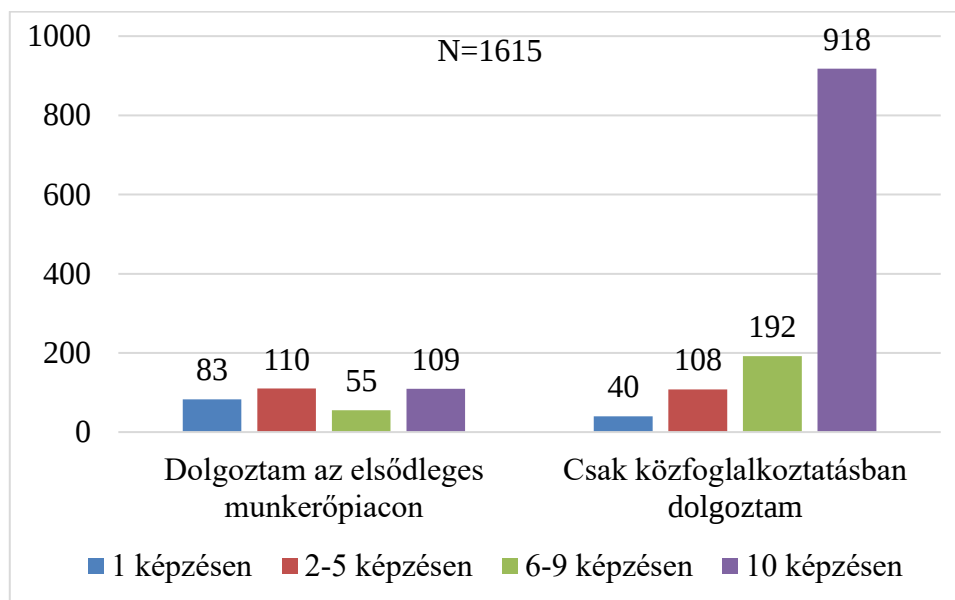


62. ábra: Közfoglalkoztatásban töltött időszak hossza a megkérdezettek körében

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

A megkérdezettek között azok, akik már szereztek munkatapasztalatot az elsődleges munkaerőpiacon arányaiban rövidebb idejű képzéseken vennének részt a jövőben ($\chi^2=9,703$; $df=2$; $p=0,008$), vagyis körükben sokkal inkább megjelenik annak szándéka, hogy a versenyszférában ismég mérettebbé magukat. A jövőbeni képzési részvételi lehetőségek számát tekintve sem a

„minél több – addig is védett vagyok” szempont volt a meghatározó, amely miatt a közmunkán kívüli munkatapasztalatok nem rendelkező személyek szinte gondolkodás nélkül megjelölték akár 10 további képzés elvégzésének lehetőségét ($\chi^2=327,621$; $df=3$; $p=0,008$) (63. ábra). A közfoglalkoztatásban végzett munkához képest a képzéseken való részvétel kedvezőbb alternatívának bizonyul, és gyakran magasabb bevételt eredményezhet. Ennek megfelelően a primer munkaerőpiacon már tapasztalt álláskeresők kisebb arányban tekintenek megélhetési forrásként a képzésekkel együttjáró keresetpótló juttatásra is ($\chi^2=40,585$; $df=1$; $p=0,000$).

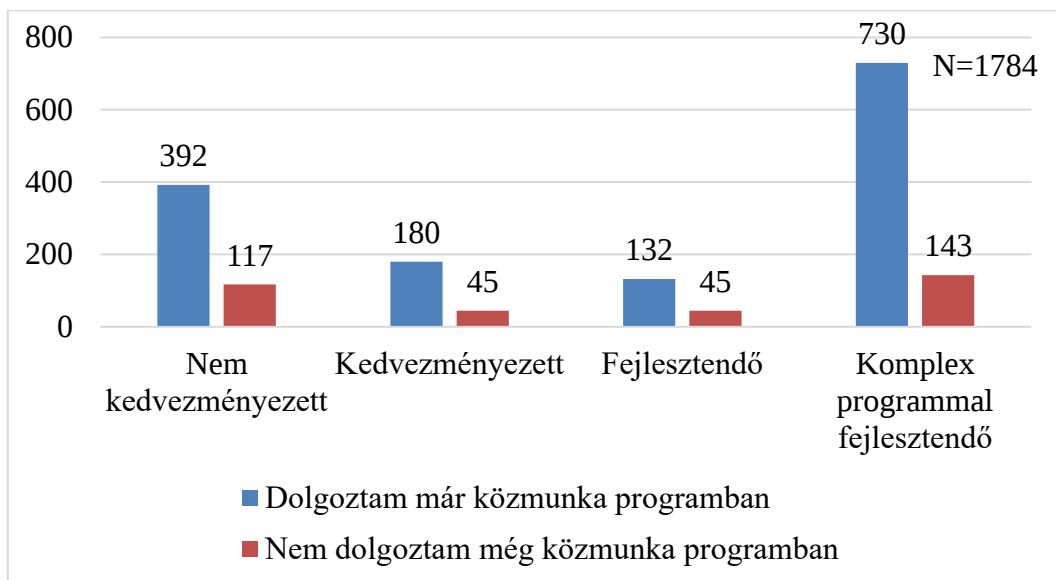


63. ábra: Kapcsolat az elsődleges munkaerőpiacon szerzett tapasztalat és a képzéseken való részvételi lehetőségek kiaknázásának szándéka között

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

A képzések sikeres elvégzése kulcsfontosságú a munkaerőpiacra történő visszakerüléshez. A megkérdezettek 13,5%-a nem végzett el sikeresen minden olyan képzést, amelyre jelentkezett álláskereső státusza alatt. A képzésből való kilépés számos okból történhet, pl. betegség-, munkába állás-, a megengedett hiányzás túllépése miatt. A nem kedvezményezett járás lakói között volt arányaiban a legmagasabb (17,9%) azok aránya, akik nem végezték el az álláskeresőknak szóló képzéseket. Ezeken a területeken magasabb arányban képesek munkába állni, hiszen itt fellelhetőek a multinacionális vállalatok ($\chi^2= 13,111$; $df=3$; $p=0,004$).

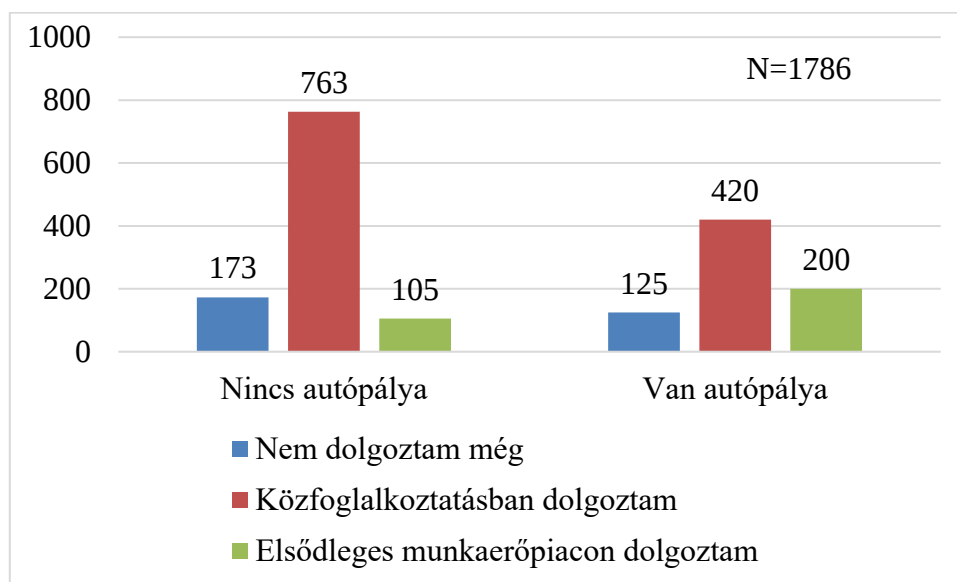
A közfoglalkoztatás számos területen fő foglalkoztatóként jelent meg a vármegye magas munkanélküliséggel küzdő térségeiben. A komplex programmal fejlesztendő járásokban a megkérdezettek 83,6%-a volt már foglalkoztatva a másodlagos munkaerőpiacon (64. ábra). Azonban a többi járáskategóriában is 74% feletti arányban mutatkozik meg a közfoglalkoztatás fontossága korábbi munkatapasztalatként az álláskeresők körében ($\chi^2= 13,269$; $df=3$; $p=0,004$).



64. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső lakóhely szerinti járási besorolás kategóriája és a közfoglalkoztatásban munkát végzettek közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

Az elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedésre jelentős hatással van az álláskereső korábbi munkatapasztalata. A megkérdezettek közül azok a személyek, akik egyáltalán nem dolgoztak még egyik munkaerő-piaci szektorban sem nagyobb arányban éltek olyan településen, ahol nincs jelen az autópálya. Ez igaz volt a közfoglalkoztatásban tapasztalatot szerzőkre is, hiszen 64,5%-uk szintén olyan településen élt, ahol nem halad el autópálya (65. ábra). Ellenben az elsődleges munkaerőpiacon munkát vállaltak többségében (65,6%) autópályával érintett településen éltek ($\chi^2=90,192$; $df=2$; $p=0,000$).

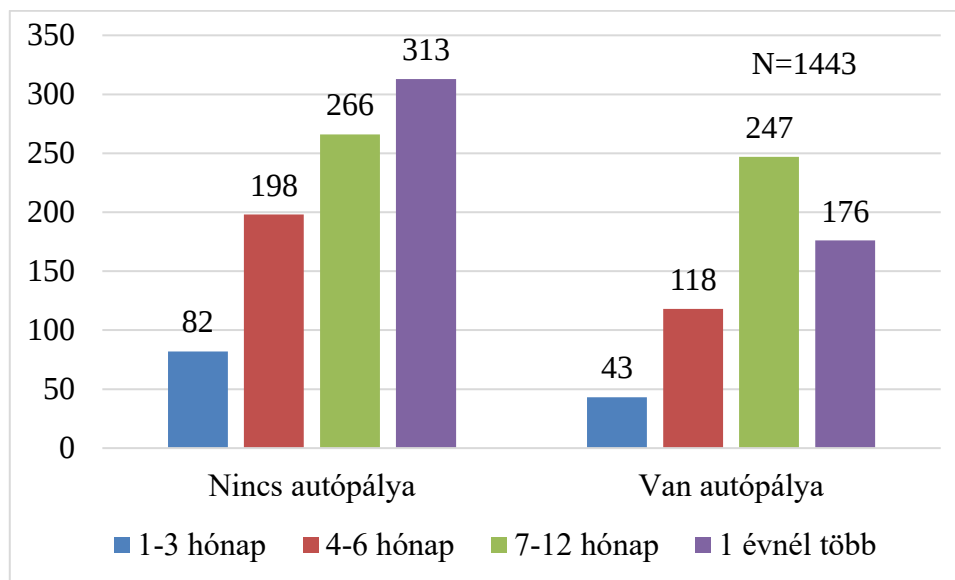


65. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső lakóhely járásának autópályával történő érintettsége és a korábbi munkatapasztalat közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

A közfoglalkoztatásban töltött idő is hatással van az elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedésre. Azok a személyek, akik egy évnél tovább "beragadnak" a közmunka programba, nehezen tudnak továbblépni az elsődleges munkaerőpiacra. A megkérdezettek 69,4%-a 7 hónapnál

hosszabb időt töltött közfoglalkoztatásban, ezen belül egy évnél több időt a válaszadók 33,9%-a volt foglalkoztatott a másodlagos munkaerőpiacon (66. ábra). Az autópálya és a közfoglalkoztatásban eltöltött idő között összefüggés volt kimutatható a mintában ($\chi^2=19,819$; $df=3$; $p=0,000$). Az autópályával érintett településeken kevesebb időt töltenek közfoglalkoztatásban, ennek következtében hamarabb találnak munkát az elsődleges munkaerőpiacon.



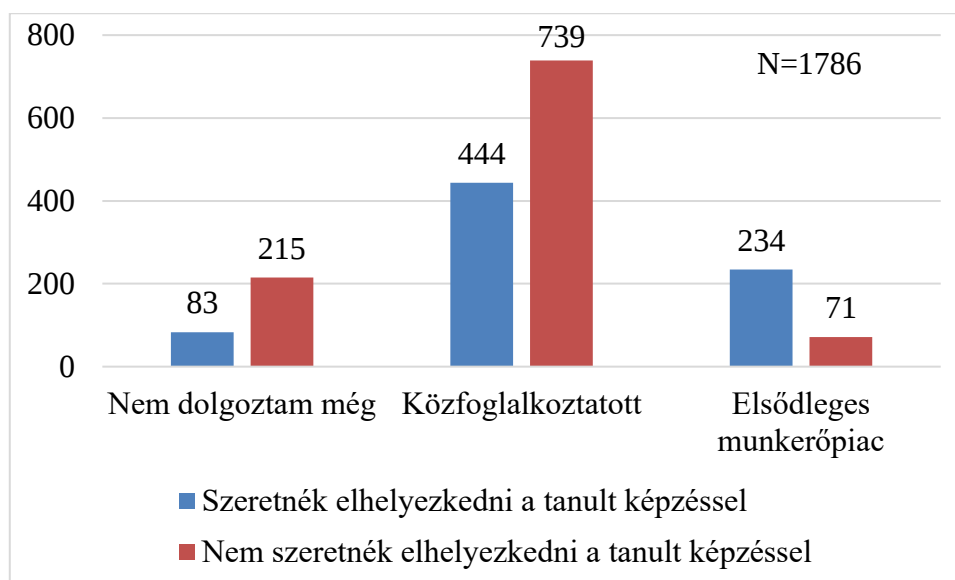
66. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső lakóhely járásának autópályával történő érintettsége és a közfoglalkoztatásban eltöltött idő közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

A megkérdezettek 86,3%-a 1-2 darab álláskeresőnek szóló támogatott képzésen vett részt, 3-5 darab képzésen vett részt a válaszadók 10,9%-a, míg ötnél több képzésen csupán 2,6%-uk vett részt eddigi élete során. Az autópálya nagyban megkönnyíti a közlekedést egy-egy képzésre való bejáráshoz, történjen az személygépjárművel vagy tömegközlekedéssel egyaránt. Az öt képzésnél kevesebben résztvevők számánál kevesebben voltak, azok akik autópályával érintett településen élnek, ellentétben az ötnél több képzésen résztvevőknél ott azon településen élők domináltak, amelynek közvetlen közelében áthalad az autópálya ($\chi^2=11,665$; $df=3$; $p=0,009$).

A mintában szereplő azon személyek, akik nem dolgoztak még életük során, alapvetően az újonnan megszerzett tudással sem szeretnének elhelyezkedni (67. ábra). Ennél csak kevéssel kedvezőbb válaszokat adtak azok, akik eddig közfoglalkoztatásban dolgoztak csak. Azok akik dolgoztak már az elsődleges munkaerőpiacon, ők szeretnének legnagyobb arányban elhelyezkedni az újonnan tanultakkal ($\chi^2=184,144$; $df=2$; $p=0,000$).

Azok az álláskereső, akik el szeretnének helyezkedni az újonnan tanult képesítésekkel, magasabb arányban (89,1%) végzik el sikeresen a képzéseket, mint azok, akiknek ez nem is céljuk (84,6%). Megfordítva ezt az összefüggést, a képzéseket sikeresen elvégzők is mindössze 43,8%-ban szeretnének elhelyezkedni az újonnan tanultakkal. Ez az arány alacsonyabb, 34,6%-os azok körében, akik nem szeretnének elhelyezkedni, amiből feltételezhető, hogy a lemorzsolódás elsősorban a motiválatlanságnak és a rossz tanulmányi teljesítménynek köszönhető, mint annak, hogy a tanulóknak a tanfolyam ideje alatt lehetősége nyílt elhelyezkedni. Az Országos Képzési Jegyzékben szereplő képzéseken résztvevők 98,3%-os arányban végzik el sikeresen a képzéseket, míg a nem szakmai jellegű képzéseket csupán 80,7%-os arányban.

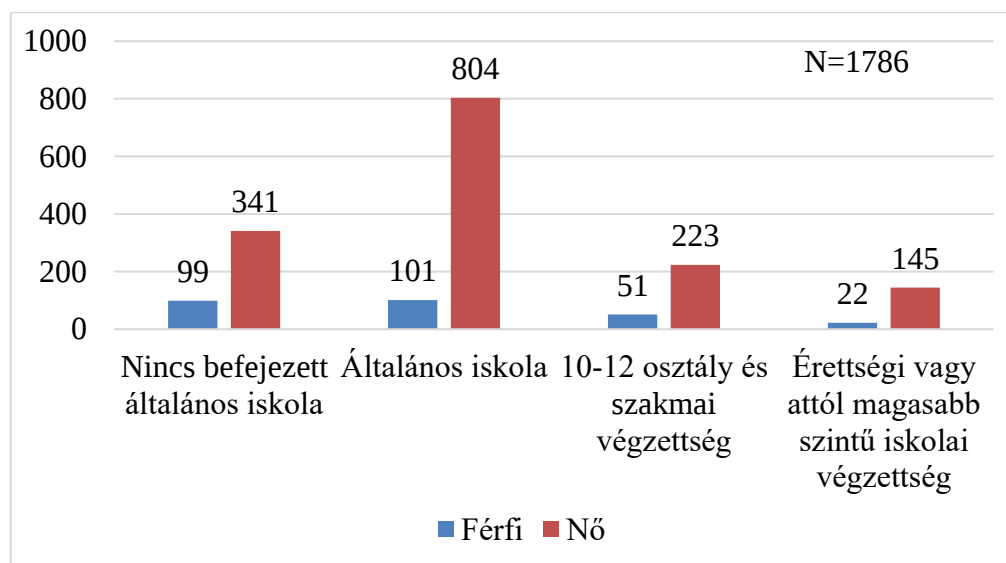


67. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső munkatapasztalatai és az elhelyezkedési szándék közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

5.2.3. A munkanélküliség okai a vizsgált csoportban

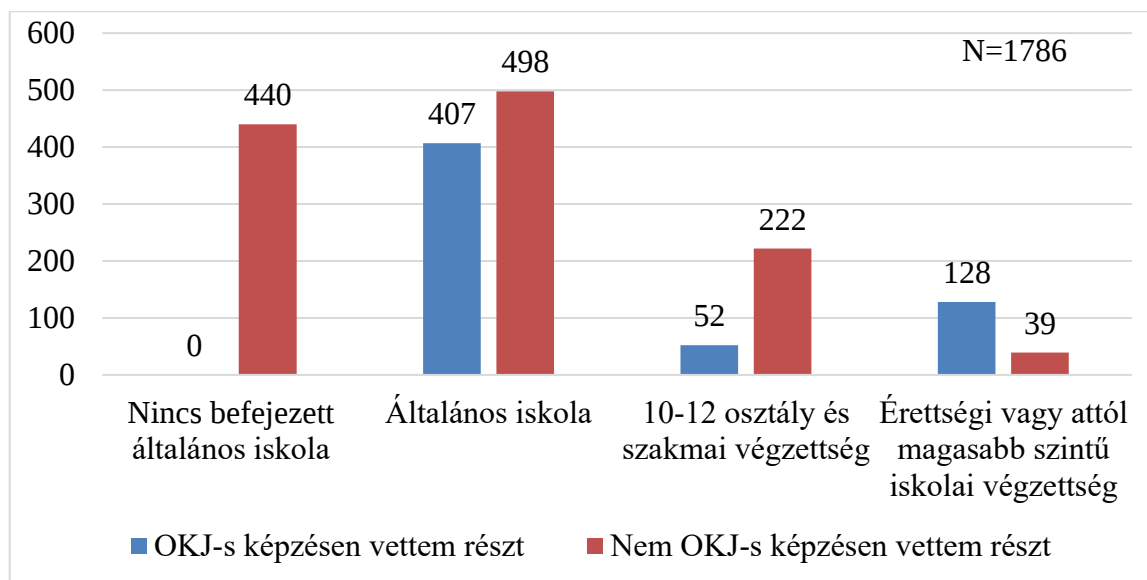
A vizsgálatba vont álláskereső munkaerő-piaci státuszát alapvetően befolyásolja az iskolázottságuk hiányosságai, ezért ezt a témát több aspektusból körbejártam. A legmagasabb iskolai végzettség alapján markáns különbség mutatkozott a válaszadók neme szerint ($\chi^2=32,907$; $df=4$; $p=0,000$). A megkérdezett férfiak nagyobb arányban nem rendelkeznek befejezett általános iskolai végzettséggel sem, ami arra vezethető vissza, hogy nagyon korán lépnek családfenntartói szerepkörbe. Ugyanakkor az megfigyelhető, hogy szakmai végzettséggel a férfiak magasabb arányban rendelkeznek. Érettséggel vagy annál magasabb szintű iskolai végzettségek tekintetében viszont egyértelmű a női dominancia (68. ábra).



68. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső legmagasabb iskolai végzettsége és a nemek közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

Egy új szakma elsajátítása jobban növeli az elhelyezkedési esélyeket a munkaerőpiacon. Azon személyek esetében, akik nem rendelkeznek befejezett általános iskolai végzettséggel, azok egyike sem tudott részt venni Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzésen, hiszen nem rendelkeznek a szükséges bemeneti feltétellel. Befejezett általános iskolai végzettséggel rendelkezők 44,9%-a OKJ-s képzésbe került bevonásra, ezzel is növelve az elhelyezkedési esélyeiket (69. ábra). A szakmai végzettséggel rendelkezőknek mindössze 18,9%-a vett részt szakmai képzésen, ami azzal is magyarázható, hogy az ő elhelyezkedésük kapcsán nem a szakma hiánya jelentette a legfőbb akadályt. Az érettségivel rendelkezők 76,6%-a került OKJ-s szakmai képzésre beiskolázásra.



69. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső legmagasabb iskolai végzettsége és Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzéseken való részvétel közötti kapcsolat

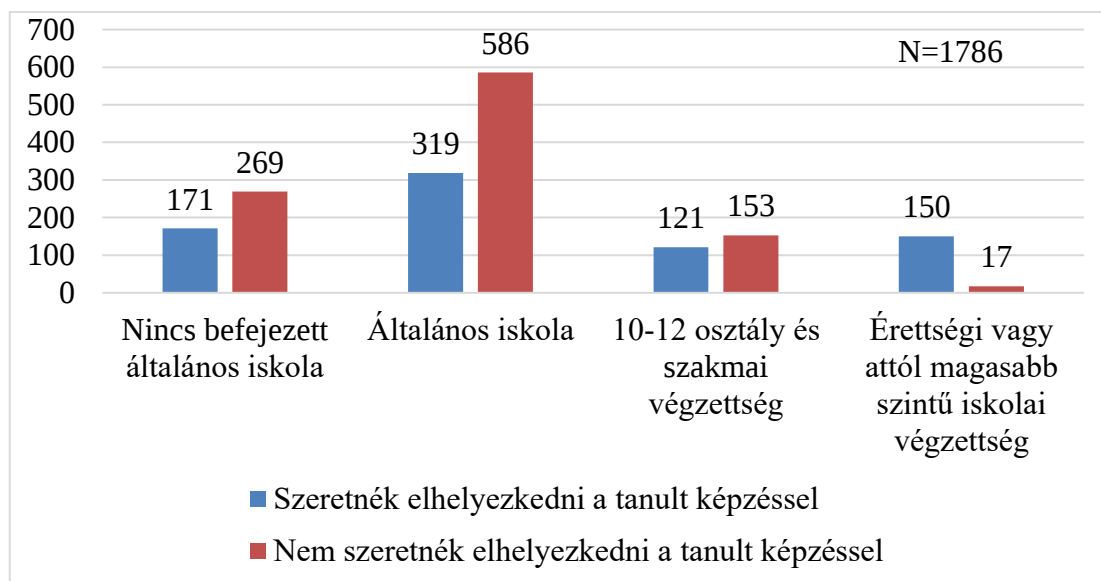
Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

A munkatapasztalat és a legmagasabb iskolai végzettség között szoros összefüggés mutatható ki ($\chi^2=638,874$; $df=8$; $p=0,000$). Azok akik nem dolgoztak még egyáltalán egyik munkaerő-piaci szektorban sem, azok leginkább általános iskolai végzettséggel vagy annál is alacsonyabb szintű végzettséggel rendelkeztek. Közfoglalkoztatásban munkát vállalók is magasabb arányban alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek, csupán 14,5%-uk rendelkezik szakmai végzettséggel vagy attól magasabb iskolai végzettséggel. Az elsődleges munkaerőpiacon már munkát vállalt álláskeresők alapvetően magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, csupán 7,5%-uk nem rendelkezik befejezett általános iskolai végzettséggel, 16,7%-uk általános iskolai végzettségű, 30,8%-uk 10-12 osztállyal vagy szakmai végzettséggel rendelkezik és 44,9%-uk érettségivel vagy attól magasabb szintű iskolai végzettséggel rendelkezett.

A megkérdezettek 86,5%-a minden képzést sikeresen elvégzett, amire bevonta őket a járási hivatal foglalkoztatási osztálya, azonban a képzések sikeres elvégzése és a legmagasabb iskolai végzettség közötti összefüggés még ilyen magas sikerességi arány mellett is kimutatható ($\chi^2=32,026$; $df=4$; $p=0,000$). Arányaiban kimutatható, hogy az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők nagyobb arányban hagyják abba vagy nem végzik el a képzéseket. A befejezett általános iskolai végzettségénél alacsonyabban rendelkezők 19,8%-a, az általános iskolai végzettséggel rendelkezők 11,4%-a, a szakmai végzettséggel rendelkezők 15,9%-a, az érettségivel vagy magasabb szintű iskolai végzettséggel rendelkezők 4,2%-a morzsolódik le a képzés folyamán a mintában. A szakmunkás végzettségűek többségében munkába állnak, jellemzően újra közfoglalkoztatásban.

A képzésekről történő lemorzsolódás az egyik legaggasztóbb negatív hatás, ami a képzővel és a járási hivattal történhet, hiszen mindkét "szerv" a csoport létszámára kalkulálja ki a költségeket, amin menetközben nem lehet változtatni. A szakmával rendelkezők nagyobb arányban végzik el sikeresen a képzéseket és a lemorzsolódók között a legkisebb aránnyal (7,7%) rendelkeznek ($\chi^2=48,899$; $df=1$; $p=0,000$).

A megkérdezettek 57,4%-a nem szeretne elhelyezkedni az újonnan megszerzett tudással, amellyel kapcsolatban a legnagyobb probléma, hogy azon álláskeresők elől veszik el a lehetőséget, akik az új ismeretek elsajátításával valóban szeretnének munkát találni. Az általános iskolai végzettséggel vagy annál alacsonyabb szintű végzettséggel rendelkezők 63,6%-a nem szeretne munkába állni a tanult képesítésekkel, ellenben ahogy növekszik az iskolai végzettségek besorolása, azzal egyenesen arányosan nő a munkába állási kedv (70. ábra).



70. ábra: A vizsgálatba vont álláskeresők legmagasabb iskolai végzettsége és az elhelyezkedési hajlandóság közötti kapcsolat

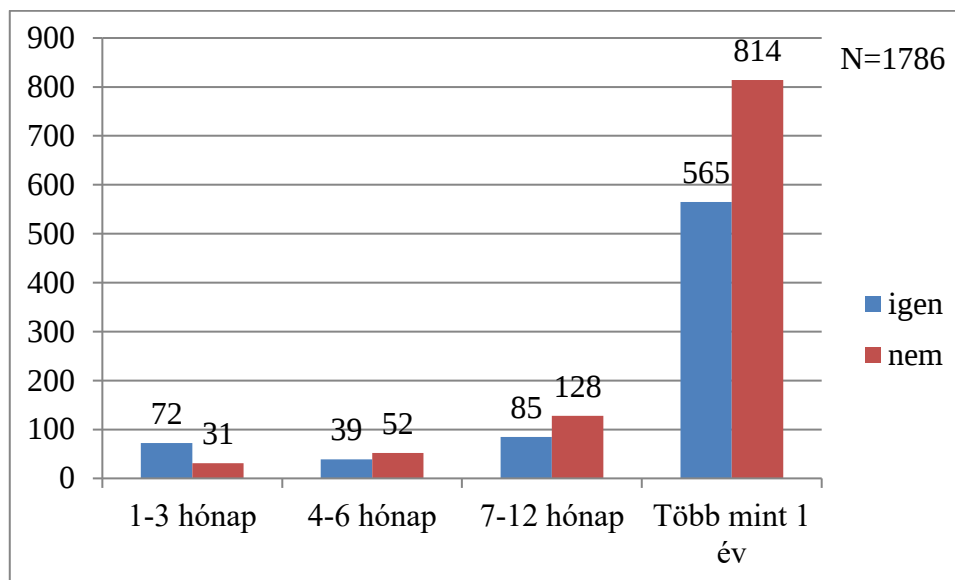
Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

A legmagasabb iskolai végzettség és a munkatapasztalat között határozott összefüggés jelent meg a mintában. Az érettségivel rendelkezők 67,1%-a volt már foglalkoztatva az elsődleges munkaerőpiacon, míg a másik három alacsonyabb végzettségi csoportban nem éri el ez az arány a 20,5%-ot. A befejezetlen általános iskolai végzettséggel és az általános iskolai végzettséggel rendelkezők közmunkában voltak legnagyobb arányban foglalkoztatva, miközben a minimum 10 osztállyal rendelkezők 15,7% nem dolgozott még egyik munkaerő-piaci szektorban sem eddigi élete során.

Legmagasabb iskolai végzettség szerinti csoportosításban, minden egyes kategóriára érvényes, hogy többen tudnak munkát a közelükben, mint amennyien nem. Azonban az ismertek nem arányosak a végzettség szintjével, mivel legnagyobb arányban az általános iskolával nem rendelkezők (71,1%) tudnak munkát a környezetükben, amit azonban iskolai végzettség hiányában nem tudnak betölteni. A szakmával rendelkezők 60,5%-a tud a közvetlen környezetében munkát. Az érettségivel rendelkezők 49,7%-a nem tud betöltetlen álláshelyet a lakóhelye közelében, ami összefüggésbe hozható azzal, hogy jelentős arányban nem is keresik erre a lehetőséget.

A megkérdezettek 77,2%-a több mint egy évet töltött már álláskeresői státuszban a vizsgálat idején, ami jelentősen meghaladja a tartósan álláskeresőkre vonatkozó kritériumokat. Az új szakképesítés megszerzésével 42,6%-nak szándékában áll elhelyezkedni. Keresztábra-elemzéssel megvizsgáltam, hogy milyen összefüggés mutatható ki a munka nélkül eltöltött idő és az

elhelyezkedési szándék között. Az feltételezhető volt, hogy minél hosszabb időt tölt valaki munkanélküliként, annál több negatív hatás érheti és akadályozhatja az újbóli foglalkoztatását. Igazán jelentős különbséget azonban a maximum 3 hónapja, és az ennél hosszabb ideje állásukra keresők között sikerült kimutatni (71. ábra), amit a Khí-négyzet próba is igazol ($\chi^2=33,528$; $df=3$; $p=0,000$). Mivel a városi válaszadói kör kedvezőbb belső struktúrát mutatott, a magasabb munkavállalási hajlandóság az ő körükben is kimutatható volt a vidéki válaszadókkal szemben.



71. ábra: Kapcsolat a munkanélküliség időtartama és az elhelyezkedési szándék között

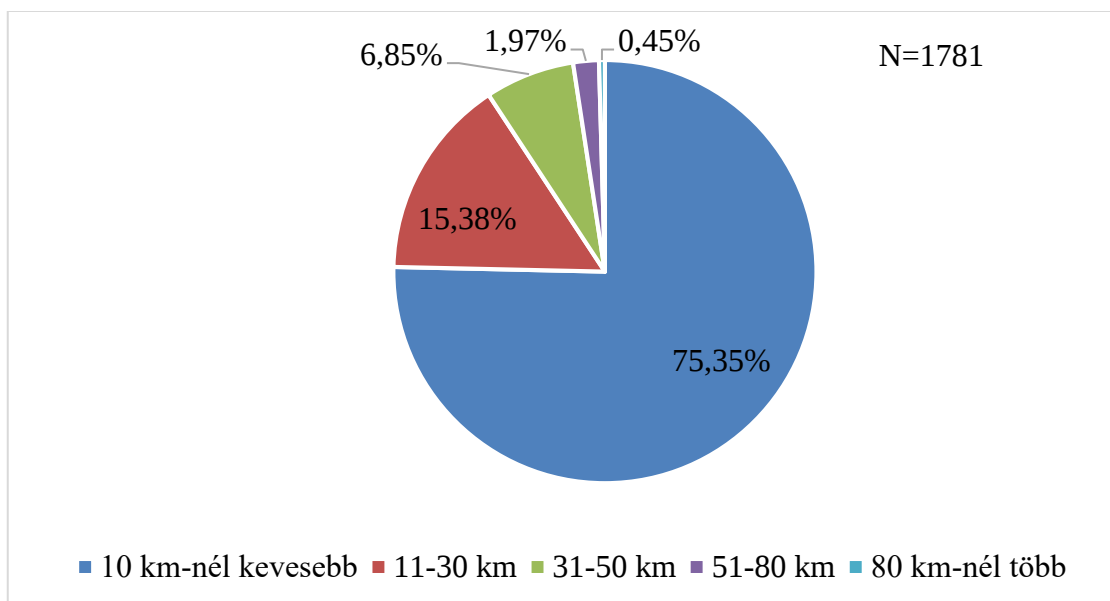
Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

A vármegye járásainak a szintjén a vizsgálatom nem tekinthető reprezentatívnak, ugyanakkor fontosnak tartom megemlíteni, hogy a megkérdezettek közül a Mezőkövesdi járásban lakók korábbi munkatapasztalatai voltak a leginkább változatosak az elsődleges munkaerőpiacon. Emellett kiemelkedően magas volt a hajlandóság az elhelyezkedéssel kapcsolatban is a vármegye más térségeivel szemben a fővároshoz legközelebb eső járásban.

A munkavégzéssel kapcsolatos anyagi elvárásokat alapvetően befolyásolja a foglalkoztatást helyettesítő támogatások volumene. A legkisebb havi nettó bérként, amelyért hajlandóak lettek volna a megkérdezés időpontjában elhelyezkedni, a legtöbben (41,2%) a 150 000-200 000 Ft közötti kategóriát jelölték meg. Ennél kevesebbel az elhelyezkedni szándékozók 24,6%-a érné be, míg 34,2% csak 200 000 Ft feletti fizetésért dolgozna. Keresztábra-elemzéssel megvizsgáltam, hogy az iskolai végzettség befolyásolja-e a válaszadók jövedelmi elképzeléseit. Meglepő eredményként tapasztaltam, hogy a legjelentősebb elvárásokat éppen az a csoport fogalmazta meg, akik még a nyolc általános iskolai osztályt sem fejezték be. Az iskolai végzettség és a fizetési elvárások közötti fordított irányú kapcsolatot a statisztikai próba is alátámasztotta ($\chi^2=161,871$; $df=9$, $p=0,000$).

A következő korlátozó tényező a munkavállalásban, hogy a megkérdezettek 75,4%-a maximum 10 kilométert utazna az új munkahelyére (72. ábra). A mintában szereplők 15,4%-a 11-30 km közötti távolságban-, 6,9%-a 31-50 km távolságban-, 1,9%-uk 51-80 km között, míg 80 kilométeren túl 0,4%-uk vállalna munkát. Az OKJ-s szakmai képzésen résztvevőknél méginkább fokozott a helyhez kötöttség, mivel a lakhelyük 10 kilométeres körzetében helyezkednének el 85,9%-ban. A nagycsaládos nők körében egyáltalán nem meglepő ez a hozzáállás. A kisebb létszámú férfi válaszadói csoport körében kedvezőbb a kép, azonban statisztikailag szignifikáns különbség nem mutatható ki. A megkérdezettek döntő hányada ugyanis alapvetően a helyben rendelkezésre álló munkalehetőségek után sem érdeklődik. A periférikus helyzetű településekről előfordulhat, hogy naponta több mint 50 km-t kellene ingázni munkavállalás érdekében, amit azonban már csak a

válaszadók 2,4%-a tudna felvállalni. Azok, akik hajlandóak lennének a napi ingázásra 10 kilométeren túli távon, ők egyértelműen kevésbé elégedettek jelenlegi életszínvonalukkal. A jelenleg közfoglalkoztatásban dolgozókról is elmondható, hogy a lakhelyüktől nagyobb távolságban is vállalnának munkát. 80 km-nél nagyobb távolságra azonban kizárólag olyanok ingáznának új munkahelyükre, akik dolgoztak már az elsődleges munkaerőpiacon.



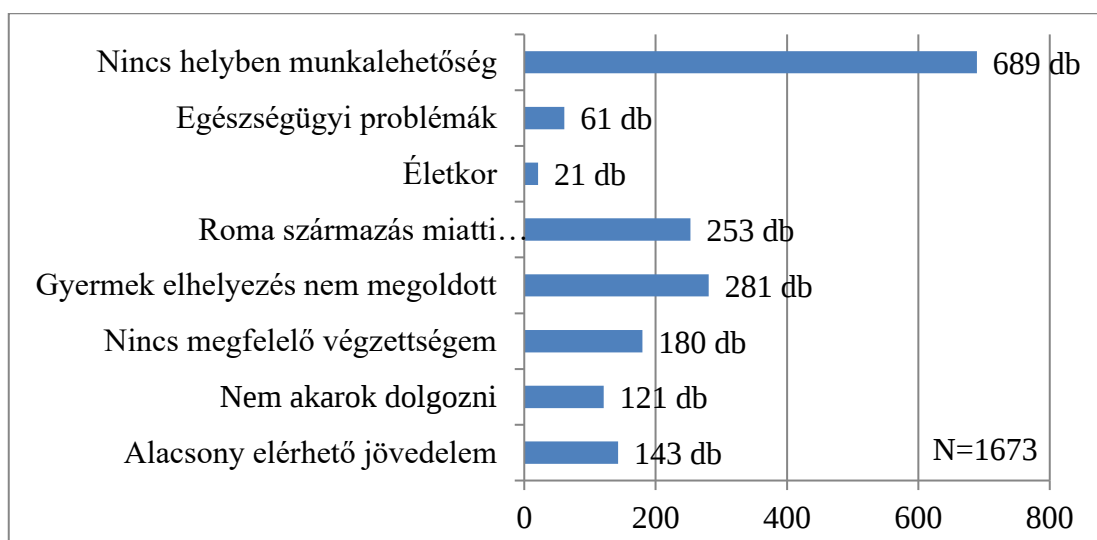
72. ábra: Ingázási hajlandóság az utazás maximális távolságának (km) megadásával

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

Amellett, hogy a válaszadók 57,4%-a nem szeretne elhelyezkedni, a potenciális munkalehetőségek között a válaszadók többnyire olyan szakmákat jelöltek meg, amelyekhez korábban végzettséget szereztek, vagy olyan egyszerűbb munkaköröket, amiben valós esély mutatkozik az elhelyezkedésre. A legnépszerűbbek között a következő szakmák szerepeltek: kézápoló és műkörömépítő (300 fő), idősgondozás (147 fő), eladó (62 fő), ápoló (41 fő) és takarító (40 fő).

Az elhelyezkedési motiváció igen alacsony szintje mellett fontos hangsúlyoznom, hogy a tartós munkanélküliség rendkívüli terhet ró a családokra, ami nem csak anyagi szempontból (20,1%) mutatkozik meg. A második legtöbb választót lelkiileg is megviseli (18,6%), ami a tartós pénzhiánnyal együtt betegségek kialakulásához (4,3%) vezethet, családon belüli konfliktusokat generál (3,6%) és a gyermekek iskoláztatását veszélyezteti (18,2%), gyakran bekorlátozva az utódok jövőbeni kitörési lehetőségeit.

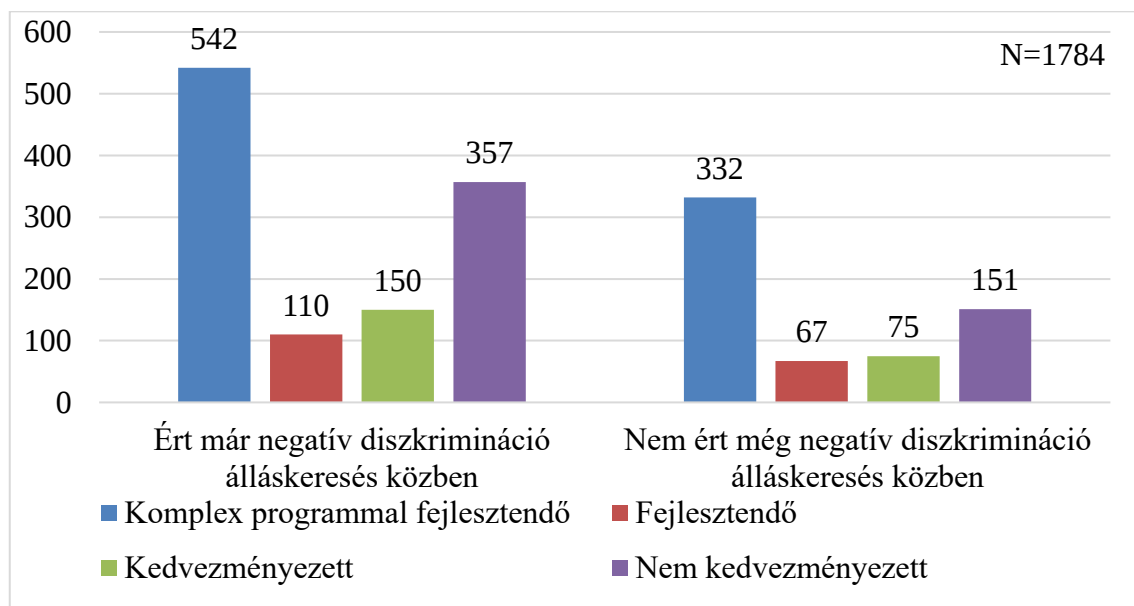
A válaszadók 64,9%-át érte már valamilyen szempont (nem, életkor, iskolázottság, anyagi körülmények, etnikai hovatartozás) alapján diszkrimináció a munkahely keresés során, ami egy olyan helyzetben, amikor különösen nehezen valósul meg a munka világába való belépés, vagy visszatérés, nagyobb jelentőséggel bírhat. Diszkriminációról legmagasabb arányban (67,8%) azok számoltak be, akik kizárólag közfoglalkoztatás keretében szereztek munkatapasztalatot. Ehhez képest elenyésző volt azok negatív tapasztalata, akik nem dolgoztak még soha, és azoké is, akik már az elsődleges munkaerőpiacon is megfordultak ($\chi^2=14,634$; $df=2$; $p=0,001$). A diszkriminációra sokkal inkább a községekben lakók tettek említést, a városlakók tapasztalatai szerint kevésbé jelentett problémát. Az elhelyezkedés elsődleges akadályaként azonban nem ezeket a tényezőket jelölték meg a válaszadók, hanem a munkalehetőségek hiányát (73. ábra), különös tekintettel a lakótelepülésekre, mivel a korábbi válaszok alapján a munkavállalás céljából történő ingázás nem tekinthető valós lehetőségnek a számukra.



73. ábra: A munkavállalás külső és belső akadályai (említések száma)

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

A diszkrimináció megtapasztalásának jelentős következményei lehetnek az érintettek későbbi útkeresése során a munkaerőpiacon. Az elemzések rámutattak, hogy azokat, akiket nagyobb arányban ért negatív diszkrimináció, nagyobb arányban kerestek a segélyeken kívül más bevételi forrást, ami azonban leginkább feketemunkát jelent. Akiket ellenben nem ért diszkrimináció, pozitívabban ítélik meg a közfoglalkoztatásban rejlő lehetőségeket és több információval bírnak a primer munkaerőpiacon elérhető betöltetlen álláshelyekről is. Akiket korábban ért már hátrányos megkülönböztetés, azok összességében magasabb fizetési elvárásokat fogalmaztak meg. A 151-200 ezer forintos jövedelemigényűek 62,9%-át, a 200 ezer forint feletti bérigényűek 64,7%-át érte negatív diszkrimináció álláskeresői között. További kedvezőtlen következmény, hogy a diszkrimináció az ingázásra való hajlandóságot is csökkentette ($\chi^2=23,681$; $df=4$, $p=0,000$). A hátrányos helyzetű térségekben, ahol szélesebb tömegek élnek kedvezőtlen anyagi körülmények között, kevésbé volt jellemző a diszkrimináció, mint a fejlettebb járásokban és különösen Miskolc térségében ($\chi^2=10,448$; $df=3$, $p=0,015$) (74. ábra).



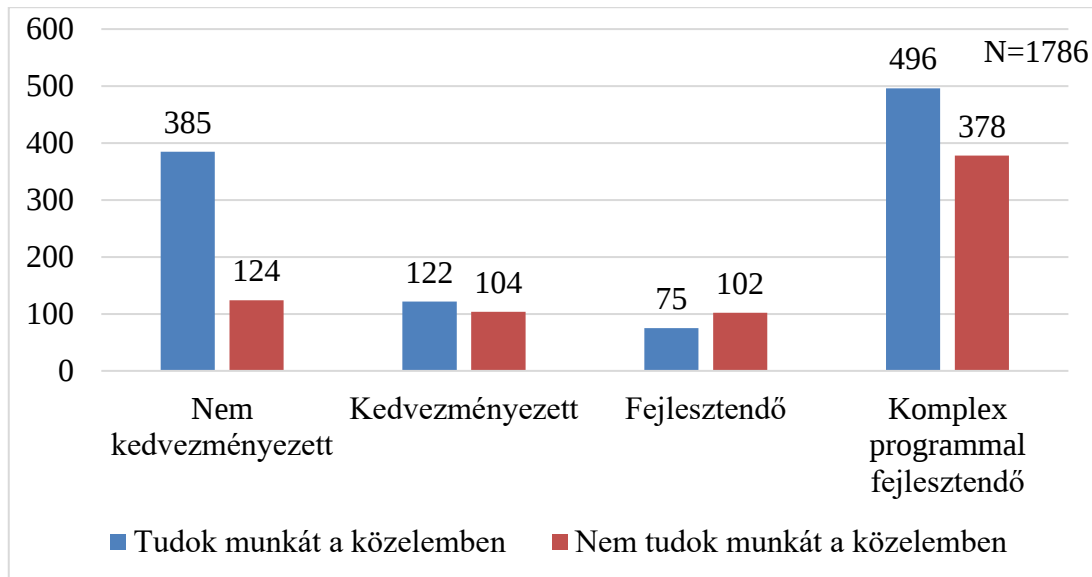
74. ábra: Negatív diszkrimináció megtapasztalása a vármegye különböző fejlettségű járásában

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

A munkanélküliségben töltött idő hossza befolyással van a diszkriminációra. Minél több időt töltöttek munka nélkül az álláskereső, annál nagyobb arányban érte őket negatív diszkrimináció.

Sajátos ellentmondás, hogy a megkérdezett álláskereső, azok tudtak nagyobb arányban a közelükben munkalehetőségekről, akik a gyakorlatban nem szeretnék munkát vállalni. Ezt az ő körükben nem tekinthetjük igazán releváns információnak, ugyanakkor ráerősít az elhelyezkedési szándék hiányára, és feltételezhető, hogy komolyan nem is gondolkoztak el az elhelyezkedéshez szükséges követelmények teljesítésén. Ugyanakkor azoknak is magas a száma, akik nem szeretnék dolgozni, de nem is tudnak munkát a környezetükben ($\chi^2=4,692$; $df=1$, $p=0,030$). Igaz, a végeredmény szempontjából nincs nagy jelentősége, hogy a potenciális munkavállaló nem él a lehetőséggel, vagy nem is érdeklődik a munkalehetőségekkel kapcsolatban – a munkavállalástól való elzárkózás érvényesül. Ők a támogatott képzéseken való részvételre megélhetési forrásként tekintenek és nem valós alternatíva számukra a továbblépés lehetősége. A jövőben is inkább a képzéseken való részvételt preferálnák, mint azt, hogy az újonnan megszerzett ismereteket az elsődleges munkaerőpiacon hasznosítsák. Az adatok tanúsága szerint az elsődleges munkaerőpiacon már munkát vállalt álláskereső, kevésbé vannak tisztában a lakóhelyük környezetében fellelhető álláslehetőségekkel, ami azzal is összefüggésbe hozható, hogy kedvezőtlenebb adottságú járásokban élnek és nagy valószínűséggel a munkaerő-piaci helyzet romlása miatt veszítették el korábbi állásukat, illetve nem sikerült újra elhelyezkedniük.

Az álláskereső elhelyezkedését az elsődleges munkaerőpiacon, leginkább az segíti elő, ha tisztában van a környezetében megtalálható betöltetlen álláshelyekkel. A mintában szereplő álláskereső 60,3%-ának tudomása van a közvetlen környezetében megtalálható üres álláshelyekről. Nem meglepő módon a nem kedvezményezett járásokban élő álláskereső tudnak a legnagyobb arányban munkalehetőséget a közelükben (75. ábra). A komplex programmal fejlesztendő járások lakói is 56,7%-ban tudnak a közvetlen környezetükben olyan álláslehetőségről, amely még nem került betöltésre ($\chi^2=82,192$; $df=3$; $p=0,000$).



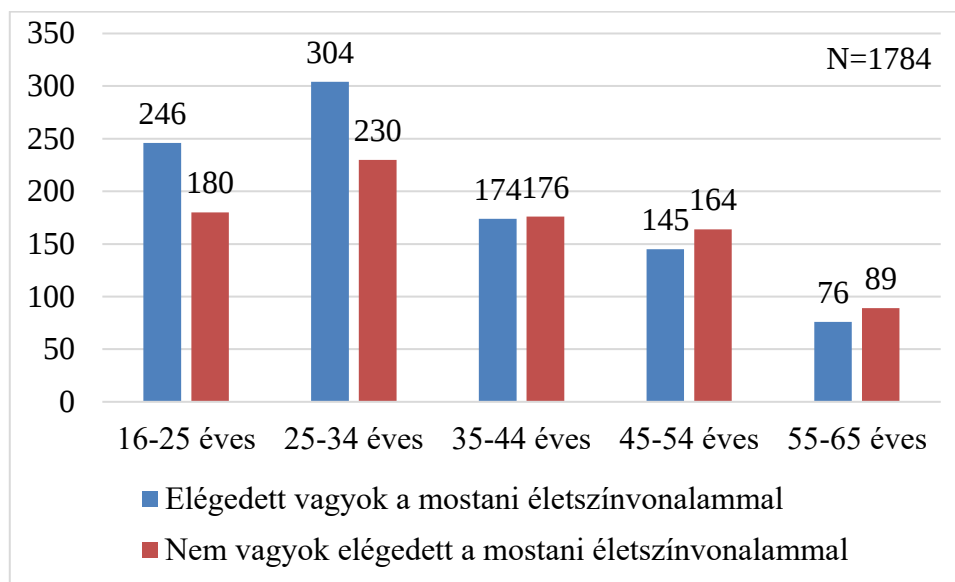
75. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső lakóhely szerinti járási besorolás kategóriája és a munkalehetőségek ismerete közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

Azokban a térségekben, amelyeken nem haladt át autópálya, nagyobb számban tudnak az álláskereső a közelükben betöltetlen állásokról, mint amennyien nem, azonban az autópálya környezetében élők esetén ez a fölény (67,5%) erőteljesebb ($\chi^2=41,079$; $df=1$; $p=0,000$). Sem az autópályával érintett-, sem az autópályával nem érintett településeken nem volt kimagasló a munka szeretete, azonban az arányok között jelentős eltérés mutatható ki. Az autópályával

közvetlen kapcsolatban álló járásokban élők mindössze 26,7%-a szeretne munkába állni, míg ez az arány 38,5% az autópályától távolabb élők körében ($\chi^2=27,145$; $df=1$; $p=0,000$).

A korcsoportonkénti vizsgálatok során fény derült arra is, hogy a fiatalabb válaszadók jobban meg vannak elégedve a jelenlegi életszínvonalukkal (76. ábra). A 34 éves korcsoportig jócskán magasabb arányban elégedettek a megkérdezettek. A 35-44 éves korcsoportban kiegyenlített az elégedettek és elégedetlenek aránya, míg az idősebb korcsoportokban már átfordul a vélemény erről a kérdéstről és az elégedetlenek kerülnek többségbe ($\chi^2= 16,444$; $df=4$; $p=0,002$).



76. ábra: A korcsoportok és az életszínvonallal való elégedettség kapcsolata

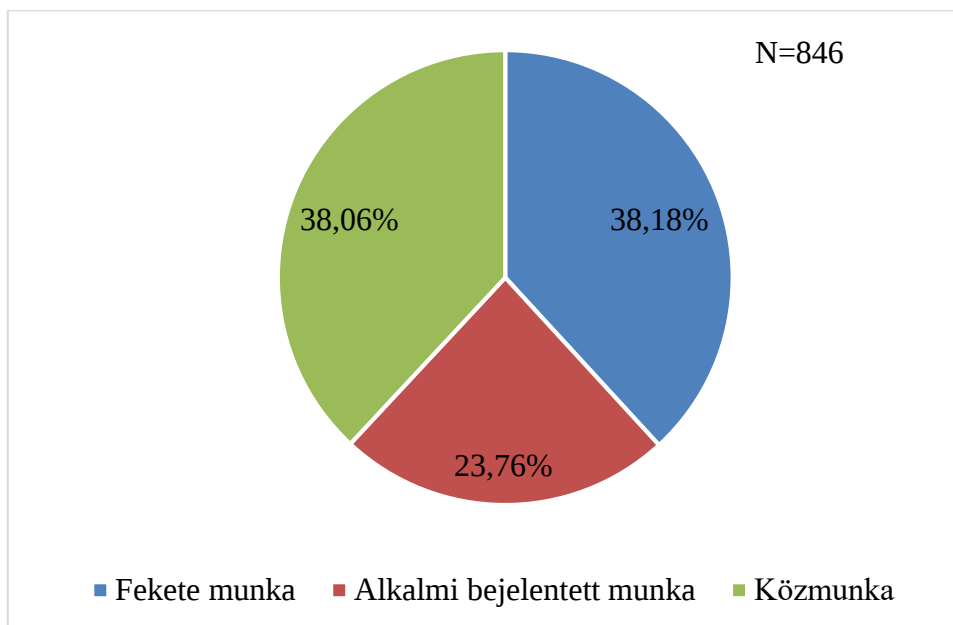
Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

Az életszínvonalukkal legelégedettebbek az általános iskolai végzettséggel rendelkezők (57,5%) és azok, akiknek nincs befejezett iskolai végzettségük (56,49%). A minimum 10-12 osztállyal rendelkezők esetében már csökken (52,9%) az elégedettség, azonban a legnagyobb csökkenés a legalább érettségivel rendelkezők esetében volt fellelhető, hiszen 19,2%-uk nem elégedett a jelenlegi életszínvonalával.

A közfoglalkoztatásban dolgozott álláskereső 67,8%-ban elégedettek a jelenlegi életszínvonalukkal, hasonlóan érznek azok is, akik nem dolgoztak még. Az elsődleges munkerőpiacon már munkát vállalt álláskereső 43,4%-a nem elégedett jelenlegi helyzetével ($\chi^2=68,981$; $df=2$; $p=0,000$).

5.2.4. A résztvevő támogatásokon kívüli bevételei

Az állam által nyújtott segélyeken és támogatásokon kívüli bevételekre utaló kérdésre kapott válaszok alapján kiderült számomra, hogy a képzéseken résztvevő válaszadói csoport 42%-ának vannak egyéb bevételei is, ami azonban nem feltétlenül jelent legális tevékenységet. A férfiaknál ez az arány jelentősen magasabb (55%), mivel a nőknek a háztartási feladatok ellátása mellett erre kevesebb lehetőségük nyílik. A bevételek között a feketemunkát jelölték meg a legtöbben (38,2%) a megkérdezettek, amit a közfoglalkoztatás (38,1%), majd az alkalmi bejelentett munka (23,8%) követett, az utóbbi szerepe inkább csak a nők körében nevezhető számottevőnek (77. ábra).



77. ábra: A megkérdezett tanulók egyéb bevételi forrásai

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

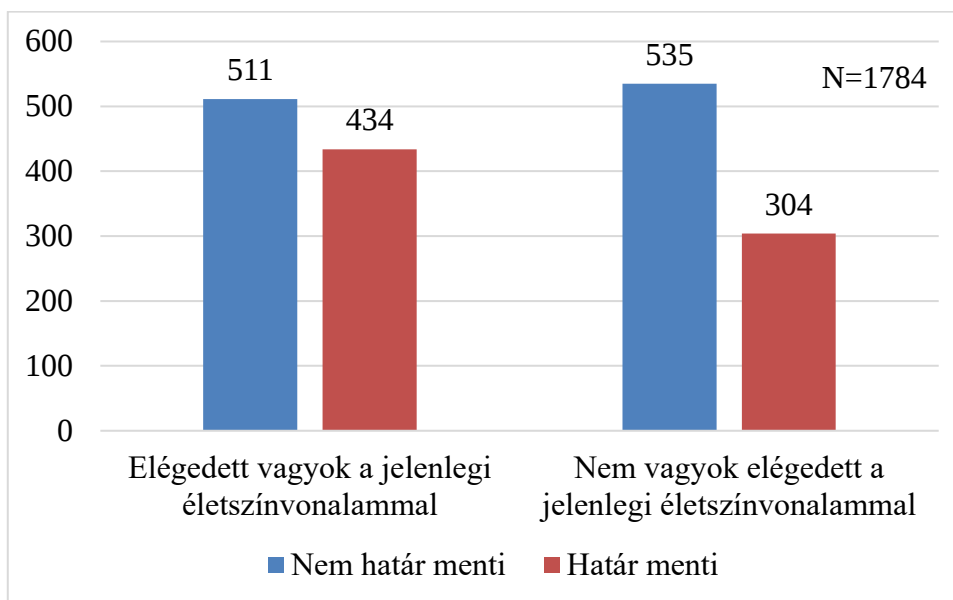
Varianciaanalízis (egyutas ANOVA) segítségével arra szerettem volna rámutatni, hogy az alternatív jövedelemszerzési kategóriák mennyiben hozhatók összefüggésbe a képzésben résztvevők korával. Elmondható, hogy átlagéletkor alapján a feketemunka inkább a fiatalabbak (átlagéletkor: 34,5 év) körében, míg a közfoglalkoztatás inkább az idősebbek körében (átlagéletkor: 36,9 év) népszerű, az alkalmi bejelentett munka e két kategória közé esett, amelyektől nem is volt szignifikánsan elkülöníthető. Ezzel szemben a települések lakónépessége alapján a varianciaanalízis révén kimutatható volt ($F=5,021$; $p=0,007$; $\eta^2=0,292$), hogy feketemunkára inkább a nagyobb településeken (átlag: 4709 fő) élők számára van lehetőség, szemben a bejelentett alkalmi munkával (átlag: 2636 fő) és a közfoglalkoztatással (átlag: 2668 fő). A szignifikáns kapcsolat jelenléte a feketemunka és a másik két kategória között volt igazolható (Bonferroni teszt: feketemunka – alkalmi munka kapcsolatában $p=0,019$, feketemunka – közmunka kapcsolatában $p=0,036$)

A tanult képzésekkel történő elhelyezkedésre befolyással van a segélyen kívüli bevételek. Azon álláskereső, akik rendelkeznek az állam által nyújtott segélyeken kívül más bevétellel, azok kisebb arányban szeretnék elhelyezkedni a tanult képesítésekkel ($\chi^2=7,672$; $df=1$, $p=0,006$), mindez igaz a fekete munkára, valamint az alkalmi bejelentett munkára is.

A kérdőív eddigiekben ismertetett kérdéseire adott válaszok alapján azt gondolhatnánk, hogy a megkérdezettek döntő többsége nincs megelégedve mostani életével, életszínvonalával. Ehhez képest az elégedett (53%) és elégedetlen (47%) válaszadók majdhogynem fele-fele arányban vannak jelen a mintában. Úgy érzik, hogy a jelenlegi helyzetükön leginkább a háztartás jövedelmeinek növelésével (52,7%) tudnának változtatni, ami azonban nem feltételezi a munkába állást, hiszen ezt a válaszlehetőséget csak 26,8% jelölte meg. Miközben a legtöbb válaszadó a munkahelyek hiányát említette meg azzal kapcsolatban, hogy miért nem tud elhelyezkedni, addig a válaszokból az is kiderült, hogy a megkérdezettek majd 60,4%-ának tudomása van olyan álláshelyről a lakókörnyezetében, amelyet képzettség hiányában nem tud betölteni. A Munkaügyi Központ mellett erről sokan az Internetről is tájékozódnak, az egyéb álláskeresői lehetőségeket azonban nem részesítik előnyben.

A legkevésbé egyértelműen azok vannak megelégedve jelenlegi életszínvonalukkal, akik már dolgoztak a primer munkaerőpiacon és látnak abban lehetőséget, hogy magasabb elvárásoknak megfelelően nagyobb bevételre tegyenek szert. Ők nem további képzésekben gondolkodnak, hanem

piacképes tudás megszerzésében és sikeres elhelyezkedésben. A válaszadók elégedettségét alapvetően befolyásolta lakókörnyezete, és az, hogy hogyan kerültek az álláskeresői státuszba. A Miskolci agglomerációban élők jelentős része szándékosan nem él a vármegyeszékhely nyújtotta lehetőségekkel, és ez kevésbé is zavarja őket, mint azokat, akik a szomszédos járásokban élnek. A másik véget a határ menti perifériák jelentik (78. ábra), ahol ismételen elégedettebbek a képzésen részt vevők, azonban a lokális viszonyítási alap is meglehetősen eltérő, mint a versenyképesebb térségekben ($\chi^2=17,213$; $df=1$, $p=0,000$).



78. ábra: Határ menti fekvés (járás) és a jelenlegi életszínvonalal való elégedettség kapcsolata

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

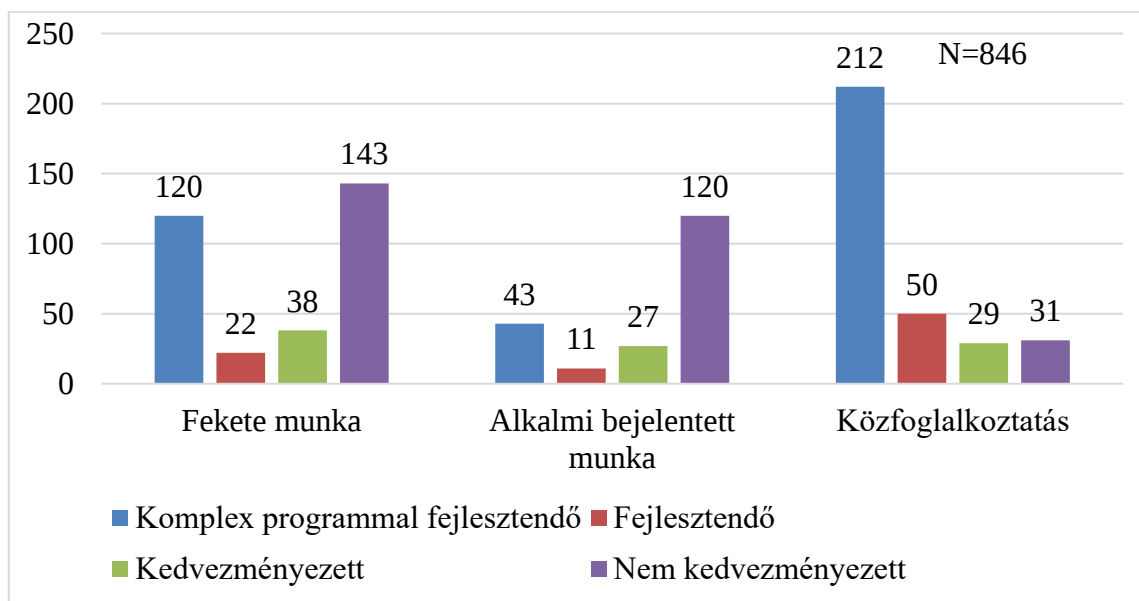
Azok az álláskereső, akik fekete munkából származó jövedelemmel egészítik ki az állam által nyújtott segélyeket, sokkal elégedettebbek jelenlegi életszínvonalukkal, mint azok akik nem rendelkeznek kiegészítő jövedelemmel. Ez az életszínvonalal való megelégedettségben érvényesülő különbség megjelenik az alkalmi bejelentett munkavállalókkal szemben is ($\chi^2=62,339$; $df=2$, $p=0,000$). Az állam által nyújtott segélyeket feketemunkával kiegészítők nagyobb arányban tudnak lakóhelyük közelében munkalehetőségekről és számukra a hosszabb képzések a két bevételi forrás miatt méginkább preferáltak.

A komplex programmal fejlesztendő és a fejlesztendő járásokban élők közfoglalkoztatással tudják kiegészíteni az állam által nyújtott segélyeket (79. ábra). Az alkalmi bejelentéssel bevételeiket kiegészítők a kedvezményezett járásokban élnek. A nem kedvezményezett járásokban feketemunkával egészítik ki bevételeiket leginkább ($\chi^2=184,064$; $df=6$, $p=0,000$).

Az álláskeresőknél elviekben az állam által nyújtott segélyeken kívül nincs más bevétele, azonban a válaszadók 47,4%-nak van. Természetesen a közfoglalkoztatás alatt nem minősül álláskeresőnek az egyén, de ha a közmunkát nem vesszük számításba, akkor 29,3%-uk rendelkezik egyéb bevételi forrással a segélyeken kívül. Az autópályával érintett településeken élők szempontjából a feketemunka és az alkalmi bejelentett munka volt dominánsabb, ellentétben a közmunka az autópályával nem érintett településeken volt meghatározó ($\chi^2=106,702$; $df=2$; $p=0,000$).

A mintában szereplő álláskereső rendelkeznek egyéb bevételi forrásokkal, amelyek iskolai végzettségként különböző arányban jelennek meg. Az általános iskolai végzettségnél alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők esetében a feketemunka és a közmunka dominál, az általános iskolai végzettséggel rendelkezők esetén a közfoglalkoztatás jelölték meg bevételi

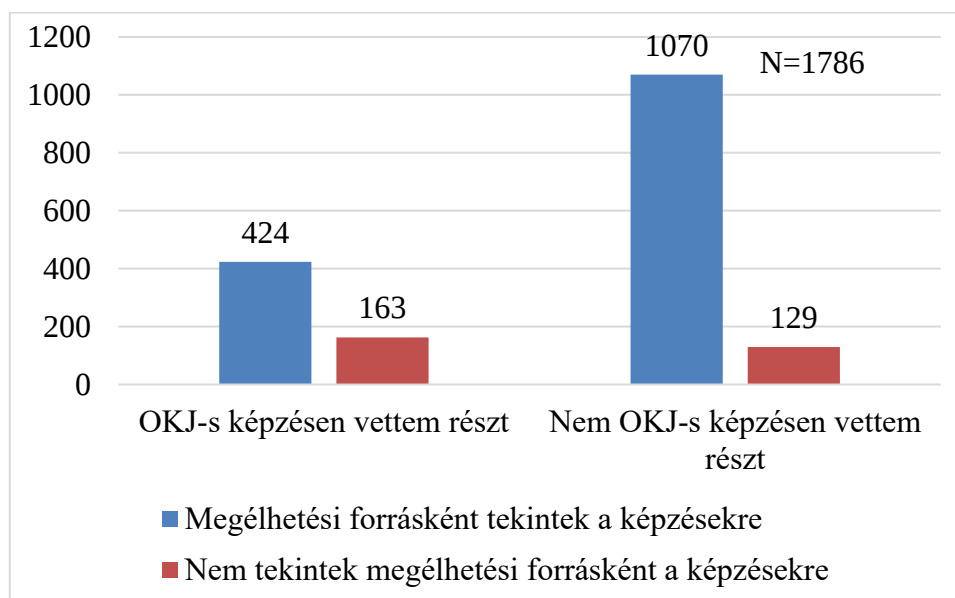
forrásként, a szakmával rendelkezők alkalmi bejelentett munkákból egészítik ki az állam által nyújtott segélyeket, míg az érettségivel rendelkezők feketemunkával és közmunkával.



79. ábra: A megkérdezettek támogatásokon kívüli bevételei a különböző fejlettségű járásokban

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

Az OKJ-s képzéseken tanulók nagyobb arányban szeretnék elhelyezkedni a tanfolyam elvégzését követően, mint azok, akik általános felnőttképzésben vettek részt ($\chi^2=6,443$; $df=1$, $p=0,011$). Ennek megfelelően a szakmai képzések válaszadói kisebb arányban tekintettek megélhetési forrásként a képzések során járó keresetpótló juttatásra ($\chi^2=83,364$; $df=1$, $p=0,000$). Továbbá a segélyen kívüli más bevételek jelentősége is sokkal alacsonyabb volt, hiszen a továbblépés reményében vettek részt a képzéseken (80. ábra).



80. ábra: Az OKJ-s szakmai képzésen való részvétel és a képzések megélhetési forrásként kezelésének kapcsolata

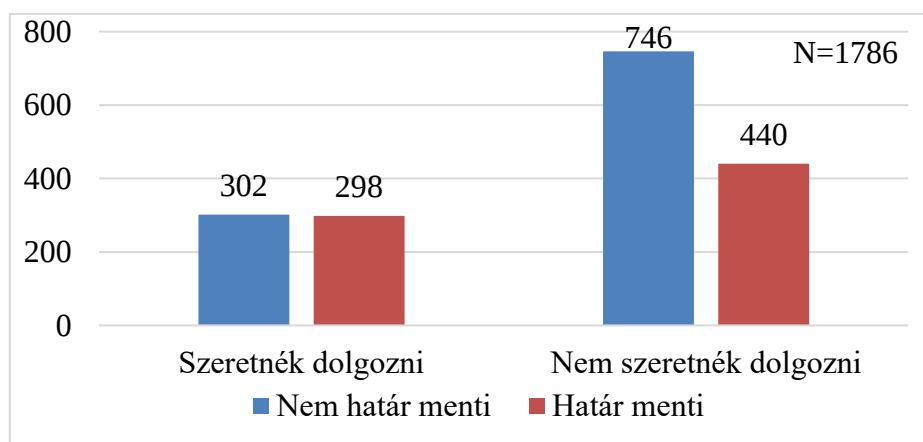
Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

5.2.5. A képzések résztvevőinek jövőképe

Alapvető ellentmondásként fogalmazható meg, hogy miközben a kérdőíves vizsgálatot célzottan a munkára való képességet fejlesztő képzések résztvevőinek körében végeztem el, a válaszadók 66,4%-a alapvetően nem szeretne dolgozni sem rövid-, sem hosszútávon. Ehhez az is hozzájárul, hogy a megkérdezettek 77,9%-a közmunkán kívül nem dolgozott máshol, vagyis soha nem próbálta ki magát az elsődleges munkaerőpiacon. Ettől jelentős mértékben eltérő képet mutat a legalább szakmával vagy érettségivel rendelkezők szűk köre, akik 34,3%-os, illetve 81,7%-os arányban dolgoztak közmunkán kívül máshol is. A közmunkának a kifejezetten alacsony végzettségűek körében betöltött kiemelkedő szerepére a mintán belül a keresztábra-elemzéshez kapcsolódó Khí-négyzet próba is rámutatott ($\chi^2=247,101$; $df=4$, $p=0,000$). A közfoglalkoztatottak és azok akik nem dolgoztak még, leginkább a Munkaügyi Központon keresztül keresnek munkát. Az elsődleges munkaerőpiacon már munkát vállalt egyének interneten válogatnak az álláslehetőségek között.

Három meghatározó csoportra osztva a válaszadókat, elsősorban azok akarnak a jövőben dolgozni, akik már korábban is rendelkeztek közfoglalkoztatáson kívül más állással is. Őket azok követik, akik még egyáltalán nem dolgoztak korábban. A legalacsonyabb munkakedv tehát azokat jellemzi, akik csak közfoglalkoztatottként dolgoztak ezt megelőzően, vagyis a közfoglalkoztatás ebben a körben inkább negatív hatásokat váltott ki az elsődleges munkaerőpiacra történő továbblépéssel kapcsolatban, amit a Khí-négyzet próba szintén alátámasztott ($\chi^2=15,037$; $df=2$, $p=0,000$). Figyelemreméltó ellentmondáshoz vezetett a kérdőívben megfogalmazott két kérdés arra vonatkozóan, hogy a válaszadók a megszerzett szakképesítéssel szeretnék-e elhelyezkedni, illetve szeretnék-e dolgozni? Az előbbire sokkal magasabb arányban kaptam igen választ (761 fő), mint az utóbbira (600 fő), ugyanakkor azt is ki tudtam mutatni, hogy aki nem szeretne az új szakképesítéssel elhelyezkedni, az biztosan nem szeretne dolgozni.

A vizsgálati minta alapján a komplex programmal fejlesztendő járásközségek lakói szeretnék a legnagyobb arányban munkát vállalni, és ahogy javulnak a járásközségek gazdasági mutatói úgy csökken a munkavállalási hajlandóság az érintettek körében ($\chi^2=46,120$; $df=3$, $p=0,000$). Különösen igaz ez Miskolcra és agglomerációjára, ahol több lehetősége nyílna munkát találni az álláskeresőknél, azonban ez valós munkavállalási szándékkal nem párosul. A határ menti perifériákon a képzéseken résztvevők 40,4%-a szeretne elhelyezkedni (81. ábra), azonban erre helyben nagyon korlátozott lehetőségek kínálóznak és az ingázási hajlandóságot is csökkentik a rossz közlekedési kapcsolatok ($\chi^2=25,952$; $df=1$, $p=0,000$).

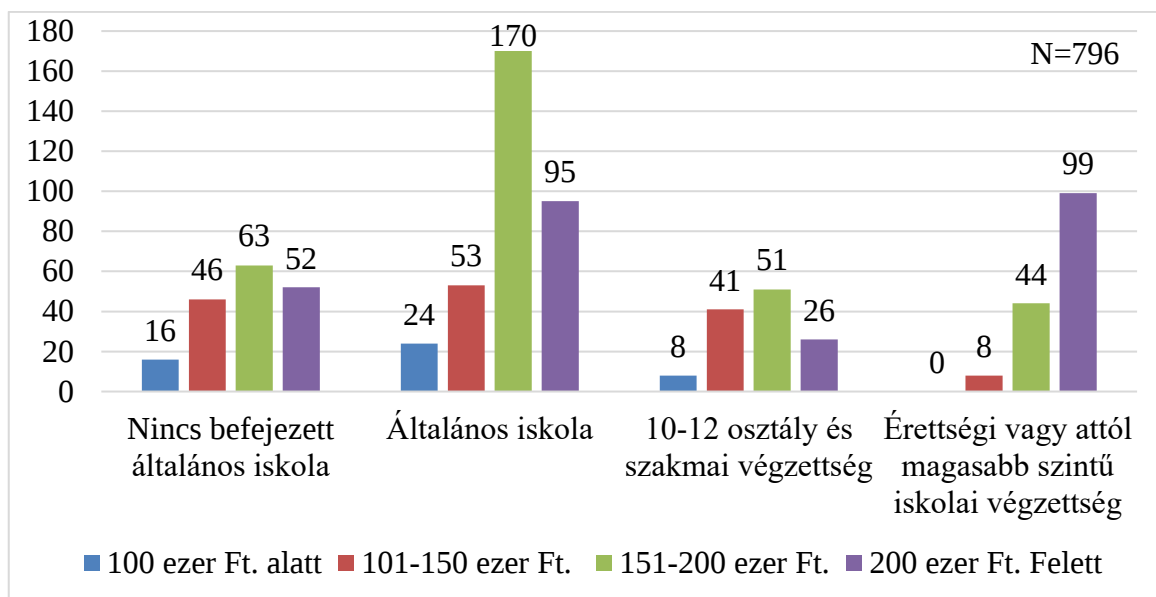


81. ábra: A lakóhely határ menti pozíciója és a munkavállalási hajlandóság kapcsolata a mintában

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

Az elhelyezkedési szándékot több tényező is meghatározóan befolyásolta. A keresztábra elemzések révén kimutatható volt, hogy a diszkrimináció megtapasztalása jelentősen rontotta az ezirányú motivációt ($\chi^2=11,271$; $df=9$, $p=0,000$).

A vizsgálatban résztvevők 41,2%-a 151-200 ezer forint közötti jövedelem, 200 ezer feletti jövedelem esetében 34,2%-uk, 101-150 ezer forint között 15,6%-uk, míg 6%-uk 100 ezer forintnál kevesebb jövedelem mellett lenne hajlandó munkába állni. A legmagasabb iskolai végzettségek szerint 100 ezer forintért a legnagyobb arányban az általános iskolai végzettséggel sem rendelkezők vállalnának munkát, 101-150 ezer forintért a szakmunkás iskolai végzettséggel rendelkezők, dolgoznának, míg 151-200 ezer forintért az általános iskolai végzettséggel rendelkezők helyezkednének el (82. ábra). Az érettségivel rendelkezők 65,6%-a 200 ezer forintért vállalna munkát, viszont 100 ezer forint alatt nem dolgoznának egyáltalán.



82. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső legmagasabb iskolai végzettsége és a legalacsonyabb munkába állási jövedelem közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

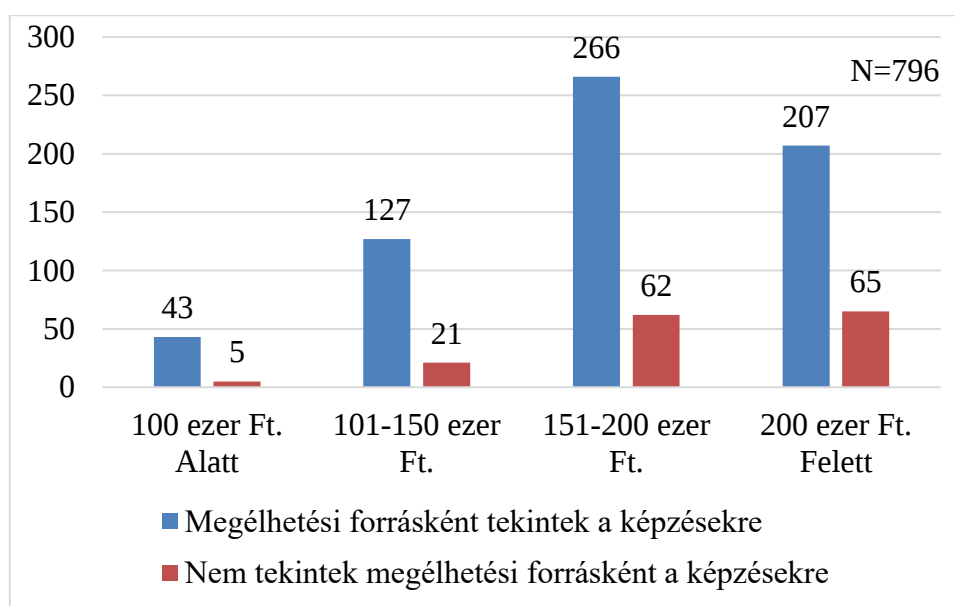
A szakmai képzéseken résztvevők magasabb fizetési igényeket támasztanak, mint azok, akik általános, nyelvi, informatikai képzéseken, vagy tréningeken vettek részt ($\chi^2=122,779$; $df=3$; $p=0,000$). 150 ezer forint alatti fizetésért szinte csak olyan álláskereső lenne hajlandó munkába állni, akik nem az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzéseken vettek részt. Akik OKJ-s képzésben vettek részt többségében 200 ezer forintot meghaladó jövedelemért állnának munkába. Természetesen hasonló eredmény született a szakmával rendelkezők esetében, akik alapvetően magasabb bérért dolgoznának, mint azok a személyek akik nem rendelkeznek szakmai végzettséggel. Mindkét csoport, akik rendelkeznek és akik nem rendelkeznek szakmai végzettséggel ugyanazon 151-200 ezer forintos bérintervallumot jelölték meg a legnagyobb arányban, amiért hajlandóak lennének munkába állni, azonban a többi kategória részesedése a szakmával rendelkezők magasabb bérigényére mutatott rá ($\chi^2=40,952$; $df=3$; $p=0,000$).

A megkérdezettek 83,6%-a megélhetési forrásként tekintett a képzésekre, amelyekben részt vett. Legnagyobb arányban (91,2%) a legalább 10 osztállyal rendelkezők tekintenek megélhetési forrásként a képzésekre. Az általános iskolai végzettség nélküli álláskereső 87,9%-ának, a befejezett általános iskolai végzettséggel rendelkezőknek a minta átlagához hasonlóan 83,6%-ának szerepel a megélhetési stratégiái között a támogatott képzésekre való bejárás. A legalább érettségivel rendelkezők 40,1%-a nem tekinti megélhetési forrásnak a képzéssel járó keresetpótló juttatást, alapvetően az elsődleges munkaerőpiacra történő "ugródeszkeként" gondolnak a képzésekre.

Azoknak a megkérdezetteknek, akik nem tekintik megélhetési forrásként a beiskolázást, 59,6%-uk szakmai végzettséggel rendelkezik. Ellenben azok körében, akik megélhetési forrásként kezelik a képzéseket, 53,2% nem rendelkezik szakmai végzettséggel.

A legmagasabb bérkategóriát választók közül az elsődleges munkaerőpiacon már munkát vállalt álláskeresők szerepeltek a legnagyobb arányban. A közfoglalkoztatásban munkát vállalók helyezkednének el 100 ezer forintos bérért a legnagyobb arányban. Azok akik nem dolgoztak még 151-200 ezer forintért vállalnának munkát leginkább ($\chi^2=32,445$; $df=6$; $p=0,000$).

Összességében elmondható, hogy a megkérdezettek jól érzékelték a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyén belüli munkaerő-piaci viszonyokat, mivel az egyértelműen kimutatható volt, hogy a miskolci válaszadók magasabb fizetési igényeket fogalmaztak meg, mint a vidékiek, különös tekintettel a komplex programmal fejlesztendő járások lakóira ($\chi^2 =33,883$; $df=9$, $p=0,000$). Az, hogy milyen képzésen vettek részt aktuálisan a megkérdezettek, alapvetően befolyásolta azt is, hogy a jövőben milyen fizetési igényeket támasztanának sikeres elhelyezkedés esetén. A lekérdezés időpontjában 150 ezer forint alatti fizetésért szinte kizárólag csak olyan álláskereső lenne hajlandó munkába állni, akik nem az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzéseken vettek részt (83. ábra). Akik OKJ-s képzésben vettek részt többségében 200 ezer forintot meghaladó jövedelemért állnának munkába ($\chi^2 =121,779$; $df=3$, $p=0,000$). A jövedelmi elvárásokat negatívan befolyásolta, ha valakit diszkrimináció ért korábban, mivel ezek a válaszadók összességében szignifikánsan magasabb havi fizetésért lennének csak hajlandók munkába állni ($\chi^2 =18,298$; $df=3$, $p=0,000$).

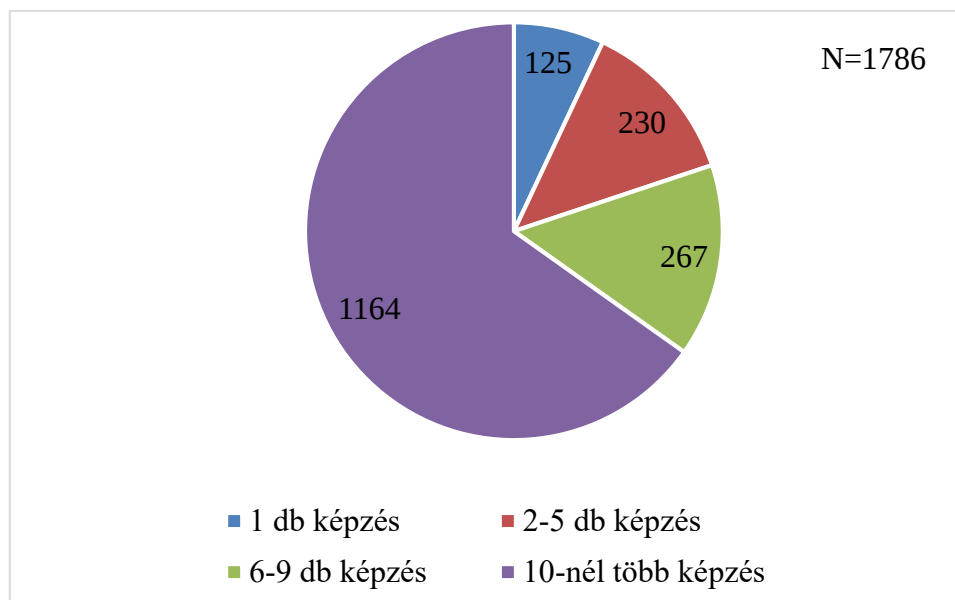


83. ábra: Fizetéssel kapcsolatos elvárások annak tükrében, hogy a válaszadó megélhetési forrásként tekint-e a képzésre

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

Az élethosszig tartó tanulás fogalma, ami az Európai Unió szakpolitikája egyik alappillére, ebben a situációban meglehetősen sajátos értelmet nyer. A válaszadók 65,2%-a a reményei szerint még 10-nél több képzésen is részt vehet a jövőben (84. ábra), ami látszólag tökéletesen megfelelne az élethosszig tartó tanulás eszméjének, azonban az érintetteket teljesen más motivációk vezérelték a kérdés megválaszolásánál. Az eredményt nem a jövő-, hanem a jelenorientált gondolkodásmód alakította ki. A vizsgálatban résztvevők 65,2%-a a jövőben tíznél több képzésen venne részt, ellenben további egy képzésen csak a válaszadók 7%-a. A legmagasabb iskolai végzettség szerint, azon álláskeresők esetében, akik nem rendelkeznek befejezett általános iskolai végzettséggel 70%-uk 10-nél több képzéshez csatlakozna, hasonlóan az általános iskolai végzettségűek (67,7%) és a

legalább 10 osztállyal rendelkezők 73,3%-a is így gondolja. A minimum érettségivel rendelkező álláskeresők legnagyobb (41,9%) arányban 2-5 képzésen vennének részt a jövőben, míg további egy képzésen 30,5%-uk. A legmagasabb iskolai végzettségre és a jövőbeli képzési részvételre vonatkozóan elkészített keresztábla-elemzésem arra is rámutatott, hogy a kifejezetten alacsony végzettségű válaszadók nagyobb számú képzésen szeretnék részt venni a jövőben, amit a Kínégyszet próba igazolt ($\chi^2 = 352,469$; $df=12$, $p=0,000$).

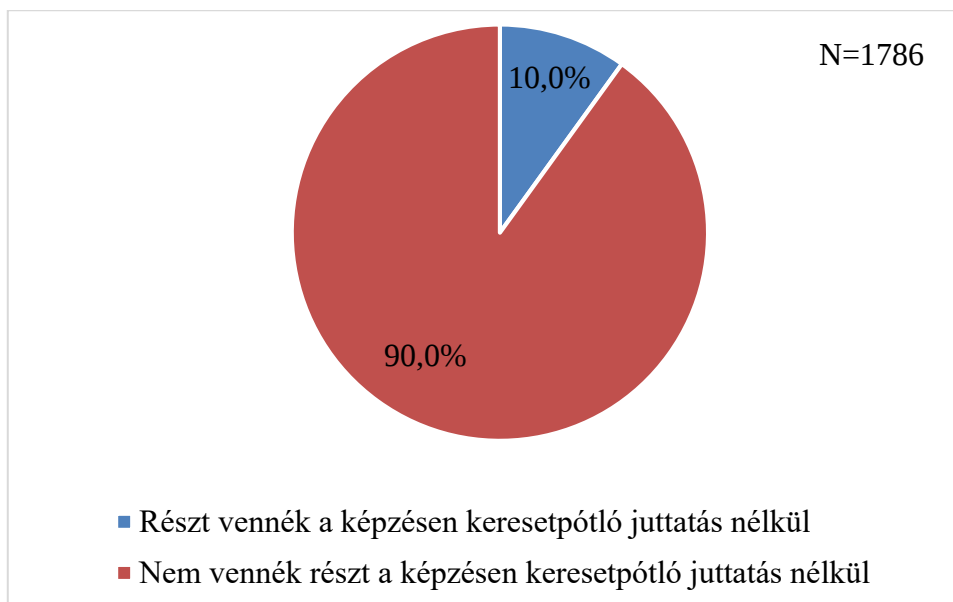


84. ábra: Képzési igény a jövőbeli képzéseken való részvétel lehetősége alapján (képzések száma)

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

A tanulás megítélése is meglehetősen eltérő annak kapcsán, hogy annak célja a mindennapi megélhetés, vagy egy esetleges jövőbeli előrelépés lehetőségének biztosítása. A képzések időtartamáról szóló kérdésemre adott válaszok között 72,4%-ban az öt hónapnál hosszabb időtartamú képzések jelentek meg, előnyben részesítve azokat a rövidtávú tréningekkel szemben. Ennek alapvetően két oka lehetne, az egyik az, hogy a hosszabb távú képzések általában az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmák megszerzését biztosíthatják, másrészt viszont minél hosszabb egy képzés, a tanuló annál tovább kapja a képzéssel járó keresetpótló juttatást. Miközben a továbbtanulást csak 12,5% emelte ki az aktuális életszínvonal javításának zálogaként, addig a keresetpótló juttatásokkal kiegészített, álláskeresőknél szóló képzésekre a válaszadók 83,7%-a megélhetési forrásként tekint. Ha nem kapnák meg a képzéssel párhuzamosan a támogatást, akkor 90%-uk nem venne részt abban (85. ábra). Ez a jelen helyzetre vonatkozó válasz gyakorlatilag független attól, hogy a válaszadó a múltban milyen munkatapasztalatokkal, illetve milyen jövőbeli tervekkel rendelkezik. Ennek megfelelően a képzések elsődleges célcsoportja az aktuális képzési-támogatási rendszer fenntartásában érdekelt.

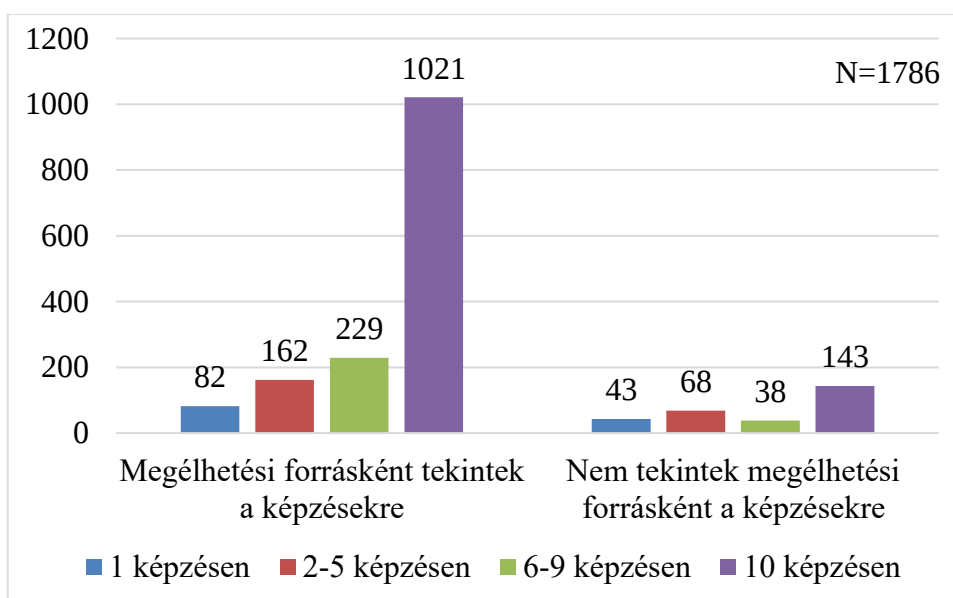
A legmagasabb iskolai végzettségeket figyelembe véve a keresetpótló juttatás hiányában az általános iskolai végzettséggel rendelkezők 96,5%-a nem jelentkezett volna a képzésre, a befejezett általános iskolával nem rendelkezők 94,3%-a, a legalább 10 osztályt végzettek 92,7%-a nem került volna a képzésekre bevonásra a jövedelemforrás alapjául szolgáló keresetpótló juttatás nélkül. Az egyetlen olyan iskolai végzettség szerinti csoport, az érettségivel rendelkezők voltak, akik többségében úgy gondolták, hogy keresetpótló juttatás nélkül is jelentkeztek volna a képzésekre. A szakmával rendelkezők 13,7%-a részt venne a képzéseken jövedelmi kompenzáció nélkül is, míg a szakmai végzettséggel nem rendelkezők esetében ez az arány csupán 6,4%.



85. ábra: Résztvételi hajlandóság a képzésekben keresetpótló juttatás nélkül

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

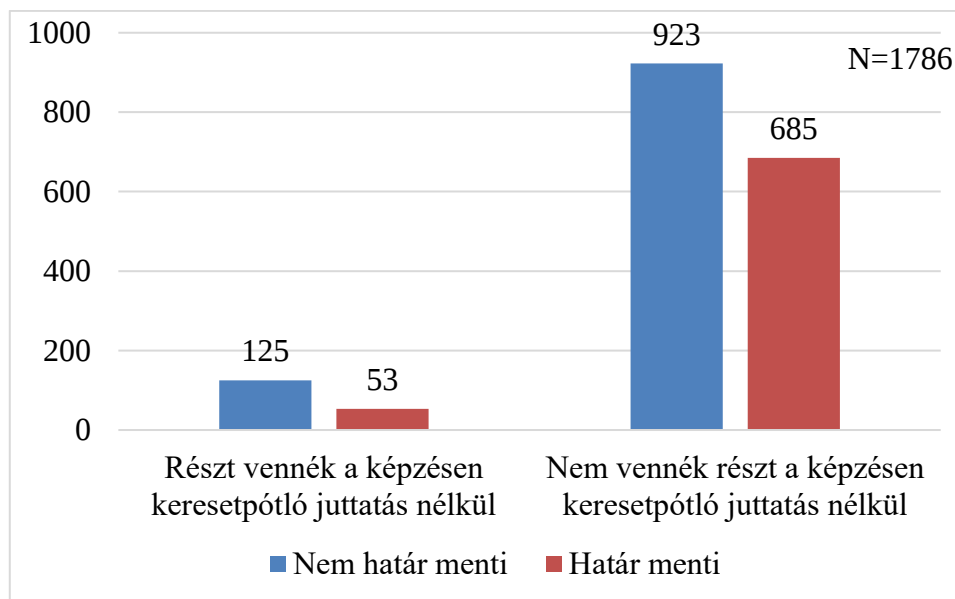
Azok az álláskereső, akik megélhetési forrásként tekintenek a képzésekre, egyértelműen nagyobb számú képzésre iratkoznának be a jövőben, mint azok, akiknek nem elsődleges célja a képzésekkel a jövedelemszerzés ($\chi^2 = 74,086$; $df=3$, $p=0,000$) (86. ábra). Természetesen az is kirajzolódott, hogy azok a megkérdezettek, akik nem tekintenek megélhetési forrásként a képzésekre, azok nagyobb arányban részt vennének a képzéseken keresetpótló juttatás nélkül ($\chi^2 = 132,541$; $df=1$, $p=0,000$). Emellett azok a területi összefüggések is megerősítést nyertek, amelyek a megyén belüli fejlettebb és hátrányosabb helyzetű térségek közötti különbségekre mutatnak rá. Bármely aspektusból vizsgálva az adatsorokat, az tapasztalható, hogy a jobb földrajzi fekvésű és jobb gazdasági-társadalmi mutatókkal rendelkező térségekben kevésbé tekintenek megélhetési forrásként a támogatott képzésekre.



86. ábra: Kapcsolat aközött, hogy a válaszadók megélhetési forrásként tekintenek-e a képzésekre és hogy a jövőben hány képzésen vennének részt

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés.

Keresetpótló juttatás nélkül a nem kedvezményezett járásokban vennének részt legnagyobb arányban a megkérdezettek a képzésekben (igaz, ezekben a járásokban is csak 15,5%-os ez az arány), szemben a komplex programmal fejlesztendő járásokkal ($\chi^2 = 24,909$; $df=3$, $p=0,000$). Az ezekben a járásokban élő válaszadók 92,5%-a nem venne részt a képzéseken anyagi támogatás nélkül. Ennél markánsabb különbség mutatható ki, ha a Miskolci járásban élőket hasonlítjuk össze az azzal szomszédos járásban élőkkel. A vármegyeszékhelyen és annak közvetlen szomszédságában élők nagyobb arányban vennének részt anyagi támogatás nélkül a képzéseken, mint a Miskolctól távolabb elhelyezkedő területeken ($\chi^2 = 31,101$; $df=1$, $p=0,000$). A legalacsonyabb hajlandóság azonban a határ menti járásban élők esetében mutatkozott, akiknek az adata szignifikánsan elmaradt a vármegye belső térségeiben mért részaránytól ($\chi^2 = 10,870$; $df=1$, $p=0,001$) (87. ábra).



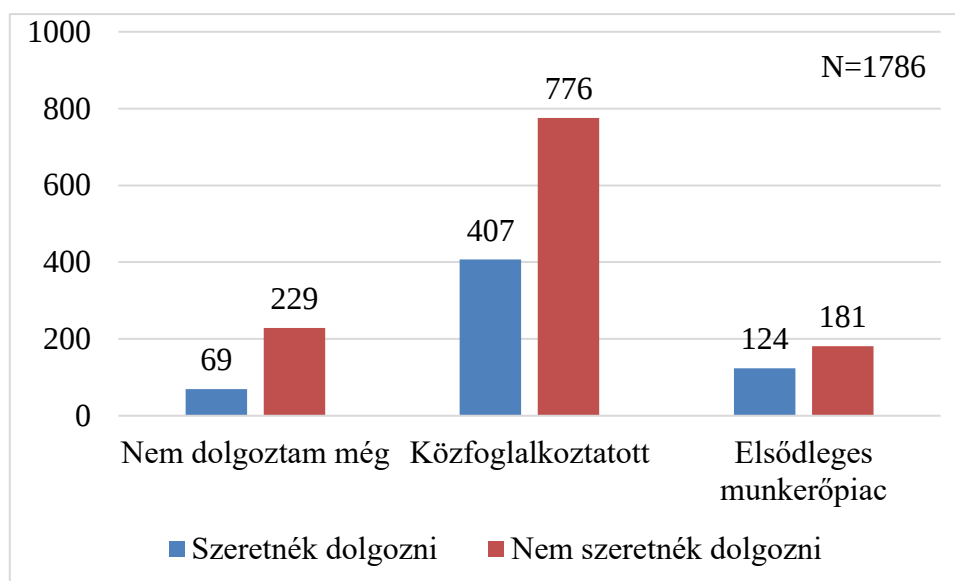
87. ábra: Résztvételi hajlandóság a képzésekben keresetpótló juttatás nélkül a vármegye országhatárral szomszédos és nem szomszédos járosaiban

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

Az elhelyezkedéshez azonban nem csak kedvező gazdasági helyzet szükséges, hanem az is szükséges hozzá, hogy az álláskereső motivált legyen a munkavállalásra. Azon álláskeresők esetében, akik nem dolgoztak még korábban, 76,9%-uk a jövőben sem szeretne. A közfoglalkoztatásban már munkát vállaltak esetében 65,6%-uk nem akar munkát vállalni, míg ez az arány azoknál, akik már dolgoztak az elsődleges munkaerőpiacon 59,3%. A munkatapasztalat egyértelműen pozitív hatással van az emberek ezirányú gondolkodására ($\chi^2 = 21,724$; $df=2$; $p=0,000$), azonban még körükben is kisebbségben vannak azok, akinek határozott szándéka az elhelyezkedés (88. ábra).

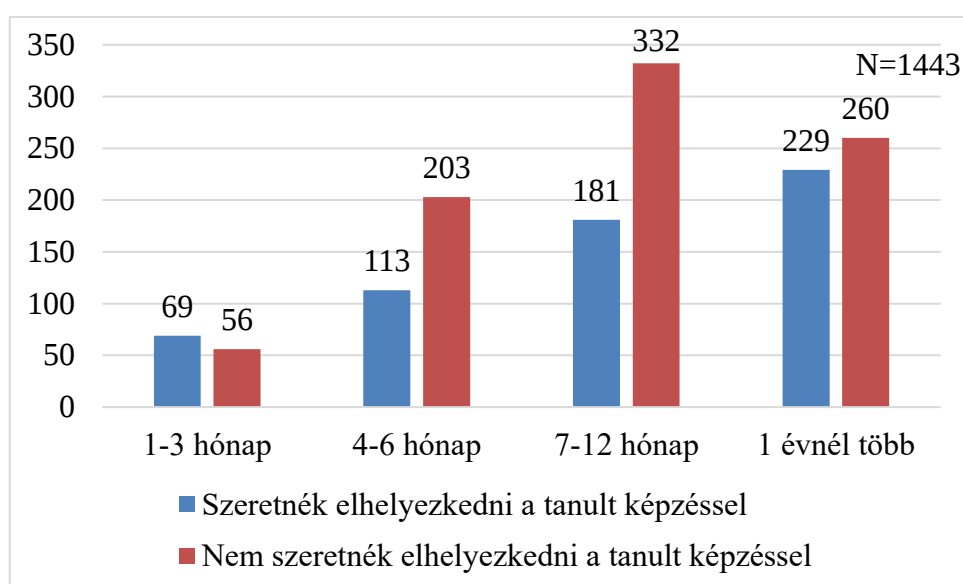
A képzésekre való jelentkezést nagyban befolyásolja a képzésekkel járó jövedelem, azaz a keresetpótló juttatás. A keresetpótló juttatás nélkül a közfoglalkoztatottak 96,1%-a, a munkát még nem vállalók 93,6%-a nem venne részt a képzéseken, azonban az elsődleges munkaerőpiacon már munkát vállalók 37,1%-a részt venne a képzéseken a keresetpótló juttatás nélkül is ($\chi^2 = 302,297$; $df=2$; $p=0,000$).

Azok az álláskeresők, akik 1-3 hónapot voltak foglalkoztatva közfoglalkoztatásban, ők szeretnék leginkább elhelyezkedni az újonnan tanultakkal, majd drasztikusan csökken az elhelyezkedési kedv ($\chi^2 = 27,805$; $df=3$; $p=0,000$). Pozitív fejleményként olvasható ki, hogy akik egy éven túl is közmunkaprogramban dolgoznak, ismételten magasabb arányban szeretnék elhelyezkedni. Vagyis a válaszok szerint a közmunkaprogramban eltöltött hosszabb idő után ilyen-olyan okokból, de mindenképp növekszik a tovább lépésre vonatkozó motiváció (89. ábra).



88. ábra: A megkérdezettek korábbi munkatapasztalatai és a munkavállalási hajlandóság közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés



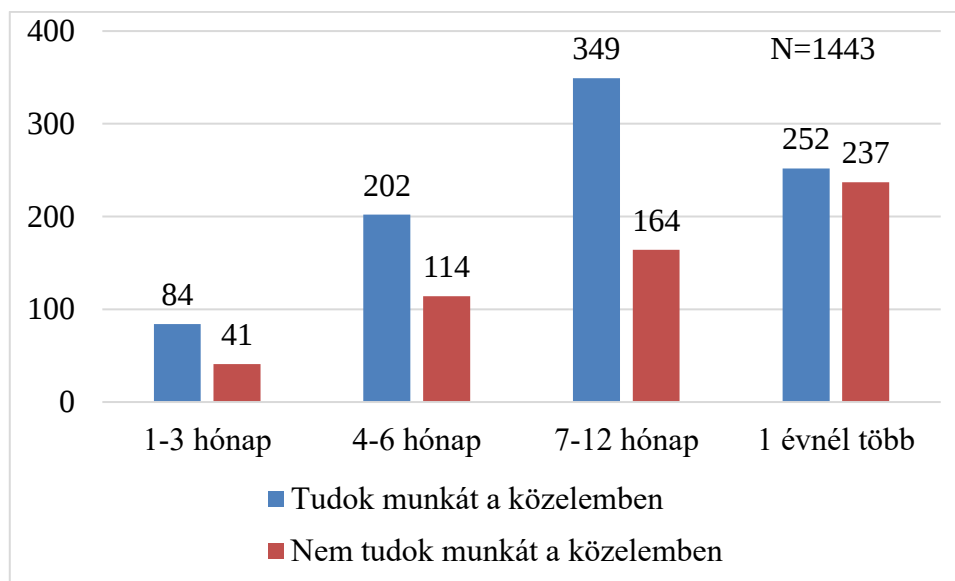
89. ábra: A megkérdezettek közfoglalkoztatásban töltött ideje és az elhelyezkedési hajlandóság közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

Azok a megkérdezett álláskereső, akik csak 1-3 hónapot voltak foglalkoztatva közmunkaprogramban nagyobb arányban helyezkedtek el volna el, akár kevesebb, mint havi 100 ezer forintnyi összegért is. A 4-6 hónapot és a 7-12 hónapot foglalkoztatottak 151-200 ezer forint közötti összegért lettek volna hajlandók munkába állni, míg az egy éven túl közfoglalkoztatottak körében 151-200 ezer forint közötti és a 200 ezer forint feletti kategória is dominánsan jelent meg. A közfoglalkoztatás keretében szerzett munkatapasztalat tehát növelte a fizetéssel kapcsolatos elvárásokat ($\chi^2=53,367$; $df=9$; $p=0,000$), amit indokol a keresetpótló juttatás és a potenciális fizetés közötti különbség mértéke és az érintettek munkaerő-piaci pozíciójának saját maguk általi

felértékelése. Ugyanakkor az álláskeresői státusszal kapcsolatban is kimutatható volt az, hogy idővel magasabb fizetésért hajlandók csak elmenni dolgozni azok, akik már hosszabb távon kiszorultak az elsődleges munkaerőpiacról.

A korábbi eredmények azt mutatták, hogy a közfoglalkoztatásban eltöltött legalább egy éves időszak után növekszik az elsődleges munkaerőpiacra való kilépés igénye. Azonban a megkérdezettek környezetében elérhető álláshelyekkel kapcsolatban azt a választ kaptuk, hogy azok az álláskereső, akik egy évnél több időt töltöttek közfoglalkoztatásban kevesebb információval rendelkeznek ezekről a lehetőségekről, mint azok, akik csak pár hónapot töltöttek közfoglalkoztatottként (90. ábra). Vagyis az elsődleges munkaerőpiaccal való kapcsolatuk még inkább meggyengült az idő alatt, amíg a közfoglalkoztatásban biztos státuszuk volt ($\chi^2=32,245$; $df=3$; $p=0,000$).



90. ábra: A megkérdezettek álláskeresőként töltött ideje és a lakóhelyük közelében megtalálható betöltetlen álláshelyek ismerete közötti kapcsolat

Forrás: Kérdőíves vizsgálat alapján (2019-2021) saját szerkesztés

Az álláskeresőként eltöltött hosszabb idő negatív hatással van arra, hogy az újonnan megszerzett tudással el akarjanak helyezkedni a képzésben résztvevők. A legjobb helyzetben egyértelműen azok vannak, akik kevesebb mint negyedét töltötték el munkanélküliként. A mintegy 70%-os rész arány ezt követően 40% körülre csökken, ami a méréseim szerint gyakorlatilag stagnál a későbbiekben.

Akik szeretnének elhelyezkedni az újonnan tanultakkal kisebb arányban vannak tisztában a betöltetlen álláshelyekkel a környezetükben, ellentétben azokkal, akik nem szeretnének elhelyezkedni, ők nagyobb arányban ismerik a potenciális álláslehetőségeket.

6. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A kutatás során a Kormányhivatalok által finanszírozott, álláskeresőknél szóló felnőttképzésben résztvevőket vizsgáltam. A Kormányhivatalok által bevont résztvevők létszámcúcsa a vizsgált időszakban 2014-ben volt, számuk azóta folyamatosan csökken. Az országban a szakmai képzések vannak leginkább jelen, ami az elhelyezkedések szempontjából fontos, hisz egy újonnan megszerzett szakképesítéssel könnyebben tudnak munkát találni a képzésben résztvevő álláskeresőknél, mint egy kompetenciafejlesztő tréninggel. Az országban a Kormányhivatalok által bevont személyek képzési finanszírozásának szempontjából a hazai források folyamatosan csökkenő tendenciát mutattak, a vizsgált időszak végére szinte kimutathatatlan létszámot támogatva. Az Európai Unió forrásból támogatottak száma erősen hullámzott a vizsgált időszakban, 2014-ben elérte a vizsgált időszak maximumát, amikor több mint 101 ezer fő képzését finanszírozták, számuk, azt követően folyamatosan csökkent.

A támogatott képzések területi eloszlásáról kimutattam, hogy a 11 év alatt a felnőttképzési tanfolyamok lebonyolításának helyt adó települések száma, majd 700 településsel nőtt, aminek köszönhetően az elérhetőségük javult. Területi statisztikai módszerek segítségével a tematikus térképeken kirajzolódott, hogy Budapest koncentrációja kiemelkedő az országban, amelyet jelentőségük tekintve a vármegyeszékhelyek követnek, összességében több mint kétharmados részarányt képviselve. Az ország összes járási központjában elérhetőek voltak a képzések, így igazán kiterjedt térségek nem maradhettek képzés nélkül. A képzési helyszínek területi koncentrációja a főútvonalak mentén rajzolódott ki leginkább.

Mivel a kérdőíves vizsgálat eredményei arra mutattak rá, hogy a válaszadók háromnegyede csak maximum 10 km-es távolságra ingázna (munkavállalás vagy képzés céljából), megvizsgáltam, hogy mennyire kiterjedtek azok a rurális térségek, amelyek kiesnek a képzési helyszínek 10 km sugarú vonzáskörzetéből. Ennek alapján kirajzolódtak az ország felnőttképzéshiányos területei, amelyeket részben a településhálózati, részben pedig a munkaerő-piaci viszonyok határozták meg. Az ország nyugati részeit magasabb foglalkoztatottság jellemzte, így eleve kevesebb álláskereső került bevonásra. Emiatt kiterjedtebb összefüggő területek a Nyugat- és Dél-Dunántúl kis- és aprófalvak domináltak rurális térségeiben voltak kimutathatók. A vidék szemszögéből fejlődés mutatható ki a képzések elérése tekintetében, azonban a képzés nélküli rurális terekben ez a hiányosság is hozzájárul a további leszakadáshoz.

A támogatott munkaerő-piaci képzések hangsúlyos szerepet kapnak az álláskeresőknél számának csökkentésére vonatkozó célkitűzések megvalósításában és a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok felzárkóztatásában. Az egész életen át tartó tanulás jegyében a munkavállalóknál lehetősége nyílik alkalmazkodni a folyamatosan megújuló munkaerő-piaci igényekhez. Emellett azonban a támogatott munkaerő-piaci képzéseknek fontos szerepe van a hátrányos helyzetű népesség integrációjában is. Az elmúlt időszakban a társadalom peremére szorult társadalmi csoportokban is fokozódó részvételt tapasztalhattunk.

A képzésben résztvevők elhelyezkedési arányát az elmúlt évtizedben negatív tendenciák jellemzik. A közfoglalkoztatásban való elhelyezkedés visszaszorulása miatt megnövekedett a képzést követően álláskereső vagy ismeretlen státuszba kerülők aránya. Az elhelyezkedések vizsgálatánál az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés az ország nyugati részén volt a legmagasabb, míg a másodlagos munkaerőpiacon (közfoglalkoztatásban) való elhelyezkedés az ország keleti részén a magas munkanélküliséggel sújtotta területein volt a legjellemzőbb.

A szekunder adatbázisokra alapozva a 2010 és 2019 közötti időszakban megvizsgált folyamatok szerint mind országosan, mind Borsod-Abaúj-Zemplén megyében jelentősen csökkent a nyilvántartott álláskeresőknél száma. További pozitív változás, hogy jelentősebb ingadozás mellett

össességében bővült a betöltetlen álláshelyek száma is. E kedvező tendenciák ellenére az álláskeresőknél szóló támogatott képzésekben résztvevők száma (szintén jelentős ingadozást mutatva) továbbra is magasnak mondható. Ez egyrészt abból adódik, hogy a képzések továbbra sem képesek igazán hatékonyan reagálni a munkaerő-piaci folyamatokra – a döntések egy évre előre születnek meg statisztikák alapján és nem a helyi munkáltatók igényfelmérésével. Másrészt alapvetően befolyásolják a statisztikákat azok a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok, akik a képzések elvégzésével sem tudják megvetni lábukat a valós munkaerőpiacon. A közfoglalkoztatás átmenetileg tömegek munkához jutását biztosította, a közfoglalkoztatottak számának csökkenését követően azonban a munkaerő-piaci képzések hatékonysága az elhelyezkedés szempontjából a korábbi szint alá esett vissza a megyében. Az elsődleges munkaerőpiacra való integrálódás kétségkívül nehezebb feladatot állít a hátrányos helyzetű munkanélküliek elé, mint korábban a közfoglalkoztatás, ami egyúttal kevésbé szolgálta fejlődésüket is.

Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye rurális térségeiben a közfoglalkoztatás révén az állam vált az elsődleges munkáltatóvá. Az álláskeresőknél szóló képzésekben való részvétellel együtt kapott keresetpótló juttatás azonban magasabb bevételt eredményez, mint a közfoglalkoztatásban szerzett jövedelem, így anyagi szempontból jobban megéri az álláskeresőknél, hogyha munkaerő-piaci képzésbe iratkoznak be, mintha közfoglalkoztatásban dolgoznának. Az álláskeresőknél szóló képzéseken résztvevők, mivel nem szeretnék elhelyezkedni a megszerzett képesítéssel, nem járulnak hozzá a helyi gazdaság fejlesztéséhez. Tulajdonképpen bújtatott segélyezési formának tekinthető a képzési rendszernek ez az eleme, és elsősorban akut szociális problémák feloldásában játszik jelentősebb szerepet.

Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye sajátossága az álláskeresőknél szóló képzéseket illetően a résztvevők alacsony iskolai végzettsége. Magasabb iskolai végzettséggel, illetve szakmával kevesebben vesznek részt álláskeresőknél szóló képzésben, mivel eleve kevesebb ideig vannak álláskeresői státuszban. A közfoglalkoztatás munkaerő-felszívó képességének pozitív hatásai (válaszdóink meghatározó része kizárólag annak keretében dolgozott korábban) mellett kritikaként fogalmazható meg, hogy nincsenek komolyabb elvárásai a munkavállalókkal szemben. Mindenfajta tudás, végzettség nélkül vesznek fel embereket, ami időlegesen jó a rurális térségek számára, azonban munkaerő-piaci aspektusból konzerválja a munkavállalók lemaradását.

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a közfoglalkoztatottak képzésbe történő bevonásának területi eloszlásában a Miskolci és az Ózdi járás jelentősége emelhető ki. A képzésben résztvevők nagyarányban nők voltak és alacsony iskolai végzettséggel rendelkeztek. Amellett, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők kevésbé szorulnak ki a munkaerőpiacról, a közfoglalkoztatás sem lehet számukra versenyképes alternatíva.

Az elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedés egyértelműen a kedvezőbb gazdasági helyzetben lévő térségekben volt jellemző, azon belül is kiemelten azokban a centrumokban, amelyek az utóbbi években az ipari beruházások célpontjai voltak, továbbá az ezekhez közvetlenül kapcsolódó térszerkezeti tengelyek mentén, illetve agglomerációkban helyezkednek el. A másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedés a Szlovákiával határos peremvidéken bír továbbra is meghatározó jelentőséggel. A közfoglalkoztatásban történő elhelyezkedés egyáltalán nem jellemzi azokat a területeket, ahol jelen vannak a multinacionális vállalatok, azonban ennek ellenére ezeken a területeken alacsonyabb volt a primer munkaerő-piaci szektorban történő elhelyezkedés is. Ez annak köszönhető, hogy ezekben a térségekben a vizsgálatba vont társadalmi csoportok körében rendkívül alacsony a munkavállalási kedv, amit a megemlített racionális érvek mellett a támogatások és a jövedelmek relációja is magyaráz.

A képzések sikertelenségeként fogható fel, hogy a kérdőíves vizsgálatom válaszadóinak döntő többsége nem tudott, illetve jelentős részben nem is akart elhelyezkedni a korábbiakban megszerzett képesítéssel/képesítésekkel, ugyanakkor a résztvevők hozzáállását is tükrözi. Az

alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők csak az átlagosnál magasabb jövedelemért lennének hajlandók munkát vállalni. A legtöbben nem saját magukat okolják amiatt, hogy végzettség nélkül nem találnak munkát, hanem a munkahelyek hiányára hívják fel a figyelmet. Mindemellett munkavállalás céljából nem hajlandók ingázni.

Az álláskeresőknél szóló felnőttképzésben a résztvevők döntő része nő, ami annak is köszönhető, hogy a gyermekek miatt egyébként sem vállalnának munkát, a képzéssel pedig viszonylag könnyen bevételekre tehetnek szert. Amennyiben magas az egy háztartásban élők száma, különösen fontossá válik a képzésekbe való becsatlakozás. A férfiak, mint családfenntartók számára a feketemunka, vagy a „maszek” munkák magasabb pénzkereseti lehetőséget kínálnak, így kevésbé van lehetőségük a képzéseken részt venni.

Primer kutatásom tapasztalatai alapján a tanulók döntő többsége nem venne részt a képzéseken az ahhoz kötött keresetpótló juttatás hiányában. Egyértelműen megélhetési forrásként tekintettek arra, mivel máskülönben egyéb bevételi források után kellene nézniük az állam nyújtotta támogatott tanulás helyett. Így nevezhetjük őket megélhetési tanulóknak. Ezt támasztja alá, hogy a lehetőségekhez mérten minél nagyobb számú és minél hosszabb időtartamú képzésen szeretnének részt venni. Ugyanis jelenlegi élethelyzetükben a képzéseken való részvétel jelenti a legegyszerűbb, legjobb jövedelemforrást számukra. A megélhetési tanuló az a személy, aki az álláskeresőknél szóló képzéseken nem az új információ-, tudás-, szakképzettség- és egy új munkahely megszerzésére érdekében vesz részt. Ehelyett a támogatás megszerzésére fókuszál, amely a képzés ideje alatt biztos jövedelemszerzést jelent számára.

A megkérdezettek a legnagyobb arányban fél évnél hosszabb ideje voltak foglalkoztatva közfoglalkoztatásban, ami a közfoglalkoztatási idő sajátosságának köszönhető (alapvetően nem azért szakadt meg a közfoglalkoztatási jogviszonyuk, mert kiléptek az elsődleges munkaerőpiacra, hanem azért mert muszáj időnként szüneteltetni). A közfoglalkoztatásban dolgozók a képzés elvégzése után 6 hónappal elsősorban vagy munkanélkülivé váltak, vagy ismételten a közfoglalkoztatásban tudtak csak elhelyezkedni. A primer kutatás során tapasztalt elhelyezkedési arányok jelentős mértékben eltértek a szekunder forrásokból nyert megoszlásoktól. A közfoglalkoztatásban már korábban dolgozó megkérdezettek elenyésző hányada talált munkát az újonnan megszerzett képesítésével, akiknek mintegy negyötöde újra a közfoglalkoztatásban helyezkedett el. A vizsgálati mintában tehát aránytalanul magas volt azoknak az aránya, akik tartósan vannak jelen a közfoglalkoztatásban és a támogatott képzéseken. Vagy meg sem próbáltak kitörni onnan, vagy bátorítatlan próbálkozásokat követően visszakerültek oda. Az eddigi tapasztalatok mellett a támogatott képzéseken résztvevők jövőbeni tervei, a kockázatvállalásuk mértéke sem utal arra, hogy ezen a téren jelentős változás lenne várható a jövőben.

A periférikus vidéki térségekben sokkal inkább jellemző, hogy az álláskereső a munkalehetőségek valós hiánya miatt nem tudnak elhelyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon, így a megvalósuló beruházások még nagyobb eséllyel tudnak olyan munkaerőt mozgósítani, akik már rendelkeznek korábbról jelentősebb munkatapasztalattal az elsődleges munkaerőpiacon.

Kutatásai eredményeim alapján javaslom a helyi vállalkozók fokozottabb bevonását az indítani tervezett képzések körének megválasztásában. Az indítható képzések körét a Kereskedelmi és Iparkamara határozza meg, amelyekre a Kormányhivatal ír ki pályázatokat, amelyekre azok a felnőttképző intézmények nyújthatnak be pályázatot, akik megfelelnek az elvárt kritériumoknak. Az igények meghatározása jelenleg a járási hivatalok és a települési önkormányzatok bevonásával kerül meghatározásra, így az esetek többségében az álláskereső/közfoglalkoztatott nem a saját érdeklődési körébe tartozó képzéseken vesz részt, hanem amelyek elérhetők a járáson belül. A képzések elindítása és megfelelő számú tanuló bevonása így biztosított, azonban a munkaerőpiaci és az álláskeresői szempontok egyaránt sérülnek.

A képzések célirányosabb megszervezésével ugyan csökkene a képzéseken résztvevők létszáma, azonban az elhelyezkedési arányok emelkednének az elsődleges munkaerőpiacon a foglalkoztatókkal való közvetlen együttműködésben. A szakmai képzések ugyan költségesebbek, azonban a helyi vállalkozások körében elvégzett igényfelmérés, a gyakorlati képzésbe történő bevonásuk megosztaná az anyagi terheket. Ez a változtatás ugyanakkor nem érdeke a felnőttképző intézményeknek, mivel elesnének a támogatások egy jelentős részétől a kisebb létszám és a gyakorlati képzések „kiszervezése” okán.

A képzések munkaerő-piaci hatékonysága szempontjából fontos lenne a képzésben való részvétel maximális számának meghatározása, mert a megélhetési tanulók körében gyakorlatilag hiányzik a kapcsolat a tanulás és az elhelyezkedés között. Ez alól kivételt képezhetnének a felzárkóztató képzések, hiszen a nyolc általános iskolai osztály meglétének hiánya alapvető gátja a továbblépésnek, a szakmai képzések többségéből kizárja őket.

A jövőben nagyobb hangsúlyt célszerű fektetni azokra az álláskeresőkre, akiknek van az elsődleges munkaerőpiacon jelentősebb tapasztalata vagy rendelkeznek már szakmai végzettséggel. Ők a primer kutatás tapasztalatai alapján nagyobb hajlandóságot mutatnak az elhelyezkedésre, így a célirányos átképzésük jelentősen növelheti a képzések hatékonyságát.

7. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Vizsgálataim részben igazolták állításomat, miszerint a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei felnőttképzés adatai nincsenek szoros kapcsolatban a betöltetlen álláslehetőségek számával, ami arra vezethető vissza, hogy a képzések inkább a munkaerőkinálathoz, mintsem a munkaerő-piaci kereslethez igazodnak.

A támogatott felnőttképzésben résztvevők létszámadatait és a betöltetlen álláshelyek számát Beveridge-görbe segítségével vizsgáltam meg a 2010 és 2020 közötti időszakban. A két változó mennyiségi változásai az esetek többségében nem egyirányba mozogtak, leszámítva a 2012 és 2014 közötti éveket, amikor a közfoglalkoztatás keretében biztosított álláslehetőségek száma jelentős mértékben megnövekedett. A támogatási ciklusok változása miatt 2016-ban rendkívül alacsony volt az Európai Unió által finanszírozott képzések száma, miközben a betöltetlen álláshelyek száma alig változott. Ezt követően 2018-ra ismét megnövekedett a képzésben résztvevők száma. A COVID-19 világjárvány pedig sokkal inkább érezte hatását az álláshelyek számában, mint a képzések tekintetében. A támogatott képzések hosszabb távon járulnak hozzá a kompetenciahiányok mérsékléséhez, emellett az érintett társadalmi csoportok szociális problémáira is reagálnak. A képzéseknek figyelmebe kell vennie a tanulók előképzettségét. A legnagyobb arányban az alacsony iskolai végzettséget igénylő, integrációs célú képzések vannak jelen, amelyek nem igényelnek magasabb szintű előtanulmányokat, kompetenciákat. Emellett a képzések hatékony megszervezése során az is fontos szempont, hogy azokra megfelelő számú jelentkezőt nyerjenek meg. Az utóbbira példa, hogy vármegyeszerte többszáz fő szerzett kézápoló és műkörmépítő végzettséget.

2. Kutatásom során részben igazolódott, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyén belül lehatárolhatók azok a térségek, ahol a felnőttképzés nem hatékony részese az álláskereső elsődleges munkaerőpiacra történő integrációjának, mivel a képzést követően meghatározóan csak a másodlagos munkaerőpiacon sikerült elhelyezkedniük.

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium által szolgáltatott adatsorok alapján a területi autokorreláció módszerének segítségével kimutattam Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyén belül azokat a településcsoportokat, ahol szignifikánsan magasabb volt azoknak az egykori álláskeresőnek a részaránya, akik az elsődleges munkaerőpiacon tudtak elhelyezkedni a képzéseket követően. Meg kell azonban jegyezni, hogy a primer munkaerőpiacon elhelyezkedettek abszolút száma egyetlen járásban sem haladta meg azok létszámát, akik a szekunder munkaerőpiacon helyezkedtek el, egyedül a Miskolci és a Tiszaújvárosi járásokban közelítette meg azt az értéket. A felnőttképzés területi struktúrája alapján megállapítható, hogy a képzések keretében versenyképességi és felzárkóztatási szempontok egyaránt érvényesülnek, az utóbbiak azonban nem feltétlenül követik a munkaerő-piaci igényeket. A képzések megvalósításának helyszínei erős területi koncentrációt mutatnak, felülreprezentált a nagyvárosok és az ipari központok jelentősége, biztosítva ezt a szolgáltatást a szomszédos területek számára is. A közfoglalkoztatás révén biztosított álláslehetőségek meghatározóan befolyásolták a vármegye munkaerőpiacát, hiszen 17 járás közül 10-ben az elhelyezkedés a másodlagos munkaerőpiacon 40% feletti volt a 2010-2020 közötti évek átlagában. Ennek köszönhetően a képzéseket elvégzők összesített elhelyezkedési mutatója a vármegye kedvezőtlenebb társadalmi-gazdasági helyzetben lévő járaiban magasabb volt, mint a Miskolcot övező centrumtérsgben. A területi autokorreláció segítségével sokkal inkább arra tudtam rámutatni, hogy hol kisebb jelentőségű a közfoglalkoztatás, mint arra, hogy hol szignifikánsan alacsonyabb az elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedés aránya. A vizsgálat feltárta Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye jelentőségét a felnőttképzésben és annak egyes szegmenseiben. Rámutatott arra, hogy a vármegye felnőttképzésben résztvevő lakosai számára milyen képzéseket hirdettek meg és azok mennyire

voltak népszerűek, sikeresek és, hogy milyen arányban jelentek meg a felnőttképzés köreiből a Munkaügyi Központ és az Európai Unió által támogatott képzések. A képzések között magasabb számban hirdettek meg olyanokat, amelyeknek nem volt bemeneti feltétele, vagyis nem igényeltek még alapfokú iskolai végzettséget sem. Emellett az elemzés bemutatja Miskolc központi szerepkörét és az egyes vidéki térségek jellemvonásait.

Azonban a felnőttképzés képes lenne hatékonyan reagálni a változó munkaerő-piaci igényekre, azonban a gyors reagálás lehetőségét alapvetően korlátozzák a Munkaügyi Központok egyéves képzéstervezési ciklusai. Ennek következtében nem képes rövid idő alatt, közvetlenül leereagálni a munkanélküliek számának és összetételének változásait, amire ráerősít a képzésekben résztvevők hozzáállása. A munkanélküliek köre és az álláshirdetésekkal kapcsolatos elvárások gyakran nem találkoznak egymással. Az álláskeresőknél szóló képzések résztvevőinek jelentős része megélhetési tanuló, akik a jövedelemforrás miatt léptek be a képzésbe és csak esetlegesen helyezkedtek el az újonnan megszerzett végzettségekkel.

3. Harmadik hipotézisemet igazoltam, azonban ezzel kapcsolatban kiegészítő megjegyzéssel kell élnem a munkaerőpiacon zajló átalakulások miatt. Mivel a szekunder adatsorok ugyan rámutattak arra, hogy a közfoglalkoztatás a megjelenését követően átmenetileg jelentős számú álláskereső elhelyezkedését segítette, egyúttal csökkent a felnőttképzésben résztvevők elsődleges munkaerőpiacon történő munkavállalása, azonban a mindeközben bővült a foglalkoztatottak létszáma a vármegyében. A közfoglalkoztatás szerepének csökkenésével valóban nem emelkedett a primer munkaerőpiacon történő elhelyezkedés aránya a képzettek körében, ugyanakkor a képzések is egyre inkább a leghátrányosabb helyzetű csoportokra fókuszálnak. Az elhelyezkedés sikerességét tehát jelentősen befolyásolja a beiskolázottak köre és lakhelye – a legkevésbé motivált, valamint a legrosszabb elérhetőségű települések lakói maradnak a rendszerben.

A vizsgált időszakban (2010-2020) Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében több mint 12 százalékponttal nőtt a foglalkoztatási ráta, ami gyorsabb volt az országos fejlődési ütemnél, így a vármegyének az országos átlagtól való lemaradása öt százalékponttal csökkent. Ezzel párhuzamosan az álláskereső létszáma csökkent, közöttük azoké is, akik korábban tartósan nem találtak munkát az elsődleges munkaerőpiacon. A pozitív változások összességében nem elvitathatók, ugyanakkor a támogatott képzések résztvevőinek elhelyezkedési mutatói romlottak. Magyarázható ez egyrészt a közfoglalkoztatotti álláslehetőségek számának visszaesésével (51,3%-ról 38,7%-ra 2016 és 2020 között), másrészt viszont azzal, hogy 2020-ban mindössze 12,4% volt az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők aránya. Az utóbbi érték 2010-ben még 56,4%-ot ért el, majd 2012 óta egy évben sem haladta meg a 20%-ot. A szekunder munkaerőpiac szerepének csökkenése tehát nem váltotta ki a primer munkaerőpiacon való elhelyezkedés emelkedését, ami egyébként országosan megvalósult (16,2%-ról 24,8%-ra emelkedett 2014 és 2019 között, majd a COVID-19 világjárvány hatására visszaesett). A növekedés azonban országosan sem kompenzálta közel sem a másodlagosan munkaerőpiacon jelentkező visszaesés mértékét, amelynek mértéke 25 százalékpontot meghaladó volt.

4. A kérdőíves vizsgálat során beigazolódott, hogy a felnőttképzésben résztvevő csoportok között elkülöníthetők azok, akik nem tudnak kitörni az álláskereső – közfoglalkoztatott – támogatott képzésben résztvevő státuszok által meghatározott háromszögből. az álláskeresőknél szóló képzéseken nem az új információ-, tudás-, szakképzettség- és egy új munkahely megszerzésére érdekében vesznek részt. Ehelyett a támogatás megszerzésére fókuszálnak, ami a képzés ideje alatt biztos jövedelemszerzést jelent számukra, ennek megfelelően a képzés szociális szerepköre domináns, ezeket a résztvevőket megélhetési tanulóként definiáltam.

A primer kutatás keretében megkérdezettek döntő többsége a képzések befejezését követően különböző okok miatt nem tudott elhelyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon, miközben jelentős

részük már nem is csak a második, hanem a többedik támogatott képzésén vett részt a lekérdezés időpontjában. Az elhelyezkedés kizárólag a közfoglalkoztatásban volt számottevő, ami azonban adminisztrációs okokból nem lehet tartós, összefüggően legfeljebb 12(+6) hónap. Az utóbbi években ráadásul csökkent a közfoglalkoztatottak létszáma, vagyis egyre szűkebb kör számára biztosít lehetőséget. Ez teljes mértékben indokolt a támogatói szféra oldaláról, hiszen a tranzitfoglalkoztatás távlati célja az elsődleges munkaerőpiacra történő továbblépés. A kérdőíves vizsgálat tapasztalatai alapján azonban a továbblépés nagyon kis számban valósult meg. Előbb-utóbb ismét álláskeresői státuszba kerültek, amiből egy újabb képzésen való részvétel jelentette a leggyorsabb és legbiztosabb kiutat. Ezt erősíti meg, hogy mindössze a megkérdezettek 0,73%-a vett részt először álláskeresőknak szóló képzéseken a lekérdezés idején, továbbá a kérdőív több kérdésére adott válasz is rámutatott, hogy a résztvevők a támogatási rendszer adta lehetőségek további kihasználásában érdekeltek, mintsem valós versenyben mérettessék meg magukat.

A vizsgálat bemutatta a képzéseken résztvevők társadalmi-gazdasági ismérveit. A hátrányos helyzetű csoportok a többségi társadalomtól eltérő, torzult szemlélettel rendelkeznek és ehhez igazítják túlélési stratégiáikat. Ennek középpontjában gyakran a könnyen megszerezhető és biztos bevételi források állnak, amelyek nem igényelnek komolyabb befektetést és új elvárásoknak való megfelelést. A kérdőíves vizsgálat eredményeiből igazolást nyert, hogy a résztvevők döntő többsége jövedelemszerzés céljából vesz részt a tanfolyamokon, a keresetpótló juttatás havi szinten fontos bevételt képez e családok számára. A megkérdezettek 83,6%-a megélhetési forrásként tekintett a képzésekre, a keresetpótló juttatás nélkül 90%-uk számára nem lenne kivitelezhető a tanfolyamokon való részvétel – más bevételi forrás után kellene nézniük a tanfolyamok miatt kieső időben. A válaszadók 65,2%-a a kérdőívnek azt a válaszlehetőségét jelölte meg, miszerint akár 10-nél több képzésen is részt venne még a jövőben, amelyek 72,4%-uk szerint lehetőség szerint 5 hónapnál hosszab időtartamúak legyenek – vagyis alapvetően a jelenlegi, viszonylagos biztonságot nyújtó helyzet fennmaradásában érdekeltek a továbblépéssel járó kihívások és kockázatok helyett. Az újonnan megszerzett tudással elhelyezkedni 57,3%-uk szeretne, azonban általánosságban véve is mindössze 66,4%-uk szeretne dolgozni. A tanuló felnőttek számának értéklése nem egyszerű feladat, mivel az államilag támogatott képzésekhez nem lehet normatív hasznosságot rendelni sem az iskolarendszerű felnőttképzésben, sem a munkanélküliek képzésében, átképzésében. Akik támogatott képzésekben vesznek részt, joggal bízhatnak benne, hogy nagyobb eséllyel tudnak álláshoz jutni, vagy munkahelyet változtatni.

5. A szakmai végzettséggel és az elsődleges munkaerőpiacon szerzett tapasztalatokkal rendelkező tanulók körében magasabb a hajlandóság a tartós elhelyezkedésre, amelyet primer kutatásommal igazoltam.

A kérdőíves vizsgálat rámutatott, hogy azoknak a megkérdezetteknek, akik nem tekintik megélhetési forrásként a beiskolázást, 59,6%-uk szakmai végzettséggel rendelkezett. Ellenben azok körében, akik megélhetési forrásként kezelik a képzéseket, 53,2% nem rendelkezett szakmai végzettséggel. A szakmával rendelkezők 13,7%-a részt venne a képzéseken jövedelmi kompenzáció nélkül is, míg a szakmai végzettséggel nem rendelkezők esetében ez az arány csupán 6,4% volt. A közfoglalkoztatásban munkát vállalók 70,9%-a nem rendelkezik szakmai végzettséggel, ellenben az elsődleges munkaerőpiacon korábban már munkát vállalók 74,4%-a legalább egy szakmai végzettséggel rendelkezik.

A megkérdezettek között azok, akik már szereztek munkatapasztalatot az elsődleges munkaerőpiacon arányaiban rövidebb idejű képzéseken vennének részt a jövőben, vagyis nem a „védett státusz” fenntartásában érdekeltek, hanem abban, hogy a versenyszférában is megmérettessék magukat. A mintában szereplő azon személyek, akik nem dolgoztak még életük során, alapvetően az újonnan megszerzett tudással sem szeretnék elhelyezkedni (78. ábra). Ennél csak kevéssel kedvezőbb válaszokat adtak azok, akik eddig közfoglalkoztatásban dolgoztak csak. Azok, akik dolgoztak már az elsődleges munkaerőpiacon, ők szeretnék legnagyobb

arányban elhelyezkedni az újonnan tanultakkal. Az elsődleges munkaerőpiacon már munkát vállalt álláskeresőket jellemzően magasabb iskolai végzettség jellemezte.

6. Hipotézisemet nem igazoltam, miszerint az országban összefüggően nem jelennek meg olyan települések, ahol a vizsgált időszakban nem volt 10 kilométeren belül elérhető álláskeresőknél szóló felnőttképzés, az ország területe jó lefedettséget mutat ebből a szempontból.

A szolgáltató szektor telepítőtényezőinek megfelelően a felnőttképzési funkció is nagyobb szerepet kapott és területi konvencentrálódást mutatott a vármegyeszékhelyeken, majd a járásközpontokban. Ugyanakkor a munkaerőpiac oldaláról erős igény merült fel a képzések megszervezésére a magasabb munkanélküliségi mutatóval jellemezhető, periférikus helyzetű településeken is. A képzések szervezői megfelelő létszám esetén érdekeltek lehetnek a támogatott tanfolyamok elindítására a kisebb, távoli településeken is, még ha az nehézségeket is okoz (pl. infrastruktúra biztosítása). A határ menti területeket magas munkanélküliséggel, relatíve alacsony foglalkoztatással és magas közfoglalkoztatással működő települések jellemzik, ahol a magas elvándorlás megakadályozása, mérséklése céljából a felnőttképzés helyben való megszervezésével csökkenthető lenne. Így összességben a városhiányos, rossz elérhetőségű területeken kirajzolódtak funkcióhiányos zónák, amelyek többnyire az országhatár mentén találhatók. Az ország középső és keleti részében a legnagyobb képzés nélküli terület Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében található a szlovák határ mentén. Mint ahogy a 23. ábra is szemléltette a centrumtelepülések mellett a főutak mentén kirajzolódó sávok is ráhatással voltak a felnőttképzési helyszínek földrajzi eloszlására. Az ország nyugati felén a Balatontól délre egy „képzés nélküli folyosó” alakult ki. Ez a felnőttképzési hiányosságokat mutató folyosó az ország déli és nyugati részén hat vármegyét érintett, keletről nyugatra haladva Bács-Kiskun, Tolna, Baranya, Somogy és Zala vármegyét, valamint Vas vármegye dél-nyugati részét, ami meghatározóan a településszerkezeti adottságok következménye.

7. Hipotézisem beigazolódott, miszerint az ország különböző fejlettségű régióiban az álláskeresőknél szóló felnőttképzést sikeresen elvégzők között szignifikáns különbségek mérhetők az elsődleges munkaerőpiacon és a másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedések tekintetében.

Az elsődleges és másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedő tanulók arányát járási szinten a Local Moran I területi autokorreleációs módszer segítségével elemeztem a vizsgálati időszak különböző éveiben. Az elhelyezkedés területi mintázatát mind a gazdasági folyamatok, mind a szakpolitikai beavatkozások erősen befolyásolták, így jelentősen eltérő volt a klaszterek kiterjedése a közfoglalkoztatás tömegessé válása előtt, a közfoglalkoztatotti létszám maximumán, vagy éppen 2020-ban a COVID-19 világjárvány idején (ebben az évben sokkal kevésbé voltak kimutathatók a különbségek). A módszerhez kapcsolatosan megszerkesztett tematikus térképeken a Magyarországot jellemző területi egyenlőtlenségek több alapvető jellegzetessége is megjelent (Nyugat-Kelet lejtő, centrum-periféria relációk). Az elsődleges munkaerőpiacon való magasabb arányú elhelyezkedés az Észak-Dunántúlon és a fővárosi agglomerációban volt jellemző, míg az alacsonyabb értékek az Észak-Alföld és a Dél-Dunántól határ menti sávjában rajzolódtak ki. A másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedést alapvetően befolyásolta az is, hogy a támogatáspolitikai hol tette lehetővé a státuszok létrehozását a felzárkóztatás eszközeként. A centrumtérsegek így nem jelenhettek meg magas értékekkel, ugyanakkor a szignifikánsan alacsony kategóriába tartozó zóna kiterjedése évről-évre változott, az Észak-Dunántúl fővároshoz közeli részére, a fővárosi agglomerációra, majd Délkelet felé Kecskemét irányába elhúzódva. A közfoglalkoztatás átlag feletti szerepe Északkelet-Magyarország belső- és külső periféria térségeiben összefüggően jelent meg, miközben a Dél-Dunántúl kedvezőtlen gazdasági-társadalmi mutatókkal bíró térségeiben nem kapott nagyobb jelentőséget.

8. ÖSSZEFOGLALÁS

Az egész életen át tartó tanulás jegyében a munkavállalóknak lehetősége nyílik alkalmazkodni a folyamatosan megújuló munkaerő-piaci igényekhez. Emellett a támogatott munkaerő-piaci képzéseknek fontos szerepe van a hátrányos helyzetű népesség integrációjában is, akik hosszabb-rövidebb időre már kiszorultak a munkaerőiacról. A szakpolitikai erőfeszítéseknek megfelelően az elmúlt időszakban a társadalom peremére szorult társadalmi csoportokban is fokozódó részvételt tapasztalhattunk. Állami támogatással a felnőttképző intézmények különböző kompetenciákat fejlesztő tréningek szervezésével igyekeztek elősegíteni a tartósan álláskereső munkaeerő-piacra jutását és ottani megmaradását.

A primer kutatásom mintaterületeként lehatárolt Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye magas munkanélküliséggel jellemzhető térség, ami hazánkban az egyik legrosszabb gazdasági mutatókkal rendelkezik. A magas munkanélküliség alapvetően magas létszámot vont maga után az álláskeresőknél szóló felnőttképzésben. Az álláskeresőknél szóló felnőttképzés célja, hogy a résztvevő új piacképes végzettséggel és a munkavállaláshoz nélkülözhetetlen kompetenciák javításával minél hamarabb új munkahelyet találjon magának az elsődleges munkaerőpiacon.

Kutatásom szekunder adatbázisokon alapuló részében az OSAP 1665 Statisztikai Felületen elérhető, az Innovációs és Technológiai Minisztérium és a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal Foglalkoztatási Főosztálya által szolgáltatott, valamint a Központi Statisztikai Hivatal és az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TEIR) adatbázisaiból leválogatott adatok feldolgozásával valósult meg.

A kutatás fő célja volt, hogy hiteles képet adjon az álláskeresőknél szóló munkaerő-piaci képzéseken résztvevőkről egy relatíve magas munkanélküliségi mutatókkal rendelkező térségben. A 34 kérdésből felépülő kérdőívet Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei képzési helyszíneken töltöttem ki 2019 szeptembere és 2021 júniusa között. Az álláskeresőknél szóló képzéseken résztvevő válaszadók személyes, családi állapottal, munkaerőpiaccal, képzésekkel és jövőbeli terveikkel kapcsolatos kérdéseimre válaszoltak. A kérdőív kérdései leginkább a képzésben részt vevők tapasztalataira, megélhetési stratégiáira vonatkoztak. A lakóhelyről és a képzés helyszínéről feltett kérdésekkel, valamint az ingázási hajlandósággal a résztvevők mobilitását mértem. A korábban megszerzett képzettségre irányuló kérdéskörben a Kormányhivatal által indított képzések bemeneti feltétel szerinti megoszlását is vizsgáltam. A munkatapasztalatokra irányuló kérdésekkel a résztvevők munkaerő-piaci státuszát, az elsődleges munkaerőpiaccal való eddigi kapcsolatát és a közfoglalkoztatás jelentőségét tártam fel. A megélhetési stratégiák vizsgálata további lehetőségekre terjedt ki, úgymint a feketemunkával, az idénymunkával, valamint a képzésben való részvétellel megszerezhető jövedelmekre. Kutatási céljaimnak megfelelően a kérdőívben egyaránt szerepeltek egyszeres és többszörös választási lehetőséget felkínáló kérdések, valamint egyszerű információkat kérő nyitott, szöveges kérdések. A papíralapú kérdőívet összesen 1786 fő töltötte ki, és a kitöltés folyamatát személyesen felügyeltük – a felnőttképző intézmények munkatársainak bevonásával). A minta területi megoszlását tekintve, a kérdőívek lekérdezése Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye 47 településén valósult meg. A vizsgálatba bevont válaszadók lakóhelye alapján kutatásom a vármegye összesen 181 településére terjedt ki, amelyek a vármegye mind a 16 járását érintették.

A Kormányhivatal támogatásával beiskolázott álláskeresőknél többsége a vármegyeszékhelyre és a járási központokra koncentrálódott, azaz nagyjából nem a kisebb településeken kerültek lebonyolításra azok a képzések, amelyek segítségével javítható volna az ott élők munkaerő-piaci pozíciója. A negatív demográfiai folyamatokra ráerősít a munkanélküliség miatti elvándorlás, amelyre megoldást jelenthetne egy új piacképes szakma elsajátítása. A képzést sikeresen elvégzőknél hazánkban két munkaerő-piaci szektorban az elsődleges-, és a másodlagos munkaerőpiacon

(közfoglalkoztatásban) tudnak elhelyezkedni. Az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés a közfoglalkoztatás megjelenésével erőteljesen lecsökkent és később sem emelkedett a tranzitfoglalkoztatás szerepének csökkenésével megegyező mértékben. A közmunkaprogramban való elhelyezkedés teret nyert a vizsgált 11 évben, alapvetően befolyásolva a fokozottan érintett lakosság gondolkodásmódját. Az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés Miskolcra és a vármegyeszékhely agglomerációjára-, valamint Tiszaújváros környékére volt jellemző, míg a közfoglalkoztatásban munkát találók leginkább a vármegye északi, Szlovákiával határos részén voltak nagyarányban jelen.

A vidéki térségekben élők képzési elérése nem megfelelő, ezért szeretném felhívni a támogatói szféra figyelmét arra, hogy a vidéki lakosság helyben tartásának első lépése a képzettségi szint növelése lehet.

Az ország jobban teljesítő (központi és ÉNY-i) régióiban az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés a domináns, amely magasabb foglalkoztatási rátával párosul. A közfoglalkoztatás által dominált másodlagos munkaerőpiacon történő nagyarányú elhelyezkedés az ország keleti peremvidékén általános jelenségnek tekinthető és a Dunántúl déli részén kap jelentősebb szerepet. Kutatásunk rámutatott arra a kedvezőtlen változásra, hogy a közfoglalkoztatás csökkenő jelentőségével közel sem azonos mértékben bővült az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők aránya a képzést végzettek körében.

A közfoglalkoztatás egy átmeneti állapot, amelynek célja a munka világából kirekesztettek aktivizálása, a további társadalmi leszakadás megakadályozása, majd visszavezetése az elsődleges munkaerőpiacra. Ugyanezt a célt szolgálja a közfoglalkoztatottaknak szóló képzés is, lehetővé téve a képzésben résztvevők számára az esetlegesen félbehagyott alapkülső tanulmányok befejezését, és hogy munkaerő-piaci tréningekkel és új szakmai végzettség megszerzésével gyorsítsák fel és tegyék hatékonyabbá az elhelyezkedést.

A primer kutatásomból nyert információk alapján szeretném egy új, még nem használt definíció, a „megélhetési tanuló” fogalmát meghatározni. A kutatásom során arra a következtetésre jutottam, hogy a megélhetési tanuló az a személy, aki az álláskeresőknél szóló képzéseken nem az új információ-, tudás-, szakképzettség- és egy új munkahely megszerzésére érdekében vesz részt. Ehelyett a támogatás megszerzésére fókuszál, amely a képzés ideje alatt biztos jövedelemszerzést jelent számára.

Nagyszámú hazai és külföldi irodalmi forrás feldolgozásával ismertettem a munkanélküliség és felnőttképzés kapcsolatát, jelentőségét, integrációs szerepét, szabályozását és jogi háttérét. Megvizsgáltam a képzések elindulásának területi jegyeit, mintázatait Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyére és országos viszonylatban is. Mélyebb elemzést végeztem Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyére területi aspektusból, ahol kimutatásra kerültek a centrum-periféria viszonyok. Bemutatásra került az álláskeresőknél szóló felnőttképzés hatása a vármegye peremvidékein élők gazdasági helyzetére.

Szekunder adatok segítségével kimutattam, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei felnőttképzés adatai nincsenek szoros kapcsolatban a betöltetlen álláslehetőségek számával, ami arra vezethető vissza, hogy a képzések inkább a munkaerőpiacra, mintsem a munkaerő-piaci kereslethez igazodnak. Ebből eredően megállapítást nyert, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyén belül lehatárolhatók azok a térségek, ahol a felnőttképzés nem hatékony részese az álláskereső elsődleges munkaerőpiacra történő integrációjának, mivel a képzést követően maghatározóan csak a másodlagos munkaerőpiacon sikerült elhelyezkedniük.

Bizonyításra került, hogy a közfoglalkoztatás a megjelenését követően átmenetileg jelentős számú álláskereső elhelyezkedését segítette, azonban negatívan befolyásolta a támogatott felnőttképzésben résztvevők elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedését. A

közfoglalkoztatás szerepének csökkenésével arányosan nem növekedett a primer munkaerőpiacon történő elhelyezkedés Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Az országban az álláskeresőknél meghirdetett képzéseken résztvevők elhelyezkedési arányai területi különbségek mutathatóak ki, azaz, az ország különböző fejlettségű régióiban az álláskeresőknél szóló felnőttképzést sikeresen elvégzők között szignifikáns különbségek mérhetők az elsődleges munkaerőpiacon és a másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedések tekintetében.

A kérdőíves vizsgálat során beigazolódott, hogy a felnőttképzésben résztvevő csoportok között elkülöníthetők azok, akik nem tudnak kitörni az álláskereső – közfoglalkoztatott – támogatott képzésben résztvevő státuszok által meghatározott háromszögből. Azonosítottam a megélhetési tanulókat, akiket az alábbi fogalommal határoztam meg. Megélhetési tanuló az, aki az álláskeresőknél szóló képzéseken nem az új információ, tudás, szakképzettség és egy új munkahely megszerzésére érdekében vesznek részt. Ehelyett a támogatási összegre fókuszálnak, ami a képzés ideje alatt biztos jövedelemszerzést jelent számukra. Igazolást nyert, hogy a szakmai végzettséggel és az elsődleges munkaerőpiacon szerzett tapasztalatokkal rendelkező tanulók körében magasabb a hajlandóság a tartós elhelyezkedésre.

Kutatásom zárásaként javaslatokat fogalmaztam meg a támogatott felnőttképzések hatékonyabbá tétele érdekében, elsősorban az elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedés szempontjából. A megélhetési tanulóknál nevezett társadalmi csoport helyzetét ugyanis a képzések megszervezésének gyakorlata is konzerválja. A helyi vállalkozások bevonásával erősíteni lehetne a képzések munkaerőpiaci igényekre történő reagálását, amely azonban a mai gyakorlattal szemben további szervezési feladatokat generálna a települési, járási és vármegyei szereplők körében egyaránt és kedvezőtlenebb helyzetbe hozna egyes felnőttképző intézményeket.

9. SUMMARY

Lifelong learning allows workers to adapt to the constantly changing needs of the labour market. In addition, supported labour market training also plays an important role in the integration of disadvantaged people who have been excluded from the labour market for a longer or shorter period of time. In line with policy efforts, participation of marginalised groups has also increased in recent years. With state support, adult education institutions have sought to help long-term jobseekers to enter and remain in the labour market by organising various skills training courses.

Borsod-Abaúj-Zemplén county, the sample area of my primary research, is a region with high unemployment and one of the worst economic indicators in Hungary. The high unemployment rate has resulted in a high number of adult education courses for jobseekers. The aim of adult education for jobseekers is to help participants to find a new job in the primary labour market as soon as possible by providing them with new marketable skills and improving the competences necessary for employment.

The part of my research based on secondary databases was carried out by processing the data available on the OSAP 1665 Statistical Interface, provided by the Ministry of Innovation and Technology and the Employment Department of the Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Government Office, as well as data extracted from the databases of the Central Statistical Office and the National Regional Development and Spatial Planning Information System (TEIR).

The main objective of the survey was to provide a credible picture of the participants in labour market training for jobseekers in a region with relatively high unemployment rates. I completed my 34-question questionnaire at training sites in the Borsod-Abaúj-Zemplén county between September 2019 and June 2021. Respondents at the jobseeker training courses answered questions about their personal, family situation, labour market, training and future plans. The questions in the questionnaire mostly concerned the experiences and livelihood strategies of the trainees. I measured the mobility of participants by asking questions about their place of residence and location of training, as well as their willingness to commute. I also looked at the distribution of training courses provided by the Government Office by entry criterion in the questionnaire on prior qualifications. With the questions on work experience, I explored the participants' labour market status, their previous contact with the primary labour market and the importance of public employment. Other livelihood strategies explored included the possibility of earning income from undeclared work, seasonal work and participation in training. In line with my research objectives, the questionnaire included both single-choice and multiple-choice questions, as well as open-ended text questions asking for simple information. A total of 1786 people completed the paper questionnaire and the process of filling it in was personally supervised - with the involvement of the staff of adult education institutions). As regards the spatial distribution of the sample, the questionnaires were surveyed in 47 municipalities of Borsod-Abaúj-Zemplén county. Based on the place of residence of the respondents included in the survey, my research covered a total of 181 municipalities in the county, covering all 16 districts of the county.

The majority of jobseekers trained with the support of the Government Office were concentrated in the county and district centres, i.e. the majority of training courses that could have helped improve the labour market position of the people living there were not carried out in the smaller

municipalities. The negative demographic trends are exacerbated by out-migration due to unemployment, which could be addressed by learning a new marketable profession. In Hungary, those who successfully complete training can find employment in two labour market sectors: the primary and the secondary labour market (public employment). Employment in the primary labour market declined sharply with the emergence of public employment and has not increased subsequently in line with the decline in the role of transit employment. Public work placements have gained ground over the 11 years under review, profoundly influencing the mindset of the population most affected. The primary labour market was dominated by Miskolc and the agglomeration of the county seat, as well as the area around Tiszaújváros, while the public employment scheme was most prevalent in the northern part of the county, bordering Slovakia.

Access to training for people living in rural areas is inadequate, so I would like to draw the attention of the funding sector to the fact that the first step to retaining rural populations in their areas is to increase their level of education.

In the better performing regions of the country (central and north-west), access to the primary labour market is predominant, coupled with higher employment rates. High employment in the secondary labour market, dominated by public employment, is a general phenomenon in the eastern periphery of the country and is more pronounced in the southern part of the Transdanubian region. Our research has highlighted the negative change that the share of people in the primary labour market among graduates has not increased nearly as much as the declining importance of public employment.

Public employment is a temporary situation, aimed at activating those excluded from the world of work, preventing further social exclusion and then reintegrating them into the primary labour market. The same objective is also served by training for the publicly employed, enabling trainees to complete any interrupted basic education and to accelerate and improve their job placement through labour market training and the acquisition of new professional qualifications.

Based on the information from my primary research, I would like to define a new definition of "livelihood learner" that has not yet been used. In my research, I have concluded that a livelihood learner is a person who participates in training for job seekers not for the purpose of acquiring new information, knowledge, skills or a new job. Instead, they focus on obtaining support that will provide them with a secure income during the training.

By reviewing a large number of national and foreign literature sources, I have described the relationship between unemployment and adult learning, its importance, its integrating role, its regulation and its legal background. I have examined the spatial characteristics and patterns of the start of training in Borsod-Abaúj-Zemplén county and in the country. A more in-depth analysis of Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye from a territorial point of view, where the centre-periphery relations were revealed. The impact of adult education for jobseekers on the economic situation of people living in the peripheral areas of the county was presented.

Using secondary data, I have shown that adult education data in Borsod-Abaúj-Zemplén county are not closely related to the number of vacancies, which is due to the fact that training courses are more closely aligned with labour supply than with labour market demand. Consequently, it was found that within the county of Borsod-Abaúj-Zemplén, it is possible to identify areas where adult

education is not an effective part of the integration of jobseekers into the primary labour market, as they have been able to find employment after training mainly in the secondary labour market.

It has been shown that public employment, once introduced, temporarily helped a significant number of jobseekers to find employment, but had a negative impact on the placement of participants in subsidised adult education in the primary labour market. The decline in the role of public employment did not lead to a proportionate increase in the number of jobs in the primary labour market in Borsod-Abaúj-Zemplén county. There are regional differences in the placement rates of participants in training courses for jobseekers across the country, i.e. significant differences in the placement rates in the primary and secondary labour market can be observed between those who successfully completed adult training for jobseekers in different developed regions of the country.

The questionnaire survey confirmed that among the adult learning groups, it is possible to distinguish those who cannot break out of the triangle defined by the job-seeker - public employee - subsidised training status. I have identified livelihood learners, defined by the following concept. A livelihood learner is someone who is not participating in training for jobseekers in order to acquire new information, knowledge, skills and a new job. Instead, they focus on the amount of support that will provide them with a secure income during the training. There is evidence that learners with vocational qualifications and experience in the primary labour market are more likely to be in permanent employment.

I conclude my research by making recommendations to make subsidised adult learning more effective, especially in terms of placement in the primary labour market. The situation of this social group, known as 'livelihood learners', is preserved by the way training is organised. The involvement of local businesses could help to make training more responsive to labour market needs, but this would create additional organisational challenges for municipal, district and county actors and disadvantage some adult education institutions.

10. MELLÉKLETEK

M1. Irodalomjegyzék

1. ÁBRAHÁM K. (2015): A felnőttképzés integrációs szerepe az alacsony képzettségűek körében az Észak-Alföld régióban. = Társadalomtudományi Szemle 5(3), pp. 223-238. <http://real.mtak.hu/33601/1/abraham223.pdf>
2. ADAMECZ-VÖLGYI A. (2018a): A tinédzserkori gyermekvállalás hatása. In: Munkaerőpiaci Tükör 2017, pp. 152-156.
3. ADAMECZ-VÖLGYI A. (2018b): Van-e üvegplafon Magyarországon? Nemek közötti bérkülönbség az iskolai végzettség függvényében. In: Munkaerőpiaci Tükör 2017, pp. 62-64.
4. ALPEK B. L. (2017): Hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci-területi esélyei Magyarországon. Doktori disszertáció, 224 p.
5. ALPEK B. L. – TÉSITS R. (2014): A munkaerőpiaci szenzitivitás. = Területi Statisztika 54 (4), pp. 333–359.
6. ALPEK B. L. – TÉSITS R. (2019a): A foglalkoztathatóság mérési lehetőségei és térszerkezete Magyarországon = Területi Statisztika 59(2), pp. 164–187. <https://doi.org/10.15196/TS590203>
7. ALPEK B. L. – TÉSITS R. (2019b): A foglalkoztathatóság térszerkezeti és települési dimenziói Magyarországon. = Területi Statisztika 59(4), pp. 381-399.
8. ALPEK B. L. – TÉSITS R. – HOVÁNYI G. (2018): Spatial Inequalities of Disadvantage Accumulation and their Impact on Employability in Hungary *Regional Statistics* 8(1), pp. 96-119. <https://doi.org/10.15196/RS080104>
9. ANGIAL Á. B. - ÖSZI V. (2014): Tartós munkanélküliség és önértékelés.: Az Angyal – Őszi modell. = Tudásmenedzsment 13(1), pp. 31-42.
10. ANGIALOSY E. (2006): A kisebbségi helyzetben élő iskolai teljesítményének problémái és megoldási lehetőségei egy cigány példán keresztül. In: Prónai Cs. (szerk.): Cigány világok Európában. Budapest: Nyitott Könyvműhely Kiadó, pp. 430-432.
11. ANSELIN, L. (1995): Local Indicators of Spatial Association – LISA Geographical Analysis 27(2), pp. 93–115.
12. ARTNER A. (2013a): Közfoglalkoztatás és versenyképesség. = Munkaügyi Szemle 57(1), pp. 6-16.
13. ARTNER A. (2013b): A fiatalok munkanélküliségének kérdéséhez Európa példáján keresztül. = Közgazdasági Szemle 12, pp. 1370-1392.
14. ARTNER A. (2020): *Munkaerőpiaci és szociális helyzet Magyarországon – európai tükröben*. = Új Munkaügyi Szemle, 1 (1). pp. 3-16. ISSN 2677-1306
15. ASZTALOS MORELL I. (2014): Workfare with a human face? Innovative utilizations of public work in rural municipalities in Hungary *Metszetek* (3) 4: 3–24.
16. ÁSZF. (2009. április 25.). Tájékoztató az „Út a munkához” program céljairól és feladatairól. A Nemzeti Közfoglalkoztatási Szolgálat honlapja. http://internet.afsz.hu/engine.aspx?page=full_utamunkahoz; utolsó megtekintés: 2016. 10. 18.
17. BABOS Zs. (2010): Partnerségben. A felnőttképzési civil szervezetek szerepe, kapcsolata az állami- és magánszférával a munkanélküliek munkaerő-piaci re-integrációja területén, 6. Magyar Nemzeti és Nemzetközi Lifelong Learning Konferencia. Doktorandusz szekció. Pécs, 2010. április 29-30

18. BADESCU, M. - GARROUSTE, C. - LOI, M. (2013): The distribution of adult training among European unemployed: Evidence from recent surveys = *International Journal of Continuing Education and Lifelong Learning* , 5 (2), 103–120.
19. BAGÓ J. (2013a): A közfoglalkoztatás mértéke. = *Munkaügyi Szemle* 57(2), pp. 86–87.
20. BAGÓ J. (2013b): A közfoglalkoztatás célja és szabályozása. = *Munkaügyi Szemle* 57(1), pp 4–5.
21. BAKOS-TÓTH E. – BARANYI A – FICZERÉNÉ NAGYMIHÁLY K. (2008): A képzések és átképzések jelentőségének vizsgálata. In: Magda, S. - Dinya, L. (szerk.) *Vállalkozások ökonómiája: XI. Nemzetközi Tudományos Napok: A tudományos napok előadásai és poszterei. Károly Róbert Főiskola Gyöngyös*, pp. 681-688.
22. BAKÓ T. - LAKATOS J. (2021): The Hungarian labour market in 2019–2020 In: Fazekas, K; Elek, P; Hajdu, T (szerk.) *The Hungarian Labour Market, 2020 Budapest, Magyarország : Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies* 319 p. pp. 15-34. , 20 p.
23. BALCSÓK I. (2006a): A munkanélküliség területi egyenlőtlenségei és legjellemzőbb folyamatainak alakulása az 1992-2002 közötti időszakban. Doktori disszertáció. Debreceni Egyetem, 180 p.
24. BALCSÓK (2006b): A perifériák munkaerőpiaca - avagy a munkaerőpiac perifériái. In: Kanalas I. – Kiss A. (szerk.) *A perifériaképződés típusai és megjelenési formái Magyarországon. MTA RKK ATI, Kecskemét*, pp. 151-169.
25. BALCSÓK I. – KONCZ G. (2005): A Hajdú-Bihar megyei városok foglalkoztatási helyzetének alakulása a rendszerváltástól napjainkig. In: *A versenyképesség regionális, vállalati és intézményi dimenziói*, Győr, Fiatal Regionalisták IV. Országos Konferenciájának CD kiadványa.
26. BALOGH K. - HAJDU G. - HUSZÁR Á. - KRISTÓF L. - MEGYESI B. (2019): *Származás és integráció a mai magyar társadalomban Budapest, Magyarország: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont*, 135 p. ISBN: 9789634180265
27. BÁNKESZI K. – SZEPESI J. (2018): Módszertan és eszköztár elektronikus oktatási környezetben. = *Könyvtári Figyelő*, 3. <http://ki2.oszk.hu/kf/2018/10/modszertan-es-eszkoztar-elektronikus-oktatasi-kornyezetben/> Utolsó letöltés: 2023.10.20.
28. BARTLETT, W. (2013): Structural Unemployment in the Western Balkans: Challenges for Skills Anticipation and Matching Policies. = *European Planning Studies* 21(6), pp. 890-908, DOI: [10.1080/09654313.2012.722933](https://doi.org/10.1080/09654313.2012.722933)
29. BASILE, R. – DE NARDIS, S. – GIRARDI, A. (2001): Regional Inequalities and Cohesion Policies in the European Union. ISAE Working Paper No. 23, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=936319> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.936319>
30. BASS, L. (2010): Az „Út a munkához” program hatása – egy kérdőíves felmérés tapasztalatai. = *Esély* 21(1), pp. 46–64.
31. BAUER B. – SZABÓ A. – MÁDER M. – NEMESKÉRI I. (2015): Ifjúsági rétegek az ezredfordulón In: Nagy, Ádám; Oross, Dániel (szerk.) *Ifjúságügy : szöveggyűjtemény I.*, Budapest, Magyarország : Új Ifjúsági Szemle Alapítvány, pp. 27-47.
32. BECKER, G. S. (1964): *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. Third Edition* University of Chicago Press, Chicago and London.
33. BELINSZKIE. (1997): A munka nemesít? Elméleti magyarázatok a nők munkaerő-piaci helyzetéről (pp: 133-155)
34. BELUSZKY P. (2000): Egy fél siker hét stációja: avagy a modernizáció regionális különbségei a századelő Magyarországon. In: *Alföld és nagyvilág. Tanulmányok Tóth Józsefnek (szerk.: Dövényi Z.) Budapest: MTA Földrajztudományi Kutatóintézet*, 299-326.

35. BENKE M. (2006): A felnőttek foglalkoztathatóságának növelésére irányuló komplex képzési modellek, különös tekintettel a hátrányos helyzetű csoportokra, javaslatok intézkedésekre. Nemzeti Felnőttképzési Intézet, Budapest. pp. 12-18.
36. BENŐ K. (1996): A felnőttoktatás változó funkciói. Értelmezési keretek és problémák. In: Koltai D. (szerk.): Andragógia olvasókönyv I. Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs, pp. 78-95.
37. BESLEY, T.–COATE, S. (1992): Workfare versus Welfare: Incentive Arguments for Work Requirements in Poverty- Alleviation Programs The American Economic Review 82 (1): 249–261., <https://doi.org/10.22004/ag.econ.268349>
38. BIAVASCHI, C. - EICHHORST, W. - GIULIETTI, C. - KENDZIA, M. J. - MURAVYEV, A. - PIETERS, J. - RODRIGUEZ-PLANAS, N. - SCHMIDL, R. - ZIMMERMANN, K. F. (2012): Youth Unemployment and Vocational Training. IZA Discussion Paper No. 6890, elérhető az SSRN címen: <https://ssrn.com/abstract=2158300> vagy <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2158300>
39. BÍRÓ A. – BRANYICZKI R. – ELEK P. (2018): Egészség és munkapiaci aktivitás a nők körében, Munkaerőpiaci Tükör 2017, pp. 142-151.
40. BORDÁS G. - SIPOSNÉ NÁNDORI E. (2019): A munka világába történő integrációt segítő képzések: marginális munkaerőpiaci rétegek, képzések és átképzések a Miskolci Járásban. = Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek 16(3), pp. 69-75.
41. BORZAGA, C. – BODINI, R. - CARINI, C. - DEPEDRI, S. - GALERA, G. - SALVATORI, G. (2014): Europe in Transition: The Role of Social Cooperatives and Social Enterprises. Euricse Working Papers, 17 p. Euricse Working Papers No. 69|14, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2436456> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2436456>
42. BOWN, C. P. - FREUND, C. L. (2019): Active Labor Market Policies: Lessons from Other Countries for the United States (January 28, 2019). Peterson Institute for International Economics Working Paper No. 19-2, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3324615> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3324615>
43. BÓDI F. – OBÁDOVICS CS. (2000): Munkanélküliség a vidéki Magyarországon *Területi Statisztika* 40 (1): 55–68.
44. BÖRDŐS K. (2014): A közfoglalkoztatás intézményi környezete – történeti áttekintés. In: Fazekas K. (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2013. Közelkép, pp. 66–75.
45. BRAND J. E. (2015). The far-reaching impact of job loss and unemployment. *Annual Review of Sociology* 41, pp. 359–375.
46. BRAND J. E. – THOMAS J. S. (2014). Job displacement among single mothers: effects on children's outcomes in young adulthood. = *American Journal of Sociology* 119, pp. 955–1001.
47. CRÉPON, B. - FERRACCI, M. – FOUGÈRE, D. (2012): Training the Unemployed in France: How Does it Affect Unemployment Duration and Recurrence? = *Annals of Economics and Statistics* No. 107/108 (2012), pp. 175-199 DOI: 10.2307/23646576
48. BURGARD S. A., KALOUSOVA L. (2015). Effects of the great recession: health and well-being. = *Annual Review of Sociology* 41, pp. 181–201.
49. CALIENDO, M., SCHMIDL, R. (2016): Youth unemployment and active labor market policies in Europe. *IZA J Labor Policy* 5, 1 (2016). <https://doi.org/10.1186/s40173-016-0057-x>
50. CARAGEA, N. (2011): Regional Analysis of Adult Education in Romania. = *Annals - Economic and Administrative Series* 5(1), pp. 51-62.
51. CARD D. (2011): Origins of the Unemployment Rate: The Lasting Legacy of Measurement without Theory. = *American Economic Review* 101(3), pp. 552-557.
52. CEDEFOP (2019): Job-related adult learning and continuing vocational training in Europe: a statistical picture. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 48. <http://dx.doi.org/10.2801/392276>

53. CINCINNATO, S.–DE WEVER, B.–VAN KEER, H.–VALCKE, M. (2016): The Influence of Social Background on Participation in Adult Education: Applying the Cultural Capital Framework *Adult Education Quarterly* 66 (2), pp. 143–168. <https://doi.org/10.1177/0741713615626714>
54. COELLI, M. B. (2011). Parental job loss and the education enrollment of youth. *Labour Economics*, 18, 25–35.
55. COCHRAN, W. G. (1952): The χ^2 Test of Goodness of Fit, *The Annals of Mathematical Statistics* 23(3), pp. 315–345.
56. COHEN, G. E. – LOTAN, A. R. (2014): Designing Groupwork Strategies for heterogeneous classrooms. Teachers College, Columbia University. New York – London.
57. COPUS, A. K. (2001): From core-periphery to polycentric development: Concepts of spatial and aspatial peripherality. *European Planning Studies*, 9(4), pp. 539–552. <https://doi.org/10.1080/713666491>
58. CSALLNER, A. E. (2015): Bevezetés az SPSS statisztikai programcsomag használatába. Jegyzet, Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar.
59. CSATÁRI B. - KANALAS I. - KISS A. (2006): A területi konfliktusok és a perifériaproblémák általános értelmezése. In: A periféria-képződés típusai és megjelenési formái Magyarországon (szerk.: Kanalas I.-Kiss A.) Kecskemét: MTA RKK ATI, 5-11.
60. CSEHNÉ PAPP I. – VARGA E. (2020): Labour Market Effects of Public Work: Hungary's Example. = *Acta Carolus Robertus* 10(1), pp. 31-45.
61. CSEHNÉ PAPP I. (2011): A munkaerőpiaci kihívásoknak való megfelelés érvényesítése a szakképzésben. = *Iskolakultúra: Pedagógusok Szakmai-Tudományos Folyóirata* 1 pp. 83-88.
62. CSERES-GERGELY ZS. – VARADOVICS K. (2013). A munkapiaci szakpolitika eszközei, 2012. szeptember – 2014. január. In F. K.–N. (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör* 2013.
63. CSERES-GERGELY ZS. – MOLNÁR GY. (2014): Közfoglalkoztatás, segélyezés, elsődleges és másodlagos munkaerőpiac. In: Tárfi, Társadalmi riport, pp. 204–224.
64. CSERES-GERGELY ZS. – MOLNÁR GY. (2015): Munkapiaci helyzet a közfoglalkoztatásból való kilépés után. In: *Munkaerő-piaci Tükör* pp. 143–153., MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest.
65. CSERNÉ ADERMANN G. - FODOR I. - KOLTAI D. - KÖVESI G. - KÖVESI J. - MUIITY GY. - NEMESKÉRI ZS. - SZÉP ZS. - VÁMOSI T. - VÁRADI Á. (2006): A felnőttek foglalkoztathatóságának növelésére irányuló komplex képzési modellek, különös tekintettel a hátrányos helyzetű csoportokra, javaslatok intézkedésekre. Budapest, kutatási zárótanulmány. 236 p.
66. CSESZKA É. (2014): A hazai iskolarendszerű felnőttoktatás helyzete napjainkban, kézirat, Grundtvig International Research Centre, Esztergom.
67. CSESZKA É. (2017): A felnőttoktatás hatékonysága, különös tekintettel a hátrányos helyzetű rétegek képzésének nehézségeire és lehetőségeire. In: Katona, Klára; Kőrösi, István (szerk.) *A humán tőke szerepe a gazdaságban* Budapest, Magyarország: Pázmány Press, 55-75.
68. CSÉFALVAY Z. (1994): *A modern társadalomföldrajz kézikönyve*. Budapest: Ikva
69. CSOBA J. – NAGY Z. É. – SZABÓ F. (2010) „Aktív eszközök, munkaerő-piaci programok kontrollcsoportos, többváltozós értékelése” című projekt Kutatási zárótanulmány, Debrecen
70. CSOBA J. (2006): Foglalkoztatáspolitikai. Debrecen, HEFOP 3.3.1-P-2004-10-0001/1.0 EMIR számú pályázata keretén belül.
71. CSOBA J. (2007a): A tradicionális foglalkoztatási programok, és a „komplex programok” a lokális munkaerőpiacon. In: LANDAU E. – VINCE P. (szerk.): *Foglalkoztatáspolitikai és nonprofit szervezetek. Tanulmányok a nonprofit szféra*

- átalakuló szerepvállalásáról az EU csatlakozás után. Budapest, KOPING-DATORG Konjunktúra Kutatási Alapítvány Külgazdaság Szerkesztősége, 78-92.p
72. CSOBA J. (2007b): A munkaerőpiac és a munkaerő iránti kereslet változása. In Csoba J. - Czibere I. (szerk.): Tipikus munkaerőpiaci problémák - atipikus megoldások. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 9-25.
 73. CSOBA J. (2008): Az „Út a munkához” program első éveinek eredményei. = Esély, 1, 4-25. p.
 74. CSOBA J. – PONGRÁCZ L. (szerk.) (2002): Az Újrakezdési program tanulságai Budapest, Magyarország : Országos Foglalkoztatási Közalapítvány (OFA) ISBN: 9632025091
 75. CSOBA J. (2010a): A közfoglalkoztatás régi-új rendszere. Útközben az „Út a munkához” programban. = Esély 21(1), pp. 4–24.
 76. CSOBA J. (2010b): „Segély helyett munka.” A közfoglalkoztatás formái és sajátosságai. = Szociológiai Szemle 20(1), pp. 26–50.
 77. CSOBA J. (2010c): A tisztességes munka – A teljes foglalkoztatás: a 21. század esélye vagy utópiája? L'Harmattan Kiadó, Budapest, 271 p.
 78. CSOBA J. (2017): A szociális földprogram társadalmi és munkaerőpiaci integrációs szerepe a vidéki Magyarországon Debrecen, Magyarország: Debreceni Egyetemi Kiadó, 191 p. ISBN: 9789633186923
 79. CSOMA GY. (2005): A magyar felnőttképzés új korszakváltásának értelmezéséhez. Gondolatok tizenegy témában kommentátorokkal. In: Csoma Gy. Andragógiai szemelvények. Nyitott könyv, Budapest, pp. 264–282.
 80. CSONGOR A. (szerk.) - LUKÁCS GY. R. (szerk.) (2003): Roma munkaerőpiaci programok Budapest, Magyarország : Autonómia Alapítvány, 200 p. ISBN: 9632067592 OSZK,
 81. DEMETER G. - RADICS ZS. (2009): Centrumok és perifériák a Monarchia szétesése után: az új határok racionalitásának vizsgálata gravitációs modellek alapján. Közép-európai Közlemények, 2(2), pp. 151-161
 82. DEMETER P. - RITTER K. (2017): A vidék társadalmi problémáinak javítási lehetősége egy primer kutatás tükrében. = Studia Mundi - Economica 2 pp. 18-32.
 83. DENCKER-LARSEN, S. (2017): Measuring Employability for Disadvantaged Unemployed People? Evidence from Survey and Register Data In: Nordic Journal of Working Life Studies 7(3) pp. 107-127 DOI: 10.18291/njwls.v7i3.97089
 84. DI CATALDO, M. - RODRÍGUEZ-POSE, A. (2017): What drives employment growth and social inclusion in the regions of the European Union? = Regional Studies 51(12), pp.1840-1859. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2016.1255320>
 85. DÓZSA ZS. - JUHÁSZ G. (2014): Gondolatok és javaslatok a Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió humán fejlesztéseket érintő kérdéseire (Humán Innovációs Szemle)
 86. DURKÓ M. (1999): Andragógia – A felnőttnevelés és a közművelődés új útjai. Magyar Művészeti Intézet, Budapest, pp. 115-116.
 87. EGRI Z. (2017): Magyarország városai közötti egészséges egyenlőtlenségek. = Területi Statisztika, 57 (5): pp. 537–575; DOI: 10.15196/TS570504
 88. EGRI Z. – KŐSZEGI I. R. (2020): A közúti elérhetőség szerepe a kelet-magyarországi gazdasági teljesítményben és gazdaságfejlesztésben. = Területi Statisztika 60(6), pp. 653-687. <https://doi.org/10.15196/TS600603>
 89. ENGLER Á. (2013): Az élethosszig tartó tanulás gender-szemponthoz megközelítése. = Iskolakultúra 23(2), pp. 3–11
 90. ENYEDI GY. (1996): Regionális folyamatok Magyarországon az átmenet időszakában. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest
 91. ENYEDI GY. (2010): Terület- és településfejlesztéssel kapcsolatos tudományos kutatások fő irányai és feladatai *Területi Statisztika* 50 (4), pp. 398-405

92. EUROPEAN JOB MONITOR 2019. [online]
https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef19036en.pdf, (2019. 12. 02.)
93. EUROSTAT (2014): *Statistics Explained: Labour market glossary*. (Letöltve 2019.12.21.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/EU_labour_force_survey_-_methodology)
94. FARKAS Á. (szerk.) (2011): A tartós munkanélküliség szociálpszichológiája. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
95. FARKAS É. (2013): A láthatatlan szakma. Tények és tendenciák a felnőttképzés 25 évéről. typiArt Médiaműhely Kft., Pécs, pp. 185-240.
96. FARKAS É. (2014): A felnőttképzés finanszírozása: hazai folyamatok, nemzetközi trendek. In: Henczi L. (szerk.) A szak- és felnőttképzés-szervezés gyakorlata. Budapest, RAABE Tanácsadó és Kiadó Kft., pp. 1-37.
97. FARKAS É. (2016): A felnőttképzés jogi szabályozása, minőségbiztosítása, finanszírozása Magyarországon. Kézirat. Háttér tanulmány az Oktatási Hivatal megbízásából.
98. FARKAS É. (2017): A tanulási eredmény alapú képzésfejlesztés hatása a felnőttkori tanulás minőségére. = *Opus et Educatio: Munka és Nevelés* 4(4), pp. 431-448.
99. FEKETE D. (2020): „Nekem ez most jó a kislány végett” Női tapasztalatok a közfoglalkoztatási programról *Szociológiai Szemle* 30(3), pp. 70-95.
<https://doi.org/51624/SZOCSZEMLE.2020.3.4>
100. FLEISCHER T. (2007): Az elérhetőségről: eljutni a tiszta lapig – avagy miről is beszélünk?, www.vki.hu/~tfleisch/PDF/pdf07/vki-VERKLI-ELER_07aug26.pdf
101. FODOR M. (2014): Egy befogadó iskola megpróbáltatásairól *Tanulás-tanítás* 11(7), pp. 28- 29.
102. FORRAY R. K. – KOZMA T. (1992): Társadalmi tér és oktatási rendszerek. Budapest: Akadémiai.
103. KRAMARZ, F. - VIARENGO, M. (2015): Using Education and Training to Prevent and Combat Youth Unemployment = EENEE Analytical Report No. 22 Prepared for the European Commission pp 1-63
104. FREY M. (1993): A közhasznú foglalkoztatás munkaerő-piaci hatásai *Munkaügyi Szemle* 37(5), pp. 30–37.
105. FREY M. (2002). A munkaerőpiaci politika jogszabályi és intézményi környezetének piaczgazdasági fejlődésének története. In F. K. (szerk.), *Munkaerőpiaci Tükör 2002*
106. FREY M. (2005): A munkaerőpiac jogszabályi és intézményi környezetének változásai, *Munkaerőpiaci tükör 2005*
107. FREY M. (2007): Az aktív munkaerő-piaci eszközök működésének értékelése 2001-2006 között és változásai 2007-ben. Budapest, MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, pp. 136-171.
108. GAVREL, F. - LEBON, I. - REBIÈRE, T. (2016): Formal education versus learning-by-doing: On the labor market efficiency of educational choices = *Economic Modelling*, Volume 54, April 2016, Pages 545-562 DOI: 10.1016/j.econmod.2016.01.006
109. Getis, A. and Ord, J.K. (1996): Local spatial statistics: An overview. In: Longley, P. and Batty, M., Eds., *Spatial Analysis: Modeling in A GIS Environment*, John Wiley & Sons, New York, 261-277.
110. G. FEKETE É. (2009): A munkaerőpiaci programok megvalósulásában a romák munkavállalását gátló tényezők kezelésének értékelése és a további programok alakítására vonatkozó javaslatok. = *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek* 5(2), pp. 127-135.

111. G. FEKETE É. – DABASI-HALÁSZ ZS. – SZÉP T. – LIPTÁK K. – OSGYÁNI G. – BAKSA S. – KISPATAKI CS. (2011): Önkormányzatok és civil szervezetek helyi foglalkoztatási kapacitásainak növelési lehetőségei. Kutatási zárótanulmány, Miskolc.
112. G. FEKETE É. – LIPTÁK K. (2014): Közfoglalkoztatásból szociális szövetkezet? In: Lukovics M.–Zuti B. (szerk.) A területi fejlődés dilemmái. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, Szeged, pp. 123–142.
113. G. FEKETE É. – LIPTÁK K. – OSGYÁNI G. – SIMKÓ J. – SIPOSNÉ NÁNDORI E. (2014): Lokális foglalkoztatáspolitikai, a nem piaci foglalkoztatás jellemzői. KJM kutatás zárótanulmánya, Miskolc.
114. GALASI P. (2002): A nő-férfi munkaerő-piaci részvételi különbségek, 1993-2000 = Statisztikai Szemle 80(3), pp. 215-226.
115. GÁTI F. (1987): Gyermekvédelem az iskolában. Tankönyvkiadó, Budapest, 168 p.
116. GERŐ M.–VIGVÁRI A. (2019): Közfoglalkoztatás, redisztribúció és helyi hatalom. = Esély 30(2), pp. 3–30.
117. GHAI, D. (2003): Decent Work: Concept and Indicators. = International Labour Review 142(2), pp. 113-145.
118. GHINARARU, C. (2012): Working vs Doling, Romania's Experience with Subsidised Community Works Programmes for the Unemployed, GHK Consulting Ltd and CERGE-EI.
119. GIAGNOCAVO, C. (2012): The Almería Agricultural Cooperative Model: creating successful economic and social communities. United Nations, Division for Social Policy and Development, Department of Economic and Social Affairs, UN, New York, 12 p.
120. GLAZER, F. S. (2011): Blended Learning: Across the Disciplines, across the Academy. = New Pedagogies and Practices for Teaching in Higher Education. Herndon: Stylus Publishing.
121. GREEN, TH. F. (1980): Predicting the behavior of the educational system. Syracuse, New York. (Magyarul megjelent részletek: Halász Gábor és Lannert Judit (szerk.): Oktatási rendszerek elmélete. Okker Kiadó, Budapest.
122. GRIGORESCU, A. - PELINESCU, E. - ION, A.E. - DUTCAS, M.F. (2021): Human Capital in Digital Economy: An Empirical Analysis of Central and Eastern European Countries from the European Union. Sustainability 2021, 13, 2020. <https://doi.org/10.3390/su13042020>
123. GROTLÜSCHEN, A.–BUDDEBERG, K.–REDMER A.–ANSEN, H.–DANNATH, J. (2019): Vulnerable Subgroups and Numeracy Practices: How Poverty, Debt, and Unemployment Relate to Everyday Numeracy Practices *Adult Education Quarterly* 69 (4): 251-270. <https://doi.org/10.1177/0741713619841132>
124. GUITERT, M. - ROMEU, T. - COLAS, J.-F. (2020): Basic digital competences for unemployed citizens: conceptual framework and training model = INFORMATION & COMMUNICATIONS TECHNOLOGY IN EDUCATION, Cogent Education (2020), 7: 1748469 pp.1-20, DOI: 10.1080/2331186X.2020.1748469
125. GULYÁS L. (2001): Az Újra Dolgozom Program szegedi bevezetésének tanulságai In: Polgár, J P; Tóth, I; Lengyel, Z (szerk.) VII. Ifjúsági Tudományos Fórum Keszthely, Magyarország : Veszprémi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar, Paper: 406.doc , 5 p.
126. GYÖRGYI Z. (2018): Közmunka – munkaerőpiac – oktatás. In: Tóth, D. A. (szerk.) Az oktatás gazdagsága: Tanulmányok Polónyi István tiszteletére. University of Debrecen, CHERD, Debrecen, pp. 95-105.
127. GYÖRGYI Z. (2019): Változások a hazai szakképzésben 2004–2019. = Educatio 28(1), pp. 105-120. DOI: <https://doi.org/10.1556/2063.28.2019.1.8>
128. GYŐRI R. – MIKLE GY. (2017): A fejlettség területi különbségeinek változása Magyarországon, 1910–2011. = Tér és Társadalom 31(3), pp. 143-165. <https://doi.org/10.17649/TET.31.3.2866>

129. GYÖRI T.–JÁRDÁNY K. (2019): Comparision of Hungarian labor market databases In: Egri, Z.–Krajcsovics, M.–Molnárné Paraszt M. (szerk.) Digitization in Rural Spaces – Challenge and/or Opportunity? 3rd International Scientific Conference on Rural Development, Conference Proceedings, SZIE AGK, Szarvas, pp. 77-85.
130. HAJDÚ G. – HUSZÁR Á. - KRISTÓF L. (2019): Mobilitás és társadalmi integráció SOCIO.HU : TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZEMLE : 4 pp. 51-70. , 20 p.
131. HAJDÚ D. (2020): A munkanélküliség és felnőttképzés területi eloszlása az Észak-magyarországi régióban. = Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek 17(2), pp. 62-69. <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2020.14>
132. HAJDÚ D.–KONCZ G. (2020): Álláskereső támogatott felnőttképzésében résztvevők vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén megyei helyszíneken. = Studia Mundi – Economica 7(1), pp. 2-11.
133. HAJDÚ D. – KONCZ G. (2021): Megélhetési tanulók a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei felnőttképzésben *Területi Statisztika* 61(2), pp. 229–254. <https://doi.org/10.15196/TS610206>
134. Hajdú D. – KONCZ G. (2022): Employment data of participants in supported adult training for jobseekers and their territorial pattern in Hungary, 2010–2020 *Regional Statistics* 12 (2): 117–148. <https://doi.org/10.15196/RS120205>
135. HAJDÚ D. (2020): A munkanélküliség és felnőttképzés területi eloszlása az Észak-magyarországi régióban. = Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek 17(2), pp. 62-69.
136. HALL, E – STEAD, H. (2020): Adult education In: A People’s History of Classics (pp.186-206) DOI: 10.4324/9781315446608-11
137. HALMOS CS. (2005): A felnőttképzésben résztvevők elhelyezkedése, különös tekintettel a hátrányos helyzetű rétegekre, régiókra, kutatási zárótanulmány, Felnőttképzési kutatási füzetek sorozat, Nemzeti Felnőttképzési Intézet, Budapest, letöltés: <http://site.nive.hu/konyvtar/content/edoc/files/03halmos.pdf>
138. HAMILTON, M - DAVIES, P (1993): Literacy and long-term unemployment: options for adult guidance, support and training = British Journal of Education & Work, 6:2, 5-19, DOI: [10.1080/0269000930060201](https://doi.org/10.1080/0269000930060201)
139. HANGYA D. (2013): "Esélyegyenlőségi útmutató" Fogycatékossággal élők és megváltozott munkaképességük esélyei és lehetőségei a felnőttképzésben “A Guide to Equal Opportunities” – Opportunities for People with Disabilities and Decreased Work Ability in Adult Education. In: Szabó Ferenc: International Conference on Vocational and Adult Education, SZTE JGYPK, Szeged, pp. 271-281
140. HAVAS G. (1999): A kistelepülések és a romák. In Glatz F. (szerk.): A cigányok Magyarországon. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, pp. 163–203.
141. HEGEDŰS I. (2016): A munkanélküliség egészségkárosító hatásáról, etiológiájáról az Ózdi Kistérségben élő magyar és roma munkanélküliek közegészségügyi helyzetének és egészségi állapotának elemzése alapján Semmelweis Egyetem, Disszertáció benyújtásának éve: 2015, Védés éve: 2015 Megjelenés/Fokozatszerzés éve: 2016
142. HEGEDŰS R. (2016): Hátrányos helyzetűek és munkaerő-piaci prognózisok. In: Pusztai, G. – Bocsi, V. – Ceglédi, T. (szerk.) A felsőoktatás (hozzáadott) értéke: Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához Budapest – Nagyvárad Új Mandátum, PPS, pp. 150-165.
143. HÍVES T. (2015): Területi oktatáskutatás. Vizsgálatok az iskolázás területi folyamatairól. Doktori disszertáció. Pécsi Tudományegyetem, 216 p.
144. HOMICSKÓ Á. O. (2013): A foglalkoztatási támogatások rendszere. = Humánpolitikai Szemle 9-10 pp. 42-48. , 7 p.
145. HORVÁTH E. (2007): A földrajzi centrum és periféria lehetséges lehatárolásai. Tér és Társadalom 21(1), pp. 159-170.

146. HORVÁTHNÉ PETRÁS V. (2020): A nők munkaerő-piaci helyzetének elemzése Magyarországon In: Taylor Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Folyóirat 2020/1. szám (No. 38) pp. 41-51
147. HOUSE OF LORDS (2014): Youth unemployment in the EU: a scarred generation? *House of Lords Paper* 164, 2013-14. Stationery Office, London.
148. HUDOMIET P. – KÉZDI G. (2008): Az aktív munkaerő-piaci programok nemzetközi tapasztalatai. = Kormányzás, Közügyek, Szabályozás 3(1), pp. 3-37.
149. HUZSVAI L. – VINCZE SZ. (2012): SPSS-könyv. Seneca Books, 325 p.
150. HÜSE L. (2015): Roma tanulók iskolai attitűdjeit befolyásoló tényezők: kutatási összefoglaló. Nyíregyháza, Magyarországi Evangélikus Egyház Roma Szakkollégiuma, 100 p.
151. HWANG, Y. (2017): What is the Cause of Graduates' Unemployment? Focus on Individual Concerns and Perspectives. *Journal of Educational Issues*, v3 n2 p1-10
152. IÑIGUEZ-BERROZPE, T. – ELBOJ-SASO, C. (2020): Benefits of Adult Education Participation for Low-Educated Women. *Adult Education Quarterly* 70(1), pp. 64-88. <https://doi.org/10.1177/0741713619870793>
153. JAKAB N. – MÉLYPATAKI G. – SOLYMOSI-SZEKERES B. – BERÉNYI L. (2021): A generációk közötti együttműködés elősegítése a kiskereskedelmi munkahelyeken = Miskolci Jogi Szemle: A Miskolci Egyetem Állam- És Jogtudományi Karának Folyóirata 16(4), pp. 55-78.
154. K. NAGY E. (2005): A társas interakció mint tudásgyarapító tényező a heterogén osztályokban. = Iskolakultúra 15(5), pp. 16-25.
155. K. NAGY E. (2006): A tanulói státus hatása a tanulók órai szereplésére. = Új Pedagógiai Szemle 55(5), pp. 35-46.
156. K. NAGY E. (2007): Integrációs modell. A hejőkeresztúri IV. Béla Körzeti Általános Iskola tevékenysége. = Fókusz 9(1), pp. 36-56.
157. K. NAGY E. (2012): Több mint csoportmunka. Nemzeti Tankönyvkiadó
158. K. NAGY E. (2015): KIP Könyv I-II.. Miskolci Egyetem
159. K. NAGY E. (2019): Komplex Instrukciós Program. = Tehetség 27(1), pp. 20-21.
160. KANALAS I. – KISS A. (szerk.) 2006: A periféraképződés típusai és megjelenési formái Magyarországon. MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét
161. KARDOS K. (2017): Nők a munkaerőpiacon. Info Jegyzet. Országgyűlés Hivatala, Képviselői Információs Szolgálat. 4 p.
162. KARLOVITZ J. T. (2016): Társadalom, kulturális háttér, gazdaság.(pp: 73-77)
163. KASSAI ZS. (2012): A LEADER program mint helyi partnerség kérdései Magyarországon. PhD értekezés, Szent István Egyetem, Gödöllő.
164. KÁLMÁN A. (2012a): A lifelong learning aktualitásai. Lifelong learning az Európai Unió oktatáspolitikájában. <http://gallery.site.hu/d/1334765-1/Fokusz10Kalman>.
165. KÁLMÁN A. (2012b) Lifelong Learning adaptáció, a Tudásháromszög modell. In: Kutatások és innovatív megoldások a szakképzésben és a szakmai tanárképzésben. II. Trefort Ágoston Szakmai Tanárképzési Konferencia, 2012. november 20., Budapest. Szerk. Tóth Péter – Duchon Jenő, ISBN 978-615-5018-39-8 (CD)
166. KÁLMÁN J. (2015): A közfoglalkoztatási programok háttér és nemzetközi tapasztalatai In: Munkaerő-piaci tükrök pp. 42–58., MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest.
167. KÁLMÁN J. (2018): Nők foglalkoztatási helyzetére ható szakpolitikák Európában, Munkaerőpiaci Tükrök 2017, pp. 79-87.
168. KELLER J. – KOVÁCS K. – RÁCZ K. – SWAIN, N. – VÁRADI M. (2016): Workfare Schemes as a Tool For Preventing the Further Impoverishment of the Rural Poor. = *Eastern European Countryside* 22(1), pp. 5–26. <https://doi.org/10.1515/eec-2016-0001>

169. KELLER J. – RÁCZ K. – VÁRADI M. (2016): Községi gazdaságfejlesztés a vidéki Magyarországon In: Kovács K. (szerk.): Földből élők – polarizáció a magyar vidéken. Argumentum, Budapest, pp. 207-227.
170. KERTESI G. (2000): A cigány foglalkoztatás leépülése és szerkezeti átalakulása 1984 és 1994 között: munkatörténeti elemzés KÖZGAZDASÁGI SZEMLE 47(5), pp. 406-443.
171. KERTESI G. – VARGA J. (2005): Foglalkoztatás és iskolázottság Magyarországon. = Közgazdasági Szemle 52(4), pp. 633–662
172. KILDAL, N. (2001): Workfare tendencies in Scandinavian welfare policies, Geneva: International Labor Office
173. KISCSATÁRI I. (2008): Szabadidős programok hatása a cigány és nem cigány tanulók magatartására és tanulmányi eredményire. In: Bábosik I. (szerk.): Az iskola korszerű funkciói. Budapest: OKKER Kft. 302-313. p
174. KISSNÉ ZSÁMBOKI R. – VARGA L. (2023): Természet- és életközeli nevelés a reformpedagógiai törekvések és a neurokonstruktivista tanuláselmélet párhuzamainak tükrében. = Magyar Tudomány 184(3), pp. 280-290. DOI: 10.1556/2065.184.2023.3.2
175. KLUVE, J. (2010): The effectiveness of European active labor market programs *Labour Economics* 17 (6): 904–918. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2010.02.004>
176. KLUVE, J. – SCHMIDT, C. M. (2002): Can training and employment subsidies combat European unemployment? = *Economic Policy*, Volume 17, Issue 35, 1 October 2002, Pages 409–448, <https://doi.org/10.1111/1468-0327.00093>
177. KOLTAI L. (2012): Work Instead of Social Benefit? Public Works in Hungary, GHK Consulting Ltd and CERGE-EI.
178. KOLTAI L. (2013): A közfoglalkoztatás szerepe válság idején az európai országokban *Munkaügyi Szemle* 57(1), pp. 27–38.
179. KOLTAI L. (szerk.) (2018): A közfoglalkoztatás hatása a helyi gazdaságra, a helyi társadalomra. Hétfa Kutatóintézet, Budapest.
180. KONCZ K. (2006): Nők a politikai hatalomban. Számvetés a rendszerváltástól napjainkig. Budapest: Magyar Női Karrierfejlesztési Szövetség
181. KONCZ G. (2017): Demográfiai folyamatok és humán erőforrások Észak-Magyarország vidéki térségeiben. In: Koncz G. (szerk.) Mérföldkövek a gyöngyösi agrárkutatásban. Károly Róbert Kft., Gyöngyös (2017) pp. 75-81.
182. KONCZ, G. – SZŰCS, A. (2017): A szolgáltató tevékenységek jelenléte és területi koncentrációja Heves megyében. In: Nagy, Z B (szerk.) LIX. Georgikon Napok: A múlt mérföldkövei és a jövő kihívásai: 220 éves a Georgikon. Keszthely, Magyarország, pp. 272-281.
183. KONCZ G. – SZŰCS A. – NAGYNÉ DEMETER D. (2018): A gazdaság térszerkezetének változásai Észak-Magyarországon az ezredforduló után *Jelenkori Társadalmi és Gazdasági Folyamatok* 13 (1-2), pp. 139-149. <https://doi.org/10.14232/jtgf.2018.1-2.139-149>
184. KOÓS B. (2016): Közfoglalkoztatás a mezőgazdaságban *Tér és Társadalom* 30 (3): 40–62. <https://doi.org/10.17649/TET.30.3.2793>
185. KOTOSZ B. (2017): A konvergencia területisége és lokális szintű mérése: elméleti áttekintés. In: Lengyel I. (szerk.) Két évtizedes a regionális tudományi műhely Szegeden: 1997–2017. JATEPress, Szeged, pp. 339–356.
186. KOVAI C. (2019): Permanent wage labour as a norm. Workfare policy and everyday experiences of precariousness in a small Hungarian former industrial town. = *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle* (7), pp. 143–161. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2019en.142>
187. KOVÁCS K. – KOÓS B. (2018): A település-állomány jólléti pozíciójának mintázatai és azok változása 1990–2016. Észak-magyarországi stratégiai füzetek, 15(3), pp. 13-30.
188. KOVÁCS T. (2023): Rurális LLL kezdeményezések Magyarországon az ezredfordulót követően – hogyan tudja egy régió megőrizni közösségeit és fejleszteni munkaerőpiacát

- a felnőttképzésen keresztül? = Németh, B. (szerk.) Felsőoktatási Lifelong Learning a képesség-fejlesztés, a kultúráközvetítés és fenntarthatóság tükrében: A hatékony és innovatív tudástranszferek lokális/regionális és globális trendjei. 19. Nemzeti és nemzetközi lifelong learning konferencia absztrakt kötete. MELLearn Egyesület, Pécs, pp. 15-16.
189. KÓTI T. (2018): Spatial differences regarding the chance to leave supported public employment in Hungary's rural periphery. *Regional Statistics* 8 (2), pp. 109–134. <https://doi.org/10.15196/RS080210>
 190. KÓTI T. (2020a): A munkanélküliség és a közfoglalkoztatás területi különbségei, összefüggései Magyarországon. *Területi Statisztika* 60 (5), pp. 517–547. <https://doi.org/10.15196/TS600501>
 191. KÓTI T. (2020b): Területi egyenlőtlenségek nyomában. A közfoglalkoztatás hatásosságának modellezése = *Esély: Társadalom És Szociálpolitikai Folyóirat* 31(3), pp. 3-27.
 192. KÖLLŐ J. (2009) A pálya szélén – Iskolázatlan munkanélküliek a poszt-szocialista gazdaságban. Osiris Kiadó, Budapest.
 193. KÖLLŐ J. (2018): Aktivitás, foglalkoztatás, munkanélküliség és bérek, *Munkaerőpiaci Tükör* 2017, pp. 53-61.
 194. KÖMÜVES ZS., BERKE SZ., PÓRA G. (2016): Survey on female managers In: Csata, Andrea (szerk.) *Challenges in the Carpathian Basin: Integration and modernization opportunities on the edge of Europe* (13th Annual International Conference on Economics and Business) Cluj-Napoca, Románia: Editura Risoprint, (pp. 252-266., 15 p.)
 195. KÖMÜVES ZS. - SZABÓ-SZENTGRÓTI G. - BENCE-KISS K. (2018): Leadership anomalies caused by scarce workforce, In: Pop, Gheorghe; Csata, Andrea; Fejér-Király, Gergely; Kassay, János; Nagy, Benedek; Zsarnóczky, Martin; Pál, László (szerk.) *14th Annual International Conference on Economics and Business: challenges in the carpathian basin: Innovation and technology in the knowledge based economy* Csíkszereda, Románia : Sapientia Hungarian University of Transylvania, (2018) pp. 358-368.
 196. KRAICINÉ SZOKOLY M. (szerk.) (2006): Felnőttképzési kísérlet a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok felzárkóztatásáért, Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar (PTE FEEK), ISBN: 9789636421335
 197. KRAICINÉ SZOKOLY M. – TIBORI T. (2007): Képzés és felzárkóztatás. = *Felnőttképzés*, 1. sz., pp. 19-29.
 198. LE-DAI B. (2022): Az álláskereső körében végzett felnőttképzés munkaerőpiaci hatásai Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. = *Studia Mundi - Economica* 9(4), pp. 64-73.
 199. LINDEMANN, K. - GANGL, M. (2019): Parental Unemployment and the Transition to Vocational Training in Germany: Interaction of Household and Regional Sources of Disadvantage, *European Sociological Review* 35(5), pp. 684–700, <https://doi.org/10.1093/esr/jcz027>
 200. KRISZTIÁN B. (2004): A felnőttképzés gazdasági és társadalmi igénye. = *Iskolakultúra: Pedagógusok Szakmai-Tudományos Folyóirata* 14(2), pp. 121-122.
 201. LADÁNYI J. – SZELÉNYI I. (2004): A kirekesztettség változó formái. Budapest: Napvilág Kiadó
 202. LAKATOS J. (2012): Új uniós mutatók a munkanélküliségi ráta információtartalmának kiegészítésére. *Statisztikai Szemle*, 2-3, 206-214. o.
 203. LAKI I. (2018): A hátrányos helyzetű felnőtt társadalmi csoportok képzésének lehetőségei In: Karlovitz, János Tibor (szerk.) *VI. Neveléstudományi és Szakmódszertani Konferencia* : Stúrovo, Szlovákia, 2018. január 14-15. : Program és tartalmi összefoglalók Komárno, Szlovákia : International Research Institute, pp. 55-55. , 1 p.

204. LAKNER SZ. (2016): A felnőttképzési módszerek jelentősége és kihívásai az emberi erőforrás fejlesztési gyakorlatban, Pécs, Magyarország: Lartco Consulting Kft. (2016), 159 p. ISBN: 9789631265002
205. LÁSZLÓ GY. (2011): Foglalkoztatás és paktumok. *Köz-Gazdaság* 6(1), pp. 185-198.
206. LÁZÁR I. (2006): Munkanélküliek életminősége. In: Kopp M., Kovács M. E. (szerk.): A magyar népesség életminősége az ezredfordulón. Semmelweis Kiadó, Budapest, pp. 105-144.
207. LENGYEL I. (2012) Regionális növekedés, fejlődés, területi tőke és versenyképesség. In Bajmócy Z. – Lengyel I. – Málovics Gy. (szerk.) Regionális innovációs képesség, versenyképesség és fenntarthatóság. JATEPress, Szeged, pp. 151–174.
208. LIPTÁK K. (2013): A globalizáció hatása a regionális munkaerőpiacokra - kiegyenlítődés vagy leszakadás? Doktori disszertáció, Miskolci Egyetem, 201 p.
209. LIPTÁK K. (2017): Települési humán potenciál vizsgálata Magyarországon. Északmagyarországi stratégiai füzetek, 14(2), pp. 55-65. Magyarország Nemzeti Atlasza – Társadalom (szerk. Kocsis K.) (2021): https://www.nemzetiatlasz.hu/MNA/MNA_3_6_7.pdf
210. LIPTÁK K. (2020): A közfoglalkoztatás jelentősége Borsod-Abaúj-Zemplén megye rurális településein. *Tér és Társadalom* 34(4), pp. 100–121. <https://doi.org/10.17649/TET.34.4.3299>
211. LIPTÁK K. – SZENDI D. – MUSINSZKI Z. (2019): Munkaerő-piaci folyamatok elemzése az abaúji térségben. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek* 16 (2): 22-30.
212. LISKÓ I. (2001): A cigány tanulók és a pedagógusok. *Iskolakultúra* 11-12, pp. 3-14.
213. LIVINGSTONE, D. W. (2010): Job requirements and workers' learning: formal gaps, informal closure, systemic limits. *Journal of Education and Work* 23(3), pp. 207–231. DOI: 10.1080/13639081003785732
214. LOVÁSZ A. – CUKROWSKA-TORZEWSKA, E. – SZABÓ-MORVAI Á. (2018): Karrier gyermekvállalás előtt és után, *Munkaerőpiaci Tükör* 2017, pp. 161-163.
215. LOVÁSZ A. – CUKROWSKA-TORZEWSKA, E. (2018): A gyermekvállalás szerepe a női-férfi bérkülönbség alakulásában, *Munkaerőpiaci Tükör* 2017, pp. 164-166.
216. LØDEMEL, I.–TRICKEY, H. (2001): An Offer You Can't Refuse: Workfare in International Perspective, Bristol: The Policy Press.
217. LÓPEZ-RODRÍGUEZ, J. – FAÍÑA, J. A. - LÓPEZ-RODRÍGUEZ, J. (2006): Human Capital Accumulation and Geography: Empirical Evidence from the European Union = *Regional studies*, Volume 41, pp. 217-234 DOI: <https://doi.org/10.1080/00343400601108440>
218. LÖCSEI H. - SZALKAI G. (2008): Helyzeti és fejlettségi centrum-periféria relációk a hazai kistérségekben. = *Területi Statisztika* 48(3), pp. 305-314.
219. NÉMETH N. (2005): Területi megoszlások eltérését mérő indexek. In: Nemes Nagy J. (szerk.) Regionális elemzési módszerek. ELTE TTK Regionális Földrajzi Tanszék – MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, pp. 111-117.
220. MADARÁSZ I. (1999): A vidék- és térségfejlesztés, mint szakma és feladatkör. In.: *Vidékfejlesztés vidékpolitika. Agroinform Kiadóház, Budapest*, pp. 22–23.
221. MANSOUR, B. - DEAN, J. (2016): Az Employability Skills as Perceived by Employers and University Faculty in the Fields of Human Resource Development (HRD) for Entry Level Graduate Jobs. = *Journal of Human Resource and Sustainability Studies*, 4, pp. 39-49. DOI: 10.4236/jhrss.2016.41005.
222. MARQUES, P. - HÖRISCH, F. (2019). Promoting workplace-based training to fight youth unemployment in three EU countries: Different strategies, different results? = *International Journal of Social Welfare*, 28(4), 380–393. doi: 10.1111/ijsw.12381.
223. MASSING, N.–GAULY, B. (2017): Training Participation and Gender: Analyzing Individual Barriers Across Different Welfare State Regimes *Adult Education Quarterly* 67 (4): 266-285. <https://doi.org/10.1177/0741713617715706>

224. MAYER J. (2000): Az iskolarendszerű felnőttoktatásról 2000-ben. Új Pedagógiai Szemle, 2000/11, 13–23.
225. MAYOMBE, C. (2022): "The effects of social marketing efforts in motivating unemployed adults' participation in skills training programmes in South Africa", Higher Education, Skills and Work-Based Learning, Vol. 12 No. 4, pp. 749-762. <https://doi.org/10.1108/HESWBL-09-2021-0175>
226. MESSING V. (2014): Hogyan válaszolnak a foglalkoztatási programok a roma munkanélküliség mögött álló okokra? In: Andrásy, Egyetem (szerk.) A romák magyarországi integrációjának problémái Budapest, Magyarország (2014) pp. 1-22. , 23 p.
227. MEYER, H. (2016): Egyenlőtlenség: Mit tehetünk ellene? Interjú Tony Atkinsonnal. = Esély 2016/5, pp. 36–51.
228. MÉLYPATAKI G. (2017): A mezőgazdasághoz kapcsoló idényjellegű és közfoglalkoztatási jogviszonyok jellemzői. Agrár- és Környezetjog (23), pp. 64–90. <https://doi.org/10.21029/JAEL.2017.23.64>
229. MÉLYPATAKI G. - TÓTH H. (2020): Foglalkoztatási kérdések, különös tekintettel a foglalkoztatási formák és a szociális ellátás jogi és gazdasági eszközeire az abaúji térség példáján keresztül. = Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek 17(3), pp. 84-91. <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2020.24>
230. MOCKER, D.W - NOBLE, E. (1981): Training Part- time Instructional Staff. In: Grabowski, S. et al. Preparing Educators of Adults. San Fransisco.
231. MÓCZ D. (2012): A felnőttképzés munkaerő-piaci jelentősége In: Sárdi, Csilla (szerk.) A felsőoktatás-pedagógia kihívásai a 21. században Budapest, Magyarország: Eötvös József Könyvkiadó, pp. 39-49.
232. MOLNÁR GY. - KAPITÁNY ZS. (2014): Miért választják munkahelynek a közszférát? In: Munkaerőpiaci tükrő, 2013. MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet; OFA, Budapest, pp. 103-113.
233. MOLNÁRNÉ STADLER K. (2021): Osnabrück Nyilatkozat = Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal, Európai Szakképzési Minőségbiztosítási Referencia Pont (https://erasmusplusz.hu/szakerto_i_tanulmanyok/osnabruck-nyilatkozat)
234. MOOI-RECI I., BAKKER B. (2015): Parental Unemployment: How Much and When Does It Matter for Children's Educational Attainment? Brisbane: University of Queensland: Life Course Centre Working Paper Series.
235. MOORE, T. S. (2018): Long-Term Joblessness and Labor Market Disadvantage In: The Disposable Work Force pp. 168 DOI: 10.4324/9781351328364-4
236. NÁDAS GY. - RAB H. - SIPKA P. - ZACCARIA M. L. (2011): „Aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök alakulása, hatásuk a munkaerőpiaci mutatókra” TÁMOP 2.5.2. program („A partnerség és a párbeszéd szakmai hátterének megerősítése, közös kezdeményezések támogatása”) keretei között a Társadalmi Párbeszéd Központ szervezésében 2011. december 17-én Budapesten az „Aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai,
237. NAGY B. – SEBŐK A. (2018): Női és férfi vezetők, Munkaerőpiaci Tükör 2017, pp. 65-68.
238. NAGY L. (2009): Minőségfejlesztési feladatok a szakképzésben és a felnőttképzésben. Online: http://www.mszt.iif.hu/documents/090421Nagy_NSZFI.ppt (letöltés ideje: 2020. november 15.)
239. NAGY M. (2002): Cigány tanulók az iskolában. A tanárok beszélnek. Magyar Pedagógia 102(3), pp. 301–331.
240. NEMES NAGY J. (1996): Centrumok és perifériák a piacgazdasági átmenetben, Földrajzi Közlemények 1996/ 1., pp. 31-48.
241. NEMES NAGY J. (1998): A tér a társadalomkutatásban. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest

242. NEMES NAGY J. (2009): Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai. Budapest: Akadémiai Kiadó
243. NEMESKÉRI GY. (2014): A foglalkoztathatóság általános kompetencia követelményei = Munkaügyi Szemle 57(2), pp. 64-70.
244. NEMZETI AGRÁRPROGRAM (1997): Agrárprogram Szakmai Füzetek 13. Vidékfejlesztés. Földművelésügyi Minisztérium, Budapest, 1997, 3.
245. NÉMETH Á. - DÖVÉNYI Z. (2018): „Kiművelt emberfők” a térben – A diplomások területi eloszlása valóban a kiegyenlítődés irányába mutat? Területi Statisztika, 58(2), pp. 129- 150. <https://doi.org/10.15196/TS580201>
246. NIJHOD, W. J. (2005): Lifelong learning as a European skill formation policy. Human resource development review 4(4), pp. 401-417.
247. NILSSON, S. (2010): On the Meaning of Higher Education in Professional Practice: the case of physicians and engineers. = Journal of Education and Work 23(3), pp. 255–274. DOI: 10.1080/13639080.2010.486397
248. NILSSON, S.–NYSTRÖM, S. (2013): Adult learning, education, and the labour market in the employability regime *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults* 4 (2): 171-187. <https://doi.org/10.3384/rela.2000-7426.rela9007>
249. NOVOSZATH P. (2018): Az egységes közfoglalkoztatási rendszer létrejötte, főbb jellemzői Magyarországon. http://www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2018/kulonszam/04_kozfoglalkoztatasi_rendszer.pdf (letöltés ideje: 2020. április 15.)
250. NYILAS O. (2016): Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok és a felnőttképzés: esély az integrációra? = *Educatio* 25(3), pp. 451-458.
251. OFTK (2014): Nemzeti fejlesztés 2030. Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió. http://www.ter-port.hu/webfm_send/4616 (Letöltés: 2023. október 20.)
252. OBERHOFER A. F. (1995): Egyetemenedzsment. *Vezetéstudomány* 26(9), pp. 18-26.
253. OREOPOULOS P. - PAGE M. - STEVENS A. H. (2008). The intergenerational effects of worker displacement. *Journal of Labor Economics* (26), pp. 455–483.
254. OSIKOMINU, A. (2021): The dynamics of training programs for the unemployed. *IZA World of Labor* 2021: 277 Doi:10.15185/izawol.277.v2
255. ÖRDÖGH S. (2002): Kiszorítja-e a közcélú munka a közhasznú munkát? = *Munkaügyi Szemle* 46(1), pp. 12–22.
256. ÖTVÖS M. (2013): Bevonás – felzárkózás – integráció: Az ormánsági romák foglalkoztathatóságának javulása. = *Szociális Szemle* 6(1–2), pp. 97–102.
257. ÖRY M. (2005): Hátrányos helyzetű csoportok helyzete a munkaerőpiacon
258. PAPP S. - NAGY G. - BOROS L. (2017): A kedvezményezett települések objektív életminőség alapján történő lehatárolási lehetőségei. *Területi Statisztika* 57(6), pp. 639-664. <https://doi.org/10.15196/TS570603>
259. PÁL B. GY. (2017): A hazai tranzitfoglalkoztatási programok elméleti keretei, jellemzői. = *Tudásmenedzsment* 18(1), pp. 21-32.
260. PASCARIU, G. C. – ȚIGĂNAȘU, R. (2017): Integration, Growth and Core-Periphery Pattern in EU's Economy: Theoretical Framework and Empirical Evidences, Pascariu, GC and Duarte, MAPDS (Ed.) *Patterns the Europeans Across Union*, Emerald Publishing Limited, Bingley, pp. 23-85. DOI: 10.1108/978-1-78714-495-820171002
261. PATTERSON, M. (2018): The Forgotten 90%: Adult Nonparticipation in Education *Adult Education Quarterly* 68 (1): 41-62. <https://doi.org/10.1177/0741713617731810>
262. PETŐ I. (2005): Hátrányos helyzetű csoportok a felnőttoktatásban: motivációk, esélyek. PhD értekezés, DE BTK, 225 p.
263. PÉNZES J. (2011): A jövedelmi szempontból elmaradott települések területi átrendeződése a rendszerváltozás után. *Földrajzi Közlemények*, 135(1), pp. 59-69.

264. PÉNZES J. - KISS J. P. - DEÁK A. - APÁTI N. (2018): Térségi sokszínűség és stabilitás: az iskolázottság települési szintű egyenlőtlenségeinek változása Magyarországon 1990–2011 között. *Területi Statisztika*, 58(6), pp. 567-594. <https://doi.org/10.15196/TS580602>
265. PÉNZES J. – DEMETER G. (2021): Peripheral areas and their distinctive characteristics: The case of Hungary. *Moravian Geographical Reports*, 29(3), pp. 217-230. <https://doi.org/10.2478/mgr-2021-0016>
266. PÉNZES J. (2022): A hazai periférikus települések csoportosítása társadalmi-gazdasági jellemzőik alapján. = *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek* 19(1), pp. 20-32. <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2022.2>
267. PÉTER Z. (2020): A vidéki területek ellenálló képességének javítása okos megoldások segítségével. = *Közép-Európai Közlemények* 13(3), pp. 37–57. Elérés forrás. <http://www.analecta.hu/index.php/vikekkek/article/view/33294>
268. PICATOSTE, JOSE - PÉREZ-ORTIZ, LAURA - RUESGA-BENITO, SANTOS MIGUEL (2018): A new educational pattern in response to new technologies and sustainable development. Enlightening ICT skills for youth employability in the European Union = *Telematics and Informatics* 35(4), pp. 1031-1038, ISSN 0736-5853, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tele.2017.09.014>.
269. PIRISI K. (2018): A közmunka szerepe a foglalkoztatáspolitikában, a szegénység és a hajléktalanság kezelésében. Doktori (PhD) értekezés. Szent István Egyetem. Gödöllő.
270. PIROHOV-TÓTH B. (2022): A munkavállalói kompetenciák változásainak feltárása egy álláskereső oldal adatainak elemzése alapján. = *Régiókutatás Szemle* 7(1), pp. 102-113 <https://doi.org/10.30716/RSZ/22/1/9>
271. POHL M. (2016): Fenntartható vidékfejlesztés innovatív lehetőségei az Ős-Dráva program keretében In: Zádori, Iván (szerk.) *Alternatív munkaerőpiac: Fejezetek munkatudományi, munkaerő-piaci kutatásokból 2008–2015*. PTE, Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, Pécs, pp. 191-228.
272. POLÓNYI I. (2009): Az élethosszig tartó tanulás finanszírozási lehetőségei. Javaslatok a felnőttképzési törvény feladatainak finanszírozási módszereire, kutatási zárótanulmány, Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, <http://ofi.hu/polonyi-istvan-az-elethosszig tarto-tanulas-finanszirozasi-lehetosegei-javaslatok-felnottkepzesi>
273. POLÓNYI I. (2018): A felnőttképzés megtérülései. In: Fodorné Tóth K. (szerk.) *A felsőoktatási lifelong learning társadalmi és gazdasági haszna: kutatás – fejlesztés – innováció*. Debrecen, MELLearn Felsőoktatási Hálózat az életen át tartó tanulásért Egyesület, pp. 99–113.
274. PÓLA P. - VELKEY G. (2014): Oktatási és munkaerő-piaci kutatások a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézetében = *SZAKKÉPZÉSI SZEMLE* 30(4), pp. 50-58.
275. PÓDÖR L. (2016): Gondolatok a közfoglalkoztatási jogviszony munkajogi összefüggéseiről. ART-PR 2005 Kft.
276. PÓSFAL Z. - NAGY G. (2017): Crisis and the Reproduction of Core-Periphery Relations on the Hungarian Housing Market. *European Spatial Research and Policy*, 24(2), pp.17-38. <https://doi.org/10.1515/esrp-2017-0007>
277. PULAY GY. Z. (2009): Általános és rehabilitációs, magyar és nemzetközi munkaerőpiaci ismeretek: Szöveggyűjtemény Budapest, Magyarország: ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar (2009), 150 p.
278. PULAY GY. Z. (2010): A hazai felnőttképzési rendszer hatékonysága európai kitekintésben. = *Munkaügyi Szemle* 54(1), pp. 72-81.
279. RAFFAY-DANYI Á. – BOGDÁNY E. – DABRÓNAKI-PRISZINGER K. (2023): A HR felsőoktatási kompetenciafejlesztés és a munkaerő-piaci elvárások közötti szakadék áthidalása = *Vezetéstudomány (Budapest Management Review)* 54(6), pp. 3–16. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2023.06.01>

280. RAKACZKINÉ TÓTH K. (2010): A gyakorlati oktatás pedagógiai alapjai. Gödöllő: Szent István Egyetem, Gazdaság és Társadalomtudományi Kar, Tanárképző Intézet
281. RÁCZ K. - JÁVOR K. (2013): Jó gyakorlatok a szociális földprogramban: a túristvándi és a belecskai példa In: Kovács, K; Váradi, MM (szerk.) Hátrányban vidéken Budapest, Magyarország : Argumentum Kiadó 384 p. pp. 156-170.
282. REGE, M. – TELLE, K. – VOTRUBA, M. (2011): Parental job loss and children's school performance. *The Review of Economic Studies* 78, pp. 1462–1489.
283. RÉVÉSZ L. - K. NAGY E. - FALUS I. (2018, szerk.): A Komplex Alapprogram koncepciója. Líceum Kiadó, Eger.
284. R. FEDOR A. - BALLA P. (2019): Foglalkoztatási helyzetkép a telepi körülmények között élő nyíregyházi romák körében. *Acta Medicinæ et Sociologica*. 10, pp. 32-44. DOI: 10.19055/ams.2019.10/29/3.
285. R. FEDOR A. - LÁCZAY M. (2021): Határmentiség – hátrányos helyzet – munkaerőpiaci bizonytalanság. *Acta Medicinæ et Sociologica* 12(33), pp. 44–62. <https://doi.org/10.19055/ams.2021.11/30/3>
286. R. FEDOR A. - ZAKOR-BRODA R. - V. BALLA P. (2022): Roma foglalkoztatás - hátrányos helyzet – munkaerőpiaci bizonytalanság. = *Acta Medicinæ et Sociologica* 13(34), pp. 90-111.
287. RICHARDSON, K. - VAN DEN BERG, G- J. (2002): The Effect of Vocational Employment Training on the Individual Transition Rate from Unemployment to Work (April 15, 2002). IFAU - Institute for Labour Market Policy Evaluation, Working Paper No. 2002:8, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=319060> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.319060>
288. ROLLESTON, C. – JAMES, Z. (2015): After access: Divergent learning profiles in Vietnam and India *Prospects* 45 (3), pp. 285-303. <https://doi.org/10.1007/s11125-015-9361-2>
289. ROTHES, A. – LEMOS, M. S. – GONÇALVES, T. (2017): Motivational Profiles of Adult Learners. *Adult Education Quarterly* 67 (1), pp. 3-29. <https://doi.org/10.1177/0741713616669588>
290. RURÁLIS TERSÉGEK EURÓPAI CHARTÁJA (1996). In.: Falu Város Régió, 1998, 8
291. SAJTOS L. – MITEV A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. ISBN: 9789639659087
292. SAMU F. – SCHARLE Á. – CSILLAG M. (2018): Női foglalkoztatottság posztiszocialista EUtagországokban, *Munkaerőpiaci Tükör* 2017 (70-74)
293. SHI, L. P. - DI STASIO, V. (2022): Finding a job after unemployment—education as a moderator of unemployment scarring in Norway and German-speaking Switzerland = *Socio-Economic Review*, 20(3), pp. 1125–1149 DOI: 10.1093/ser/mwaa056
294. SORBÁN A. - ANDRÁS O. (2020): Viszontlátásra szép hazám...: A 21. századi migráció szociológiai aspektusai a kortárs romániai szépirodalomban = *Nyelv- És Irodalomtudományi Közlemények (CLUJ)* 1 pp. 5-38. , 34 p.
295. HIRSHLEIFER, S. - MCKENZIE, D. - ALMEIDA, R. - RIDAO-CANO, C. (2016): The Impact of Vocational Training for the Unemployed: Experimental Evidence from Turkey, *The Economic Journal*, Volume 126, Issue 597, 1 November 2016, Pages 2115–2146, <https://doi.org/10.1111/eoj.12211>
296. SCHARLE Á. (2015). A munkapiaci szakpolitika eszközei (2015. május – 2016. március). In B. Z.-F. (szerk.), *Munkaerőpiaci Tükör* 2015.
297. Schultz, T.W. (1961): Investment in Human Capital. *American Economic Review*, 51, pp. 1-17.
298. SCHRAFF, D. (2018): Labor market disadvantage and political alienation: a longitudinal perspective on the heterogeneous risk in temporary employment, In: *Acta Politica* 53(1): pp. 48–67 DOI: 10.1057/s41269-016-0037-6

299. SETÉNYI J. (1999): Pedagógusi kompetenciák a felnőttképzésben. <http://www.ofi.hu/tudastar/tanulo-felnott-felnott/pedagogusi-kompetenciak> (letöltés dátuma 2023. január 18.)
300. LI, S. – WHALLEY, J. –XING, C. (2014): China's Higher education expansion and unemployment of college graduates = *China Economic Review*, Volume 30, September 2014, pp. 567-582.
301. SIEGRIST, M. (1997): Kulcsképessegek, in MARÓTI: Andragógiai szöveggyűjtemény II. Válogatás a felnőttoktatás elméletének szakirodalmából, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
302. SIM, Y. – LEE E. S. (2017): The Effects of Perceived Underqualification on Job Attitudes In: *Academy of Management Annual Meeting Proceedings* 2017(1):13399
303. SIMÁNDI SZ. – VISZTENVELT A. (2015): Munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű felnőttek tanulási jellemzői és a tanulásra ható tényezők. In: Falus I. (szerk.) *Felkészülés a pályára, felkészülés az életre*, ISBN 978-615-5509-28-5, pp. 98-109.
304. SIPOSNÉ NÁNDORI E. (2016): A munkaerőpiaci hátrányok területi vonatkozásai Észak-Magyarországon *Területi Statisztika* 56 (4), pp. 438-454. <https://doi.org/10.15196/TS560405>
305. SOUSA-RIBEIRO, M. - SVERKE, M. - COIMBRA, J. L. - DE WITTE, H. (2018): Intentions to Participate in Training Among Older Unemployed People: A Serial Mediator Model. *Journal of Career Development*, 45(3), pp. 268–284. <https://doi.org/10.1177/0894845316687669>
306. STENBERG, A. (2007), "Comprehensive education or vocational training for the unemployed?", *International Journal of Manpower*, Vol. 28 No. 1, pp. 42-61. <https://doi.org/10.1108/01437720710733465>
307. SUCHARITA, V. (2014): Negotiating between Family, Peers and School. Understanding the World of Government School and Private School Students *Compare* 44 (3): 379-393. <https://doi.org/10.1080/03057925.2013.792671>
308. SÜLI-ZAKAR I. (2005): Régió, regionalizmus és regionalizáció, In: Pusztai G. (Szerk.): *Régió és oktatás – Európai dimenziók*. Debrecen: Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete. Pp.12–22.
309. SÜLI-ZAKAR I.–LENKEY G. (2014): A vidék mint földrajzi periféria – és az oktatás mint kitörési pont. = *Educatio* 23(3), pp. 371–383.
310. SÜLI-ZAKAR I. (2016): Kisvárosok és falvak a lejtőn In: *Mezőváros új szerepben* Szerk.: Forray R. Katalin–Kozma Tamás - Molnár Ernő, Budapest, ISBN 978-615-80411-1-9, pp. 23-36
311. SZABÓ A. (2013): A közfoglalkoztatás mint foglalkoztatáspolitikai eszköz. *Nagyerdei Almanach* (7), pp. 149–161.
312. SZABÓ F. - RÓFI M. (2014): A fiatalok munkanélkülisége alakulása a prekariátus fogalmának tükrében. = *Agrártudományi Közlemények* (55), pp. 105-108.
313. SZABÓ-MORVAI Á. – LOVÁSZ A. (2018): Bölcsőde, óvoda hatása a női munkakínálatra, *Munkaerőpiaci Tükör* 2017, pp. 157-159.
314. SZABÓ-SZENTGRÓTI G. - GELENCSÉR M. - SZABÓ-SZENTGRÓTI E. - BERKE SZ. (2019): Generációs hatás a munkahelyi konfliktusokban. = *Vezetéstudomány* 50, pp. 77-88.
315. SZÉP ZS. (2008): A szakképzés és felnőttképzés hatékonysága: Kutatási tájékoztató. = *Felnőttképzés: A Nemzeti Felnőttképzési Intézet Folyóirata* 6(2), pp. 39-43.
316. SZÉP ZS. (2010): A munkaerőpiac és a felnőttképzés összefüggései. = *Felnőttképzés: A Nemzeti Felnőttképzési Intézet Folyóirata* 8(3), pp. 33-38.
317. SZÉP K. (Szerkesztő), Szőkéné Boros Zs. (Szerkesztő) (2018): *Háztartási munka, önkéntes munka, láthatatlan munka, II.: Háztartási szatellit számla, 2010.* Budapest, Magyarország : Központi Statisztikai Hivatal, 116 p.

318. SZILÁGYI D. - GERSE J. (2015): Fokról-fokra a települési lépcsőn – Társadalmi-gazdasági különbségek a településhierarchia-szintek között Magyarországon. = *Területi Statisztika* 55(2), pp. 180-198.
319. SZILÁGYI F. - SÜLI-ZAKAR I. - BAKK M. (2019): Partium – Borders, Ethnic Groups and Territorial Development. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar SZILÁGYI, ZS. (2019): Regional Differences in Development and Quality of Life in Hungary During the First Third of the Twentieth Century. *The Hungarian Historical Review. New Series of Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 8(1), pp. 121-152.
320. SZOBOSZLAI K. (2022): Lakáshelyzet egy szegregátumban. = *Acta Medicinæ et Sociologica* 13(34), pp. 76-89.
321. SZÓKE A. (2015): A 'Road to Work'? The reworking of deservedness, social citizenship and public work programmes in rural Hungary *Citizenship Studies* 19 (6-7): 734–750. <https://doi.org/10.1080/13621025.2015.1053790>
322. SZÜTS Z. (2020): Digitális pedagógia módszertanok a VUCA (gyorsan változó, kiszámíthatatlan, bonyolult, ellentmondásos) világában. = *Iskolakultúra: Pedagógusok Szakmai-Tudományos Folyóirata* 30(7), pp. 76-90.
323. TAGAI, G. - BERNARD, J. - ŠIMON, M. - KOÓS, B. (2018): Two faces of peripherality: labour markets, poverty, and population dynamics in Hungary and Czechia. *Regional Statistics*, 8(2), pp. 19-45. <https://doi.org/10.15196/RS080204>
324. TARÓDINÉ CSESZKA É. (2017): Versenyképesség, emberi tőkeberuházás, élethosszig tartó tanulás. A felnőttoktatás és felnőttképzés szerepe a sikeres munkaerőpiaci kompetenciák kialakításában KÖZELÍTÉSEK. NEGYEDÉVES INTERNETES FOLYÓIRAT V : 3-4 pp. 21-33.
325. TELEGDY Á. - ANTAL G. CSERES-GERGELY ZS. - ELEK P. - FAZEKAS K. - HÁMORI SZ. - KAPITÁNY ZS. - KÖLLŐ J. - LOVÁSZ A. - MOLNÁR GY. - NACSA B. É. - SZABÓ P. A. - TELEGDY Á. - VARGA J. (2013): Foglalkoztatás és bérek a közszférában. Mikroökonometriai elemzések = *Public Sector Employment and Wages in Hungary. Evidence from Micro Data. Munkabeszámoló. OTKA.*
326. TÉSITS R. - ALPEK B. L. - LENDVAI T. (2020): A szubjektív tényezők szerepe a hátrányos helyzetű térségek álláskeresőinek foglalkoztathatóságában. = *Humán Innovációs Szemle* 11(1), pp. 4-21.
327. TÉSITS R. – ALPEK B. L. (2013a): A képzettség, mint területi differenciáló faktor a leghátrányosabb helyzetű álláskeresők körében. = *Szakképzési Szemle* 29(1), pp. 21-33.
328. TÉSITS R. – ALPEK B. L. (2013b): A leghátrányosabb helyzetű álláskeresők mobilitásvizsgálatának új módszerei. = *Humán Innovációs Szemle* 4(1-2), pp. 46-64.
329. TÉSITS R. – ALPEK B. L. (2013c): Új módszerek a leghátrányosabb helyzetű álláskeresők strukturális és területi jellegzetességeinek feltárásában 1.: Az esélyhátrányok halmozódása. = *Humánpolitikai Szemle* 24(2), pp. 18-28.
330. TÉSITS R. – ALPEK B. L. (2013d): Új módszerek a leghátrányosabb helyzetű álláskeresők strukturális és területi jellegzetességeinek feltárásában 3.: Önértékelés és motivációk. = *Humánpolitikai Szemle* 24(4), pp. 22-32.
331. TÉSITS R. – ALPEK B. L. (2014a): Területi és strukturális jellegzetességek: A közfoglalkoztatás területileg eltérő lehetőségei Magyarországon 1. *Szociálpedagógia* 2 (1–2), pp. 45-60.
332. TÉSITS R. – ALPEK B. L. (2014b): Változó funkciók, célok és fejlesztési lehetőségek: A közfoglalkoztatás területileg eltérő lehetőségei Magyarországon (2.) *Szociálpedagógia* 2(3-4), pp. 84-96.
333. TÉSITS R. – ALPEK B. L. (2015): A közfoglalkoztatásban résztvevők esélyei és preferenciái: A közfoglalkoztatás területileg eltérő lehetőségei Magyarországon (3.). = *Szociálpedagógia* 3(1–2), pp. 110–115.

334. TÉSITS R. – ALPEK B. L. – HOVÁNYI G. (2019): Some Experience of the Complex, National Human Resource Development Programmes in the Hungarian Rural Regions. *Eastern European Countryside* 25(1): pp. 22-32. <https://doi.org/10.12775/eec.2019.004>
335. TÉSITS R. – ALPEK B. L. – HOVÁNYI G. –BÁNFALVI M. (2016): A foglalkoztathatóságot javító országos programok területi-strukturális konzekvenciái = Humán Innovációs Szemle 2016/1. pp 4-28.
336. THOMPSON, J. L. (2018): Adult education and the disadvantaged In: *Adult Education for a Change* pp. 83-108 DOI: 10.4324/9780429430534-5
337. TÓTH G. (2006): Centrum-periféria viszonyok vizsgálata a hazai közúthálózaton. *Területi Statisztika*, 46(5), pp. 476-493
338. TÓTH G. (2014): Térinformatika a gyakorlatban közgazdászoknak. Miskolci Egyetem, Miskolc. 107 p. ISBN 9789633580592
339. TÖRÖK ZS. (2020): Munkaerőpiaci programok képzési komponensének vizsgálata az Észak-magyarországi régióban In: Dobák, Judit; R., Nagy József (szerk.) ePub Docendo discimus : A 60 esztendő Kotics József köszöntése Miskolc, Magyarország : ME BTK Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék 442 p. pp. 399-412.
340. AGRAWAL, T. - AGRAWAL, A. (2017): Vocational education and training in India: a labour market perspective, *Journal of Vocational Education & Training*, 69:2, 246-265, DOI: [10.1080/13636820.2017.1303785](https://doi.org/10.1080/13636820.2017.1303785)
341. ÜRÖGINÉ ÁCS A. (2013): Felnőttképzés a jogszabályi változások tükrében Gödöllő, 2013. október 25., Megjelenés: Magyarország,
342. VÁMOSI T. (2018): Átmenet a szakképzési rendszerből a munka világába Berlin, Németország: GlobeEdit, 80 p. ISBN: 9786138242628
343. VARGA G. (2020). A roma népesség munkaerőpiaci-területi esélyei a Nagykanizsai járás területén. = *Modern Geográfia*, 15(3), pp. 1–15. <https://doi.org/10.15170/MG.2020.15.03.01>
344. VARGA J. (2018): Nők a munkaerőpiacon: Problémafelvetés, szakirodalmi áttekintés. In: Fazekas K. –Szabó-Morvai Á. (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör 2017*. Budapest: MTA Közgazdaság-és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, pp. 45-52.
345. VÁGNER V. (2021): Hátrányos helyzetű munkavállalókkal kapcsolatos munkavállalói attitűdök vizsgálata = *Új Munkaügyi Szemle* 2(4), pp. 55-66.
346. VÁRADI M. M. - VIRÁG T. (2015): A térbeli kirekesztés változó mintái vidéki terekben. = *Szociológiai Szemle* 25(1), pp. 89-113.
347. VÁRADI M. M. (2010): A közfoglalkoztatás útjai és útvesztői egy aprófalvas kistérségben. = *Esély* 21(1), pp. 79–100.
348. VÁRADI M. M. (2015): Szegénység, projektek, közpolitikák. = *Tér és Társadalom* 29(1), pp. 69–96. <https://doi.org/10.17649/TET.29.1.2678>
349. VÁRADI M. M. (2016): Értéktérítő közfoglalkoztatás periferikus vidéki terekben. *Esély* 27(1), pp. 30–56.
350. VIRÁG T. – ZOLNAY J. (2010): Csapdába került önkormányzatok, csapdában tartott szegények – közfoglalkoztatás a Cserháton. = *Esély* 21(1), pp. 119–130.
351. VIRÁG T. (2006): A gettósodó térség. = *Szociológiai Szemle* 16(1), pp. 60–76.
352. VIRÁG T. (2010): Kirekesztve. Falusi gettók az ország peremén. Budapest: Akadémiai Kiadó
353. WELSHMAN, J. (2006): The Concept of the Unemployable, *The Economic History Review* 59(3): pp. 578-606 DOI: 10.1111/j.1468-0289.2006.00353.x
354. CHEN, Y.-W. (2011): Once a NEET always a NEET? Experiences of employment and unemployment among youth in a job training programme in Taiwan = *International Journal of Social Welfare* 20(1), pp. 33-42.
355. ZACHÁR L. (2009): A felnőttképzés rendszere és főbb mutatói. In: <http://ofi.hu/felnottkepzes-rendszere-es-fobb-mutatoi>

356. ZEMPLÉNYI A. (2013): Garanciák, jogok, esélyek. A közfoglalkoztatás rendszere az ombudsmani helyszíni vizsgálati tapasztalatai alapján. = Munkaügyi Szemle 57(2), pp. 78–87.
357. ZRINSZKY L. (1998): A felnőttképzés tudománya – Bevezetés az andragógiába. Okker, Budapest, 258 p.
358. ZOLNAY J. (2013): Tartós munkapiaci kirekesztés, szegénység és társadalompolitikai válaszok – a kutatás kontextusa. In: Nagy K. (szerk.): A szociális segély csökkentésének hatásai a vidéki Magyarországon, 2012 – interdiszciplináris dokumentáció. Pillangó Kutatás, Pro Cserehát Egyesület: Budapest, pp. 10–23.
359. ZSARNAI SZ. (2009): Iskolarendszeren kívüli képzés Magyarországon. Az Országos képzési jegyzékben szereplő szakmák területén kívül. <https://ofi.oh.gov.hu/iskolarendszeren-kivuli-kepzes-magyarorszagon-az-orszagos-kepzesi-jegyzekben-szereplo-szakmak>

Fejlesztési dokumentumok, jogszabályok

Europe 2020 Strategy (2010): A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication from the Commission, Brussels, 2010. 37 p.

European Commission Brussels, (2014): Draft Joint Employment Report from the Commission and the Council Accompanying the Communication from the Commission on the Annual Growth Survey 2015. 47 p.

A Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepcióról (2014): Magyar Közlöny, 1. sz., 7–298.

Szakpolitikai stratégia (2013): A 2014–2020 közötti időszak foglalkoztatáspolitikai célú fejlesztéseinek megalapozása. Melléklet az NGM/21664 /2013. kormányelőterjesztéshez 2013. 138 p.

https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Employment_statistics/hu,
letöltve: 2019.04.04

M2. számú melléklet: Kérdőív

KÉRDŐÍV

- 1, **Neme:** ☐ férfi ☐ nő
- 2, **Életkor:**.....
- 3, **Lakóhelye** (település neve):.....
- 4, **Legmagasabb iskolai végzettsége**(Kérem, tegyen „x” jelet a megfelelő négyzetbe!):
- ☐ Általános iskola 8. osztályánál kevesebb
 - ☐ 8. évfolyam elvégzésével tanúsított iskolai végzettség
 - ☐ Befejezett 10. évfolyam
 - ☐ Szakiskolai végzettség
 - ☐ Speciális szakiskolai végzettség
 - ☐ Szakmunkásképző iskolai végzettség
 - ☐ Befejezett szakközépiskolai 12. évfolyam
 - ☐ Befejezett gimnáziumi 12. évfolyam
 - ☐ Szakközépiskolai érettségi
 - ☐ Gimnáziumi érettségi
 - ☐ Technikumi végzettség
 - ☐ Felsőoktatási intézményben megszerzett oklevél, diploma
 - ☐ Szakirányú felsőfokú végzettség
- 5, **Az első megszerzett szakmája:**
- 6, **Milyen munkakörben dolgozott életében a legtovább?**
- 7, **Hányan élnek egy háztartásban?**
- 8, **Az Önnel egy háztartásban élők közül hány fő az álláskereső?**.....
- 9, **Idegen nyelvi ismeretei és azok szintje:**.....
- 10, **Munkanélkülieknek szóló képzésen vett-e már részt korábban?**
- ☐ igen ☐nem
- 10/a,**Ha igen, akkor összesen hány ilyen képzésen vett részt?**
- ☐1-2 db képzésen
- ☐3-5 db képzésen
- ☐5db-nál több képzésen
- 11, **Kérem, írja le milyen képzéseken vett részt**
-
-

.....
.....
12, Minden képzést sikeresen elvégzett, amelyen részt vett?

☐ igen ☐ nem

13, Valamely képzéssel el tudott helyezkedni, melyen a munkaügyi központ által vett részt?

Közmunkaprogramban:

☐ igen ☐ nem

Közmunkaprogramon kívül:

☐ igen ☐ nem

14, Ha el tudott helyezkedni mennyi időre?

Közmunkaprogramban:

- ☐ 1-3 hónap
- ☐ 4-6 hónap
- ☐ 6 hónap- 1 év
- ☐ 1évtől több

Közmunkaprogramon kívül:

- ☐ 1-3 hónap
- ☐ 4-6 hónap
- ☐ 6 hónap- 1 év
- ☐ 1évtől több

15, Dolgozott-e már közmunka programban?

☐ igen ☐ nem

15/a, Ha igen mennyi ideig?

- ☐ 1-3 hónap
- ☐ 4-6 hónap
- ☐ 6 hónap- 1 év
- ☐ 1évtől több

16, Mennyi ideje munkanélküli?

- ☐ 1-3 hónap
- ☐ 4-6 hónap
- ☐ 6 hónap- 1 év
- ☐ 1évtől több

17, Szeretne-e Ön elhelyezkedni a megszerzett szakképesítéssel?

☐ igen ☐ nem

17/a, Ha igen mennyi lenne a legkevesebb havi fizetés, amiért munkába állna?

- ☐ 100 ezer forint alatt
- ☐ 101 ezer – 150 ezer forint között
- ☐ 150 ezer – 200 ezer forint között
- ☐ 200 ezer forint felett

18, Hány km-t utazna leendő munkahelyére naponta?

- ☐ < 10 km
- ☐ 10-30km
- ☐ 30-50 km
- ☐ 50-80 km
- ☐ > 80km

19. Milyen segítséget vesz igénybe munkahelykereséshez?

- ☐ Újság
- ☐ Internet
- ☐ Magán -munkaközvetítő, fejevadászcég
- ☐ Ismerősök
- ☐ Civil szervezetek
- ☐ Munkaügyi Központ

20, Jelenleg milyen képzésen vesz részt?

.....

.....

21, Szíve szerint milyen szakmában dolgozna a legszívesebben, ha annak adottak lennének a feltételei?

.....

22, Önt és családját mennyire viseli meg, lelkiileg, anyagilag a tartós munkanélküliség, / Pl: betegség kialakulásához vezetett, családi konfliktusok okozója, gyermekek jövőjét, iskoláztatását veszélyezteti/?

.....

.....

23, Érte-e, Önt diszkrimináció / nem, kor, etnikai alapon/ munkahelykeresés közben?

- ☐ igen ☐nem

24, Miben látja az okát annak, hogy nem tud elhelyezkedni?

.....

25, Az állam által nyújtott segélyek, támogatásokon kívül van más bevétele?

- ☐ igen ☐nem

25/a, Ha igen akkor kérem válasszon az alábbiak közül?

- ☐ fekete munka
- ☐ alkalmi bejelentett munka
- ☐ közmunka

☐ egyéb:.....
.....

26, Elégedett-e mostani életével, életszínvonalával?

☐ igen ☐ nem

26/a, Ha nem hogy tudna ezen változtatni?

☐ jövedelem növeléssel

☐ tovább tanulással

☐ nyelv ismerettel

☐ munkába állással

☐ munkahely váltással

27, Kérem írja le korábbi foglalkozásait.

.....
.....

28, Tud-e olyan munkalehetőségről az Ön közelében, amelyet képzettsége hiányában nem tud betölteni?

☐ igen ☐ nem

29, Szeretne Ön dolgozni?

☐ igen ☐ nem

30, A közmunkán volt-e már más munkahelye? (kivéve háztartásbeli, GYED, GYES, CSED stb.)

☐ igen ☐ nem

31, Milyen hosszúságú képzéseket részesíti előnyben?

☐ 1 hónap kevesebb ☐ 1-5 hónap ☐ 5 hónaptól több

32, Megélhetési forrásként tekint a képzésre?

☐ igen ☐ nem

33, Ha tehetné élete során, mennyi támogatott képzésen venne részt a jövőben?

☐ 1 képzésen ☐ 2-5 képzésen ☐ 6-9 képzésen ☐ 10-nél több képzésen

34, Részt venne-e képzésben akkor is ha nem kapnak érte keresetpótló juttatást?

☐ igen ☐ nem

M3. Szövegek táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A kutatás célkitűzéseinek, hipotéziseinek, valamint a felhasznált adatbázisok és az alkalmazott módszerek kapcsolatrendszer	5
2. táblázat: Az elődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők arányainak Moran I féle statisztikák értékei különböző térbeli súlymátrixok alkalmazásával	61
3. táblázat: Az másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedők arányainak Moran I féle statisztikák értékei különböző térbeli súlymátrixok alkalmazásával	62
4. táblázat: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők létszámadatai és nemenkénti arányai (2016–2020)	83
5. táblázat: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők korcsoportok szerinti megoszlása, 2016–2020 (%)	83
6. táblázat: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők iskolai végzettség szerinti megoszlása, 2016–2020 (%)	84
7. táblázat: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők elsődleges- és másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedésének eloszlása, 2016–2020 (%)	84
8. táblázat: A felnőttképzésben résztvevők területi és támogatottsági eloszlása hazánkban (2019)	98

M4. Szövegközi ábrák jegyzéke

1. ábra: Közfoglalkoztatottak létszámának alakulása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében	45
2. ábra: A kérdőíves vizsgálatba bevont tanulók megkérdezési helyszíne és lakóhely szerinti megoszlása Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében (fő) (2023)	54
3. ábra: A képzésen résztvevők elhelyezkedése munkaerő-piaci szektorok szerinti bontásban (%), 2010-2020	57
4. ábra: Az elsődleges és másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedettek (%) járási szintű területi elemzése (2010-2020) átlagában	58
5. ábra: A képzést befejezők járási szintű HotSpot analízise (2010, 2014, 2020)	59
6. ábra: Az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedők járási szintű Local Moran I autokorrelációs vizsgálata (2010, 2014, 2020)	60
7. ábra: A másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedők járási szintű Local Moran I autokorrelációs vizsgálata (2010, 2014, 2020)	62
8. ábra: A nyilvántartott állás keresők és az állás keresőknek szóló támogatott képzésben résztvevők számának alakulása (2010-2020)	63
9. ábra: A nyilvántartott állás keresők és az állás keresőknek szóló támogatott OKJ-s képzésben résztvevők száma (2010-2020)	64
10. ábra: A betöltetlen álláshelyek száma és az állás keresőknek szóló támogatott képzésen résztvevők száma (2010-2020)	65
11. ábra: A betöltetlen álláshelyek száma és az állás keresőknek szóló OKJ-s támogatott képzésen résztvevők száma (2010-2020)	66
12. ábra: A betöltetlen álláshelyek havi átlagos száma és az állás keresőknek szóló felnőttképzésből kilépők létszáma alapján számított Hoover-index alakulása (2010-2020) Magyarország NUTS 3-as egységeire vonatkozóan	67
13. ábra: Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye részesedése (%) az országos értékből a betöltetlen álláshelyek havi átlagos száma és az állás keresőknek szóló felnőttképzésből kilépők létszámadatai alapján, 2010-2020	68
14. ábra: A képzést befejező állás keresők munkaerőpiaci státusza a befejezést követő 180. napon Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében, 2010–2020	68
15. ábra: A felnőttképzésben résztvevők korcsoport szerinti eloszlása Magyarországon (2010,2019)	69
16. ábra: A felnőttképzésben résztvevők területi eloszlása Magyarországon (2010, 2019)	70
17. ábra: A felnőttképzés elérhetősége Magyarországon (2010, 2019)	71
18. ábra: A felnőttképzés helyszínei és a járási központok 10 km-es vonzáskörzete Magyarországon (2010, 2019)	71
19. ábra: A felnőttképzés klaszter analízise Magyarországon (2010, 2019)	72
20. ábra: A felnőttképzés Herfindahl–Hirschman-index vizsgálata és klaszter analízise Magyarországon (2010,2019)	72
21. ábra: A felnőttképzés HotSpot analízis vizsgálata Magyarországon (2010,2019)	73
22. ábra: A képzésbe bevont munkanélküliek létszámának kirendeltségek szerinti eloszlása Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében (2010-2020)	74
23. ábra: A járási központokban képzett állás keresők létszámának járáson belüli koncentrációja Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében (2010-2020)	75

24. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskeresők nemenkénti-, korcsoportonkénti- és iskolai végzettség szerinti eloszlása (2010-2020)	75
25. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskeresők elhelyezkedésének vizsgálata a képzések sikeres elvégzése után (2010-2020)	77
26. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskeresők elhelyezkedésének járásonkénti vizsgálata a képzések sikeres elvégzése után (2010-2020) átlagában	78
27. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskeresők elhelyezkedésének járásonkénti vizsgálata a legmagasabb iskolai végzettség szerinti csoportosításban (2010-2020) átlagában	79
28. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskeresők létszáma (2010-2020) összesen	80
29. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskeresők elhelyezkedése elsődleges- és a másodlagos munkaerőpiacon (2010-2020) átlagában	81
30. ábra: A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Kormányhivatal által beiskolázott álláskeresők elhelyezkedésének Local Moran I autokorrelációs vizsgálata (2010-2020) átlagában	81
31. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők elsődleges-, és másodlagos munkaerőpiacon történő elhelyezkedésének aránya (2016-2020) (%)	82
32. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken részt vevők vármegyei eloszlása (2016–2020)	85
33. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken részt vevők legmagasabb iskolai végzettség szerinti eloszlása vármegyék szerint (2016–2020)	86
34. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken részt vevők elhelyezkedésének vizsgálata az elsődleges- és a másodlagos munkaerőpiacon vármegyék szerint (2016–2020)	87
35. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken részt vevők elsődleges- és másodlagos munkaerőpiacon való elhelyezkedésének HotSpot analízise (2016–2020)	87
36. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken részt vevők elsődleges- és másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedésének Local Moran I autokorrelációs vizsgálata (2016–2020)	88
37. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők elhelyezkedésének aránya elsődleges-, és másodlagos munkaerőpiacon Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében	89
38. ábra: A közfoglalkoztatottaknak szóló képzéseken résztvevők elsődleges-, és másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedők HotSpot analízise	90
39. ábra: A másodlagos munkaerőpiacon elhelyezkedők település szintű Local Moran I autokorrelációs vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében	90
40. ábra: A munkanélküliek alakulása a koronavírus első hulláma alatt hazánkban	91
41. ábra: A betöltetlen álláshelyek száma a koronavírus első hulláma alatt hazánkban	92
42. ábra: A koronavírus következtében felfüggesztésre került képzések NUTS 2 szintű eloszlás	92

43. ábra: A koronavírus következtében felfüggesztésre került képzéseken résztvevők felnőttképzés szerinti aránya	93
44. ábra: A keresetpótló juttatás százalékos aránya vármegyenkénti eloszlásban	94
45. ábra: Digitális oktatási formában folytatott képzések területi eloszlása hazánkban	95
46. ábra: A munkanélküliek számának alakulása Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében a koronavírus első hulláma alatt és egy évvel korábban (fő)	96
47. ábra: A munkanélküliség alakulása a pandémiás időszak előző évhez viszonyított értékeihez képest Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében	96
48. ábra: A betöltetlen álláshelyek száma Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében a koronavírus első hulláma alatt és egy évvel korábban	97
49. ábra: A közfoglalkoztatásban dolgozók számának alakulása Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében a koronavírus első hulláma alatt és egy évvel korábban	97
50. ábra: A kérdőíves vizsgálat válaszadóinak megoszlása korévek alapján (fő)	100
51. ábra: A vizsgálatba vont tanulók neme és életkora közötti kapcsolat	101
52. ábra: A vizsgálatba vont tanulók életkora és az OKJ-s képzés közötti kapcsolat	101
53. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső legmagasabb iskolai végzettség szerinti csoportosítása	102
54. ábra: A vizsgálatba vont álláskeresővel egy háztartásban élő személyek száma	103
55. ábra: A vizsgálatba vont álláskeresővel egy háztartásban élő álláskereső száma	103
56. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső lakóhely szerinti járási besorolás kategóriája	104
57. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső lakóhely szerinti járási besorolás kategóriája és a szakmai végzettséggel rendelkezők közötti kapcsolat	104
58. ábra: A szakmai végzettséggel rendelkezők és a lakóhely járásának autópályával történő érintettsége közötti kapcsolat	105
59. ábra: A álláskeresőnek szóló felnőttképzésben résztvevők korábbi munkatapasztalatai (fő kategóriák)	106
60. ábra: A szakmai végzettség és munkatapasztalat közötti kapcsolat	106
61. ábra: Felnőttképzés sikeres elvégzésével elhelyezkedés időtartama az elsődleges munkaerőpiacon	107
62. ábra: Közfoglalkoztatásban töltött időszak hossza a megkérdezettek körében	107
63. ábra: Kapcsolat az elsődleges munkaerőpiacon szerzett tapasztalat és a képzéseken való részvételi lehetőségek kiaknázásának szándéka között	108
64. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső lakóhely szerinti járási besorolás kategóriája és a közfoglalkoztatásban munkát végzettek közötti kapcsolat	109
65. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső lakóhely járásának autópályával történő érintettsége és a korábbi munkatapasztalat közötti kapcsolat	109
66. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső lakóhely járásának autópályával történő érintettsége és a közfoglalkoztatásban eltöltött idő közötti kapcsolat	110
67. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső munkatapasztalatai és az elhelyezkedési szándék közötti kapcsolat	111
68. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső legmagasabb iskolai végzettsége és a nemek közötti kapcsolat	111

69. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső legmagasabb iskolai végzettsége és Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai képzéseken való részvétel közötti kapcsolat	112
70. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső legmagasabb iskolai végzettsége és az elhelyezkedési hajlandóság közötti kapcsolat	113
71. ábra: Kapcsolat a munkanélküliség időtartama és az elhelyezkedési szándék között	114
72. ábra: Ingázási hajlandóság az utazás maximális távolságának (km) megadásával	115
73. ábra: A munkavállalás külső és belső akadályai (említések száma)	116
74. ábra: Negatív diszkrimináció megtapasztalása a vármegye különböző fejlettségű járásában	116
75. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső lakóhely szerinti járási besorolás kategóriája és a munkalehetőségek ismerete közötti kapcsolat	117
76. ábra: A korcsoportok és az életszínvonallal való elégedettség kapcsolata	118
77. ábra: A megkérdezett tanulók egyéb bevételi forrásai	119
78. ábra: Határ menti fekvés (járás) és a jelenlegi életszínvonallal való elégedettség kapcsolata	120
79. ábra: A megkérdezettek támogatásokon kívüli bevételei a különböző fejlettségű járásokban	121
80. ábra: Az OKJ-s szakmai képzésen való részvétel és a képzések megélhetési forrásként kezelésének kapcsolata	121
81. ábra: A lakóhely határ menti pozíciója és a munkavállalási hajlandóság kapcsolata a mintában	122
82. ábra: A vizsgálatba vont álláskereső legmagasabb iskolai végzettsége és a legalacsonyabb munkába állási jövedelem közötti kapcsolat	123
83. ábra: Fizetéssel kapcsolatos elvárások annak tükrében, hogy a válaszadó megélhetési forrásként tekint-e a képzésre	124
84. ábra: Képzési igény a jövőbeli képzéseken való részvétel lehetősége alapján (képzések száma)	125
85. ábra: Részvételi hajlandóság a képzésekben keresetpótló juttatás nélkül	126
86. ábra: Kapcsolat aközött, hogy a válaszadók megélhetési forrásként tekintenek-e a képzésekre és hogy a jövőben hány képzésen vennének részt	126
87. ábra: Részvételi hajlandóság a képzésekben keresetpótló juttatás nélkül a vármegye országhatárral szomszédos és nem szomszédos járásában	127
88. ábra: A megkérdezettek korábbi munkatapasztalatai és a munkavállalási hajlandóság közötti kapcsolat	128
89. ábra: A megkérdezettek közfoglalkoztatásban töltött ideje és az elhelyezkedési hajlandóság közötti kapcsolat	128
90. ábra: A megkérdezettek álláskeresőként töltött ideje és a lakóhelyük közelében megtalálható betöltetlen álláshelyek ismerete közötti kapcsolat	129